

ปัญหาทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขัง
ระหว่างพิจารณาคดี

อุดมศักดิ์ สงเคราะห์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2552

**QUESTION OF LAW ON PROTECTING THE RIGHT AND LIBERIES
OF PERSONS CONFINED DURING THE COURSE
OF TRYING CASE**

UDOMSAK SONGKROH

**A Thesis Submitted in partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws
Department of Law
Graduate School, Dhurakij Pundit University**

2009

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปัญหาทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี
ชื่อผู้เขียน	อุดมศักดิ์ สงเคราะห์
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ โลจายะ
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2551

บทคัดย่อ

ประเทศไทยได้พยายามแสวงหามาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้จาก มีการยกร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมา โดยเฉพาะการบัญญัติรับรองคุ้มครองเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญดังกล่าวของประเทศ ซึ่งถือเป็นมิติใหม่แห่งการคุ้มครองบุคคลหรือมนุษย์โดยทั่วไป ที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ นอกเหนือจากการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ จนกระทั่งมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ใช้ในปัจจุบัน ก็ยังได้นำหลักการดังกล่าวมาบัญญัติไว้เช่นเดิม เพื่อเป็นการรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในรัฐให้เท่าเทียมกับหลักมาตรฐานสากล หรือนานาประเทศที่พัฒนาแล้ว รวมทั้งเพื่อให้เกิดความสงบสุขขึ้นภายในรัฐด้วย การใช้มาตรการคุ้มครองสิทธิดังกล่าวของรัฐจึงอยู่ในลักษณะของการตรากฎหมายลำดับรองขึ้นมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในสังคม เพื่อคุ้มครองบุคคลบางกลุ่มและคุ้มครองสังคม เช่น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ตลอดจนกฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดระเบียบให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย และอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข แต่ทั้งนี้ รัฐหรือผู้ใช้อำนาจปกครองจึงจำเป็นต้องเคารพสิทธิและเสรีภาพซึ่งกันและกัน

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความมุ่งหมายสำหรับกลุ่มบุคคลซึ่งกระทำความผิดทางอาญาใน ส่วนของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งถูกคุมขังที่เรือนจำโดยสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

- ผู้ต้องขังระหว่างสอบสวน ในขั้นตอนของตำรวจและอัยการ
- ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา-ไต่สวนในขั้นตอนของศาลชั้นต้น
- ผู้ต้องขังระหว่างอุทธรณ์-ฎีกา ในขั้นตอนของศาลอุทธรณ์-ฎีกา

ซึ่งผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีทั้ง 3 ประเภทนี้มีจำนวนมาก และเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ แม้ว่าในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จะกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ โดยให้สันนิษฐานว่า

เป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลดังกล่าวเช่นเดียวกับผู้กระทำผิดตามคำพิพากษาไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ จึงต้องมีการศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานของรัฐในการนำตัวบุคคลไว้ในที่คุมขัง และการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี อันได้แก่ สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย สิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสาร สิทธิและเสรีภาพทางด้านสังคม และสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง เป็นต้น

ผลจากการศึกษาพบว่า ในประเทศไทยการนำมาตรการทางกฎหมายมาบังคับใช้กับบุคคลดังกล่าวเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคมที่เกี่ยวข้องโดยตรง ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับแก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ตลอดจนกฎ ระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องหรือมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งจากการศึกษาวิเคราะห์ และเปรียบเทียบกับหลักมาตรฐานสากล และมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลและของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของต่างประเทศแล้ว จะเห็นว่า มีประเด็นปัญหาทางกฎหมายทั้งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎกระทรวงต่างๆ เกี่ยวข้องดังกล่าว ส่งผลทำให้กระทบต่อการสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักมาตรฐานสากล และหลักกฎหมายต่างประเทศแล้ว สามารถสรุปได้ 2 กรณีคือ

1 การรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่สอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากล ได้แก่ สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย กรณีของสิทธิได้รับอาหารและน้ำดื่ม สิทธิได้รับการรักษาพยาบาล สิทธิได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอนที่เหมาะสม แต่กรณีดังกล่าวเป็นการสอดคล้องในทางปฏิบัติ แต่มาตรการทางกฎหมายยังมีข้อบกพร่องบางประการ

2 การรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่ไม่สอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากล ทั้งมาตรการทางกฎหมาย และมาตรการทางปฏิบัติ ได้แก่ สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย กรณีการตรวจค้นร่างกาย และการใส่เครื่องพันธนาการ สิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสาร เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีการพัฒนาบทบัญญัติแห่งกฎหมายและแก้ไขการบริหารจัดการของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทุกหน่วยงาน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี และเพื่อยกระดับของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวให้ดียิ่งขึ้นไป

Thesis Title	Question of law on protecting the rights and liberties of persons confined during the course of trying the case.
Author	Udomsak Songkroh
Thesis Advisor	Associate Professor Dr. Vira Lochaya
Department	Law
Academic Year	2008

ABSTRACT

Thailand's effort on searching for legal measures relating to the protections of rights and liberties of persons is substantially increasing. This can be evident by the drafting of the bill on the Constitution, B. E. 2540 (1997), especially, the provisions and recognition of the law on the protections of human dignities in such Constitution of the country which is considered to be a new dimension on the protections of persons or human beings in general which the Constitution has provided other than the protections of the rights and liberties and even though the Constitution of the Kingdom of Thailand, B. E. 2550 (2007), which is in use at the present, has adopted such original principle on the legislation in order to recognize the protections of the rights and liberties of the persons in the State on an equal basis in accordance with international standard or other developed countries including the objective to cause the rising of peace and order in the State, as well. The State in exercising its measures on the protections of such rights and liberties shall, therefore, be in a manner of an enactment of the secondary law to limit the rights and liberties of the persons in the societies in order to protect some groups of persons and the societies; such as, Criminal Procedure Code, Correction Act as well as various related rules and regulations. This is for the objectives on establishing social orders within the societies for peaceful enjoyments and happy coexistences which, in this connection, it is necessary for the State or persons exercising the administrative powers to respect the rights and liberties of one another.

This Thesis tends to have the objective for the group of persons committing criminal offences, particularly, on the part of the persons confined in the prison during the course of trying the case which can be classified into 3 categories as follows:

- Persons confined during the course of investigations under the stage handled by Police Authority and Public Prosecutor.

- Persons confined during the course of considerations-taking the evidences by the Court of First Instance.

- Persons confined during the course of appeal-supreme appeal under the stage of the Appeal and Supreme Court.

It is apparent that persons confined pending case trial under such 3 categories contributes a great and an increasing number. Nevertheless, the provisions of the Constitution of the Kingdom of Thailand, B. E. 2550 (2007), stipulates the rules to assume that those confined persons are clean hands until final judgments have been delivered that they are the offenders, therefore, such persons shall not be treated alike the judgment offenders. For this reason, there compels to be a requirement to study legal measures relating to the exercise of the powers of the State authorities in placing persons in confinement facilities and the protections of their rights and liberties in the lives and bodies, their rights and liberties in contacting and communications, their rights and liberties in sociality and their rights and liberties in politics, etc.

Result of the study reveals that, in Thailand, legal measures adopted for use in the enforcements upon such persons in order to create peace and order in the societies which have been directly involved are the Constitution of the Kingdom of Thailand, B. E. 2550 (2007), Correction Act, B. E. 2479 (1936), as well as related rules and regulations or the rules and regulations having the effects on the rights and liberties of the persons. As a result of the study and analysis as well as comparison with international principles and legal standard on the protections of the rights and liberties of the persons and the persons under the period of confinement pending case trial of the other foreign country, it is evident that there still remains a legal problem issue both in the Constitution of the Kingdom of Thailand, B. E. 2550, Correction Act, B. E. 2479 (1936), as well as related Ministerial Regulations, thus, resulting in the effect on a derogation of the rights and liberties of confined persons pending the case trial and after a consideration and comparison with the principle of international standard and foreign laws, conclusion can be made into cases as follows:

1. Recognitions on the protections of the rights and liberties being in conformity with the international standard principle which are the rights and liberties in the lives and bodies, the

case of the rights to receive foods and drinking water, the rights for medical treatments, the rights to receive suitable wearing apparel and bedding requisites, however, such cases are only in the way of practical conformity but there still remains defectiveness in some certain legal measures.

2. Recognitions on the protections of the rights and liberties not being in conformity with the international standard principle, both of the legal measures and practical measures, which are the rights and liberties in lives and bodies in the case of body searches and shackles, the rights and liberties in contacting and communications, etc.

For this reason, the developments on the provisions of the law and the modifications on the managements of the officials in the administration of justice in every organization are compellingly necessary in order to attain the objectives on the protections of the rights and liberties of confined persons during the course of the case trial and to elevate the level of the protections of the rights and liberties to even a better level.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการที่จะสำเร็จการศึกษาได้ในชั้นระดับบัณฑิตวิทยาลัย หรือระดับนิติศาสตรมหาบัณฑิต ซึ่งตลอดระยะเวลาของการศึกษางานวิจัยดังกล่าวนี้ ผู้เขียนได้ใช้ความพยายาม และความอดสาหะในการศึกษาค้นคว้า จากตำราเรียน รวมทั้งเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ การสำเร็จการศึกษา และทำให้เกิดงานวิจัยที่ดี มีประโยชน์ต่อสังคมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้

เมื่อพิจารณาให้ดีแล้ว วิทยานิพนธ์ฉบับนี้คงสำเร็จล่วงด้วยดีไปมิได้ หากไม่ได้รับความกรุณาจากคณาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญในด้านกฎหมายต่างๆ รวมทั้งผู้มีพระคุณทุกท่านที่คอยให้กำลังใจมาโดยตลอด โดยเฉพาะท่านรองศาสตราจารย์ ดร.วิระ โลจายะ ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่ารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คอยให้คำแนะนำแนวทางศึกษาค้นคว้า ตลอดทั้งให้ข้อคิดต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้เขียนต้องขอกราบขอพระคุณท่านศาสตราจารย์ ดร.ไพศิษฐ์ พิพัฒนกุล ที่กรุณาสละเวลารับเป็นประธานกรรมการสอบ ท่านอาจารย์ ดร.พิรพันธุ์ พาลุสุข ท่านอาจารย์นันทิ จิตสว่าง ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่ายิ่งมาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รวมทั้งให้คำแนะนำ ซึ่งแนวทางต่างๆ เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต และคณาจารย์คณะนิติศาสตร์ทุกท่าน ที่ให้วิชาความรู้ทางด้านกฎหมาย ตลอดทั้งคอยอบรมสั่งสอน ซึ่งแนะแนวทางที่ดีให้แก่ผู้เขียนเสมอมา

ท้ายที่สุดนี้ ผู้เขียนจะมีโอกาสทางการศึกษา และสำเร็จการศึกษาระดับนิติศาสตรมหาบัณฑิตไปไม่ได้ หากขาดเสียซึ่งบุคคลผู้ให้กำเนิดทั้งสองท่านคือ คุณพ่อไสว สงเคราะห์ และคุณแม่ใบสี สงเคราะห์ ซึ่งท่านทั้งสองเป็นบิดาและมารดาที่คอยดูแลให้ความรัก ความอบอุ่น ตลอดทั้งให้การอบรมสั่งสอน ซึ่งแนะแนวทางที่ดีให้แก่ผู้เขียนมาโดยตลอด และนอกจากนี้ที่ขาดเสียมิได้คือต้องขอบคุณพี่น้องในครอบครัวของผู้เขียนทุกคนที่คอยให้กำลังใจผู้เขียนเสมอมา โดยเฉพาะคุณสุนันทา คุณลาวี ทานะเวช พี่สาวและพี่เขยของผู้เขียน ที่คอยให้ทั้งกำลังใจ และกำลังทรัพย์ในการศึกษามาโดยตลอด

อนึ่ง หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีคุณค่า และมีประโยชน์ต่อผู้ศึกษาค้นคว้า ผู้เขียนขอขอบความดีทั้งหมดนี้ให้กับบิดามารดา ครูบาอาจารย์ ผู้มีพระคุณทุกท่าน และหากมีความผิดพลาดบกพร่องประการใด ผู้เขียนกราบขออภัยมา ณ โอกาสนี้ และขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

อุดมศักดิ์ สงเคราะห์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ณ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	2
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	6
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	7
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	7
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา.....	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้.....	8
2. แนวความคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี.....	9
2.1 ความเป็นมาและแนวคิดการคุ้มครองของสิทธิและเสรีภาพของประชาชน.....	9
2.1.1 ความหมายของสิทธิและเสรีภาพของประชาชน.....	11
2.1.2 แนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน.....	15
2.1.2.1 แนวความคิดว่าด้วยกฎหมายมหาชน.....	18
2.1.2.2 แนวความคิดว่าด้วยกฎหมายบ้านเมือง.....	21
2.1.2.3 แนวความคิดว่าด้วยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.....	23
2.2 ความเป็นมาและแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี.....	27
2.2.1 วิวัฒนาการของสิทธิและเสรีภาพของนักโทษ.....	27
2.2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษ.....	30
2.2.2.1 ทฤษฎีเด็ดขาด.....	31
2.2.2.2 ทฤษฎีสัมพันธ์.....	32
2.2.3 แนวความคิดการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี.....	33

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.2.3.1 ความหมายของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี.....	33
2.2.3.2 แนวคิดการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมของผู้ต้องขัง ระหว่างพิจารณาคดี.....	35
2.2.3.3 แนวคิดการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่าง พิจารณาคดีตามรัฐธรรมนูญ.....	40
3. สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของไทย และสิทธิของผู้ต้องขัง ระหว่างพิจารณาคดีของต่างประเทศ.....	44
3.1 สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของไทย.....	44
3.1.1 สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย.....	45
3.1.2 สิทธิและเสรีภาพทางการสื่อสาร.....	57
3.1.4 สิทธิและเสรีภาพทางด้านสังคม.....	60
3.1.5 สิทธิและเสรีภาพทางการเมือง.....	63
3.2 สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของต่างประเทศ.....	64
3.2.1 สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของญี่ปุ่น.....	64
3.2.2 สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของสหรัฐอเมริกา.....	68
3.2.3 สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของฝรั่งเศส.....	73
3.2.4 สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของเยอรมัน.....	77
3.2.5 มาตรฐานสากลของสิทธิผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี.....	79
3.2.5.1 ปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน.....	79
3.2.5.2 หลักมาตรฐานต่ำขององค์การสหประชาชาติ.....	80
3.2.5.3 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง...	82
3.2.5.4 หลักการเพื่อการคุ้มครองของบุคคลที่ถูกคุมขังหรือจำคุก.....	83
4. วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขัง ระหว่างพิจารณาคดี.....	85
4.1 วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่าง พิจารณาคดีตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน.....	86

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.2 วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่าง พิจารณาคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.....	90
4.3 วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขัง ระหว่างพิจารณาคดีตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์	92
4.4 วิเคราะห์มาปัญหาทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขัง ระหว่างพิจารณาคดีตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์.....	93
4.5 วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขัง ระหว่างพิจารณาคดี.....	95
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	104
5.1 บทสรุป.....	104
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	109
บรรณานุกรม.....	115
ประวัติผู้เขียน.....	122

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นมิติใหม่แห่งการคุ้มครองบุคคลหรือมนุษย์ โดยทั่วไปที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ นอกเหนือจากการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ โดยที่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนที่รัฐให้การรับรองคุ้มครอง โดยทั่วไป มาตรการคุ้มครองของรัฐจึงอยู่ในลักษณะของการตรากฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในสังคม เพื่อคุ้มครองบุคคลบางกลุ่ม และคุ้มครองสังคม ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดระเบียบให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย และอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข แต่ทั้งนี้ รัฐหรือใช้อำนาจปกครองจึงจำเป็นต้องเคารพสิทธิและเสรีภาพซึ่งกันและกัน แนวคิดหลักแห่งความเสมอภาคได้มีการบัญญัติรับรองไว้ในกฎหมายของนานาประเทศ จะเห็นได้ว่า เสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพ เป็นเจตนารมณ์ที่ล้ำลึก ที่มุ่งคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปวงชน อันเป็นการยอมรับศักดิ์ศรีและสิทธิที่เสมอกัน ซึ่งไม่อาจโอนแก่กันได้ของสมาชิกทั้งปวงแห่งครอบครัวมนุษย์ กล่าวคือ รากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรมและสันติภาพในพิภพ การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ย่อมต้องมีการคุ้มครองภายในขอบเขต หากมีการล้ำขอบเขตแห่งการคุ้มครองจึงจะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นที่มาของสิทธิ และเสรีภาพ หากการกระทำใดๆ เป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพแล้ว การกระทำนั้น ๆ ย่อมเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความมุ่งหมายสำหรับกลุ่มบุคคลซึ่งกระทำความผิดทางอาญาใน ส่วนของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งถูกคุมขังที่เรือนจำโดยสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ผู้ต้องขังระหว่างสอบสวน ในขั้นตอนของตำรวจและอัยการ
2. ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา-ไต่สวนในขั้นตอนของศาลชั้นต้น
3. ผู้ต้องขังระหว่างอุทธรณ์-ฎีกา ในขั้นตอนของศาลอุทธรณ์-ฎีกา

ซึ่งผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีทั้ง 3 ประเภทนี้มีจำนวนมาก และเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ จะเห็นได้ว่า การนำตัวบุคคลไปฝากขังไว้ในเรือนจำนั้น เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งถือเป็นจุดมุ่งหมายของการลงโทษจำคุกเพื่อเป็นการลงโทษต่อผู้กระทำผิดโดยตรง เป็นการจำกัดเสรีภาพทำให้เกิดความลำบาก สุขุเสียอิสรภาพ และเกียรติยศชื่อเสียงฐานะทางสังคม เจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่ดำเนินการลงโทษจะเป็นผู้อบรมแก้ไขให้ผู้ถูกลงโทษได้มีโอกาสสำนึกผิดในการกระทำของ

ตนเอง รวมถึงเป็นการป้องกันสังคมส่วนรวมให้ปลอดภัยจากการกระทำผิดของบุคคลนั้นตลอดชั่วระยะเวลาหนึ่งที่บุคคลเหล่านั้นถูกจำคุกอยู่และเป็นการให้โอกาสผู้กระทำความผิดได้แก้ตัว เมื่อผู้ถูกลงโทษจำคุกหรือผู้ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกและถูกนำตัวมายังเรือนจำจะเรียกบุคคลเหล่านั้นว่า “นักโทษเด็ดขาด”

ดังนั้น ในการควบคุมตัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างสอบสวน หรือไต่สวนมูลฟ้อง หรือระหว่างการพิจารณาคดีของศาล ซึ่งถือเป็นบุคคลที่ยังไม่มีความผิดจนตราใบที่ขังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ ย่อมมีผลกระทบต่อสังคม และตัวของผู้ต้องขังเอง ทำให้สูญเสียอิสรภาพ ว่างาน ขาดรายได้ สูญเสีย โอกาสต่างๆทางสังคม ครอบครัวเดือดร้อน ฯลฯ ซึ่งสาเหตุที่สำคัญ คือ การไม่เคารพสิทธิของผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้ต้องขังดังกล่าว ซึ่งมีหลายประการด้วยกัน เช่น ทัศนคติของพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีต่อผู้ต้องหา จำเลย ผู้ต้องขัง และในตัวของผู้ต้องขังเองมิได้ใช้สิทธิของตนเองเพราะอาจขาดความรู้ หรือข้อจำกัดอื่นๆ เช่น ความยากจน ฯลฯ เป็นต้น ทำให้ไม่ใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้ต้องหา และจำเลยอย่างเต็มที่ ส่งผลทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกิดความไม่เป็นธรรมอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ต่อสู้คดี โดยมีทนายความให้ความช่วยเหลือตั้งแต่เริ่มต้น ซึ่งถ้าหากกระบวนการยุติธรรมไม่อำนวยความยุติธรรม และเคารพสิทธิมนุษยชนย่อมไม่เป็นธรรมต่อผู้ถูกลงโทษ โดยเฉพาะผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษประหารชีวิต เพราะหากกระบวนการยุติธรรมมีข้อผิดพลาด หรือนักโทษประหารชีวิตมิได้ใช้สิทธิของตนเองอย่างเต็มที่ หากมีการประหารชีวิตเขาไปแล้วก็ยากที่จะเอาชีวิตเขากลับคืนมาได้ หรือแม้แต่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่มีอัตราโทษจำคุกโดยทั่วไป ไม่ว่าจะอยู่ในชั้นพิจารณาคดีของศาลชั้นต้น ศาลชั้นอุทธรณ์ หรือศาลชั้นฎีกา หากคดีถูกยกฟ้อง หรือพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องขังดังกล่าวไม่มีความผิด ย่อมส่งผลให้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้นๆ สูญเสียไปและไม่สามารถเรียกกลับคืนได้ แม้ว่าปัจจุบันจะมีการชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้ที่ถูกคุมขัง หรือจำเลย และภายหลังศาลมีคำสั่งยกฟ้อง เนื่องจากไม่ได้กระทำความผิด แต่กฎหมายดังกล่าวก็ยังมีข้อจำกัดอยู่มาก

กรณีดังกล่าว แม้ว่าในปัจจุบันได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89 โดยกำหนดว่า ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณา หากเจ้าพนักงานที่มีหน้าที่จัดการตามหมายขังร้องขอ หรือศาลเห็นสมควร ศาลจะมีคำสั่งให้ขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานที่อื่นตามที่บุคคลดังกล่าวร้องขอ หรือตามที่ศาลเห็นสมควร นอกจากเรือนจำก็ได้ โดยให้อยู่ในความดูแลของผู้ร้องขอหรือเจ้าพนักงานตามที่กำหนด ในการนี้ศาลจะกำหนดระยะเวลาตามที่ศาลเห็นสมควร จะเห็นได้ว่า บทบัญญัติดังกล่าวกฎหมายกำหนดโดยเปิดช่องไว้ ซึ่งคำว่า “เหตุจำเป็น” ในที่นี้ไม่มีความชัดเจนว่า ควรจะมากน้อยเพียงใด จึงจะสามารถออกหมายขัง

ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ ดังนั้น จึงเป็นการให้อำนาจเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องสามารถใช้ดุลพินิจ นอกจากนี้ในส่วนของการสอบสวนที่ที่คุมขังก็ไม่มีความสะดวก เพียงแต่เปิดช่องไว้กว้างๆว่าอาจจะเป็นสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำก็ได้ ทั้งนี้ ตามที่ศาลเห็นสมควร นอกจากนี้ในส่วนของการควบคุมตัวของผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 ซึ่งเป็นเรื่องการควบคุมตัวผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวน ในกรณีความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูง ตั้งแต่สิบปีขึ้นไป จะมีโทษปรับหรือไม่ก็ตาม ศาลอาจมีคำสั่งขังหลายครั้งติดๆกันได้ แต่แต่ละครั้งไม่เกินสิบสองวัน และรวมกันทั้งหมดแล้วต้องไม่เกินแปดสิบสี่วัน กรณีดังกล่าวยังถือเป็นปัญหาที่สำคัญที่อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขัง เนื่องจากเป็นบทบัญญัติที่เปิดช่องว่างให้เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถใช้ดุลพินิจในการควบคุมตัวไว้เพื่อสอบสวนนานถึง 84 วัน ซึ่งถือเป็นจำนวนสูงสุดที่กฎหมายกำหนดให้สามารถทำได้ แต่โดยหลักสิทธิมนุษยชนแล้ว การควบคุมตัวผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวน ควรทำเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องควบคุมตัวไว้ยาวนานเกินความจำเป็น กรณีเหล่านี้ถือเป็นปัญหาในทางกฎหมายที่อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน หรือบุคคลที่บริสุทธิ์หลายประการ อาทิเช่น สิทธิในการมีชีวิตครอบครัวที่อบอุ่น แต่ต้องพลัดพรากจากกัน สิทธิของการศึกษาที่ต้องขาดหายไป หรือแม้แต่การสูญเสียสิทธิในเรื่องของการทำงานย่อมมีมากขึ้น จะเห็นได้ว่าการนำผู้ต้องหาไว้ในอำนาจรัฐระหว่างการพิจารณาคดีมากเท่าไร ก็เป็นปัญหาให้กับการทำงานของด้านกรรมาธิการที่ควรรับภาระมากขึ้น เนื่องจากต้องขังคนโดยไม่รู้ว่าเป็นคนผิดหรือไม่ ผู้ต้องขังลักษณะนี้มีจำนวนมากในปัจจุบัน จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดภาวะผู้ต้องขังล้นเรือนจำมาโดยตลอด

นอกจากนี้ วิธีปฏิบัติที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบันของประเทศไทยในกรณีที่สามสามารถประกันตัวได้ หากบุคคลนั้นไม่สามารถหาหลักทรัพย์หรือหลักประกันมาประกันตัวได้ตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ก็จะถูกคุมขังไว้ในระหว่างการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนและในชั้นศาล เช่นเดียวกับผู้กระทำความผิดร้ายแรงที่ไม่อาจให้ประกันตัวได้ ปัญหาดังกล่าวแม้ว่าจะมีการบัญญัติในรัฐธรรมนูญไทยแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 239 กล่าวคือ “คำขอประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาโดยรวดเร็ว และจะเรียกหลักประกันจนเกินแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องอาศัยเหตุตามหลักเกณฑ์ที่บทบัญญัติไว้โดยเฉพาะในกฎหมาย และต้องแจ้งเหตุผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบโดยเร็ว” เมื่อพิจารณาถึงมาตรา 239 ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 แล้ว จะเห็นว่าได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องของการประกันตัวของผู้ต้องหาไว้ชัดเจน รวมทั้งกรณีที่ไม่ให้มีการประกันตัวก็ต้องแจ้งเหตุผลให้แก่ผู้ต้องหาทราบ แต่ในทางปฏิบัติแล้วก็ยังคงมีการเรียกหลักประกันอยู่เป็นจำนวนมากทั้งที่ตามกฎหมายแล้วหาได้มุ่งให้มีการเรียกร้องหลักประกันไม่ทางปฏิบัติจึงผิดหลักกฎหมายและผิดมาตลอด ซึ่งเจ้าพนักงานกระทำ

การโดยไม่รู้ว่าผิดกฎหมาย และเป็นการลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญอย่างยิ่ง นอกจากนี้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้มีการรวมหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จากมาตรา 237 ถึงมาตรา 247 ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นเรื่องที่ว่ารัฐธรรมนูญกำหนดรายละเอียดไว้ชัดเจน เกี่ยวกับการแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาที่ควรจะได้รับ การปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยถูกต้อง ตามกฎหมาย มาบัญญัติรวมกันไว้ในมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันอย่างกว้างๆ ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยได้

ด้วยเหตุนี้ เราได้บัญญัติหลักกฎหมายอันแสดงถึงเจตนารมณ์อันแท้จริงของรัฐธรรมนูญที่มุ่งจะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งถือเป็นฉบับของประชาชนมาที่สุด ส่วนในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันนี้ ก็ได้มีการนำบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เช่นเดียวกัน โดยมีหลักไว้ว่า เมื่อศาลยังมิได้พิพากษาว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิด ย่อมเป็นการมิชอบที่จะคุมขังบุคคลนั้น ไว้ อันเป็นการลิดรอนสิทธิและเสรีภาพ ถือเป็น การกระทำที่ขัดต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 4 ที่บัญญัติถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ รัฐจะมีการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมิได้ เพราะในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 30 กำหนดให้บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอภาคในกฎหมาย และได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเท่ากัน นอกจากนี้ในมาตรา 39 ยังมีบทบัญญัติว่า ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนที่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนหนึ่งเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ ส่วนในเรื่องการใช้อำนาจของรัฐก็ยังมีบัญญัติไว้ในมาตราที่ 26 ของรัฐธรรมนูญโดยกำหนดว่า การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จากกรณีดังกล่าวแสดงถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่มุ่งหมายที่จะคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ให้ถูกละเมิดจากการกระทำของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ แต่ต้องเป็นการควบคุมบุคคลตัวไว้เพราะความจำเป็นตามกฎหมายเท่านั้น เพราะหากรัฐไม่อาจใช้มาตรการบังคับกับผู้ถูกกล่าวหาได้เสียแล้ว การดำเนินคดีอาญาของรัฐย่อมไม่อาจจะกระทำได้ หรือยากต่อการที่รัฐจะดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหา นั้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมต้องได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญของรัฐ

จากสภาพการณ์ของประเทศที่มีสถิติการเกิดอาชญากรรมสูง มีจำนวนผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเป็นจำนวนมาก ประกอบกับมาตรการทางกฎหมายที่ไม่ชัดเจนและเปิดช่องของกฎหมายไว้กว้างๆ ดังจะเห็นได้จาก พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 11 เรื่อง กำหนดการแยกและย้ายผู้ต้องขังออกจากกันในกรณีของคนต้องขังและคนฝากขัง ซึ่งถือเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ออกต่างหากจากนักโทษเด็ดขาด เพราะคนต้องขังดังกล่าวยังไม่ถือว่าเป็นผู้กระทำความผิดตามกฎหมาย อาจเป็นผู้บริสุทธิ์ก็ได้ トラบใดที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด ดังนั้นจึงต้องมีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังประเภทนี้ ผิดแผกแตกต่างจากนักโทษเด็ดขาดออกไป ทั้งนี้เท่าที่จะกระทำได้ ซึ่งกรณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจน อาจจะเนื่องมาจากสถานที่คุมขังผู้ต้องขังในสมัยที่ร่างกฎหมายนี้ยังมีอยู่อย่างจำกัด ทำให้ต้องเปิดช่องว่างเอาไว้ อันเป็นผลทำให้ในปัจจุบันยังไม่มีกรแยกคนต้องขังและคนฝากขังออกจากนักโทษเด็ดขาดอย่างจริงจัง ยิ่งระยะนี้มีผู้ต้องขังเพิ่มมากขึ้น ทำให้ปฏิบัติได้ยากยิ่งขึ้น กรมราชทัณฑ์ต้องรับภาระด้านความแออัดของผู้ต้องขัง ซึ่งเกินความจุที่รับได้ เจ้าหน้าที่รับภาระหนักด้านการควบคุม ทำให้การแก้ไขไม่สามารถทำได้เต็มที่ รัฐสูญเสียงบประมาณ เกิดผลเสียต่อผู้ต้องขังและสังคม ดังนั้น การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจึงควรแตกต่างจากการปฏิบัติต่อนักโทษเด็ดขาดตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง กับข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับองค์การสหประชาชาติ กำหนดเรื่องการแยกประเภทไว้ว่า ผู้ต้องขังต่างประเภทกันพึงแยกคุมขังไว้คนละแห่งหรือคนละส่วนของทัณฑ์สถาน คนต้องขังระหว่างพิจารณาคดี พึงแยกจากนักโทษเด็ดขาด

เมื่อพิจารณาจากประเด็นปัญหาแล้วจะเห็นได้ว่า สิทธิของผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดี ไม่ว่าจะอยู่ในชั้นพิจารณาของศาลชั้นต้น หรืออุทธรณ์-ฎีกา หรือแม้แต่สิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในคดีที่อยู่ในชั้นพนักงานสอบสวน ได้ถูกถูกลิดรอนหรือถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพไปแล้ว ประเด็นคือ บุคคลดังกล่าวควรที่จะได้รับการเยียวยาหรือการปฏิบัติมากขึ้นเพียงใด หากบุคคลเหล่านั้นไม่ได้มีการกระทำความผิดจริงหรือที่เรียกว่า “แพะรับบาป” เมื่อเป็นเช่นนี้การตรากฎหมายออกมาบังคับใช้แก่ประชาชนหรือการมีรัฐธรรมนูญที่บัญญัติไว้ ก็คงจะเป็นเพียงตัวอักษรที่ไม่สามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้

ดังนั้น เพื่อให้มีการพัฒนางานด้านการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อันจะเป็นการเอื้ออำนวยความยุติธรรม และเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพให้กับประชาชนอย่างแท้จริง วิทยานิพนธ์นี้จึงมุ่งศึกษาถึง สภาพปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ที่อาจส่งผลกระทบต่อการลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ แนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกรมราชทัณฑ์ ศึกษาถึง

สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องในปัจจุบัน เพื่อทราบถึงสภาพปัญหาที่จะเกิดขึ้น ศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีโดยจะศึกษาเปรียบเทียบกับมาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศ หลักมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย และแนวทางปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ ให้สอดคล้องตามหลักมาตรฐานสากล และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู และเป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ที่ได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลหรือนักโทษ ไว้หลายๆ ประการ เช่น สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย สิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารหรือการเยี่ยมเยียนจากทนายความหรือญาติ สิทธิและเสรีภาพในทางการเมือง สิทธิและเสรีภาพทางสังคม ทั้งนี้ เพื่อให้การบริหารภารกิจของรัฐให้เกิดประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศและสังคมไทยสืบต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหา เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทย ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพ ตลอดจนการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ

1.2.2 เพื่อศึกษาถึงสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่นในปัจจุบัน

1.2.3 เพื่อศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทย และหาวิธีการเยียวยา โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบกับมาตรการทางกฎหมายต่างประเทศ

1.2.4 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบและวิเคราะห์กฎหมายที่ใช้บังคับในปัจจุบันว่า มีบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเพียงใด โดยศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ และมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ ตลอดจนหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

1.2.5 เพื่อศึกษาและค้นหามาตรการทางกฎหมายมาใช้เป็นแนวทางสำหรับการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในปัจจุบันให้เหมาะสม และเป็นธรรมเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

ปัจจุบันประเทศไทยใช้มาตรการในการคุ้มครองตัวคนต้องขัง หรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ตลอดจนวิธีการปฏิบัติต่อบุคคลดังกล่าว เสมือนเป็นผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษา ซึ่งไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์อันแท้จริงของรัฐธรรมนูญว่าด้วยการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มุ่งจะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ส่งผลกระทบต่อกรณีการละเมิดสิทธิเสรีภาพหลายประการ อาทิเช่น สิทธิเสรีภาพทางด้านร่างกาย สิทธิเสรีภาพทางด้านสังคม หรือสิทธิทางการสื่อสาร เป็นต้น ดังนั้น เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีให้ได้รับสิทธิอันพึงมีตามหลักการสากล จึงควรหามาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาเพื่อนำมาพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมของไทยให้มีความชัดเจนรัดกุม เหมาะสม และเป็นธรรมมากกว่าปัจจุบัน เพื่อลดปัญหาที่เกิดขึ้นจากการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน และมีการเยียวยาที่เหมาะสม

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และมาตรการทางกฎหมายที่มีบัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตลอดจนถึงกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการกระทำหรือการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาไว้ในอำนาจรัฐ โดยเฉพาะกลุ่มบุคคลที่เรียกว่า ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งอยู่ระหว่างการสืบสวนสอบสวนหาข้อเท็จจริง ตลอดทั้งผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการพิจารณาในศาลชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์หรือชั้นฎีกา งานศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด โดยศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสิทธิและเสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยศึกษาเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญและมาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศ

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาวิจัยฉบับนี้ เป็นการศึกษาวิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากหนังสือ วารสาร วิทยานิพนธ์ งานวิจัย ดัชนีบทกฎหมายระเบียบปฏิบัติ บทความทางวิชาการ เอกสารทางวิชาการอื่นๆ ตลอดจนข้อมูลจากเว็บไซต์ต่างๆ ทางอินเทอร์เน็ตทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหา เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทย ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อ การสิทธิและเสรีภาพ ตลอดจนการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ

1.6.2 ทำให้ทราบถึงสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่นในปัจจุบัน

1.6.3 ทำให้ทราบถึงมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทย และหาวิธีการเยียวยา โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบกับมาตรการทางกฎหมายต่างประเทศ

1.6.4 ทำให้ทราบถึงผลการวิเคราะห์กฎหมายที่ใช้บังคับในปัจจุบันว่า มีบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเพียงใด โดยศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ และมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ ตลอดจนหลักปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

1.6.5 ทำให้สามารถนำมาตรการทางกฎหมายมาใช้เป็นแนวทางสำหรับการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในปัจจุบันให้เหมาะสมและเป็นธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน

บทที่ 2

แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขัง ระหว่างพิจารณาคดี

2.1 ความเป็นมาและแนวความคิดการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

สิทธิและเสรีภาพของบุคคลมีวิวัฒนาการมาเป็นเวลาช้านาน นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งบรรดานักปราชญ์สมัยกรีกและสมัยโรมันได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องสิทธิและเสรีภาพของบุคคลสืบต่อกันเรื่อยมา การศึกษาที่มาของแนวความคิดว่าด้วยสิทธิเสรีภาพที่ได้จากอิทธิพลของคริสต์ศาสนาเป็นประการแรก สำนักกฎหมายฝ่ายธรรมชาติ และนักปรัชญากฎหมายทั้งหลายเป็นประการที่สอง และที่มาจากกฎหมายลักษณะอักษรเป็นประการที่สาม¹ กรณีดังกล่าวนี้จะเห็นว่าแต่เดิมนั้นความคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพนี้จะนำไปเพื่อการจำกัดอำนาจของกษัตริย์หรือผู้ใช้อำนาจปกครอง เพราะในยุคนั้นกษัตริย์หรือผู้ปกครองใช้อำนาจของบุคคล ที่บุคคลต้องได้รับจากรัฐอย่างเสมอภาคกัน และเพื่อแสดงให้เห็นปรากฏถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ จึงมีการกล่าวอ้างของนักปราชญ์เสมอว่าสิทธิของบุคคลนั้นเป็นสิทธิตามธรรมชาติ ที่มีมาจากกฎหมายธรรมชาติ มีอยู่ตามธรรมชาติ อันเป็นกฎหมายที่อยู่เหนืออำนาจรัฐ โดยใช้ได้อย่างไม่เลือกเวลาและสถานที่ ซึ่งกฎหมายธรรมชาติจะประกอบไปด้วยลักษณะอันสำคัญคือ เป็นกฎหมายที่ใช้ได้โดยไม่จำกัดเวลา ไม่มีการสูญสิ้นและใช้ได้ทุกแห่งไม่จำกัดว่าจะจะเป็นรัฐใด² ดังจะเห็นว่ามิลักษณะเช่นเดียวกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่กฎหมายจะขัดหรือแย้งไม่ได้

ดังนั้น ในประเทศหรือรัฐเสรีประชาธิปไตย ต่างก็ยึดมั่นในลัทธิปัจเจกชนนิยม³ หรือเฉพาะบุคคลทั้งสิ้น ซึ่งลัทธิดังกล่าวนี้ได้สอนไว้ว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมามีศักดิ์ศรี และศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) ซึ่งมีลักษณะที่เป็นนามธรรม จะปรากฏออกมาให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมในรูปของความสามารถของมนุษย์ในอันที่จะกำหนดชะตากรรมของตนเอง (Self-Determination) อนึ่ง มนุษย์แต่ละคนจะสามารถกำหนดชะตากรรมได้ก็ต่อเมื่อแต่ละคนมี “แดนแห่งเสรีภาพ” และ

¹ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2547). หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ. หน้า 36.

² หยุต แสงอุทัย. (2512). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. หน้า 170-174.

³ Pierre Wigny. (1952). Droit constitutionnel : Principe et droit positif, Tome premier, Bruxelles. pp.257-258. (อ้างถึงใน วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2538) สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ. หน้า 15.

ภายในแดนแห่งเสรีภาพนี้ บุคคลแต่ละคนสามารถที่จะคิดหรือกระทำการใดๆก็ได้อย่างอิสระตามอำเภอใจปราศจากการแทรกแซงของบุคคลอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ใช้อำนาจปกครอง⁴ ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวถือเป็นที่มาของการให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล โดยการที่บุคคลจะสามารถใช้สิทธิเสรีภาพที่ตนมีอยู่นั้น ไปพัฒนาบุคลิกภาพของตน ไม่ว่าจะทางร่างกายหรือจิตใจ หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “เสรีภาพในขั้นพื้นฐาน” โดยที่รัฐเสรีประชาธิปไตยจะให้การรับรองสิทธิเสรีภาพของราษฎรไว้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ แต่จะมากหรือน้อยนั้นก็ขึ้นอยู่กับพื้นฐานในการทางเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมประเพณี และความก้าวหน้าในทางวิชาการหรือเทคโนโลยีในของแต่ละประเทศ อาทิ กรณีของประเทศไทยนั้น สิทธิเสรีภาพของบุคคลได้มีการนำมากำหนดไว้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ อันเป็นการให้การรับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคลและนับได้ว่าเป็นหลักเกณฑ์ที่สำคัญยิ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งได้มีการพัฒนาตลอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ปัจจุบันจากที่มีกระแสเรียกร้องให้มีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพเพิ่มมากขึ้น เป็นเหตุให้รัฐเสรีประชาธิปไตยต่างๆ มีการร่างรัฐธรรมนูญของประเทศตนเองได้พยายามบรรจุหรือบัญญัติเรื่องของสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญมาโดยตลอด โดยการนำแนวความคิดหรือหลักเกณฑ์ต่างๆ ไม่ว่าจะทางปฏิบัติหรือทางหลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ตลอดถึงแนวทางหรือแนวความคิดที่เป็นสากล เช่น หลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน หลักกัตติรัฐธรรมนูญนิยม หลักความเสมอภาค หรือหลักนิติธรรม และในเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องเป็นมาตรฐานเดียวกันอย่างเป็นสากล อันจะก่อให้เกิดพัฒนาการที่ทันต่อกระแสเรียกร้องในระดับประเทศหรือประชาคมโลก เพราะหากมิได้มีการพัฒนาให้เป็นไปตามความก้าวหน้าในทางวิชาการหรือพัฒนาการในทางสังคมของประเทศแล้ว ย่อมส่งผลถึงความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ ของประเทศด้วย

ดังนั้น สิทธิเสรีภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรจะต้องคำนึง เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของประชาชนพลเมืองทุกสังคมโลก ซึ่งประเทศไทยได้มีการกล่าวถึงสิทธิเสรีภาพไว้ในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญหลาย ๆ ฉบับ โดยจะประกอบไปด้วยสิทธิเสรีภาพของบุคคลทั่วไปหรือบุคคลผู้กระทำความผิด อาทิ สิทธิเสรีภาพในชีวิตร่างกาย เสรีภาพในด้านความคิดหรือด้านสติปัญญาและความเชื่อ เสรีภาพในทางการเมือง เสรีภาพในทางสังคม และเสรีภาพในทางเศรษฐกิจต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นต้น เพราะในปัจจุบันถือกันว่าการที่ประชาชนจะมีความอยู่ดีกินดีได้นั้น มิใช่เพราะมีการปกครองที่ดีเท่านั้น ทั้งนี้จะต้องมีองค์ประกอบต่างๆ หลายประการด้วยกัน

⁴ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. เล่มเดิม. หน้า 17.

⁵ ทวีศักดิ์ รอดโรคา. (2543). สิทธิเสรีภาพของนักโทษเด็ดขาด ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540. หน้า 9.

อาทิ การที่แต่ละประเทศมีรัฐธรรมนูญที่สมบูรณ์และเป็นประชาธิปไตย มีข้อกำหนดถึงเรื่องการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพไว้อย่างชัดเจน ซึ่งถือเป็นหลักการขั้นพื้นฐานที่สำคัญของประชาชนด้วย

2.1.1 ความหมายของสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

ในสังคมทุกยุคทุกสมัยแม้กระทั่งปัจจุบัน บุคคลต่างแสวงหาเรียกกร้องสิทธิเสรีภาพเมื่อทุกคนเฝ้าหาและต้องการสิทธิเสรีภาพ ย่อมตกเป็นหน้าที่ของรัฐที่จักต้องดำเนินการให้สิ่งนี้แก่ประชาชนโดยเสมอหน้ากัน ซึ่งสิ่งที่เรียกว่า “สิทธิเสรีภาพ” ที่ทุกคนแสวงหาเป็นอย่างไรมัน ก่อนที่จะศึกษาถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพต่อไป ในที่นี้จะศึกษาถึงความหมายของสิทธิ (Rights) และเสรีภาพ (Liberty) ซึ่งทั้งสองคำนี้มีความผูกพันซึ่งกันและกันจนไม่อาจจะแยกกล่าวถึงคำใดคำหนึ่งไว้ โดยเฉพาะได้ ดังที่ได้มีผู้ให้ความเห็นไว้แตกต่างกันออกไป ดังนี้

ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย ได้กล่าวถึงสิทธิเสรีภาพไว้ ดังนี้⁶

“ความหมายของคำว่า “สิทธิ” มีความเห็นอยู่ 2 ประการ คือ

ประการแรก เห็นว่า “สิทธิ” หมายถึง “อำนาจที่กฎหมายให้แก่บุคคลในอันที่จะมีเจตจำนง” (Willensmacht) เช่น ในการที่บุคคลใดมีกรรมสิทธิ์เหนือทรัพย์สิน บุคคลนั้นย่อมมีอำนาจที่จะมีเจตจำนงที่จะครอบครองที่จะใช้สอยหรือที่จะจำหน่ายทรัพย์สินนั้น โดยเขาจะใช้อำนาจนั้นหรือไม่ก็ได้ หรือจะใช้อำนาจดังกล่าวแต่เพียงบางประการก็ได้แล้วแต่เจตจำนง (Will) ของเขา ผู้ที่มีความเห็นประการที่ 1 นี้ ได้เห็นว่าความสำคัญอยู่ที่ “อำนาจ” (Macht) ที่กฎหมายให้แก่บุคคล และผู้ที่มีความเห็นความเห็นดังกล่าวนี้ได้แก่ วินด์ไฮต์ (Windscheid) นักกฎหมายชาวเยอรมัน

ประการที่สอง เห็นว่า “สิทธิ” คือ “ประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองให้” ผู้ที่ให้ความเห็นในประการนี้ได้แก่ เฮียร์ริง (Jhering) นักกฎหมายชาวเยอรมัน เป็นผู้คิดขึ้น โดยผู้ที่มีความเห็นประการที่สองนี้ เน้นหนักไปที่ “วัตถุประสงค์” (Zweck) ของสิทธิ กล่าวคือ การที่กฎหมายให้อำนาจแก่บุคคลที่จะมีเจตจำนง (Willensmacht) ก็เพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งบุคคลมุ่งประสงค์ ฉะนั้นจึงควรจะต้องถือว่า “สิทธิ” เป็น “ประโยชน์” ที่กฎหมายรับรองคุ้มครองมากกว่าที่จะเป็น “อำนาจ” ส่วนบุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับความเห็นที่ 2 นี้ เห็นว่า การที่จะถือว่า “สิทธิ” เป็นประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองให้ นั้นแคบไปเพราะมี “สิทธิ” เป็นจำนวนมากที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เจ้าของสิทธินั้นๆ”

กรณีดังกล่าว ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย ได้วิจารณ์ความเห็นทั้งสองว่าเป็นการมองความหมายของสิทธิไปคนละแง่ โดยความเห็นที่ 1 เห็นว่า เป็นการมองสิทธิในแง่ของเนื้อหา (Inhalt) ส่วนความเห็นที่ 2 เป็นการมองความหมายของสิทธิไปในลักษณะของจุดประสงค์ของสิทธิ

⁶ ไพศาล วัตรธรรม. (2549). การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลในการออกหมายจับ. หน้า 6.

(Week) ซึ่งในความเห็นของศาสตราจารย์ ดร.หยุด เห็นว่า ควรจะหมายถึง “สิทธิ” ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้

ศาสตราจารย์ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ได้ให้ความหมายของคำว่า “สิทธิ” คือ อำนาจที่จะให้ผู้อื่นต้องกระทำหรืองดเว้นกระทำการบางอย่างตามที่เรามีสิทธิอันเป็นการบังคับให้คนอื่นต้องกระทำตามสิทธิของเรา⁷

ศาสตราจารย์วิชา มหาคุณ ได้กล่าวถึง “สิทธิ” ไว้ว่า การที่บุคคลจะพึงกระทำได้ภายในขอบเขตของกฎหมาย กล่าวอีกนัยหนึ่ง สิทธิของบุคคลจะต้องมีกฎหมายรับรอง หรือยอมบังคับให้นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “สิทธิ” แตกต่างกันไป อาทิ อำนาจที่จะกระทำการใดๆ ได้อย่างอิสระ โดยได้รับการรับรองจากกฎหมาย¹⁰ หรือประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้¹¹ หรืออำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น¹² ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า สิทธิ คือ ประโยชน์ที่กฎหมาย หรือธรรมเนียมประเพณีมอบให้แก่บุคคลหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งซึ่งรัฐยอมรับรองและให้การคุ้มครอง และรัฐจะต้องไม่ใช่อำนาจที่จะทำให้สิทธินั้นเสียไป อันถือเป็นสิทธิหรือประโยชน์แก่ประชาชนทุกคนในการที่จะกระทำการใดหรือมีนิติสัมพันธ์ใดๆ หรือละเว้นกระทำการใดๆ ที่เป็นกิจวัตรเพื่อการดำเนินชีวิตในสังคม ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในชีวิตร่างกาย สิทธิในการเลือกถิ่นที่อยู่ สิทธิในการนับถือศาสนาและปฏิบัติตามความเชื่อในทางศาสนา สิทธิในการเลือกตั้ง ฯลฯ ต่างๆเหล่านี้ เป็นสิทธิทางมหาชนที่อยู่ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และปัจจุบันในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้ให้การรับรองเรื่องสิทธิเสรีภาพไว้เพิ่มขึ้นจากเดิมอย่างน่าชื่นชม

ดังนั้น จากความหมายของคำว่า “สิทธิ” ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นสามารถแยกพิจารณาเป็น 2 นัย คือ สิทธิทางกฎหมาย (Positive Rights) และสิทธิทางศีลธรรม (Moral Rights)

สิทธิทางกฎหมาย ได้แก่อำนาจหรือประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครอง ดังเช่นในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 ได้บัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลที่เป็นเจ้าของ

⁷ หยุด แสงอุทัย. (2529). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. หน้า 206.

⁸ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2538). กฎหมายมหาชน เล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี. หน้า 348.

⁹ วิชา มหาคุณ. (2524). ผลกระทบของกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม ต่อสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม. หน้า 564.

¹⁰ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2538). หน้า 838.

¹¹ วิษณุ เครืองาม. (2530). กฎหมายรัฐธรรมนูญ. หน้า 852.

¹² วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. เล่มเดิม. หน้า 21.

ทรัพย์สิน ซึ่งสิทธินี้สามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ คือ ถ้าหากบุคคลอื่นที่ไม่มีสิทธิคิดว่าเจ้าของกรรมสิทธิในทรัพย์สินมาซื้อแย่งทรัพย์สินนั้น เจ้าของทรัพย์สินก็ย่อมมีสิทธิยื่นฟ้องต่อศาลและศาลย่อมจะพิจารณาไปในทางรับรองหรือคุ้มครองสิทธินั้นๆ ตามที่กฎหมายกำหนด สิทธิเช่นนี้เราเรียกว่า Positive Rights คือ เป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเรียกว่า Positive Law

สิทธิทางศีลธรรม หมายถึง สิทธิซึ่งเกิดจากความรู้สึกนึกคิดทั่วๆ ไปว่าวิถีทางที่ถูกต้องและเป็นธรรมในกรณีหนึ่งกรณีใดควรจะเป็นไปอย่างนั้นอย่างนี้ แต่วิถีทางที่ถูกต้องและเป็นธรรมนั้น อาจจะยังไม่มียกกฎหมายรับรองคุ้มครอง หรือบังคับให้การเป็นไปตามสิทธิดังกล่าว เช่น สมมติว่าประชาชนทั่วไปต่างมีความรู้สึกนึกคิดเห็นว่าประชาชนทุกคนควรมีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลจากโรงพยาบาลของรัฐโดยไม่ต้องเสียค่าบริการใดๆ ทั้งสิ้น สิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาลดังกล่าวอาจเรียกว่าเป็นสิทธิทางศีลธรรมได้ ทั้งนี้ เนื่องจากว่าตามความเป็นจริงแล้วยังไม่มีกฎหมายใดรับรองให้ประชาชนมีสิทธิดังกล่าวได้¹³

ส่วนคำว่า “เสรีภาพ” (Liberty) ตามตำราธรรมศาสตร์ของอังกฤษได้แยก “เสรีภาพ” ออกจากคำว่า “สิทธิ” ซึ่งตามกฎหมายภาคพื้นยุโรปไม่ได้แยกเสรีภาพออกไปต่างหากโดยจัดเข้าอยู่ในจำพวกสิทธิตามกฎหมายมหาชน แต่ตามกฎหมายอังกฤษ เสรีภาพอาจเป็นเรื่องกฎหมายเอกชนก็ได้ แซลมอนด์ (Salmond) ได้ให้ความหมายของคำว่า “เสรีภาพ” ไว้ว่าเป็นประโยชน์ซึ่งบุคคลได้มาโดยปราศจากหน้าที่ในทางกฎหมายใดๆ ต่อตนเอง กล่าวคือ เป็นสิ่งที่บุคคลอาจกระทำได้ โดยจะไม่ถูกป้องกันขัดขวางโดยกฎหมาย เป็นประโยชน์ที่บุคคลจะกระทำใดๆ ได้ตามชอบใจ¹⁴

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความเห็นเกี่ยวกับคำว่า “เสรีภาพ” (Liberty) หมายถึง สถานะภาพของมนุษย์เราที่ไม่ตกอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของใคร หรือหมายถึง อำนาจที่จะกระทำการอย่างใดหรือไม่กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด¹⁵ ซึ่งเมื่อพิจารณาความหมายทั้งสองประการของคำว่า เสรีภาพ ตามที่กล่าวมานี้ จะเห็นว่า เสรีภาพก็คือ อำนาจของคนเราที่จะตัดสินใจด้วยตนเองที่จะเลือกดำเนินพฤติกรรมของตนเองโดยไม่มีบุคคลอื่นใดมีอำนาจสอดแทรกเข้ามาเกี่ยวข้องในการตัดสินใจนั้น แต่ความหมายของเสรีภาพตามที่กล่าวมานี้ เป็นเพียงความหมายในทางปรัชญาเท่านั้น คนเราจำเป็นต้องคำนึงถึงกฎเกณฑ์ของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎเกณฑ์ของสังคมที่เป็นกฎหมาย (กฎเกณฑ์ของสังคมบางประการมีฐานะเป็นเพียงศีลธรรมเท่านั้น) ดังนั้น คำว่า เสรีภาพ

¹³ วีระ โลจายะ. (2531). เอกสารการสอนชุดวิชา กฎหมายมหาชน เล่ม 2 หน่วยที่ 8-15. หน้า 462.

¹⁴ หยุต แสงอุทัย. (2529). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. หน้า 210-211.

¹⁵ Jean Rivero. In *Les libertes Pubiques*, Presse Universitaire de France. Paris. P 14. (อ้างถึงใน วีระ โลจายะ, 2531 : 462)

ตามความหมายในทางกฎหมายจึงหมายความว่าอำนาจของเราที่จะตัดสินใจด้วยตนเองที่จะกระทำการหรือไม่กระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดซึ่งไม่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย¹⁶ เป็นสถานะที่ปราศจากการถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวาง¹⁷ มีความเป็นอิสระเสรี ในการที่จะกระทำหรืองดเว้นไม่กระทำการสิ่งใด เป็นอำนาจที่จะกระทำการอะไรก็ได้ คือ มีอำนาจที่จะเลือกประพฤติหรือไม่ประพฤติอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งก่อให้เกิดหน้าที่เชิงปฏิเสธแก่ผู้อื่นที่จะไม่เข้ามารบกวนการใช้อำนาจเลือกประพฤติของเรา และในทำนองเดียวกันก็ทำหน้าที่ให้เราไม่สามารถเข้าไปรบกวนการใช้อำนาจเลือกประพฤติของผู้อื่น¹⁸

กล่าวโดยสรุป เสรีภาพ คือ สภาพการณ์ที่บุคคลมีอิสระที่จะกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามความประสงค์ของตน โดยไม่อยู่ภายใต้การครอบงำหรือการขัดขวางจากบุคคลอื่น โดยอำนาจนี้บุคคลย่อมเลือกวิถีชีวิตของตนได้ด้วยตนเอง เสรีภาพจึงเป็นอำนาจที่บุคคลมีอยู่เหนืออำนาจตนเอง¹⁹ จะเห็นได้ว่า เสรีภาพ นั้น แม้ว่าจะเป็นอำนาจอิสระที่จะกระทำหรืองดเว้นกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ทั้งนี้ ความอิสระดังกล่าวจะต้องได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ให้สามารถใช้เสรีภาพของแต่ละบุคคลภายใต้ขอบเขตหรืออาณาบริเวณของตน มิใช่เป็นการใช้เสรีภาพไปกล้ำกรายหรือกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ได้ เพราะเสรีภาพดังกล่าวอาจถูกจำกัดลงโดยผลของกฎหมาย

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า สิทธิและเสรีภาพนั้นมีความแตกต่างกัน เนื่องจากสิทธิเป็นอำนาจที่บุคคลมีเพื่อเรียกร้อง หรือใช้ในความสัมพันธ์ระหว่างตนกับผู้อื่น โดยการเรียกร้องให้กระทำหรือละเว้นกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งให้เป็นประโยชน์แก่ตน กล่าวคือ เป็นสิ่งที่กฎหมายกำหนดให้มีขึ้น เพื่อประโยชน์โดยรวมของประเทศและบุคคลในการดำเนินชีวิต แต่ทั้งนี้ การใช้สิทธิดังกล่าวนั้น จะต้องไม่เป็นการไปละเมิดหรือกระทบกระเทือนต่อสิทธิของบุคคลอื่น หากว่าได้ใช้สิทธิไปอย่างไม่ระมัดระวังหรือเกินขอบเขต อาจต้องรับโทษ โดยอาจจะเป็นโทษในทางแพ่งหรือโทษในทางอาญา ซึ่งโทษในทางแพ่งจะได้แก่ การชดเชยค่าเสียหาย หรือในทางอาญาก็จะมีบทลงโทษตามฐานความผิด เช่น ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ฯลฯ เพราะการใช้สิทธิของบุคคลทุกประเภทจะมีกฎหมายรองรับเสมอ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิประเภทใด ส่วนเสรีภาพ จะมีความหมายที่ชัดเจนอยู่ในตัวเอง คือ การที่บุคคลมีเสรีภาพในการกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดๆ อย่าง

¹⁶ วีระ โลงายะ. เล่มเดิม. หน้า 463.

¹⁷ D.D. RAOHSSL. (1976). **Problem of political Philosophy**. (อ้างถึงใน วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, 2538 : 22)

¹⁸ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. เล่มเดิม. หน้า 348.

¹⁹ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. เล่มเดิม. หน้า 22.

อิสระ แต่ก็มิใช่ว่าบุคคลทุกคนจะทำสิ่งใดได้ตามอำเภอใจโดยไม่ต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น จึงต้องกระทำพอสมควร โยชน์ของคน ถึงแม้ว่าเสรีภาพนั้นจะเป็นอำนาจที่มีอยู่ในแต่ละบุคคล อันก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่นหรือรัฐ ในการที่จะต้องปฏิบัติหรือใช้ความเคารพในเสรีภาพของตนก็ตาม นอกจากนี้แล้วเสรีภาพใดเมื่อมีกฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ เสรีภาพนั้นก็อาจเป็นสิทธิด้วย จึงมักนิยมเรียกรวมกันไปว่า สิทธิและเสรีภาพ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ทั้งสิทธิและเสรีภาพเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องออกกฎหมายเพื่อมารับรองคุ้มครองไว้ โดยไม่เพียงแต่จะเป็นพันธะของรัฐในการปกป้องดูแลรักษาสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของพลเมืองของตนเท่านั้น แต่เรื่องดังกล่าวยังถือว่า องค์กระดบประเทศจำเป็นจะต้องเข้ามาสอดส่องดูแลด้วย

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า สิทธิกับเสรีภาพ แม้ว่าจะเป็นอำนาจที่ราษฎรทุกคนในสังคมของรัฐเสรีประชาธิปไตยบัญญัติรับรองหรือคุ้มครองให้ไว้ในรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตาม การใช้สิทธิและเสรีภาพของราษฎรต่างก็ต้องมีขอบเขตหรือมีเงื่อนไขในการใช้ ซึ่งจะขึ้นอยู่กับสภาพหรือสภาวะเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมประเพณี และจากการที่บุคคลทุกคนย่อมมีความเสมอภาคกันภายใต้บังคับกฎหมายเดียวกัน ผู้มีอำนาจปกครองหรือรัฐจำเป็นจะต้องกำหนดนโยบายหรือดำเนินการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อประโยชน์ในอันที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของราษฎรหรือในอันที่จะธำรงรักษาไว้ซึ่งประโยชน์ส่วนรวม หรือประโยชน์มหาชน (Public Interest)²⁰ เช่น องค์การต่างๆ ของรัฐสามารถใช้อำนาจหน้าที่บังคับให้ราษฎรแต่ละคนกระทำการบางอย่างหรือห้ามมิให้กระทำการบางอย่างได้ เพื่อให้การใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลหรือพลเมืองของประเทศเกิดผลขึ้นจริงในทางปฏิบัติสมตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

2.1.2 แนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

สิทธิเสรีภาพของบุคคลมีวิวัฒนาการมายาวนาน และถือเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องให้ความสนใจ ทั้งนี้ เนื่องจากว่าสิทธิเสรีภาพของบุคคลแต่ละคนนั้น ถือเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตประจำวัน เพราะหากว่าบุคคลขาดเสียซึ่งสิทธิเสรีภาพแล้วก็จะไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่หรือกระทำการใดๆ ได้ ดังนั้น แต่ละคนจึงต้องมีสิทธิและเสรีภาพ ไม่ว่าจะโดยธรรมชาติหรือโดยกฎหมายกำหนดให้มีขึ้น โดยถือเป็นหน้าที่ของรัฐจะต้องให้การรับรองในเรื่องนี้ โดยการออกกฎหมายรับรองและคุ้มครอง เพราะมิเช่นนั้นแล้ว สิทธิและเสรีภาพก็จะดูเป็นความว่างเปล่า ไม่สามารถบรรลุผลที่เป็นจริงได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าไม่เป็นประโยชน์อันใดเลยที่จะมีสิทธิและเสรีภาพ ทั้งนี้เพราะสิทธิและเสรีภาพ ถือเป็นประโยชน์อันพึงมีพึงได้ของบุคคลหรือผู้กระทำความผิดในฐานะพลเมืองของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นเสรีภาพในชีวิตร่างกาย เสรีภาพในชีวิตส่วนตัว เสรีภาพในทางสติปัญญาและความเชื่อ

²⁰ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, เล่มเดิม, หน้า 16.

หรือเสรีภาพทางความคิด และเสรีภาพในทางเศรษฐกิจสังคมต่างๆ เหล่านี้ เป็นต้น²¹ และจากการที่ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล ได้กำหนดให้มีขึ้นในรัฐธรรมนูญ เพื่อเป็นประโยชน์อันสูงสุดที่มีค่า สมควรแก่การปกป้องรักษา ดังนั้น องค์การของรัฐทุกองค์จะต้องให้ความเคารพในสิทธิและ เสรีภาพ และการที่รัฐธรรมนูญได้ให้หลักประกันในสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวนี้มิใช่เป็นเพียงคำ กล่าวอ้างลอยๆหรือเป็นแค่บทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษร เนื่องจากรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด ที่มีค่าและก่อให้เกิดผลในการใช้บังคับโดยตรง (Self - executing) แก่ทุกองค์หรือทุกหน่วยงาน ของรัฐ²² จำต้องปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพในสิทธิเสรีภาพและคำนึงถึงประโยชน์ของสังคม โดยรวมเป็นประการสำคัญ

ด้วยเหตุที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด เป็นที่มาหรือบ่อเกิดของสิทธิเสรีภาพทั้ง ปวง และเป็นรากฐานในการปกครองประเทศ ตลอดทั้งเป็นบ่อเกิดของกฎหมาย เพราะกฎหมายต่าง ๆ จะมีที่มาจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ แม้กระทั่งคำพิพากษาของศาล หรือคำสั่งของเจ้าพนักงานฝ่าย ปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ออกมาใช้กับราษฎรภายในรัฐของตนเอง โดยรัฐธรรมนูญจะเป็นตัวกำหนดถึงการกระทำ หรือการปฏิบัติที่เป็นการแสดงเจตนาของเจ้าพนักงานหรือองค์การของรัฐ นั้นๆ ที่แสดงออกมาให้ปรากฏถึงความมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์ในการบริหารภารกิจของ รัฐ²³ ขณะเดียวกันรัฐก็ต้องให้ความเคารพในสิทธิและเสรีภาพของผู้ที่อยู่ใต้การปกครองหรือ ประชาชน ตามที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองและคุ้มครองไว้ โดยจะต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อ สิทธิและเสรีภาพของประชาชนผู้อยู่ใต้ปกครอง มิเช่นนั้นแล้วการให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพไว้ ในรัฐธรรมนูญก็จะไร้ความหมายหรือขาดความศักดิ์สิทธิ์ อย่างเช่น กรณีที่รัฐต้องจัดทำบริการ สาธารณะอันเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนซึ่งต้องใช้ที่ดินดำเนินการ เช่น การสร้างถนน ดังนี้ รัฐต้องดำเนินการให้ถูกต้องตามขั้นตอนหรือตามกระบวนการของกฎหมายในเรื่องการ เวนคืน ตามหลักนิติธรรม เพราะหากรัฐจะเข้าถือเอาประโยชน์ในที่ดินของประชาชนโดยพลการ โดย อ้างว่าตนเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองนั้นไม่สามารถที่จะกระทำได้ เพราะตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ประชาชนย่อมมีสิทธิในทรัพย์สินของตนในการที่จะไม่ให้บุคคลใดมาทำการละเมิดใน ทรัพย์สินดังกล่าว ประชาชนผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินหรือที่ดินสามารถที่จะทำการเรียกร้องเสียหายจาก การกระทำของรัฐที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้นไม่ได้

²¹ ทวีศักดิ์ รอดโรคา. (2543). สิทธิเสรีภาพของนักโทษเด็ดขาด ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540. หน้า 13.

²² วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2538). สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ. หน้า 9. (อ้างถึงในทวีศักดิ์ รอดโรคา, 2543 : 14)

²³ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. เล่มเดิม. หน้า 25-26.

ดังนั้น แนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลหรือประชาชน จึงเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญที่จะได้รับความคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญ และมีอำนาจเหนือผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครองอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าจะกำหนดให้การคุ้มครองอย่างไรในรัฐธรรมนูญ เพราะหากรัฐธรรมนูญกำหนดให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพประการใด หรือเรื่องใดแล้ว ก็ต้องกำหนดหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อสิทธิเสรีภาพนั้น อันเป็นผลพวงตามมาที่จะต้องปฏิบัติโดยให้ความเคารพในสิทธิเสรีภาพนั้น ๆ

แนวคิดที่ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์นี้มีกำเนิดหรือที่มาจากแนวความคิดในเรื่องสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Right) ซึ่งเป็นแนวความคิดในทางการเมืองหรือปรัชญาทางการเมืองของชาวตะวันตก สาระสำคัญโดยย่อของแนวความคิดในเรื่อง สิทธิตามธรรมชาตินี้มีว่า มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาเท่าเทียมกัน มนุษย์มีสิทธิบางประการที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิดจนกระทั่งถึงแก่ความตาย สิทธิดังกล่าวได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพในร่างกาย สิทธิในทรัพย์สิน และความเสมอภาค ซึ่งเป็นสิทธิที่ไม่สามารถโอนให้แก่กันได้และใครจะล่วงละเมิดมิได้²⁴ ดังนั้นจึงถือได้ว่าสิทธิเสรีภาพมีพัฒนาการมาอย่างยาวนานและพัฒนาเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิเสรีภาพของบุคคลหรือพลเมืองตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ เช่น เสรีภาพในการศึกษาวิจัย สิทธิของสตรี สิทธิของเด็ก สิทธิของคนชรา เสรีภาพในการสื่อสาร²⁵ อันถือเป็นหลักการขั้นพื้นฐานของบุคคลหรือผู้กระทำความผิด อันเป็นสิทธิมนุษยชนที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครอง แนวความคิดในเรื่องสิทธิตามธรรมชาติ ถือเป็นกำเนิดที่มาอันสำคัญยิ่งของสิทธิมนุษยชนหรือสิทธิของมนุษย์ สาระสำคัญตามแนวความคิดดังกล่าวนี้มีว่า มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาเท่าเทียมกัน มนุษย์มีสิทธิบางประการที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิดจนกระทั่งถึงแก่ความตาย สิทธิดังกล่าวได้แก่สิทธิในชีวิต เสรีภาพในร่างกาย และความเสมอภาคซึ่งเป็นสิทธิที่ไม่อาจโอนให้แก่กันได้และใครจะล่วงละเมิดมิได้ หากมีการล่วงละเมิดก็อาจจะก่อให้เกิดอันตราย หรือกระทบกระเทือนเสื่อมเสียต่อสภาพของความเป็นมนุษย์ได้

แนวความคิดเรื่อง สิทธิตามธรรมชาติ นั้น มีที่มาจากแนวความคิดในเรื่องกฎหมายธรรมชาติ มีความมุ่งหมายที่แท้จริงเพื่อจำกัดอำนาจของรัฐ หรือผู้มีอำนาจปกครอง กล่าวคือนักคิดในทางการเมืองเห็นว่าการขัดแย้งกันอยู่ตลอดเวลา ระหว่าง ผู้อยู่ใต้ปกครอง ฝ่ายหนึ่งกับผู้ที่มีอำนาจปกครองอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งผู้อยู่ใต้ปกครอง พยายามดิ้นรนที่จะมีสิทธิเสรีภาพให้มากที่สุดเท่าที่จะมิได้ ในขณะที่ผู้ที่มีอำนาจปกครองก็จะมีแนวโน้มที่จะใช้

²⁴ วีระ โลจายะ. เล่มเดิม. หน้า 465.

²⁵ วิษณุ เครืองาม. (2535). สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ, ผู้สิทธิมนุษยชน สิทธิหรือหน้าที่ในประเทศไทยปัจจุบัน. หน้า 28-44.

อำนาจอย่างเต็มที่เสมอ ด้วยเหตุนี้ นักคิดในทางการเมืองจึงหาหนทางที่จะจำกัดอำนาจของรัฐ หรือผู้มีอำนาจปกครอง โดยการอ้างถึงสิทธิตามธรรมชาติว่า เป็นสิทธิที่มนุษย์มีติดตัวมาแต่กำเนิด อันรัฐหรือผู้มีอำนาจปกครองจะล่วงละเมิดมิได้ ซึ่งต่อมาแนวความคิดในเรื่องสิทธิตามธรรมชาติได้มีการขยายความจนกลายเป็นแนวความคิดในการจำกัดอำนาจของรัฐ เช่น สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองป้องกันให้พ้นจากการถูกจับกุม คุมขัง โดยอำเภอใจ สิทธิที่จะไม่ถูกล่วงละเมิดในเคหสถาน สิทธิที่จะมีเสรีภาพในการเคลื่อนย้ายที่อยู่ สิทธิเสรีภาพในการสื่อสาร ฯลฯ เป็นต้น หรือทำให้เกิดสิทธิโต้แย้งคัดค้านการใช้อำนาจของรัฐในบางกรณี ซึ่งรัฐไม่อาจล่วงล้ำเข้าไปใช้อำนาจรัฐได้ เพราะเนื่องจากผู้อยู่ภายใต้อำนาจปกครองหรือประชาชนคงมีสิทธิที่จะใช้วิธีการบางประการเพื่อคัดค้านโต้แย้งในกรณีที่ไม่เห็นด้วยกับการใช้อำนาจของรัฐ หรือเมื่อรัฐใช้อำนาจรุนแรงเกินขอบเขต สิทธิดังกล่าวได้แก่สิทธิในการพิมพ์ เสรีภาพในการร่วมชุมนุม เสรีภาพในการเดินขบวน และเสรีภาพในการก่อตั้งสมาคม เป็นต้น²⁶

2.1.2.1 แนวความคิดว่าด้วยกฎหมายธรรมชาติ

แนวความคิดในเรื่อง กฎหมายธรรมชาติ (Droit nature) ได้แก่แนวความคิดที่เชื่อว่า นอกเหนือ ไปจากกฎหมายที่รัฐบัญญัติขึ้นแล้ว ยังมีกฎหมายอีกประเภทหนึ่งซึ่งจะเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มนุษย์ไม่ได้เป็นผู้สร้างขึ้น เป็นกฎหมายที่ใช้บังคับได้โดยไม่จำกัดกาลเวลาและสถานที่ กฎหมายธรรมชาติดีสิทธิเหนือรัฐ กล่าวคือรัฐต้องเคารพกฎหมายธรรมชาติ กฎหมายที่รัฐบัญญัติขึ้นจะมีสภาพบังคับก็ต่อเมื่อสอดคล้องกับกฎหมายธรรมชาติ และไร้สภาพบังคับลงหากว่าขัดแย้งกับกฎหมายธรรมชาติ²⁷ แนวคิดทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ มีกำเนิดมาจากสมัยกรีกและสมัยโรมัน ก่อนคริสตกาล สืบเนื่องมาจากประชาชนในสมัยนั้นถูกปกครองแบบกดขี่ข่มเหงโดยกษัตริย์หรือผู้มีอำนาจปกครอง จึงทำให้เกิดแนวความคิดในการจำกัดอำนาจของกษัตริย์และผู้มีอำนาจปกครองดังกล่าว ในขณะที่เดียวกันได้กำหนดให้บุคคลมีสิทธิต่างๆ ขึ้นมา ซึ่งสิทธิดังกล่าวนั้นก็คือ สิทธิธรรมชาติ (Natural Right) ทั้งนี้ กฎหมายธรรมชาติจะมีลักษณะอย่างเดียวกัน คือใช้ได้ทุกยุคทุกสมัยไม่จำกัดเวลา สถานที่ และจะออกกฎหมายใดๆ มาขัดแย้งกับกฎหมายธรรมชาติไม่ได้²⁸

จะเห็นได้จากในสมัยกรีกมีนักปราชญ์ที่สำคัญหลายคนที่ได้วางรากฐานในทางปรัชญากฎหมายธรรมชาติ เช่น Heraclitus ได้ให้ความเห็นว่า แก่นสารของชีวิตเป็นสิ่งที่อยู่ในธรรมชาติอันประกอบด้วยจุดหมายปลายทาง ระเบียบและเหตุผล โดยถือว่าธรรมชาติคือความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง จากแนวความคิดดังกล่าวจึงทำให้นักปราชญ์ที่สำคัญของกรีกอีกหลาย

²⁶ วีระ โลจายะ. (2523). *กฎหมายสิทธิมนุษยชน*. หน้า 1-3

²⁷ วีระ โลจายะ. เล่มเดิม. หน้า 467.

²⁸ ไพศาล วัตตธรรม. เล่มเดิม. หน้า 10.

คนต่อๆ มา เช่น Socrates, Plato และ Aristotle ซึ่งมีแนวความคิดเดียวกันโดยอาศัยหลักเหตุผลตามธรรมชาติของมนุษย์ว่าภายใต้กฎเกณฑ์เดียวกันแห่งโลกและจักรวาล มนุษย์มีสติปัญญารู้คิดชอบชั่วดีเหมือนกัน²⁹ จากแนวคิดดังกล่าว มนุษย์จึงมีเหตุผล (Ratio Reason) อยู่ในตัวเองเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีสำนัก Stoicism ได้ให้ความคิดเห็นว่า มนุษย์มีสิทธิเสรีภาพที่เสมอภาคเท่าเทียมกันเป็นสากล มนุษย์ไม่อาจเป็นทาสกันด้วยกันได้³⁰ ด้วยเหตุนี้การปกครองของกรีกจึงมีลักษณะเป็นประชาธิปไตย โดยให้การยอมรับสิทธิและเสรีภาพของเอกชน ตลอดจนทั้งให้การยกย่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เช่น เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เลือกผู้ปกครองบ้านเมืองเอง มีการพบปะสนทนาโต้เถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันอย่างมีเหตุผล ดังนั้น การกระทำดังกล่าวเป็นพื้นฐานที่ช่วยผลักดันให้โอกาสประชาชนได้มีสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นการนำหลักกฎหมายธรรมชาติมาใช้กับพลเมืองของตน

หลักเกณฑ์และแนวความคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล ได้มีการพัฒนาและถ่ายทอดไปสู่ยุคโรมัน โดยนำแนวความคิดเกี่ยวกับหลักมนุษยธรรมมาปรับใช้กับทาสในยุคนั้น ซึ่งอาศัยแนวความคิดของนักปราชญ์ชาวกรีกที่ว่ามนุษย์มีความเสมอภาคกัน และไม่อาจเป็นทาสกันของมนุษย์ด้วยกันได้เป็นหลัก จนกระทั่งจักรวรรดิโรมันล่มสลายลง ต่อมาแนวความคิดดังกล่าวได้เกิดขึ้นอีกในยุคกลางตอนปลายโดย Saint Thomas Aquinas ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับธรรมชาติและเหตุผลมาก โดยเน้นว่ากฎหมายมนุษย์จะต้องสอดคล้องกับกฎหมายธรรมชาติให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้³¹ จึงมีแนวความคิดว่า ผู้ปกครองบ้านเมืองนั้นควรได้รับเลือกมาจากประชาชน และประชาชนต้องมีสิทธิมีเสียงในการปกครองบ้านเมืองด้วย ซึ่งแนวความคิดนี้ได้เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาแนวความคิดกฎหมายธรรมชาติในศตวรรษที่ 17 และ 18 เพื่อจำกัดอำนาจรัฐ และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติของมนุษย์ เพราะจุดที่สำคัญที่สุดในกฎหมายธรรมชาติก็คือ เชื่อว่าเหนืออำนาจสูงสุดของมนุษย์ยังมีสิ่งสำคัญอื่นอีกคือ “ธรรมชาติ” และ “เหตุผล” เมื่อสิ่งใดเป็นสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาติของมนุษย์อยู่แล้ว ใครก็ตามหาอาจมาใช้อำนาจลบล้างไม่ได้³²

ในศตวรรษที่ 18 ซึ่งเป็นยุคสมัยใหม่ หรือเรียกว่ายุค Enlightenment เป็นยุคแห่งความคิดทางกฎหมายธรรมชาติ มีการอาศัยเหตุผลทางธรรมชาติมาเป็นหลัก นักปราชญ์ที่สำคัญในยุคนี้ได้แก่ John Locke, Montesquieu, Christian Thomasius และ Jean Jacques Rousseau

²⁹ ปรีดี เกษมทรัพย์. (2541). นิติปรัชญา. หน้า 100-116.

³⁰ แหล่งเดิม. หน้า 116-126

³¹ แหล่งเดิม. หน้า 153.

³² ไพศาล วัตตธรรม. เล่มเดิม. หน้า 11.

ซึ่งมีแนวความคิดว่ามนุษย์ในสภาวะตามธรรมชาติ เป็นสภาวะแห่งสันติภาพและความเสมอภาค และในสภาวะตามธรรมชาตินี้มนุษย์ทุกคนก็รู้จักกฎหมายธรรมชาติ อันเป็นสิ่งที่สอนให้มนุษย์รู้จักเคารพความเสมอภาคและความเป็นอิสระต่อกัน รู้ว่าแต่ละคนไม่ควรจะล่วงละเมิดชีวิตร่างกาย เสรีภาพและทรัพย์สินของกันและกัน ในสภาวะตามธรรมชาตินี้เมื่อเกิดข้อขัดแย้งพิพาทกันขึ้น มนุษย์แต่ละคนย่อมมีอำนาจที่จะบังคับการตามสิทธิที่ตนมีตามธรรมชาติ และลงโทษผู้กระทำผิด ด้วยกำลังของตน ซึ่งในสภาวะตามธรรมชาติเช่นนี้ย่อมมีอันตราย มีข้อเสียดและความไม่สะดวกหลายประการ คือ การใช้สิทธิในร่างกาย เสรีภาพและทรัพย์สินที่แต่ละคนมีตามธรรมชาตินั้นขาดความแน่นอนชัดเจนมักจะมีการล่วงล้ำขอบเขต และกระทบกระเทือนสิทธิของผู้อื่นได้เสมอ การบังคับตามสิทธิและการลงโทษเมื่อมีการฝ่าฝืนกฎหมายธรรมชาติหรือล่วงละเมิดกันขึ้น เพราะการที่ทุกคนต่างทำหน้าที่พิพาทของตนเอง ย่อมอาจมีอคติทำการแก้แค้นทดแทนจนเกินสมควรแก่เหตุหรือทำให้เกิดความรุนแรงได้ เพื่อยุติความยุ่งเหยิงและความไม่สงบเรียบร้อยต่างๆ ที่มีอยู่ในสภาวะตามธรรมชาติมนุษย์จึงเข้าทำสัญญากันอยู่ร่วมกันเป็นสังคม และจัดตั้งรัฐบาลขึ้นทำหน้าที่ปกครองรักษาความยุติธรรมและความสงบเรียบร้อยในรูปของสัญญาประชาคม (Social Contract) กล่าวคือ ราษฎรทั้งหลายยอมสวามิภักดิ์ในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามธรรมชาติของมนุษย์ไว้ โดยโอนอำนาจบังคับการตามกฎหมายธรรมชาติให้แก่รัฐที่ได้ตั้งขึ้นตามสัญญานี้ ด้วยเหตุนี้ รัฐจึงเป็นรัฐที่มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย และอำนวยความยุติธรรม มีอำนาจจำกัดไม่ใช่รัฐสมบูรณ์อำนาจอธิปไตยที่มีอำนาจเด็ดขาด สัญญาประชาคมตามความคิดของ John Lock จึงเรียกว่า เป็นสัญญาสหภาพ (Pactum Unionis) เป้าหมายหลักที่สำคัญของการที่เอกชนมาเข้าทำสัญญาประชาคมและอยู่ภายใต้บังคับของรัฐบาลคือ การดำรงไว้ซึ่งเสรีภาพ ชีวิต และทรัพย์สินของตน ซึ่งการดำรงสิ่งเหล่านี้เรียกว่าเป็นการดำรงซึ่งความดีงามร่วมกัน (The Common Good) ด้วยเหตุนี้ อำนาจอธิปไตยที่จัดตั้งขึ้นจากสัญญาประชาคมนี้จึงไม่อาจก้าวล่วงจากการรักษาสัญญาได้ เมื่อใดที่รัฐฝ่าฝืนเงื่อนไขข้อนี้ กล่าวคือ เมื่อรัฐละเมิดต่อเสรีภาพ ชีวิต และทรัพย์สินของราษฎรแล้ว การกระทำของรัฐเช่นนั้นย่อมเป็นการฝ่าฝืนความไว้วางใจของราษฎรตามสัญญา คือ ฝ่าฝืนเงื่อนไขสำคัญแห่งการมีอำนาจของรัฐ ประชาชนย่อมมีสิทธิปฏิวัติเพื่อป้องกันการล่วงละเมิดหน้าที่และฝ่าฝืนกฎหมายธรรมชาติของรัฐ John Lock ได้เสนอแนวความคิดในการป้องกันการใช้อำนาจของรัฐที่เกินขอบเขต โดยเสนอหลักการแบ่งแยกอำนาจซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในเวลาต่อมาว่าเป็นหลักพื้นฐานสำคัญของหลักการปกครองโดยกฎหมาย ตามหลักดังกล่าวนี้ ผู้ออกกฎหมายจะต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายเช่นเดียวกับราษฎร แนวความคิดนี้เน้นว่ารัฐมีอำนาจจำกัด เพราะมีความมุ่งหมายสำคัญเพื่อธำรงไว้ซึ่งความดีร่วมกัน อันได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินของราษฎรเป็น

สิทธิตามธรรมชาติที่ไม่อาจจำหน่ายโอนกันได้ และเป็นสิทธิที่อยู่ควบคู่กับความเป็นมนุษย์จึงนับเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์และเป็นรากฐานของการจัดทำรัฐธรรมนูญในสมัยต่อมา³³

จากแนวความคิดเกี่ยวกับ การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ของนักปรัชญากฎหมายธรรมชาติในยุคต่างๆ ที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันแสดงให้เห็นว่าทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติดังกล่าวมีความสำคัญและสามารถนำมาพัฒนาให้กับผู้ปกครองของประเทศ เพื่อไม่ให้ทำเกินขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตน โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์ซึ่งเกิดขึ้นด้วยความสมัครใจของรัฐและของประชาชนทั้งหลาย ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบของหลักเกณฑ์เดียวกัน จะเห็นได้ว่า การประกาศรับรองสิทธิเสรีภาพของมนุษย์โดยองค์การสหประชาชาติ ซึ่งบัญญัติไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (The Universal Declaration of Human Rights) อันเป็นการแสดงออกถึงการคุ้มครองสิทธิของมนุษย์ที่ถือว่าเป็นเอกสารสำคัญที่รับรองสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ ทั้งนี้ล้วนเป็นเรื่องที่มีอยู่ในกฎหมายธรรมชาติทั้งสิ้น

2.1.2.2 แนวความคิดว่าด้วยกฎหมายบ้านเมือง³⁴

แนวความคิดทฤษฎีกฎหมายบ้านเมืองเกิดขึ้นและมีบทบาทที่เด่นชัดเมื่อปลายสมัยกลางที่ศาสนจักรเริ่มเสื่อมอำนาจลง บรรดารัฐต่างๆ เริ่มตั้งตนเป็นอิสระที่ไม่ต้องการอยู่ภายใต้อาณาเขตของ ศาสนจักรอีกต่อไป เนื่องจากประชาชนถูกกดขี่ข่มเหงมานาน จึงได้มีนักปราชญ์ของฝ่ายอาณาจักรคิดหาหลักการมาสนับสนุนให้รัฐแยกตัวออกจากฝ่ายศาสนจักร โดยไม่ถือว่าเป็นความผิดหรือเป็นบาปอีกต่อไป

นักปราชญ์ที่สำคัญของสำนักกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองได้แก่ Nicolo Machiavelli ชาวอิตาลี ซึ่งต้องการเห็นรัฐไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของศาสนจักร โดยให้ความเห็นว่า รัฐมีคุณค่าอยู่ในตัวเองการรักษาอำนาจของรัฐให้คงอยู่ตลอดไปสามารถทำได้ทุกวิถีทาง แม้ว่าวิธีการนั้นจะไม่ได้ยึดถือคุณธรรมก็ตาม ซึ่งเป็นความเห็นที่มาจากความคิดว่ามนุษย์นั้น ไม่เคยรักษาสัจจะ มนุษย์จะทำดีได้ก็ต่อเมื่อถูกบังคับ มิฉะนั้นมนุษย์ก็จะทำชั่วอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น ดังนั้น การจะรวบรวมบ้านเมืองได้จึงไม่ควรอาศัยหลักธรรม³⁵ นอกจากนี้ยังมีนักกฎหมายชาวฝรั่งเศสชื่อ Jean Bodin ได้ให้แนวความคิดว่า รัฐจะดำรงอยู่และดำเนินต่อไปได้นั้นจะต้องมีอำนาจอธิปไตย (Sovereignty) ซึ่งเป็นอำนาจสูงสุดเหนือประชาชนในรัฐ อันไม่ถูกจำกัดหรือยับยั้งโดยกฎหมายใดๆ (Legibus Soluta) ด้วยอำนาจดังกล่าวรัฐย่อมมีอำนาจบัญญัติกฎหมายให้ประชาชนของตนต้องปฏิบัติตาม โดยไม่

³³ ปรีดี เกษมทรัพย์. (2539). *นิติปรัชญา(โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)*. หน้า 196-198.

³⁴ ไพศาล วัชตธรรม. เล่มเดิม. หน้า 14-15.

³⁵ ปรีดี เกษมทรัพย์. เล่มเดิม. หน้า 158-159.

ต้องขึ้นอยู่กับใคร อำนาจอธิปไตยของราษฎรจึงถือได้ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญในการแสดงออกซึ่งการมีอำนาจอธิปไตยเป็นเด็ดขาดและนิรันดรของรัฐ

ความคิดว่าด้วยรัฐต้องมีอำนาจอธิปไตยดังกล่าวข้างต้น ได้มีการพัฒนาต่อไปอีก โดยนักปราชญ์ชาวอังกฤษที่ชื่อ Thomas Hobbes ซึ่งเห็นว่า อำนาจอธิปไตยของรัฐเกิดขึ้นจากการที่ประชาชนในรัฐตกลงเข้าทำสัญญาต่อกันไว้ โดยมีความคิดว่า มนุษย์มีธรรมชาติที่มีความเห็นแก่ตัว โหดร้าย และต้องต่อสู้กันตลอดเวลา ด้วยสัญชาตญาณในการเอาตัวรอดของมนุษย์ และความมีสติปัญญาของมนุษย์ ทำให้มนุษย์สามารถคิดได้ว่า การมีชีวิตอยู่ในสภาวะธรรมชาติเป็นทุกข์ยิ่งกว่าการยอมสละประโยชน์ตามธรรมชาติของมนุษย์ ดังนั้น มนุษย์จึงเข้าทำสัญญาต่อกัน เพื่อยอมสละสิทธิทั้งปวงอันตนมีอยู่ตามธรรมชาติ และยกสิทธิดังกล่าวนี้ให้แก่บุคคลหนึ่งที่เป็นผู้ปกครอง ผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจสูงสุดและเด็ดขาดโดยไม่จำกัด และไม่ต้องตกอยู่ภายใต้บังคับของสิ่งอื่นใด ความคิดนี้จึงเป็นที่มาของการเกิด “ทฤษฎีสัญญาสวามิภักดิ์” (Pactum Subjectiones) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ทำให้รัฐอธิปไตยมีอำนาจอสมบูรณ์เด็ดขาดเหนือประชาชน ด้วยการออกกฎหมายให้ประชาชนต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎหมายของรัฐ โดยไม่ต้องคำนึงว่ากฎหมายนั้นจะถูกต้องดีงามและชอบธรรมหรือไม่ เพราะกฎหมายบ้านเมือง (Civil Law) คือ คำสั่งของรัฐาธิปไตย³⁶

ต่อมาได้มีนักปราชญ์ชาวอังกฤษชื่อ John Austin ได้ให้แนวความคิดเพิ่มเติมเกี่ยวกับความคิดที่ว่ากฎหมายคือ คำสั่งของรัฐาธิปไตย ต้องมีสภาพบังคับ (Sanction) กล่าวคือ เมื่อไม่ปฏิบัติตามจะต้องได้รับโทษ ดังนั้น รัฐจึงสามารถใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือปราบปรามผู้แข็งข้อ หรือทำลายความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนได้ Austin ยังให้ความเห็นว่า ศีลธรรม และเหตุแวดล้อมทั้งหลายจะมีอิทธิพลอย่างยิ่งเหนือกฎหมายก็เฉพาะกรณีก่อนที่จะมีการตรากฎหมายออกมาใช้บังคับเท่านั้น แต่เมื่อร่างและประกาศใช้เป็นกฎหมายแล้ว ศีลธรรมและเหตุแวดล้อมทั้งหลายไม่อาจสร้างอิทธิพลเหนือกฎหมายได้ โดยนัยนี้ Austin จึงปฏิเสธกฎหมายธรรมชาติโดยสิ้นเชิง³⁷ แต่เห็นว่ากฎหมายเป็นเรื่องของเจตจำนง (Will) ของคน เป็นเรื่องของอำนาจที่จะเลือกใช้จึงมีผลให้กฎหมายนั้นยอมเปลี่ยนแปลงได้ตามอำเภอใจของผู้มีอำนาจสั่ง ดังนั้น ปรัชญากฎหมายบ้านเมืองจึงไม่คำนึงถึงความยุติธรรมความถูกต้อง³⁸

จะเห็นได้ว่า ตามแนวความคิดทฤษฎีกฎหมายบ้านเมืองของนักปราชญ์สำนักกฎหมายบ้านเมือง ต่างต้องการให้รัฐเป็นผู้มีอำนาจอธิปไตยสูงสุด เพราะอำนาจอธิปไตยของรัฐ

³⁶ แหล่งเดิม. หน้า 160-163.

³⁷ วิษณุ เครืองาม. (2540). “ปรัชญากฎหมายบ้านเมือง.” *บทบัญญัติ*, เล่มที่ 34, ตอนที่ 2. หน้า 440.

³⁸ ปรีดี เกษมทรัพย์. เล่มเดิม. หน้า 78.

เป็นอำนาจที่สมบูรณ์เด็ดขาด ซึ่งอำนาจดังกล่าวของรัฐทำได้ด้วยการออกกฎหมายเพื่อมาบังคับใช้กับประชาชนให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์หรือคำสั่งต่างๆตามที่รัฐกำหนด โดยสำนักกฎหมายบ้านเมืองนี้ไม่ได้สนใจในเรื่องของคุณธรรมหรือจริยธรรม แต่ยึดถือเพียงกฎหมายของรัฐเท่านั้น ที่จะสามารถบังคับใช้ได้จริง โดยไม่ต้องพิจารณาว่าจะมีกฎหมายธรรมชาติอยู่หรือไม่ และไม่สนใจว่ากฎหมายที่รัฐใช้บังคับอยู่ในขณะนั้นจะมีความยุติธรรมหรือชอบธรรม และสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมหรือไม่ เพราะวัตถุประสงค์ของสำนักกฎหมายบ้านเมืองนี้เห็นว่า กฎหมายมีความแน่นอนตายตัว สามารถเป็นหลักประกันที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนภายในรัฐได้ และสามารถรู้ล่วงหน้าว่าผลในทางกฎหมายแห่งการประกอบกิจการของตนจะเป็นอย่างไร

2.1.2.3 แนวความคิดว่าด้วยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ในทางตำราของกฎหมายต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศสาธารณรัฐเยอรมนี ได้พยายามอย่างยิ่งที่จะให้ความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” (Menschen - wuerde) แต่อย่างไรก็ตาม จนถึงปัจจุบันนี้ยังไม่มียุติธรรมใดที่ได้รับการยอมรับเป็นการทั่วไป ดังนั้น การที่จะทำความเข้าใจเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จึงจำเป็นที่จะต้องย้อนกลับไปศึกษาความเป็นมาในประวัติศาสตร์ของคำว่า “ศักดิ์ศรี” (Wuerde) ซึ่งในทางประวัติศาสตร์ได้มีการนิยามความหมายของ “ศักดิ์ศรี” ไว้แตกต่างกันออกไป

“ศักดิ์ศรี” (dignitas) ในความหมายของชาวโรมัน หมายถึง เกียรติในทางส่วนบุคคลที่ปรากฏต่อสาธารณะ ดังนั้น ศักดิ์ศรีในความหมายของชาวโรมันจึงไม่ใช่เรื่องของบุคคลทุกคน หากแต่หมายถึงเฉพาะบุคคลที่ได้รับเกียรติจากสาธารณะเท่านั้น³⁹ แต่ “ศักดิ์ศรี” ในความเข้าใจของศาสนาคริสต์ หมายถึงความเมตตาของพระเจ้าซึ่งเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในทางศาสนาคริสต์ว่า มนุษย์นั้นถูกสร้างขึ้นตามความประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า ดังนั้น ศักดิ์ศรีของมนุษย์มีอาจถูกทำลายหรือถูกพรากไปได้โดยการกระทำของบุคคลอื่น หากแต่ถูกทำลายได้โดยบาปของตนเอง ศักดิ์ศรีในความหมายของคริสต์ศาสนา จึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระผู้เป็นเจ้า คำสอนว่า มนุษย์ทุกคนมีความเสมอเหมือนกันในสายตาของพระผู้เป็นเจ้า เพราะต่างเป็นบุตรของพระผู้เป็นเจ้าทุกคน คำสอนในเรื่องศักดิ์ศรีหรือความเป็นมนุษย์ในความหมายที่มนุษย์คือ สัตว์โลกที่มนุษย์สร้างขึ้นตามรูปแบบฉายาของพระองค์ (Image of God) มนุษย์จึงไม่อาจยอมให้อำนาจรัฐอยู่เหนือมนุษย์ชนิดที่ปราศจากเงื่อนไข โดยนัยดังกล่าวเมื่อถือว่ามนุษย์คือฉายาของพระเจ้า มีศักดิ์ศรี

³⁹ Albert Bleckmann, Staatsrecht II-Die Grundrechte. (1997). pp.542. (อ้างถึงใน บรรเจิด ลิงคะเนติ, 2547:104)

อันศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับจากพระเจ้า ความเป็นมนุษย์จึงเป็นสิ่งสูงส่ง มนุษย์เป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง มนุษย์จึงไม่อาจปฏิบัติต่อมนุษย์เหมือนไม่ใช่มนุษย์ หรือไม่มองมนุษย์ด้วยกันเหมือนเป็นสัตว์ (หรือสิ่งธรรมชาติอื่นใดที่พระเจ้าสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์มนุษย์) ตรงกันข้ามมนุษย์จักต้องมีความเคารพต่อกันหรือรู้จักรับใช้กันและกัน ในศตวรรษที่ 18 ปรัชญาของ Kant ซึ่งได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายตามความเข้าใจของปรัชญา Kant นั้น เข้าใจคำว่า “ศักดิ์ศรี” หมายถึง ความอิสระของมนุษย์ แต่ความเป็นอิสระอันเป็นพื้นฐานของมนุษย์ มิได้มีวัตถุประสงค์หลักอยู่ที่ตัวมนุษย์ หากแต่มีวัตถุประสงค์เพื่อมนุษย์จะสามารถบรรลุคุณค่าอันดั่งงามได้ Kant มีความเชื่ออันมั่นคงต่อศักดิ์ศรีอันมีมาแต่กำเนิด (Inherent Dignity) ของบุคคล ดังโยนไปถึงคำสอนของ คานท์ ที่ว่า ไม่มีมนุษย์คนใดมีสิทธิที่จะใช้มนุษย์ด้วยกันเองให้เป็นดังเครื่องมือคน จะต้องปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยกันในฐานะที่เป็นจุดหมายในตัวเองเสมอ โดยเหตุนี้การใช้มนุษย์เป็นเครื่องมือเพื่อจุดหมายภายนอก จึงเป็นอาชญากรรมต่อศักดิ์ศรีที่มีอยู่ของเขาในฐานะที่เป็นมนุษย์ ส่วนในทางพระพุทธศาสนาถึงแม้จะมีได้มีการพูดถึงคำว่า “ศักดิ์ศรี” ไว้โดยตรง แต่พระพุทธองค์เคยตรัสไว้ในอัครัญสูตรว่า วรรณะทั้งสี่อันประกอบด้วย กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร นั้น สามารถประพฤติได้ทั้งในทาง “กรรม” ที่ดำและขาว ดังนั้น วรรณะหรือชนชั้นจึงไม่ใช่เครื่องวัดความผิดถูกดีชั่วของบุคคลและได้ตรัสว่า ทั้งพราหมณ์ แพศย์ และศูทร ย่อมเกิดจากพวกนั้นมิใช่พวกอื่น เกิดจากคนเสมอกันมิใช่เกิดจากคนที่มิใช่เสมอกัน เกิดขึ้นโดยธรรมมิใช่เกิดขึ้นโดยอธรรม⁴⁰

จะเห็นได้ว่าการให้คำนิยามคำว่า “ศักดิ์ศรี” จากการศึกษาในทางประวัติศาสตร์ หลักปรัชญาและความเชื่อทางศาสนา การศึกษาความหมายของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” บนพื้นฐานดังกล่าวยังไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจในทางหลักกฎหมาย เพราะในความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ในทางกฎหมาย นักกฎหมายของเยอรมันได้ให้คำอธิบายว่า มนุษย์ทุกคนเป็นมนุษย์โดยอำนาจแห่งจิตวิญญาณของตนเอง ซึ่งทำให้เขาแตกต่างจากความเป็นอยู่ในสภาวะธรรมชาติที่ปราศจากความเป็นส่วนบุคคล และการทำให้บรรลุเป้าหมายภายในขอบเขตส่วนบุคคล นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของบุคคลนั่นเอง ในการที่จะกำหนดตนเองและการสร้างสภาพแวดล้อมของตนเอง Klaus Stern ได้สรุปสาระสำคัญของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ว่าหมายถึง คุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะและเป็นคุณค่าที่มีความผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ ซึ่งบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ทุกคนได้รับคุณค่าดังกล่าวโดยไม่จำต้องคำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย หรือคุณสมบัติอื่นๆของบุคคล ในความหมายนี้ “ศักดิ์ศรี” จึงหมายถึง ลักษณะบางประการที่สร้างออกมาเป็นคุณค่าเฉพาะตัวของมนุษย์ อันเป็นสาระัตถะในการกำหนดความรับผิดชอบของตนเอง และเป็นสาระัตถะที่มนุษย์แต่ละคนได้รับเพื่อเห็นแก่ความเป็นมนุษย์ของ

⁴⁰ แหล่งเดิม. หน้า 105.

บุคคลนั้น ส่วนศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ของเยอรมัน ได้เคยวินิจฉัยในคดีเกี่ยวกับ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” โดยอธิบายว่า เป็นการเรียกร้องการสร้างอิสระของปัจเจกบุคคลในรัฐเสรีประชาธิปไตย ถือว่ามีคุณค่าสูงสุดที่ไม่อาจล่วงละเมิดได้ จึงเป็นสิ่งที่ต้องให้ความเคารพและต้องได้รับการคุ้มครองจากตนเอง ดังนั้น เพื่อเห็นแก่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของปัจเจกบุคคล รัฐจึงจำเป็นต้องทำให้เกิดความมั่นคงแก่ปัจเจกบุคคลในการพัฒนาลักษณะส่วนบุคคลให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ นอกจากนี้ คำวินิจฉัยนั้น ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ของเยอรมัน ได้วินิจฉัยว่า มาตรา 1⁴¹ ของรัฐธรรมนูญ (Grundgesetz) ได้ให้หลักประกันในทางคุณค่าซึ่งปัจเจกบุคคลได้รับหลักประกันดังกล่าว เพราะความเป็นบุคคล การไม่อาจล่วงละเมิดได้ในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น เป็นการรับรองถึงการคุ้มครองจากการแทรกแซงในปริมาตรส่วนบุคคล

จากการให้ความหมายของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ของนักนิติศาสตร์ และโดยคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ของเยอรมัน นั้น อาจสรุปได้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเป็นคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะ อันสืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์และเป็นคุณค่าที่ผูกพันอยู่เฉพาะกับความเป็นมนุษย์เท่านั้น ทั้งนี้ ไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขอื่นใดทั้งสิ้น เช่น เพศ เชื้อชาติ ศาสนา คุณค่าของมนุษย์ดังกล่าวนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อให้มนุษย์มีความเป็นอิสระในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตัวของบุคคลนั้นๆ ภายใต้ความรับผิดชอบของตนเอง โดยถือว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นคุณค่าที่มีอาจจะล่วงละเมิดได้ การละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลหรือละเว้นการกระทำใดๆ ที่จะเป็นละเมิดต่อสิ่งดังกล่าว รัฐมีภาระหน้าที่ที่จะดำเนินการใด ๆ ในทางที่จะทำให้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลเอื้อต่อการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์อย่างมีศักดิ์ศรี หรือเอื้อต่อการใช้สิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองคุ้มครองไว้

ความหมายของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ตามแนวคิดปฎิญาญาสากลขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ถือเป็นแบบแผนหนึ่งของหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพที่เป็นรูปธรรม ที่อยู่เหนือความเป็นส่วนตัวของบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นการเฉพาะ ในทรรศนะของ Jack Donnelly ได้แสดงความเห็นว่า⁴² แหล่งที่มาของสิทธิมนุษยชนคือ ธรรมชาติเชิงศีลธรรมของมนุษย์ (Man's moral nature) สิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งจำเป็นมิใช่เพียงเพื่อการมีชีวิตอยู่ แต่เพื่อการดำรงชีวิตที่มีศักดิ์ศรี กล่าวคือ เพื่อชีวิตที่มีคุณค่าสมกับความเป็นมนุษย์ (life worthy of a human being) สิทธิมนุษยชนจึงเกิดขึ้นจากศักดิ์ศรีอันมีมาโดยกำเนิดของบุคคล อันเกี่ยวโยงไปถึง

⁴¹ แหล่งเดิม. หน้า 106-107.

⁴² จรัญ โฆษณานันท์. (2544). รัฐธรรมนูญ 2540 : จากศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สู่สัมฤทธิผลสิทธิมนุษยชน. หน้า 65-66.

จิตภาพทางศีลธรรมแห่งศักยภาพของมนุษย์ (Moral vision of human potentiality) แม้อาจเป็นสิ่งที่ยากต่อการพิสูจน์เชิงประจักษ์ แต่จริงๆ แล้วสิ่งนี้ก็ดูเหมือนเป็นการสืบเนื่องมาจากความพยายามของ “คณะกรรมการว่าด้วยรากฐานทางทฤษฎีสติทิมมนุษย์ชน” (A Committee on the Theoretical Bases of Human Rights) ขององค์การด้านการศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ตั้งแต่ปี ค.ศ.1947 ที่มุ่งมั่นแสวงหาหลักการร่วม (Common Principles) โดยการมีหนังสือสอบถามความเห็นในปัญหาทางทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ไปยังนักวิชาการปัญญาชนคนสำคัญของโลกได้แก่ มหาตมคานธี (Gandhi) ฮักลีย์ (Aldous Huxley) มาริแตง (Jacques Maritain) และลาสกี (Harold J. Laski) ต่างมีจดหมายตอบกลับมา คือการเน้นย้ำรากฐานทางทฤษฎีสติทิมมนุษย์ชนที่มีความศรัทธาเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ ในศักดิ์ศรีอันดีมาแต่กำเนิดของชายและหญิงเหมือนกัน พร้อมทั้งที่ศรัทธารากฐานร่วมกันของสหประชาชาติอันมีต่อเสรีภาพและประชาธิปไตย ซึ่งในความเชื่อมั่นนี้ต่อสิทธิมนุษยชนก่อให้เกิดปัญญาสาเกตว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในปี ค.ศ.1948 นั้นเอง

แม้ว่าปัญญาสาเกตว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ.1948 ไม่ก่อให้เกิดผลผูกพันในทางกฎหมายระหว่างประเทศให้ประเทศสมาชิกที่ไม่ได้ลงนามรับรองต้องปฏิบัติตาม แต่การนำเอาหลักการเรื่องสิทธิมนุษยชนมาเป็นแนวทางปฏิบัติเรื่อยมาเป็นระยะเวลาอันกว่า 50 ปี ทำให้หลักการดังกล่าวได้กลายเป็นกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศไปแล้ว เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาจะเห็นว่า สิ่งที่ปัญญาสาเกตมุ่งที่คุ้มครองก็คือ สิทธิมนุษยชน (Human Rights) โดยการอ้างถึง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) ในฐานะที่เป็นวัตถุประสงค์ (Object) อันหนึ่งในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ในระหว่างสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น หากพิจารณาในด้านเนื้อหาหรือเป้าหมายสุดท้ายของเรื่องแล้ว สามารถกล่าวได้ว่าทั้งสองเรื่องต่างก็มุ่งที่จะสร้างความสงบและสันติสุขให้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ในสังคมของมนุษย์ตลอดไป ในกรณีเช่นนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิมนุษยชนจึงไม่มีความแตกต่างกับความเชื่อในทางศาสนาที่ต่างก็สอนให้คนเป็นคนดี และมุ่งให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคมนั้น⁴³

ตามที่กล่าวมาย่อมสะท้อนความศรัทธาต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันหมายถึงความเชื่อมั่นในคุณค่าของมนุษย์ ในความมีมโนธรรม ในศักยภาพที่จะเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นมนุษย์อันสมบูรณ์ ครอบคลุมที่ยังมีลมหายใจอยู่ มนุษย์ทุกคนย่อมมีความเป็นไปได้ที่จะเปลี่ยนแปลงพัฒนาตัวเขาเองจากสภาพที่เป็นอยู่ การที่เรายืนยันว่ามนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีไม่อาจถูกใช้เพื่อเป็น

⁴³ อุดม รัฐอมฤต, นพนธิ สุริยะ และ บรรณเจต สิงคะเนติ. (2544). การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (อ้างถึงใน ธรรมนูญรัตนเจริญ, 2546 : 6-7)

เครื่องมือเพื่อสิ่งใดๆ มิใช่เพราะเราเชื่อว่ามนุษย์เป็นสิ่งสมบูรณ์ แต่เพราะความศรัทธาเชื่อมั่นว่า มนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงได้ (Ability of Becoming) ต่างหากที่ทำให้เราต้องเคารพต่อความเป็น มนุษย์ของเขา หรือหลักเรื่องศักดิ์ศรีของบุคคลหรือมนุษย์ (The Principle of the Person) ซึ่งเน้นการ เคารพในคุณค่าของมนุษย์โดยปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยการยอมรับต่อการตัดสินใจ รวมถึงการ แสดงออกที่เป็นไปโดยความสมัครใจของมนุษย์ด้วยกัน อีกทั้งการที่จะส่งเสริมสิทธิมนุษยชน จะต้องมีการกิจอย่างหนึ่งของธรรมชาติมนุษย์ก็คือการต่อสู้กับธรรมชาติที่เป็นอยู่จริง (A Task of human nature against nature) ซึ่งหากไม่มองโลกอย่างสิ้นหวังมากนัก トラบเท่าที่จุดมุ่งหมายเชิง คุณค่าเหล่านี้เป็นสิ่งที่มนุษยชาติไม่อาจปฏิเสธได้ ฉะนั้น ศรัทธาในความเป็นมนุษย์ก็ย่อมกลายเป็น สิ่งที่เราอยากปฏิเสธได้ฉนั้น⁴⁴

2.2 ความเป็นมาและแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่าง พิจารณาคดี

2.2.1 วิวัฒนาการของสิทธิและเสรีภาพของนักโทษในประเทศไทย

กฎหมายถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญของการใช้อำนาจของรัฐในการปกครองประเทศ เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม โดยกฎหมายนั้น มีบทลงโทษที่เป็นเครื่องมือใน การส่งเสริมกฎหมายให้มีความศักดิ์สิทธิ์และสัมฤทธิ์ผลในการบังคับใช้ ดังนั้น วัตถุประสงค์ของ กฎหมายจึงเป็นไปเพื่อการควบคุมบุคคลในสังคม ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสงบสุขและ เพื่อรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชนนั้นๆ เมื่อบุคคลใดมีการฝ่าฝืนกันก็จะได้รับผลร้าย โดยการถูกลงโทษ ทำให้ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพอันเนื่องจากการกระทำความผิดนั้น ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้รู้สำนึกในความผิดที่ได้กระทำลงหรือเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าที่จะ กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายอีก นอกจากนี้การลงโทษยังถือได้ว่าเป็นการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความ ผิด โดยการแยกออกจากสังคมชั่วคราวหรือตลอดไป อันเป็นการป้องกันภัยอันตรายที่อาจจะ เกิดขึ้นกับบุคคลในสังคมได้อีกประการหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามในการลงโทษบุคคลผู้กระทำความผิด ไม่ว่าจะทางแพ่งหรือทางอาญาก็ตาม ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล หรือนักโทษในหลายๆประการ อาทิ สิทธิเสรีภาพในชีวิตร่างกาย สิทธิเสรีภาพในทางสังคม สิทธิ เสรีภาพในทางการเมือง สิทธิเสรีภาพในทางการศึกษา สิทธิเสรีภาพในทางเศรษฐกิจ สิทธิเสรีภาพ ทางครอบครัว ฯลฯ ต่างๆเหล่านี้ซึ่งงานราชทัณฑ์ถือเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีส่วนในการปฏิบัติต่อ ผู้กระทำความผิดหรือนักโทษที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมราชทัณฑ์ และเป็นหน่วยงานที่ ใช้ในการบังคับโทษให้เป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งวิธีการที่ใช้ในการบริหารงานแก่ผู้กระทำ

⁴⁴ จรัญ โฆษณานันท์. เล่มเดิม. หน้า 69-71

ความผิด โดยกรมราชทัณฑ์ยึดถือแนวทางในการปฏิบัติที่เป็นแนวคิดทฤษฎีทางอาญาวิทยา และพันธุวิทยา และตามบทบัญญัติของกฎหมาย อันได้แก่รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หลักมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติ ในหลายรูปแบบ ซึ่งเดิมการบังคับโทษของกรมราชทัณฑ์มีวิวัฒนาการเรื่อยมา ดังกล่าว ถึงวิวัฒนาการของสิทธิเสรีภาพของนักโทษในประเทศไทยเป็นลำดับต่อไป ดังนี้

การลงโทษบุคคลผู้กระทำความผิดของประเทศไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาจนกระทั่งถึงก่อนสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ได้มีการนำนักโทษไปคุมขังไว้ในสถานที่ซึ่งเรียกชื่อต่างๆกันไป เช่น ตรู เรือนจำ ขุม คุก ตะราง ทิม สนม เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากการบันทึกไว้ในกฎหมายเทียบบาล ซึ่งโดยทั่วไปแล้วมักจะนิยมเรียกกันเฉพาะคำว่า คุก กับ ตะราง ซึ่งการที่นักโทษจะถูกจำคุกหรือตะรางนั้นจะขึ้นอยู่กับข้อหาหรือฐานความผิดที่นักโทษนั้นได้กระทำความผิดอีกทั้งระยะเวลาในการจองจำ แต่เดิมนั้นการลงโทษจำคุกนั้นมิได้มีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนและไม่มีการให้สิทธิเสรีภาพใดๆ แก่นักโทษ โดยจะปล่อยให้อยู่ในคุกตามยถากรรมหรือหากโชคดีก็อาจได้รับพระบรมราชโองการให้ปล่อยตัวไป หรือจนกว่าผู้พิพากษาจะกราบบังคมทูลขอให้ปล่อยตัวนักโทษนั้นไป ซึ่งการลงโทษในยุคนี้มีโทษจำคุกเพียงอย่างเดียว แต่จะมีโทษอื่นๆ พ่วงไปด้วย เช่น การทวนด้วยลวดหนังก การปรับไหม อีกทั้งสภาพของคุกและความเป็นอยู่ของนักโทษในยุคนี้มีความเป็นอยู่ที่น่าเวทนา เนื่องจากคุกสร้างด้วยไม้ไผ่เป็นคอก หรือกรง ถูกลมถูกฝนพัดผ่านตลอดเวลา ดังปรากฏหลักฐานในจดหมายเหตุของลาลูแบร์ อัครราชทูตกรุงฝรั่งเศสในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในปี ค.ศ.1688⁴⁵

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จากสมัยรัชกาลที่ 1 จนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ 4 (พ.ศ.2325-2411) การบริหารงานราชทัณฑ์ยังคงมีรูปแบบเดิม เช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเรือนจำขณะนั้นจะมีการแยกออกเป็นกรุงเทพฯ และหัวเมืองชั้นนอก โดยมีชื่อเรียกว่าคุกกับตะราง คุกนั้นจะเป็นสถานที่ที่ใช้คุมขังนักโทษที่มีอัตราโทษตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป ส่วนตะรางจะใช้คุมขังนักโทษที่มีอัตราโทษต่ำกว่า 6 เดือนลงมา ซึ่งในสมัยพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ได้ทรงจัดให้มีการสร้างคุกขึ้นแห่งหนึ่ง เรียกว่า คุกหน้าวัดโพธิ์ อยู่ในการกำกับดูแลของกระทรวงนครบาล มีหัวหน้าพัศดีกลางเป็นผู้รับผิดชอบ มีขุนพัศดีขวาและซ้ายเป็นผู้ช่วย และมีเลขไพร่หลวงเป็นผู้คุม หากใครมาเข้าเวรไม่ได้ต้องชำระเงินคนละหกบาท เพื่อจ้างผู้คุมแทน เจ้าพนักงานเรือนจำในยุคนั้นจะไม่มีเงินเดือนหรือเบี้ยหวัด แต่จะได้รับผลประโยชน์จากการใช้ให้นักโทษทำงาน ซึ่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาจะมีการนำนักโทษออกไปทำงานภายนอกเรือนจำ เช่น ทำถนนหลวง และทำประโยชน์

⁴⁵ สมภพ จันทรประภา และคณะ. (2525). ประวัติการราชทัณฑ์ 200 ปี. หน้า 207,263. อ้างถึงใน ทวีศักดิ์ รอดโรคา, 2543 : 26)

แก่หน่วยงานราชการต่างๆ ส่วนในสมัยรัตนโกสินทร์นั้น การใช้แรงงานนักโทษเป็นไปเพื่อการบริการสาธารณะประโยชน์แก่ทางราชการนั้นน้อยมาก แต่จะใช้แรงงานนักโทษเพื่อประโยชน์ส่วนตัวของบรรดาเจ้าพนักงานเรือนจำเสียมากกว่า ในสมัยนั้นความเป็นอยู่ของนักโทษได้รับการปฏิบัติอย่างขาดเมตตา ไร้มนุษยธรรม ไร้ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตร่างกายแต่ประการใด⁴⁶

สำหรับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของนักโทษในปัจจุบันของประเทศไทย จะเห็นได้ว่า นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475⁴⁷ ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของการประกาศใช้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญฉบับแรกและอีกหลายฉบับ ต่อมา โดยเฉพาะบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 ซึ่งถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรก ที่บัญญัติรับรองเรื่องสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้สมบูรณ์กว่าฉบับที่ผ่านมาในอดีต โดยยึดถือหลักปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นแนวทางในการร่าง ซึ่งได้กำหนดให้มีการรับรองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลไว้ในรัฐธรรมนูญ จนกระทั่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2538 จะพบว่ามีการบัญญัติเพิ่มเติมเรื่องสิทธิและเสรีภาพไว้ในหมวด 3 และนับตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540⁴⁸ ถือได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรก และฉบับเดียวที่ให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพไว้อย่างมาก และไม่เคยปรากฏมาก่อน อันสะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของผู้ร่างที่ต้องการส่งเสริมให้มีการคุ้มครองและรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเพิ่มขึ้น โดยการบัญญัติเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และหลักความเสมอภาค ซึ่งจะครอบคลุมถึงสิทธิและเสรีภาพประเภทต่าง ๆ ของบุคคลในสังคม ตลอดจนบุคคลที่ต้องถูกจำกัดสิทธิบางประการ อาทิ ผู้ต้องขัง หรือนักโทษ ได้ นอกจากนี้ในปัจจุบันรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้พยายามแสวงหามาตรการทางกฎหมายต่างๆ หรือแสวงหาแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่เป็นผู้ต้องขังหรือนักโทษเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากล ซึ่งรายละเอียดศึกษาเพิ่มเติมได้ในบทที่ 3

⁴⁶ แหล่งเดิม. หน้า 26-27.

⁴⁷ พินัย ฅ นคร. (2540). “ประวัติและวิวัฒนาการของรัฐธรรมนูญในประเทศไทย : จากสมัยการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองมาสู่สมัยปฏิรูปการเมือง.” วารสารกฎหมายปกครอง เล่ม 16 ฉบับพิเศษ. หน้า 212.

⁴⁸ ยกเลิกโดยคณะปฏิรูปการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549.

2.2.2 แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ในสังคมมนุษย์ย่อมมีขนบธรรมเนียมประเพณี มีศาสนา มีกฎศีลธรรมและกฎหมาย เพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกของแต่ละสังคม เพื่อให้อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เมื่อสมาชิกฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามข้อห้ามที่กำหนดไว้ในขนบธรรมเนียมหรือคำสอนของศาสนา กฎศีลธรรม หรือกฎหมาย สังคมย่อมจะมีปฏิกิริยาต่อสมาชิกผู้ฝ่าฝืน หรือผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามข้อห้ามนั้น ปฏิกิริยาดังกล่าวอาจแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับความรุนแรงของความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่สมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคม ดังนั้น ปฏิกิริยาของสังคมที่มีผลกระทบต่อผู้ฝ่าฝืน หรือผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ถือเป็นปฏิกิริยาที่มุ่งต่อการลงโทษ⁴⁹ ซึ่งการลงโทษด้วยวิธีการอย่างไรดีอย่างหนึ่งนั้น ย่อมแตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคมหรือแต่ละสมัย ตัวอย่างเช่น ในสังคมไทยก่อนสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์มีวิธีการกำหนดโทษไว้ 5 ประการ คือ

- การลงโทษทางร่างกาย
- การลงโทษทางทรัพย์สิน
- การลงโทษโดยลดฐานะทางสังคม
- การลงโทษภาคทัณฑ์
- การลงโทษโดยการเนรเทศ

จะเห็นได้ว่าในการกำหนดโทษต่อผู้กระทำความผิดนั้น ยังต้องพิจารณาถึงลักษณะของการกระทำว่ามีความร้ายแรงเพียงใด โดยแบ่งแยกออกเป็นแต่ละประเภท ซึ่งจะมีความแตกต่างกันออกไป อาทิ การลงโทษทางร่างกาย ซึ่งแบ่งออกเป็นการลงโทษประหารชีวิต, การลงโทษจำคุก และการลงโทษทางกายด้วยวิธีอื่นๆ เช่น การตัดอวัยวะแขนขา เป็นต้น⁵⁰

โทษ ถือเป็นมาตรการบังคับในทางอาญาอย่างหนึ่ง เป็นมาตรการบังคับทางอาญาที่ดั้งเดิมที่สุด และจนบัดนี้ยังไม่มียี่สิ่งอื่นใดมาทดแทน⁵¹ โทษถูกกำหนดขึ้น โดยผู้ที่มีอำนาจในการลงโทษ และทำให้ได้รับผลร้ายในทางกฎหมาย จะกำหนดว่าอะไรบ้างเป็นโทษ ซึ่งหากนอกเหนือจากที่กฎหมายบัญญัติแล้วก็จะไม่สามารถบังคับโทษได้ นอกจากนี้แล้วผู้ที่มีอำนาจในการลงโทษจะต้องเป็นรัฐเท่านั้นที่จะเป็นผู้ลงโทษ ทั้งนี้ จะต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดด้วย⁵² ซึ่งปัจจุบันใน

⁴⁹ เอกสารการสอนชุดวิชาการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 9.

⁵⁰ แหล่งเดิม.

⁵¹ คณิต ณ นคร. (2543). กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. หน้า 333

⁵² นคร วัลลิภากร. (2549). โทษประหารชีวิตในประเทศไทย : ศึกษาแนวคิดในการยกเลิก. หน้า 7.

กฎหมายของไทยมีการกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 โดยแบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. ประหารชีวิต
2. จำคุก
3. กักขัง
4. ปรับ
5. ริบทรัพย์สิน

โทษ ถือเป็นมาตรการบังคับอย่างหนึ่งที่รัฐกำหนดภาวะอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นผลร้าย หรือ ไม่พึงปรารถนาต่อผู้กระทำความผิด โดยมีสาเหตุเนื่องจากบุคคลนั้น ได้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมาย ที่บังคับใช้ในขณะที่ยังกระทำความผิดขึ้น และได้กำหนดโทษไว้ ซึ่งการกระทำความผิดดังกล่าวของรัฐถือเป็น การกระทำที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนบางกลุ่ม แต่เพื่อการปกป้องคุ้มครอง สิทธิเสรีภาพของประชาชนบางส่วนหรือจำนวนมาก หรือเพื่อเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยของ รัฐแล้ว จำเป็นจะต้องกระทำการดังกล่าว เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพของกฎหมายให้มีผลใช้ บังคับกับประชาชนภายในรัฐได้ ดังนั้น ในการลงโทษผู้กระทำความผิดของรัฐ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ รัฐพึงจะต้องระมัดระวัง เนื่องจากบางกรณีรัฐอาจจำเป็นต้องใช้ดุลพินิจในการลงโทษ ซึ่งหาก ปราศจากการระมัดระวังในการใช้อำนาจแล้ว อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของ ประชาชนผู้บริสุทธิ์ได้ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญที่รัฐจะพิจารณา ทั้งนี้มีหลักทฤษฎีว่าด้วยการลงโทษ ซึ่งอาจสรุปได้ 2 ทฤษฎี ดังนี้⁵³

2.2.2.1 ทฤษฎีเด็ดขาด

ทฤษฎีเด็ดขาด เป็นทฤษฎีที่มีความประสงค์ในการลงโทษบุคคลก็เพื่อเป็น การทดแทนความผิดที่บุคคลนั้นได้ก่อขึ้น อีกทั้งยังเป็นการรักษาความยุติธรรมของสังคมไว้ การ ลงโทษจึงไม่ต้องคำนึงถึงกาลเทศะหรือพฤติกรรมแวดล้อมใดๆทั้งสิ้น กล่าวกันว่าทฤษฎีเด็ดขาดนี้ เป็นทฤษฎีที่สามารถจะใช้ได้เสมอไปและตลอดไปไม่ว่าในสถานที่ใด ทฤษฎีเด็ดขาดจึงเป็นทฤษฎีของ การลงโทษเพื่อทดแทนความผิดหรือการลงโทษให้สาสมกับความผิดของบุคคลนั้นๆ ที่ได้ก่อขึ้น ความประสงค์ของการลงโทษตามแนวความคิดนี้ จึงเป็นเรื่องของการรักษาความยุติธรรมและตั้งอยู่ บนฐานของศีลธรรม ที่สำคัญจะต้องมิใช่เพื่อเป็นการแก้แค้นเป็นการตอบสนองต่อสัญชาตญาณ ความโกรธ ตั้งอยู่บนความรู้สึกทางอารมณ์ของบุคคล เหตุที่ต้องมีการลงโทษเพื่อเป็นการทดแทน ความผิดหรือให้สาสมกับความผิดนี้ ได้มีอธิบายในทางปรัชญาให้การสนับสนุนดังนี้

⁵³ แหล่งเดิม. หน้า 8-10

คานท์ (KANT) ได้ให้ความเห็นว่า เหตุที่ต้องลงโทษก็เนื่องมาจากผู้กระทำ ความผิด การลงโทษ จึงเป็นการรักษาความยุติธรรมเอาไว้ โดยถือว่าความยุติธรรมที่ถูกละเมิด จะต้องได้รับการทดแทนเพราะสิทธิของมนุษย์ถูกทำลายลง ชีวิตของมนุษย์ก็จะมีคุณค่าอะไร เหลืออยู่ใน โลกเลย การลงโทษผู้กระทำความผิดจึงไม่ควรคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้น ในประการอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็ผลที่เกิดขึ้นกับตัวอาชญากรหรือต่อสังคม แต่คำนึงเพียงว่าเมื่อมีการกระทำผิดก็ต้องมีการลงโทษเพราะกฎหมายอาญาเป็นคำสั่งเด็ดขาด (THE PENAL LAW IS A CATEGORICAL IMPERATIVE) ในความหมายของคานท์ โทษจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นในทางความรู้สึกผิดชอบ โทษเป็นการตอบแทนความยุติธรรมที่ถูกประทุษร้าย

เฮเกล (HEGEL) เห็นว่า ผลของการลงโทษให้สาสมกับความผิดก็เพื่อนำเอา ความถูกต้องกลับคืนมา เพราะเขาเห็นว่า การกระทำความผิดเป็นการปฏิเสธสิ่งที่ถูกต้อง ดังนั้นการลงโทษจึงเป็นสิ่งที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับเนื่องจากการกระทำผิดของตนเอง นอกจากนี้ยังมีนักปรัชญา อีกหนึ่งคนที่ชื่อ สตาล (STAHL) ซึ่งเป็นผู้ที่นับถือคริสต์ศาสนาโดยเคร่งครัดและเห็นว่าจุดประสงค์ ของการลงโทษก็เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามข้อบังคับของพระเจ้า

จะเห็นได้ว่า ตามทฤษฎีเด็ดขาดนี้ มองว่าการลงโทษมีจุดประสงค์ที่จะตอบ แทนแก่แก่นผู้กระทำความผิด ซึ่งในทางปฏิบัติถ้าจะนำทฤษฎีเด็ดขาดมาใช้ก็จะต้องลงโทษให้เป็นการตอบแทนแก่แก่นการกระทำความผิด ซึ่งหมายความว่า จะต้องลงโทษให้ได้สัดส่วนต่อผลร้ายที่เกิดจากการกระทำความผิด กล่าวคือ การกระทำความผิดก่อให้เกิดผลร้ายแรงมากหรือน้อยเพียงใด ก็ต้องจัดหามาตรการการลงโทษมาบังคับใช้กับผู้กระทำความผิดให้ได้สัดส่วนกันกับผลร้ายที่เกิดขึ้น อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความยุติธรรมกับความผิดนี้มีมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณแล้ว คือ ความคิดของ อริสโตเติล (ARISTOTLE) ที่ว่าการลงโทษต้องยุติธรรมได้สัดส่วนกับการกระทำความผิด ในสมัยโรมันตามหลักฐานที่ปรากฏในกฎหมาย 12 โต๊ะ เรื่อง LEX TALIONIS ก็จำกัด การลงโทษไม่ให้มากเกินไปกว่าความเสียหายที่ตนได้รับ

2.2.2.2 ทฤษฎีสัมพันธ์

เป็นทฤษฎีที่ขึ้นอยู่กับเหตุผลและเหตุการณ์ ความประสงคของการลงโทษ ซึ่งตามทฤษฎีนี้ไม่ได้พิจารณาในแง่การกระทำความผิดแบบทฤษฎีเด็ดขาด แต่ได้พิจารณาในแง่ที่ว่า ควรจะลงโทษอย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์ ด้วยเหตุนี้การลงโทษจึงต้องคำนึงถึงตัวผู้กระทำความผิดกับเพื่อนมนุษย์อื่น ๆ เป็นสำคัญกล่าวคือ การลงโทษนั้นควรจะคำนึงถึงประโยชน์ในแง่ที่จะมีผลทำให้ผู้กระทำนั้นเกิดความหวาดกลัวไม่กล้ากระทำความผิดอีก ในขณะที่เดียวกันก็จะทำให้บุคคลทั่วไปเกิดความกลัวไม่กล้ากระทำความผิดเช่นกัน การลงโทษตามทฤษฎีสัมพันธ์นี้จึงเท่ากับว่าเป็นการป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิดอีก กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ จุดประสงค์ของการลงโทษตาม

แนวความคิดนี้เป็นการป้องกันบุคคลที่ทำผิดนั่นเองไม่ให้เกิดความผิดซ้ำอีกเรียกว่า เป็นการป้องกันพิเศษ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการป้องกันบุคคลทั่วไปไม่ให้เกิดความผิดด้วยเรียกว่า เป็นการป้องกันทั่วไป เหตุผลของการลงโทษตามแนวความคิดนี้มีพื้นฐานมาจากแนวความคิด อรรถประโยชน์⁵⁴ ซึ่งถือว่าการที่จะตัดสินการกระทำใดอย่างหนึ่งว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้องชอบธรรมหรือไม่ ต้องพิจารณาก่อนว่าการกระทำก่อให้เกิดผลดีต่อสังคมตามหลักอรรถประโยชน์หรือไม่ ดังนั้น การกระทำความผิดที่เกิดขึ้นผลดี หรือประโยชน์ที่จะได้รับจากการลงโทษก็ถือเป็นการป้องกัน ไม่ให้เกิดความผิดเช่นนั้นอีก ไม่ว่าจะเป็นการป้องกันบุคคลนั้นไม่ให้เกิดความผิดซ้ำอีกที่เรียกว่า การป้องกันพิเศษ หรือเป็นการป้องกันบุคคลทั่วไปให้เกิดความเกรงกลัวต่อการลงโทษและไม่กล้าที่จะกระทำผิดเช่นนั้นอีก โดยปกติการลงโทษตามความผิดนี้จึงมักจะเป็น ไปโดยรุนแรงทำให้ผู้กระทำ ความผิดได้รับโทษหนัก

ดังนั้น หากพิจารณาถึงการใช้อำนาจของรัฐในส่วนของ การบังคับโทษ ควร จะต้องใช้ความระมัดระวังหรือพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษเป็นสำคัญ โดยพิจารณาถึงผลที่ จะได้รับว่าจะมีประโยชน์ต่อสังคมมากน้อยเพียงใด เพราะกรณีดังกล่าวเป็นเรื่องที่กระทบต่อสิทธิ และเสรีภาพของบุคคล ซึ่งหากรัฐใช้อำนาจโดยดุลยพินิจแล้ว อาจจะก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการ สิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ ขณะเดียวกันรัฐก็จะต้องใช้มาตรการในการลงโทษที่ ชัดเจน และเด็ดขาด เพื่อให้เกิดความเกรงกลัวต่อโทษที่ได้รับหากได้มีการกระทำผิด ดังนั้น ทฤษฎีสัมพันธดังกล่าวนี้ จึงถือว่าเป็นทฤษฎีที่เหมาะสมที่รัฐเสรีประชาธิปไตยควรนำมาใช้ เกี่ยวกับการกำหนดโทษต่อบุคคลที่ได้กระทำความผิดในสังคม

2.2.3 แนวความคิดการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

2.2.3.1 ความหมายของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ตามความหมายของ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 หมายถึง บุคคลต้องขังตามหมายขัง ซึ่งหมายขัง เป็นหมายอาญาชนิดหนึ่งตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (9) ซึ่งผู้มีอำนาจออกหมายขังดังกล่าวนี้ คือ ศาล โดยอาจ ออกหมายขังได้ในกรณี ดังนี้

⁵⁴ หลักทั่วไปของทฤษฎีอรรถประโยชน์ 1) ลักษณะที่เฟื่องอนาคตเป็นใหญ่ หรือเป็นผลอันจะเกิดตามมา โดยสะท้อนจากการประเมินคุณค่าของการกระทำเพียงที่การพิจารณาถึงผลลัพธ์อันน่าจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยไม่ คำนึงถึงเหตุการณ์ในอดีต เว้นแต่เหตุการณ์นั้นจะมีผลลัพธ์อันน่าจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยไม่คำนึงเหตุการณ์ใน อดีต เว้นแต่เหตุการณ์นั้นจะมีผลสนับสนุนต่ออนาคต 2) ลักษณะที่มองความสุขหรือสวัสดิสุขในแง่ดีเสมอ ซึ่ง สมควรจัดเพิ่มเรื่อยๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ 3) ลักษณะเอกลินิม คือ การยึดมั่นความถูกต้องทางศีลธรรม นั้นวางอยู่บนหลักการสูงสุดอันเดียว ดู จรัญ โฆษณานันท์. (2541). นิติปรัชญา. หน้า 203.

1) พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ ขอให้ศาลออกหมายขัง สั่งขังผู้ต้องหาไว้ระหว่างสอบสวน ซึ่งมีระยะเวลาที่กำหนดไว้สำหรับคดีประเภทต่างๆ ที่เรียกกันทั่วไปว่า นำไปฝากขัง ซึ่งกรณีดังกล่าว จะใช้หมายอาญา (49) หรือหมายขังระหว่างสอบสวน

2) ศาลสั่งขังจำเลย ไว้ระหว่างไต่สวนมูลฟ้องหรือระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งศาลจะใช้หมายอาญา (50) หรือหมายขังระหว่างไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา กรณีนี้ศาลจะสั่งขังนานเท่าใดก็ได้จนกว่าศาลจะสั่งให้ปล่อยตัวชั่วคราว หรือจำเลยถูกศาลพิพากษาให้ลงโทษจำคุก โดยศาลจะออกหมายปล่อยหรือหมายจำคุกมาแทนแล้วแต่กรณี

กรณีตาม 1 และ 2 ข้างต้น เป็นอำนาจของศาลในการออกหมายขัง ที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁵⁵ ซึ่งมีอำนาจอย่างกว้างขวางมาก แม้ว่าจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2550 มาตรา 89/1 โดยเพิ่มเติมประเด็นเกี่ยวกับการควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำ แต่ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำ หรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายขังร้องขอ หรือเมื่อศาลเห็นสมควร จะมีคำสั่ง ให้ขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนด⁵⁶ ดังนั้นการใช้อำนาจดังกล่าวย่อมขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของเจ้าพนักงานตามกฎหมาย หรือดุลยพินิจของศาล ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้

นอกจากนี้ในส่วนของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้มีการกำหนดไว้ชัดเจนขึ้น สำหรับเหตุที่ศาลจะออกหมายขังบุคคล ในมาตรา 237 วรรค 2 กล่าวคือ

“หมายจับหรือหมายขังบุคคลจะออกได้ต่อเมื่อ

(1) มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญาร้ายแรงที่มีอัตราโทษตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือ

(2) มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญา และมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะหลบหนี หรือไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่นด้วย”

แต่ในกรณีดังกล่าว เมื่อมีการตรารัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้น (พ.ศ. 2550) ได้ยกเลิกมาตรา 237 – มาตรา 247 ในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 โดยนำไปรวบรวมไว้ใน มาตรา 40 แห่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ในส่วนของสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิของบุคคลดังกล่าวไว้อย่างกว้างๆ ไม่ได้ระบุรายละเอียดให้ชัดเจน ดังนั้น ในการคุ้มครองสิทธิและ

⁵⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89.

⁵⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 89/1 วรรค 1.

เสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยในทางปฏิบัติอาจก่อให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ เนื่องจากมาตรการในการคุ้มครองสิทธิดังกล่าวยังเปิดช่องให้อำนาจของฝ่ายรัฐใช้ดุลยพินิจเป็นส่วนใหญ่

นอกจากผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีผู้ต้องขังอีกกรณีหนึ่ง คือ ผู้กระทำความผิดซึ่งศาลได้มีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกแต่คดียังไม่ถึงที่สุด และยังอยู่ระหว่างอุทธรณ์ หรืออยู่ระหว่างฎีกา ซึ่งบุคคลดังกล่าวเหล่านี้จะไม่มีคำจำกัดความในภาษาอังกฤษไว้ชัดเจน แต่จะมีเพียงแต่พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 23 วรรค 2 และกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ข้อ 53 และข้อ 69 เรียกคนเหล่านี้ว่า คนต้องขังระหว่างอุทธรณ์ฎีกา ฉะนั้น หมายอาญา (51 ตรี) หากจะเรียกว่า หมายขังระหว่างอุทธรณ์ฎีกา ก็จะเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น

สรุป ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในชั้นสอบสวน โดยพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ ขอให้ศาลออกหมายขัง กรณีดังกล่าวอาจเรียกว่า ผู้ต้องหาในคดี ก็ได้
2. ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือในชั้นพิจารณาคดี ศาลเป็นผู้มีอำนาจในการออกหมายขัง ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะมีสถานเป็น จำเลยในคดี
3. ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในชั้นอุทธรณ์ฎีกา บุคคลดังกล่าวถือว่าเป็นผู้ต้องขังที่ศาลมีคำพิพากษาให้ลงโทษจำคุกเรียบร้อยแล้วในศาลชั้นต้น แต่เนื่องจากคดียังไม่ถึงที่สุด ในชั้นอุทธรณ์ หรือชั้นฎีกา จึงถือได้ว่าเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเช่นเดียว ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ 2479 มาตรา 23 วรรค 2

จะเห็นได้ว่า ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีทั้งสามกลุ่มนี้ ยังไม่ถือว่าเป็นนักโทษเด็ดขาด เพราะเนื่องจากคดียังไม่ถึงที่สุด หรือมีคำพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งอาจเป็นผู้บริสุทธิ์ได้ ดังนั้น ในการปฏิบัติต่อบุคคลดังกล่าวเหล่านี้ จึงจำเป็นจะต้องใช้ความระมัดระวัง และตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น หากมีการลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ตลอดจนจะต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลด้วย

2.2.3.2 แนวคิดในการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ควรเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ โดยให้มีการสร้างแนวทางที่ชัดเจนในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ตลอดทั้งการให้สิทธิที่พึงได้รับในระหว่างถูกควบคุมหรือถูกคุมขัง เพื่อให้การปฏิบัติที่แตกต่างกับนักโทษเด็ดขาดรวมทั้งสถานที่ในการควบคุมที่ควรแยกออกจากนักโทษเด็ดขาดอย่างชัดเจน ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการทัณฑะปฏิบัติ และเพื่อความปลอดภัยในการป้องกันและควบคุม เนื่องจากผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นถือว่ามีคดียังไม่เสร็จเด็ดขาด เราควรมีแนวทางที่ชัดเจนในการปฏิบัติ

ต่อบุคคลเหล่านั้น ดังนั้น เพื่อให้เกิดการเปรียบเทียบถึงหลักประกันคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี จึงจำเป็นจะต้องมีการกำหนดมาตรฐานตามบทบัญญัติขององค์การสหประชาชาติ มาเป็นหลักเกณฑ์หรือแนวทางในการเปรียบเทียบ เพื่อจะได้เป็นบรรทัดฐานในการกำหนดสิทธิพื้นฐานของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้ เนื่องจากเกณฑ์ดังกล่าวได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำไว้อย่างชัดเจน จะเห็นได้จาก การรับรองสิทธิมนุษยชนทางอาญาไว้เป็นมาตรฐานสากล โดยบัญญัติไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Right 1948) และสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights 1966) ต่อมามาตรฐานดังกล่าวได้รับการบัญญัติรับรองสิทธิของภูมิภาคและองค์กรต่างๆของ The American Convention on Human Right 1969 เป็นต้น สาระสำคัญของมาตรฐานสากลในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษ ถือเป็นหลักในการเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์การปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การจับกุม คမ်းขัง ตรวจค้นบุคคลจะกระทำโดยพลการไม่ได้

กรณีดังกล่าวถือเป็นหลักการที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐจะกระทำโดยพลการไม่ได้ สิทธิดังกล่าวได้มีบัญญัติรับรองคุ้มครองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งกำหนดมาตรฐานเรื่องนี้ไว้ในข้อ 9 ว่า “บุคคลใดจะถูกจับขัง หรือเนรเทศโดยพลการไม่ได้” นอกจากนี้ในส่วนของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่ง(พลเมือง) และสิทธิทางการเมือง ได้รับรองสิทธิดังกล่าวไว้ในข้อ 9 ซึ่งกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันการใช้อำนาจจับหรือกักขังโดยพลการไว้หลายประการ อาทิ บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพและความมั่นคงของตน บุคคลใดจะถูกจับหรือถูกคุมขังโดยพลการมิได้ บุคคลใดจะถูกตรวนเสรีภาพของตนมิได้ ยกเว้น โดยเหตุและอาศัยกระบวนการตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย (ข้อ 9.1) นอกจากนี้ในกติการะหว่างประเทศดังกล่าวยังได้กำหนดคุ้มครองให้บุคคลผู้ถูกจับกุมย่อมได้รับการแจ้งถึงเหตุผลในการจับกุม และการแจ้งข้อหาอันเป็นปฏิปักษ์ต่อตน โดยพลัน ในเวลาที่มีการจับกุม (ข้อ 9.2) และบุคคลใดที่ถูกจับกุมหรือควบคุมตัวในข้อหาทางอาญา ย่อมต้องถูกนำตัวไปศาลหรือเจ้าหน้าที่อื่นผู้มีอำนาจตามกฎหมายโดยพลัน เพื่อให้ศาลได้ตรวจสอบและได้รับการพิจารณาภายในเวลาอันสมควร หรือได้รับการปล่อยตัว มิให้ถือว่าเป็นหลักทั่วไปว่าระหว่างรอการพิจารณาคดีบุคคลจะต้องถูกคุมขังอยู่ แต่การปล่อยชั่วคราวจะกระทำเฉพาะที่มีหลักประกันว่าจะมีตัวผู้นั้นอยู่ในการพิจารณาหรือการบังคับตามคำพิพากษา (ข้อ 9.3) กรณีบุคคลใดที่ถูกตรวนเสรีภาพโดยการจับกุม หรือควบคุมย่อมมีสิทธิหรือขอต่อศาลเพื่อให้ศาลวินิจฉัยโดยไม่ชักช้า คือ ความชอบด้วยกฎหมายของการควบคุมผู้นั้น หรือหากมีการควบคุมโดยไม่ชอบด้วย

กฎหมายจะมีคำสั่งปล่อยตัวผู้นั้น (ข้อ 9.4) หรือแม้แต่นุคคลใดที่ตกเป็นผู้ถูกจับหรือควบคุมโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน (ข้อ 9.5)

กรณีดังกล่าวข้างต้นถือเป็นมาตรการควบคุมการใช้อำนาจของรัฐที่จะจับกุมหรือคุมขังบุคคลไว้ในอำนาจของตนเอง⁵⁷ โดยจำเป็นจะต้องดำเนินการภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนด และได้รับการตรวจสอบโดยองค์กรศาล ตลอดทั้งการให้สิทธิแก่บุคคลดังกล่าวสามารถร้องขอต่อศาลให้ตรวจสอบความชอบด้วยการจับหรือควบคุมได้ และมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนในกรณีการควบคุมกระทำโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

นอกจากนี้ในการคุ้มครองสิทธิดังกล่าว ใน The European Convention of Human Right ข้อ 5 ได้รับรองสิทธิของบุคคลที่จะมีเสรีภาพและความมั่นคงของตนเองในทำนองเดียวกันกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและการเมือง ข้อ 9 และได้เพิ่มเติมการจับและควบคุมที่อนุญาตให้ทำได้ตามกฎหมายไว้ในข้อ 5.1 (a)-(f) ส่วนการตรวจสอบการจับและควบคุมโดยศาลหรือโดยพนักงานเจ้าหน้าที่และการชดเชยความเสียหายอันเกิดจากการจับหรือควบคุมโดยมิชอบนั้นได้มีบทบัญญัติไว้ในข้อ 5.2, 5.3, 5.4 และ 5.5 ซึ่งมีเนื้อหาในทำนองเดียวกันกับกติกาสากลฯ ข้างต้น⁵⁸

2) สิทธิได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมในระหว่างการดำเนินคดี และสิทธิที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

ในกรณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ปกติญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อที่ 10,11 ได้กำหนดรับรองสิทธิผู้ต้องหาและจำเลยซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาให้ได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมในระหว่างการดำเนินคดีอาญาหลายประการ อาทิ บุคคลชอบที่จะได้รับความเท่าเทียมกันอย่างบริบูรณ์ในอันที่จะได้รับพิจารณาอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยโดยศาล ซึ่งเป็นอิสระและไร้อคติในการวินิจฉัยชี้ขาดสิทธิและหน้าที่ ตลอดจนข้อที่ตนถูกกล่าวหาใดๆ ทางอาญา สิทธิได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจะมีการพิสูจน์ว่า ผู้นั้นกระทำความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาโดยเปิดเผย และผู้นั้นมีหลักประกันที่จำเป็นในการต่อสู้คดี สิทธิได้รับการลงโทษตามบทบัญญัติในกฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะที่ทำผิดและโทษที่จะลงจะต้องไม่หนักไปกว่าการที่บัญญัติอยู่ในขณะกระทำผิด

⁵⁷ รายละเอียดศึกษาเพิ่มเติมได้ที่ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2540). โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง สิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา. หน้า 10.

⁵⁸ แหล่งเดิม. หน้า 10.

สำหรับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่ง(พลเมือง) และสิทธิทางการเมือง ข้อ 14 ยังได้รับรองคุ้มครองสิทธิของบุคคลทุกคนที่จะได้รับการพิจารณาของศาลในคดีอาญาไว้ เช่น บุคคลจะได้รับการพิจารณาคดีอาญาอย่างเสมอภาคและเป็นธรรมโดยเปิดเผยในศาลที่มีอำนาจอิสระและเป็นกลาง ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย หนังสือพิมพ์และสาธารณชนอาจถูกห้ามการรับฟังการพิจารณาทั้งหมดหรือบางส่วนได้ ด้วยเหตุผลทางศีลธรรม ความสงบเรียบร้อย หรือความมั่นคงของชาติในสังคมประชาธิปไตย หรือด้วยเหตุผลด้านความเป็นอยู่ของกลุ่ม หรือกรณีในศาลเห็นว่าความจำเป็นอย่างยิ่งว่าเป็นพฤติการณ์พิเศษ ซึ่งการเป็นข่าวอาจทำให้กระทบต่อความยุติธรรม แต่คำพิพากษาในคดีอาญาย่อมเป็นที่เปิดเผย เว้นแต่จำเป็นเพื่อประโยชน์ของเด็กและเยาวชน หรือบุคคลทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ย่อมมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้พิสูจน์ว่ากระทำตามกฎหมาย เป็นต้น

นอกจากนี้ The European Convention of Human Rights ได้กำหนดให้สิทธิในเรื่องการได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรมและ โดยเปิดเผยในคดีแพ่งหรือคดีอาญา บุคคลผู้ถูกฟ้องจะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม และ โดยเปิดเผยในเวลาที่เหมาะสมโดยศาลหรือองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีตามกฎหมายคำพิพากษาจะต้องอ่าน โดยเปิดเผย แต่อาจมีการห้ามลงข่าว หนังสือพิมพ์หรือเปิดเผยข่าวต่อสาธารณะเพื่อประโยชน์ของศีลธรรมอันดี หรือรักษาความลับของทางราชการในสังคมประชาธิปไตย หรือเพื่อประโยชน์ของการปกป้องสิทธิส่วนบุคคลของกลุ่มความหรือในกรณีศาลเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องห้ามการเปิดเผยเพื่อประโยชน์ของความเป็นธรรมแห่งการดำเนินคดี หรือบุคคลที่ถูกฟ้องเป็นคดีอาญาจะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิด หรือสิทธิจะได้รับค่าชดเชยความเสียหายจากการที่ได้รับการพิจารณาคดีโดยมิชอบให้เป็นไปตามกฎหมายของประเทศนั้นๆ ถ้าเป็นกรณีที่ความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมนั้น มิได้เกิดจากความผิดของผู้ถูกลงโทษนั้น⁵⁹

3) สิทธิได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมระหว่างถูกควบคุมหรือจำคุก

“การปฏิบัติที่ไร้มนุษยธรรมนั้น” หมายถึง การกระทำที่มีผลเสียหายต่อร่างกาย หรือจิตใจของบุคคลโดยไม่ชอบ ส่วนคำว่า “ทรมาน” มักจะได้นำมาใช้เป็นกรณีหนึ่งของการปฏิบัติที่ไร้มนุษยธรรม เช่น การบังคับให้รับสารภาพหรือให้การใดๆ หรือการลงโทษต่อร่างกาย ซึ่งมักจะเป็นกรณีที่ถือว่าเป็นการปฏิบัติที่ไร้มนุษยธรรมอย่างร้ายแรง ส่วนการปฏิบัติหรือลงโทษบุคคลอย่างหยาบเถื่อนนั้น เป็นกรณีที่ปฏิบัติต่อบุคคลในลักษณะที่ทำให้ผู้นั้นต้องกระทำการที่ขัดต่อเจตจำนงหรือจิตสำนึกของตน

⁵⁹ รายละเอียดศึกษาเพิ่มเติมได้ที่ จีรวุฒิ ลิปิพันธ์ และ ธาณี วรภัทร์. (2548). รายงานการวิจัยเรื่อง สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี. หน้า 33-35.

ดังนั้น เมื่อพิจารณาแล้วบุคคลที่ เป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งถือเป็นมนุษย์โดยทั่วไปที่อาศัยอยู่ในสังคม ก็ควรได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ซึ่งกรณีดังกล่าว ตามหลักมาตรฐานสากลก็ได้ตระหนักถึงการคุ้มครองสิทธิของบุคคลเหล่านั้น ไว้อย่างเหมาะสม และสมควรที่นานาอารยประเทศพึงนำไปปฏิบัติ เพื่อไม่ให้เกิดการละเมิด หรือลดรอนสิทธิและเสรีภาพของบุคคล⁶⁰

4) การใช้อาวุธปืนต่อผู้ถูกจับหรือนักโทษ

กรณีดังกล่าวมีหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ใน Basic Principles of Force and Firearms by Law Enforcement Officials, 1990 โดยมีหลักเกณฑ์ทั่วไป ดังนี้

(1) เกณฑ์ทั่วไป

ในการปฏิบัติตามหน้าที่ของเจ้าพนักงานจำเป็นจะต้องพยายามใช้วิธีการที่ปราศจากความรุนแรงหรืออาจเป็นการประทุษร้ายต่อผู้ถูกจับหรือนักโทษ แต่หากถ้าจำเป็นจะต้องใช้กำลังในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และเป็นไปตามกฎหมายกำหนด ก็ควรคำนึงถึงหลักเกณฑ์ ดังนี้

- เป็นการกระทำที่เหมาะสมกับความร้ายแรงของความผิดและวัตถุประสงค์ที่ชอบ
- พยายามให้ได้รับอันตรายน้อยที่สุด และรักษาไว้ซึ่งชีวิตของมนุษย์
- ต้องให้การรักษาพยาบาลโดยด่วนหลังจากมีการใช้กำลัง
- รัฐบาลจะต้องบัญญัติโทษทางอาญาสำหรับเจ้าพนักงานผู้ใช้กำลังโดยพลการหรือ
- ใช้อำนาจเกินขอบเขตในกรณีสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ซึ่งอาจยกเว้นมาตรการดังกล่าวได้

(2) เกณฑ์การใช้อาวุธปืนโดยเฉพาะ

- การใช้อาวุธปืนของเจ้าหน้าที่ของรัฐ จะต้องกระทำเฉพาะกรณีที่เป็นเพื่อป้องกัน
- สิทธิของผู้กระทำของผู้อื่นหรือเพื่อป้องกันชีวิตหรือยับยั้งการต่อร่างกายของผู้อื่น และต้องเป็นการกระทำโดยวิธีทางน้อยที่สุดที่จะป้องกันผลดังกล่าว
- เจ้าพนักงานต้องแสดงตัวและเตือนผู้ถูกจับหรือนักโทษก่อนทุกครั้ง ที่จะมีการใช้
- อาวุธ เว้นแต่กรณีจำเป็นที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

⁶⁰ แหล่งเดิม. หน้า 36-40

(3) การใช้กำลังของตำรวจกับผู้ถูกควบคุมหรือผู้ถูกกักขัง

- ห้ามใช้อาวุธปืนต่อสู้ผู้ถูกควบคุมหรือผู้ต้องขัง เว้นแต่กรณีจำเป็นเพื่อการรักษาความสงบเรียบร้อยหรือมีการข่มขู่ต่อชีวิตเกิดขึ้น
- ห้ามใช้อาวุธปืน เว้นแต่ใช้ป้องกันตัวเองหรือป้องกันอันตราย

เมื่อพิจารณาจากหลักมาตรฐานตามบทบัญญัติขององค์การสหประชาชาติข้างต้น จะเห็นว่า บทบัญญัตินี้ได้ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ ได้คำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการควบคุมบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในกระบวนการยุติธรรมมากที่สุด ดังนั้น แต่ละประเทศควรที่จะนำไปใช้เป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมต่อผู้ที่ต้องถูกควบคุมตัวโดยเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี สำหรับประเทศไทยแล้ว ก็ได้มีการปรับปรุงระบบกฎหมาย กฎระเบียบ และ ข้อบังคับต่างๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อบุคคลดังกล่าวเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับหลักมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ โดยเฉพาะในส่วนของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ที่มีการบัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี โดยคำนึงถึงหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และหลักสิทธิมนุษยชนเป็นสำคัญ แต่ก็ยังมีบางกรณีที่ยังเกิดขาดตกบกพร่องหรือมีการปฏิบัติต่อผู้ถูกควบคุมตัวโดยเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากมีปัญหาบางประการที่จำเป็นจะต้องแก้ไข เช่น ปัญหาทางด้านกฎหมายที่ไม่ชัดเจน ปัญหาการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ที่รัฐควรจะต้องตระหนักและแสวงหามาตรการในการแก้ไข เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลหรือหลักสิทธิมนุษยชนต่อไป

2.2.3.3 แนวคิดในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

จากการศึกษาถึงแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวข้างต้นแล้ว จะเห็นว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสรีภาพในการดำรงชีวิตร่างกายและทรัพย์สิน ในฐานะมนุษย์ผู้มีศักดิ์ศรี อันถือเป็นหลักการสำคัญขั้นพื้นฐานของการมีสภาพความเป็นมนุษย์ ซึ่งเรื่องของสิทธิเสรีภาพได้ถูกกล่าวถึงและมีการถกเถียงกันอยู่เสมอมาในวงวิชาการ ตลอดจนการเรียนการสอนและการเผยแพร่ตำราเกี่ยวกับเรื่องสิทธิและเสรีภาพไว้อย่างหลากหลาย อันเป็นปมกำเนิดสำคัญในการศึกษาวิชากฎหมาย เพราะในการศึกษานั้น จะเป็นการศึกษาถึงสิทธิเสรีภาพในการที่จะมีชีวิตอยู่ การแสดงออกซึ่งความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมและอีกหลายๆ ประการ ดังจะเห็นได้ว่าสิทธิและเสรีภาพ คือ ตัวจักรสำคัญในการกำหนดหน้าที่แก่รัฐในการที่ต้องกระทำหรืองดเว้นกระทำ

ทั้งนี้เพื่อการรับรองหรือคุ้มครองไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของสิทธิเสรีภาพจึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จำต้องอำนวยความสะดวกหรือดำเนินการเพื่อให้สิทธิเสรีภาพเกิดขึ้น ไม่ว่าจะโดยวิธีทางใดตามครรลองแห่งประชาธิปไตย เพราะสิ่งต่างๆที่รัฐจัดหาหรืออำนวยความสะดวกให้แก่พลเมืองนั้น ถือเป็นปฏิบัติการกิจ เพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย⁶¹ สำหรับประเทศไทยเรา เมื่อพิจารณาแนวความคิดดังกล่าวข้างต้น หากจะถามว่าบุคคลหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีควรมีสิทธิเสรีภาพมากน้อยเพียงใด ในขณะที่ถูกควบคุมตัวอยู่ในเรือนจำที่รอระหว่างการพิจารณาคดี ซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องหาคำตอบ เพราะในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้ให้การรับรองเรื่องสิทธิเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวไว้หลายประการ โดยมีรายละเอียดที่จะต้องนำมาพิจารณา ดังนี้

1) การให้การรับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 4 ถือเป็น การรับรองหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลในรัฐ ซึ่งรวมทั้งผู้ที่เป็นผู้ต้องหา หรือจำเลย ตลอดจนผู้ที่ต้องโทษจำคุกตามคำพิพากษาด้วย ดังนั้น กฎหมาย หรือกฎ ข้อบังคับต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลดังกล่าว ก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนตามหลักการที่สำคัญของรัฐธรรมนูญนี้

2) การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิ และเสรีภาพของบุคคล ตามมาตรา 26 กรณีดังกล่าวนี้หมายความว่ารวมถึงงานราชทัณฑ์ กรมราชทัณฑ์ หรือหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการยุติธรรมในการนำตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ ซึ่งจำเป็นจะต้องใช้ความระมัดระวังในการดำเนินงาน เพื่อไม่ให้กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล

3) บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนเองได้เท่าที่ไม่ ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน และในกรณีที่บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ นั้น สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ในศาลได้ ตามมาตรา 28 สิทธิดังกล่าวนี้ก็หมายความว่ารวมถึงผู้ต้องขังในเรือนจำที่ได้รับผลกระทบจากการละเมิดสิทธิเสรีภาพของตนด้วย

4) การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งต้องไม่กระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้น กฎหมายตามวรรคหนึ่งให้ตราได้เท่าที่จำเป็น และต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปโดยไม่เจาะจงหรือมุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่ง หรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง

⁶¹ ทวีศักดิ์ รอดโรคา. เล่มเดิม. หน้า 15-16.

เป็นการเจาะจง และในกรณีที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ตรากฎหมายเพื่อจำกัดสิทธิและเสรีภาพเฉพาะเพื่อการใด ให้ตรากฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพได้เฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ จะเห็นได้ว่า บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญดังกล่าว ได้แก้ไขเพิ่มเติมให้ชัดเจนมากขึ้นจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เพื่อให้สอดคล้องกับการตัดข้อความเดิมที่ว่า “ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ออก ซึ่งรัฐยังคงมีหน้าที่ตามกฎหมายเพื่อสนับสนุนการใช้สิทธิอยู่ แต่กฎหมายนั้นจะต้องไม่กระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพด้วย ดังนั้น ในส่วนของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่ยังไม่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุด แต่ต้องถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพบางประการ ย่อมต้องได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องแสวงหาแนวทางและมาตรการทางกฎหมายมาบังคับใช้ เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลดังกล่าว

5) บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันทั้งชายหญิง ตามมาตรา 30 และการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุความแตกต่างกันในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรมหรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้

6) บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในทางร่างกาย ตามมาตรา 32 ถือเป็นบทบัญญัติที่สำคัญเกี่ยวกับงานบังคับโทษหรืองานราชทัณฑ์ที่จะต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นสำคัญ ซึ่งในบทบัญญัตินี้ได้มีการเพิ่มเติมเนื้อหาบางส่วนจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในเรื่อง การรับรองการใช้สิทธิทางศาลเพื่อให้การดำเนินคดีอาญาของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย รวมทั้งการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วย จะเห็นได้ว่า บทบาทของงานราชทัณฑ์ โดยเฉพาะการลงโทษจำคุกต้องเปลี่ยนแปลงตามรัฐธรรมนูญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กฎหมายต่างๆและแนวการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของเจ้าพนักงานเรือนจำที่เคยทำมา หรือขัดแย้งกับบทบัญญัติมาตราดังกล่าวนี้นี้จะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ

7) การควบคุมตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ เพื่อให้รับโทษทางอาญาหรือเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกในกระบวนการยุติธรรม ปัจจุบันได้มีการรับรองสิทธิของบุคคลดังกล่าวไว้ในมาตรา 39 ของรัฐธรรมนูญ ฉบับปัจจุบัน กรณีนี้จะกระทบต่องานราชทัณฑ์ในส่วนของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาโดยตรง ซึ่งถือเป็นบุคคลที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดทางอาญา แต่บุคคลดังกล่าวเหล่านี้ต้องถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ และได้รับการปฏิบัติที่ไม่ต่างกันมากนักกับนักโทษเด็ดขาดที่ศาลพิพากษาถึงที่สุดแล้ว ซึ่งถือเป็นปัญหาที่สำคัญของประเทศไทย ดังนั้น ถือ

เป็นหน้าที่ที่จำเป็นของรัฐจะต้องแสวงหามาตรการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ

8) การให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ ซึ่งโดยปกติบุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยและสวัสดิภาพของประชาชน การผังเมือง หรือเพื่อสวัสดิภาพของผู้เยาว์

9) สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศชื่อเสียง ข้อมูลส่วนบุคคล ตลอดจนความเป็นอยู่ส่วนตัวย่อมได้รับความคุ้มครอง ตามมาตรา 35 จากบทบัญญัติดังกล่าว ย่อมครอบคลุมถึงผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี เนื่องจากสิทธิดังกล่าวถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนรวมถึงผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีพึงได้รับ ดังนั้น หากมีความจำเป็นจะต้องจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวแล้ว รัฐควรใช้ความระมัดระวังอย่างเพียงพอ โดยคำนึงผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลให้มากที่สุด

10) บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใด เพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้น ในส่วนของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ย่อมจะต้องได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ด้วย

11) บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ตามมาตรา 40 ซึ่งกรณีดังกล่าว ได้มีการปรับปรุงจากมาตรา 237 ถึงมาตรา 247 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ทั้งนี้ ได้มีการบัญญัติถึงสาระสำคัญของสิทธิพื้นฐานที่ประชาชนจะได้รับในกระบวนการยุติธรรม โดยทั่วไป แต่ไม่ได้บัญญัติรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการดำเนินการเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างการสอบสวนหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ในรัฐธรรมนูญ ดังเช่นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งถึงแม้ว่าจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมในเกี่ยวกับการออกหมายจับบุคคลดังกล่าว แต่กรณีนี้กฎหมายก็ยังคงเปิดช่องว่างให้เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถใช้ดุลยพินิจ ตามอำเภอใจได้

บทที่ 3

สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของไทย และสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของต่างประเทศ

3.1 สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทย ที่ได้บัญญัติเพิ่มเติมเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเป็นหลักพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพที่เพิ่มเติมขึ้นมาและเป็นเรื่องใหม่ที่ไม่เคยมีปรากฏในรัฐธรรมนูญใดมาก่อน ซึ่งปรากฏอยู่ในหมวด 1 บททั่วไปของรัฐธรรมนูญ อันจะทำให้เรื่องดังกล่าวสามารถนำไปใช้ได้กับทุกเรื่องในบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ในรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับหลักความเสมอภาค ซึ่งถือเป็นหลักพื้นฐานของความยุติธรรมที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้ให้การรับรองไว้ว่า ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ หรือ ศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน บุคคลหรือพลเมืองทุกคนของประเทศจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเสมอและเท่าเทียมกัน หลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญยังมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ในการใช้ เป็นเครื่องมือควบคุมมิให้รัฐใช้อำนาจเกินขอบเขต หรือ เป็นไปตามอำเภอใจ เพราะการใช้อำนาจของรัฐจะเกี่ยวข้องกับประชาชน หากรัฐกระทำการอันส่งผลหรือให้ประโยชน์แก่บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง รัฐต้องสามารถอธิบายเหตุผลของการใช้อำนาจนั้นได้ มิเช่นนั้น อาจแสดงให้เห็นได้ว่าการใช้อำนาจของรัฐดังกล่าวเป็นไปอย่างมิชอบ ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการตรวจสอบการกระทำทั้งหลายของรัฐได้ ไม่ว่าจะเป็นการออกกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติ การกระทำของฝ่ายปกครอง รวมทั้งการวินิจฉัยคดีของศาล ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล การเคารพต่อศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์ และหลักความเสมอภาคในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ถือเป็นกฎเกณฑ์ใหม่ที่จะสามารถนำมาใช้เพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล หรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี อันเป็นหลักการที่สำคัญยิ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ต่อมาแม้ได้มีการปฏิรูปการเมืองการปกครองและได้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้น ก็ยังคงทำให้บทบัญญัติในส่วนของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ หลักความเสมอภาคและการเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลและของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีก็ยังคงมีไว้เหมือนเดิม แต่อาจมีบทบัญญัติบางส่วนที่เป็นรายละเอียดเกี่ยวกับสิทธิในกระบวนการยุติธรรมได้ถูกยกเลิกไป ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

3.1.1 สิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ถือเป็นบุคคลที่บริสุทธิ์และยังไม่ใช่ผู้กระทำความผิดจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 39 ดังนั้นการปฏิบัติกับบุคคลดังกล่าวเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ แต่ในทางปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมเริ่มตั้งแต่กระบวนการสืบสวนสอบสวนหาข้อเท็จจริงจนกระทั่งมีคำพิพากษาถึงที่สุด จำเป็นต้องใช้เวลาในการควบคุมผู้ถูกกล่าวหาไว้ก่อน ซึ่งอำนาจในการควบคุมผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดของพนักงานสอบสวนมีข้อจำกัดเพียง 48 ชั่วโมงและจะต้องขออำนาจฝากขังยังเรือนจำ อย่างไรก็ตามในขั้นตอนของตำรวจ อัยการ ศาล ผู้ต้องหามีสิทธิยื่นประกันตัวได้ ส่วนผู้ต้องหาที่ไม่มีหลักทรัพย์ในการประกันตัว หรือ ผู้มีอำนาจไม่พิจารณาอนุมัติ ก็จะถูกนำตัวไปคุมขังในเรือนจำ ซึ่งกรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรมที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณาคดีและนักโทษเด็ดขาด

สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนั้นถือว่าเป็นมนุษย์จึงได้รับการปฏิบัติจากผู้คุมขังหรือเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้อง อย่างที่มนุษย์ปฏิบัติต่อกันถึงแม้ว่าบุคคลดังกล่าวจะเป็นบุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ซึ่งจะต้องถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพในบางประการโดยผลของกฎหมาย แต่ทั้งนี้ ก็ไม่สามารถกระทำหรือดำเนินการปฏิบัติกับบุคคลดังกล่าวเช่นเดียวกับผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษเด็ดขาดได้ เนื่องจากยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดจริง ดังนั้นการนำตัวบุคคลดังกล่าวฝากขังที่เรือนจำจึงเป็นการทำลายหรือลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ให้น้อยลงไป เพราะเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพทางด้านร่างกาย ซึ่งในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองไว้ว่า การจับกุม คุมขัง หรือค้นตัวบุคคลไม่ว่ากรณีใด ๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 30 ซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า สิทธิและเสรีภาพในด้านร่างกายนี้ถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญและเป็นการให้หลักประกันแก่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีหรือนักโทษที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ จึงได้กำหนดกรอบแก่เจ้าพนักงานเรือนจำผู้ทำหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขังดังกล่าวที่ต้องใช้ดุลพินิจในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเสมอภาคและชอบธรรม อันจะสอดคล้องกับสิทธิมนุษยชนซึ่งหลักปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติได้มีการรับรองสิทธิของนักโทษหรือผู้ต้องขังในเรื่องนี้ว่า บุคคลใด ๆ จะถูกทรมานหรือได้รับผลการปฏิบัติหรือการลงโทษที่ทารุณโหดร้าย ผิดมนุษยธรรม หรือต่ำช้ามิได้ อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังว่า รัฐ หรือเจ้าพนักงานของรัฐจะใช้ลงโทษที่เป็นการทารุณโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมมิได้ มิเช่นนั้น

¹ ปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มาตรา 5.

จะเป็นการขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีข้อสังเกตในเรื่องการปฏิบัติในการลงโทษของผู้ต้องขังว่า กรณีใดที่จะถือว่าเป็นการลงโทษที่ทารุณโหดร้าย เนื่องจากไม่มีหลักเกณฑ์หรือ มาตรฐานวัด ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การปฏิบัติที่ถือว่าเป็นการทารุณ โหดร้ายจะครอบคลุมถึงลักษณะใน 3 ประการ ดังจะกล่าวต่อไปนี้²

- 1) การใช้เครื่องพันธนาการ หรือเป็นการลงโทษเพื่อประจาน หรือทำให้ได้รับความทุกข์ทรมาน
- 2) การใช้วัตถุที่เป็นของแข็งหรือ อาวุธทำร้ายนักโทษ
- 3) การลงโทษทางวินัยแก่นักโทษโดยการกระทำต่อร่างกายเพื่อให้ได้รับความเจ็บปวดทรมาน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจะถูกปฏิบัติดังเช่นกรณีดังกล่าวข้างต้น มิได้ ตลอดทั้งการนำตัวไปคุมขังอยู่ในห้องขังเดียวกับนักโทษเด็ดขาด ย่อมกระทำไม่ได้เช่นเดียวกัน ถือเป็นกระบวนการทางอาญาที่มีขอบ และเป็นการกระทำที่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สำหรับในประเทศไทยนั้น ได้มีการรับรองสิทธิของผู้ต้องขังไว้ตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 163 วรรค 5 ว่า ก่อนที่ศาลประทับรับฟ้องมิให้ถือว่าผู้ต้องขังอยู่ในฐานะจำเลย แต่อย่างไรก็ดี มีข้อสังเกตว่า กรณีที่ต้องมีการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้เพื่อรอศาลพิจารณาคดี หลังจากที่ถูกจับกุมไว้ในห้องขังของสถานีตำรวจครบ 48 ชั่วโมงแล้ว ปรากฏว่ามีผู้ต้องขังบางส่วนที่ต้องนำไปฝากขังไว้ในเรือนจำ เนื่องจากห้องขังของศาลมีเนื้อที่ไม่เพียงพอที่จะรับผู้ต้องขังที่อยู่ในระหว่างพิจารณาของศาล จึงเป็นเหตุจำเป็นที่ผู้ต้องขังที่ยังมิใช่จำเลย ต้องถูกนำตัวไปขังในเรือนจำเช่นเดียวกับนักโทษเด็ดขาด ถือเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพทางด้านร่างกายของบุคคล ถึงแม้ว่าทางราชทัณฑ์หรือ เรือนจำจะได้พยายามให้มีการแยกแดนของผู้ต้องขังไว้ต่างหากจากนักโทษเด็ดขาด และเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ก็ไม่สามารถปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเยี่ยงนักโทษได้ เว้นแต่การใช้แรงงานในเรื่องการจัดการสุขอนามัยเล็กน้อยภายในเรือนจำ การฟื้นฟูสมรรถภาพและการฝึกอาชีพ ตามมาตรา 23 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 แต่อย่างไรก็ตาม อาจจะเนื่องมาจากสถานที่คุมขังผู้ต้องขังสมัยที่ร่างกฎหมายนี้ยังมีอยู่จำกัด ทำให้ต้องเปิดช่องเอาไว้ท้ายมาตรา 11 นี้ว่า ให้แยกคนต้องขังและคนฝากขังออกจากนักโทษเด็ดขาด “เท่าที่จะทำได้” อันเป็นผลทำให้แม้ในปัจจุบันนี้ก็ยังไม่มีการแยกคนต้องขังและคนฝากขังออกจากนักโทษเด็ดขาดได้อย่างจริงจัง ยิ่งในขณะนี้ผู้ต้องขังเพิ่มมากขึ้น ทำให้ปฏิบัติได้ยากยิ่งขึ้น³

² ทวีศักดิ์ รอดโรคา. เล่มเดิม. หน้า 64.

³ วิสัย พุกกะวัน. (2544). คำอธิบายพระราชบัญญัติราชทัณฑ์. หน้า 113.

ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพทางร่างกายของบุคคลที่ เป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาได้ถูกจำกัดลง จึงเป็นหน้าที่ของรัฐจะต้องแสวงหาแนวทางแก้ไขให้ชัดเจนขึ้น

สิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ถือเป็นสิทธิขั้นมูลฐานที่พึงได้รับการปฏิบัติในฐานะที่เป็นมนุษย์และพลเมืองของประเทศ ซึ่งได้มีการบัญญัติรับรองและคุ้มครองไว้ในกฎหมายต่างๆ ที่สำคัญคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ระเบียบและข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

3.1.1.1 สิทธิได้รับอาหารและน้ำดื่ม

การจัดบริการอาหารแก่ผู้ต้องขังถือเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญต่อการดำรงชีวิตและผลสำเร็จในการอบรมแก้ไขผู้ต้องขังและความสงบเรียบร้อยภายในเรือนจำ ทั้งยังเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับมนุษยธรรมที่ควรปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง⁴ กฎหมายไทยปรากฏหลักเกณฑ์การปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดเลี้ยงอาหารแก่ผู้ต้องขังไว้ในกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 75-80 และข้อ 128 และระเบียบ ข้อบังคับ หรือหนังสือกรมราชทัณฑ์เพื่อวางแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดอาหารให้แก่ผู้ต้องขังให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยในการจัดบริการอาหารแก่ผู้ต้องขัง กรมราชทัณฑ์ได้เน้นให้จัดอาหารที่มีคุณค่าตามหลักโภชนาการครบ 5 หมู่ โดยจัดทำรายการอาหารประจำวันเพื่อให้ผู้ต้องขังได้ทราบตามตัวอย่างรายการอาหารสำหรับผู้ต้องขังในรอบ 31 วัน ที่กรมราชทัณฑ์กำหนดขึ้นเป็นแนวทางให้เรือนจำและทัณฑสถานต่างๆ นำไปประกอบอาหารให้ผู้ต้องขังรับประทาน โดยสามารถปรับเปลี่ยนรายการอาหารได้ตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ วัฒนธรรมของท้องถิ่นและวัตถุดิบที่เรือนจำได้รับ เพื่อปรับเปลี่ยนรายการอาหารให้มีความหลากหลายในประเภท และชนิดของอาหาร รวมทั้งรายการอาหารที่ต้องการรับประทานด้วย และหากพิจารณาแล้วเห็นว่า สามารถปรับเปลี่ยนได้ให้มีการดำเนินการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมโดยคำนึงถึงคุณค่าทางโภชนาการและความเหมาะสมแก่สภาพการบริหารภายในเรือนจำ⁵ นอกจากนี้ในปัจจุบันผู้ต้องขังสามารถซื้ออาหารปรุงสำเร็จจากร้านสะดวกซื้อผู้ต้องขังซึ่งเป็นสถานที่ซึ่งเรือนจำจัดให้มีขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวก

⁴ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2540). โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง สิทธิของผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษ ในคดีอาญา. หน้า 171.

⁵ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ.0705/ว.49 เรื่อง แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดอาหารเลี้ยงผู้ต้องขัง ลงวันที่ 14 สิงหาคม 2546 และหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ.0708/2227 เรื่องการจัดทำรายการอาหารสำหรับเลี้ยงผู้ต้องขัง ลงวันที่ 30 ตุลาคม 2546.

สะดวกแก่ผู้ต้องขังในการดำรงชีวิตอยู่ในเรือนจำ⁶ และในส่วนของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ต้องไปศาล กรมราชทัณฑ์ก็ได้กำหนดแนวปฏิบัติในการจัดอาหาร เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังที่จะได้รับอาหารอย่างเพียงพอ โดยกำหนดให้เรือนจำจัดเตรียมอาหารกลางวันให้ผู้ต้องขังนำติดตัวไปรับประทานที่ศาลและจัดเตรียมช้อนพลาสติกให้ผู้ต้องขังไว้สำหรับรับประทานอาหารเพื่อป้องกันมิให้มีการคิดแปลงเป็นอาวุธ ทั้งนี้ เนื่องจากแต่เดิมเมื่อผู้ต้องขังไปศาลจะไม่มีอาหารติดไปด้วย ทำให้ผู้ต้องขังจะต้องอดอาหารกลางวัน และกว่าจะเดินทางกลับถึงเรือนจำต้องใช้เวลาหลายชั่วโมง ทำให้เลยกำหนดเวลาอาหารเย็น ผู้ต้องขังดังกล่าวก็ต้องอดอาหารเย็นด้วย ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิผู้ต้องขัง กรมราชทัณฑ์จึงออกหนังสือกรมราชทัณฑ์ดังกล่าว เพื่อให้มีการยึดถึงปฏิบัติในการจัดอาหารให้แก่ผู้ต้องขังครบถ้วนตามสิทธิที่เขาควรได้รับ⁷ แสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันเรือนจำให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้ต้องขังในด้านอาหาร โดยให้ผู้ต้องขังได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการในปริมาณที่เพียงพอกับความต้องการของร่างกายและให้อิสระในการเลือกอาหารที่จะรับประทานได้ตามความต้องการมากขึ้น

ในส่วนของ การประกอบอาหารกฎกระทรวงข้อ 80 กำหนดให้อาหารที่จะให้ผู้ต้องขังรับประทานให้ปรุงขึ้นในเรือนจำ โดยให้จัดเจ้าพนักงานเรือนจำและผู้ต้องขังดำเนินการปรุงอาหารเป็นการเฉพาะ ผู้ปรุงอาหารต้องผ่านการตรวจโรคและความเห็นชอบของแพทย์ และมีการกำหนดข้อบังคับที่ 18/2486 ในเรื่องอัตราส่วนผู้ต้องขังประกอบอาหารและจัดการเลี้ยงไว้เพื่อให้มีอัตราส่วนของผู้ต้องขังที่จะประกอบอาหาร และทำการเลี้ยงผู้ต้องขังในแต่ละเรือนจำมีอัตราที่เป็นระเบียบเดียวกัน⁸ นอกจากนี้กรมราชทัณฑ์ยังได้ออกหนังสือกรมราชทัณฑ์กำหนดให้มี

⁶ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0904/ว.104 เรื่อง การจัดสวัสดิการสงเคราะห์ผู้ต้องขัง ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2539.

⁷ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.1005/ว.80 เรื่อง อาหารกลางวันผู้ต้องขังระหว่างถูกเบียดขับไปพิจารณาคดีที่ศาล ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2528 และหนังสือกรมการราชทัณฑ์ที่ มท.0905/ว.64 เรื่อง กำชับการจัดอาหารสำหรับผู้ต้องขังไปศาล ลงวันที่ 4 กรกฎาคม 2540.

⁸ ข้อบังคับที่ 18/2486 เรื่อง อัตราผู้ต้องขังประกอบอาหารและผู้จัดการเลี้ยงผู้ต้องขัง

“ข้อ 1 ผู้ต้องขังประกอบอาหารและจัดการเลี้ยงให้มีอัตรา ดังนี้ คือ

(1) ผู้ต้องขังประกอบอาหารต้องไม่เกินร้อยละ 4 ของจำนวนผู้ต้องขังทั้งหมด เศษของร้อยละ 50 คน เพิ่มไปอีกไม่เกิน 2 คน ตั้งแต่ 50-89 คน เพิ่มอีกไม่เกิน 3 คน ตั้งแต่ 90 คน ขึ้นไปเพิ่มได้ไม่เกิน 4 คน ถ้าเรือนจำใดจำนวนผู้ต้องขังไม่ถึงร้อยละ 4 ก็ให้มีได้ไม่เกิน 4 คน

(2) ผู้ต้องขังทำการเลี้ยงอาหาร ต้องไม่เกินร้อยละ 2 ของจำนวนผู้ต้องขังทั้งหมด เศษของร้อยละ 50 ไม่เพิ่มให้ ถ้าเรือนจำใดมีผู้ต้องขังทั้งหมดไม่ถึงร้อยละ 2 ก็ให้มีได้ไม่เกิน 2 คน และถ้าผู้ต้องขังทำการเลี้ยงอาหารตามอัตราดังกล่าวข้างต้น ไม่พอแก่ความจำเป็น ก็ให้ใช้ผู้ต้องขังประกอบอาหารช่วยเหลือได้ตามสมควร”

การตรวจสุขภาพผู้ต้องขังที่ปฏิบัติงานในหมวดสุทกรรมหรือการประกอบอาหารทุกคน โดยเฉพาะผู้ปรุงอาหาร ด้วยการจัดทำประวัติและสมุดสุขภาพประจำตัวผู้ต้องขังที่ทำงานในหมวดนี้ทุกคน และให้มีการประสานงานกับสาธารณสุขจังหวัดในการตรวจสุขภาพผู้ต้องขังกลุ่มนี้ โดยเฉพาะผู้ปรุงอาหารและให้ตรวจซ้ำทุก 6 เดือน หากตรวจสอบพบว่ามีโรค โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคติดต่อให้หยุดปฏิบัติงานในหมวดสุทกรรมและส่งให้แพทย์ทำการบำบัดรักษา อีกทั้งให้เจ้าหน้าที่เรือนจำผู้ควบคุมสุทกรรมกวดขันในเรื่องความสะอาดของร่างกายผู้ต้องขังที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับอาหาร เช่น ให้ตัดเล็บสั้น ตัดผม สวมเครื่องแต่งกายที่สะอาด ซึ่งเป็นการรักษาสุขนิสัยที่ดีในการประกอบอาหาร⁹ ดังนั้น ผู้ต้องขังที่ทำหน้าที่ประกอบอาหารต้องเป็นผู้ที่มีสุขภาพอนามัยที่ดี ไม่มีโรคติดต่อไม่เป็นโรคผิวหนัง และต้องมีหลักฐานการตรวจสุขภาพในปีนั้นให้ตรวจสอบได้ด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้อาหารที่ผู้ต้องขังได้รับมีความสะอาดและถูกสุขอนามัย ซึ่งในทางปฏิบัติก็มีการดำเนินการตรวจสอบสุขภาพสำหรับผู้ต้องขังแดนสุทกรรมที่ปฏิบัติงานหุงต้มอาหารสำหรับเลี้ยงผู้ต้องขังรายอื่น โดยการตรวจร่างกาย เอ็กซเรย์ปอด ตรวจเลือด พร้อมให้คำปรึกษาก่อนและหลังการตรวจรักษา และให้คำแนะนำในการดูแลสุขภาพ

การตรวจสอบอาหารที่จะให้ผู้ต้องขังรับประทานนั้น ได้มีกำหนดไว้ในกฎกระทรวงข้อ 79 ว่า อาหารที่ผู้ต้องขังจะรับประทานนั้น ต้องให้แพทย์ตรวจสอบก่อนในกรณีที่แพทย์มาตรวจไม่ได้ให้จัดเจ้าพนักงานเรือนจำเป็นผู้ตรวจสอบ และเมื่อตรวจพบว่ามีความเสี่ยงไม่เป็นที่พึงจะรับประทาน ห้ามมิให้นำไปให้ผู้ต้องขังรับประทาน เพราะอาหารจะก่อให้เกิดการเจ็บป่วย เช่น โรคระบบทางเดินอาหาร โรคท้องร่วง อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงในทางปฏิบัติ นายแพทย์สาธารณสุข มิได้ปฏิบัติหน้าที่ในการตรวจสอบคุณภาพอาหารตามที่กฎกระทรวงกำหนดไว้เลย เนื่องจากปัญหาขาดแคลนบุคลากร¹⁰ กรมราชทัณฑ์จึงกำหนดให้ผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการสถาน ตรวจสอบและชิมอาหารที่ปรุงเลี้ยงผู้ต้องขังอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 มื้อ และให้หัวหน้าสุทกรรมตรวจสอบและชิมอาหารที่ปรุงเลี้ยงผู้ต้องขังเป็นประจำทุกวัน โดยผู้บัญชาการเรือนจำ อาจตั้งให้ผู้อื่นปฏิบัติหน้าที่แทน ซึ่งอาจเป็นพยาบาลโดยจะทำหน้าที่ชิมอาหารผู้ต้องขัง หรือบางเรือนจำตั้งเวรผลัดเปลี่ยนกันทำหน้าที่นี้¹¹ นอกจากนี้ ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้ร่วมมือกับกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขในการประเมินมาตรฐานสุขาภิบาลอาหารในเรือนจำ โดยให้เรือนจำหรือสถานต่าง ๆ ปรับปรุงสุขาภิบาลอาหาร โดยใช้หลักเกณฑ์ที่กำหนดในข้อ

⁹ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0908/ว.38 เรื่อง การปรับปรุงสุขาภิบาลอาหาร ลงวันที่ 25 เมษายน 2540.

¹⁰ ณัฐยา จรรยาชัยเลิศ. (2548). หลักประกันสิทธิผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต. หน้า 62.

¹¹ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ.0705/ว.49 เรื่อง แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดอาหารเลี้ยงผู้ต้องขัง ลงวันที่ 14 สิงหาคม 2546.

ปฏิบัติตามแบบสำรวจมาตรฐานสุขกรรมหรือโรงอาหารของอนามัยเป็นแนวทางในการพัฒนา หากเรือนจำใดสามารถพัฒนาได้มาตรฐานเป็นไปตามข้อปฏิบัติแล้ว ให้ประสานงานกับ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดในพื้นที่ และให้ประเมินระดับมาตรฐานโรงอาหารเป็นประจำทุกปี อย่างต่อเนื่อง¹² และในปัจจุบันก็คือนโยบาย Clean Food Good Test ของกรมอนามัยนั่นเอง กรมราชทัณฑ์ จึงมีความพยายามให้เรือนจำต่างๆ ปรับปรุงโรงครัวและโรงอาหารให้ถูกสุขลักษณะ เพื่อให้กรมอนามัยเข้าไปตรวจและให้การรับรองอาหารสะอาดรสชาติอร่อยในเรือนจำนั้นๆ ด้วย เพื่อให้เป็นไปตามนโยบาย “พัฒนาคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ กินอึดนอนอุ่น”¹³

จะเห็นได้ว่า ในส่วนของกฎหมายไทยได้มีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิได้รับอาหารของผู้ต้องขังไว้ในกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 77 กำหนดให้เป็นหน้าที่ของเรือนจำในการจัดอาหารให้แก่ผู้ต้องขังอย่างน้อย 2 มื้อ คือเช้ากับเย็น ซึ่งไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล เพราะมีปริมาณที่ไม่เพียงพอกับความ ต้องการของร่างกายคนโดยทั่วไป แต่ในทางปฏิบัติปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ไทยกำหนดแนวทางปฏิบัติให้เรือนจำต่างๆ จัดอาหารให้ผู้ต้องขังรับประทานวันละ 3 มื้อ แสดงว่าในทางปฏิบัติของเรือนจำไทยได้ให้ความคุ้มครองสิทธิในเรื่องดังกล่าวของผู้ต้องขังไว้สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแล้ว¹⁴ ฉะนั้นควรมีการแก้ไขบทบัญญัติของกฎกระทรวงฯ ในข้อนี้ให้สอดคล้องกับทางปฏิบัติ เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลและแสดงให้เห็นถึงการเคารพต่อสิทธิของผู้ต้องขังอย่างสมบูรณ์ อีกทั้งเพื่อมิให้เกิดช่องว่างของกฎหมายให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจในทางปฏิบัติว่า กฎหมายกำหนดให้จัดอาหารแก่ผู้ต้องขังวันละ 2 มื้อได้ ซึ่งถือเป็นการละเมิดสิทธิผู้ต้องขัง

ในส่วนของน้ำดื่ม มีการกำหนดให้ติดตั้งเครื่องกรองน้ำที่โรงเลี้ยงอาหารและเรือนนอน พร้อมทั้งมีภาชนะจัดเก็บน้ำดื่มที่สะอาดมิดชิด และมีปริมาณเพียงพอ¹⁵ นอกจากนี้ยังกำชับให้จัดน้ำดื่มพร้อมภาชนะสะอาดใส่ น้ำดื่มไว้บนเรือนนอนภายในห้องนอนให้เพียงพอับความต้องการของผู้ต้องขังโดยเฉพาะในช่วงฤดูร้อนหากเรือนจำใดสามารถจัดหาน้ำเย็นหรือน้ำแข็งให้ผู้ต้องขังเป็นครั้งคราวได้ก็ควรจัดเตรียมให้แก่ผู้ต้องขัง เพื่อเป็นการบรรเทาความร้อนที่จะได้รับ

¹² หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ.0708/461 เรื่องการพัฒนางานสุขาภิบาลอาหารเรือนจำ ลงวันที่ 4 มีนาคม 2546.

¹³ http://www.correct.go.th/temp_image/sleep.him

¹⁴ ณัฐยา จรรยาชัยเลิศ. เล่มเดิม. หน้า 161.

¹⁵ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0904/ว.67 เรื่องการจัดสวัสดิการผู้ต้องขัง ลงวันที่ 17 กรกฎาคม 2540.

และป้องกันการเกิดโรคระบาดเกี่ยวกับทางเดินอาหาร เช่น อหิวาตกโรค โรคท้องร่วง¹⁶ ซึ่งเป็นสิ่งที่เหมาะสมแล้วที่มีการกำหนดให้จัดน้ำดื่มไว้ในเรือนนอน เพราะเป็นการสะดวกที่จะให้ผู้ต้องขังซึ่งต้องถูกควบคุมอยู่ในเรือนนอนเป็นเวลานานมีน้ำดื่มได้ตลอดเวลาตามความต้องการของร่างกาย

3.1.1.2 สิทธิในการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน

การจัดให้บริการเครื่องนุ่งห่มหลับนอนแก่ผู้ต้องขังเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นต่อการรักษาความสะอาดและอนามัยของผู้ต้องขัง ตลอดจนจนเป็นการฝึกฝนให้มีการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการแต่งการและวินัย

กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 กำหนดเกี่ยวกับสิทธิได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอนไว้ ดังนี้

“ข้อ 69 โดยปกตินักโทษเด็ดขาด และคนต้องขังระหว่างอุทธรณ์ฎีกา ต้องแต่งเครื่องแต่งกายตามที่อธิบดีกำหนด

ข้อ 70 โดยปกติในปีหนึ่งๆ ให้จ่ายเครื่องนุ่งห่มหลับนอนแก่นักโทษเด็ดขาด และคนต้องขังระหว่างอุทธรณ์ฎีกา ดังนี้

1) ถ้าเป็นชายให้จ่าย

(1) เสื้อและกางเกง	2	สำหรับ
(2) ผ้าอาบน้ำ	1	ผืน
(3) ผ้าห่มนอน	1	ผืน
(4) เสื้อปูนอน	1	ผืน

2) ถ้าเป็นหญิงให้จ่าย

(1) เสื้อและเครื่องนุ่ง	2	สำหรับ
(2) ผ้าห่มนอน	1	ผืน
(3) เสื้อปูนอน	1	ผืน
(4) สิ่งใช้เฉพาะหญิงตามที่อธิบดีเห็นจำเป็น		

ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วย เครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขัง พ.ศ. 2538 มีสาระสำคัญ ดังนี้

1) เครื่องแต่งกายสำหรับนักโทษเด็ดขาด เว้นแต่ผู้ได้รับการแต่งตั้งให้มีตำแหน่งหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานเรือนจำ นักโทษเด็ดขาด ได้แก่ เสื้อคอกลมแขนสั้นแก่

¹⁶ หนังสือกรมราชทัณฑ์ด่วนมากที่สุด มท.0905/ว.3 เรื่องการกำหนดมาตรการป้องกันภัยแล้งในเรือนจำ และทัณฑสถาน ลงวันที่ 11 มกราคม 2536 และหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0905/ว.46 เรื่อง การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในช่วงฤดูร้อน ลงวันที่ 10 พฤษภาคม 2537.

ศอก และกางเกงขาสั้นเหนือเข่า ส่วนนักโทษเด็ดขาดหญิง ได้แก่ เสื้อคอกลมผ่าหน้าเล็กน้อย แขนสั้นแก่ศอกและผ้าถุง

2) นักโทษเด็ดขาดที่อยู่ในชั้นดีขึ้นไป ให้ใช้เครื่องแต่งกายเสื้อสีฟ้ากางเกงหรือผ้าถุงสีกรมท่า สำหรับผู้ที่อยู่ในชั้นกลางลงมา ให้ใช้เครื่องแต่งกายเสื้อสีน้ำตาลอ่อน กางเกงหรือผ้าถุงสีน้ำตาลเข้ม

3) คนต้องขัง หรือคนฝากขัง ให้ใช้เครื่องแต่งกายส่วนตัวของผู้ต้องขังนั้นๆ หากไม่มีและจำเป็นให้จ่ายเฉพาะเสื้อ กางเกง หรือผ้าถุง ที่กำหนดไว้สำหรับนักโทษเด็ดขาดชั้นกลางตามความจำเป็นของผู้ต้องขังชายหรือผู้ต้องขังหญิงนั้น

สำหรับผู้ต้องขังที่ต้องออกไปศาลกำหนดว่า กรณีเป็นผู้ต้องขังทั่วไปให้ใส่เสื้อสีน้ำตาลตามปกติ ส่วนผู้ต้องขังคดีอาชญากรรมที่มีของกลางยาบ้าตั้งแต่ 1,000 เม็ดขึ้นไป ให้ใส่เสื้อที่มีแถบผ้าสีเขียวติดที่แขน และหากเป็นผู้ต้องขังที่เป็นผู้ร้ายรายสำคัญในคดีอื่นๆ ให้ใส่เสื้อที่มีแถบผ้าสีแดงติดที่แขน โดยไม่ให้ใส่เสื้อผ้าและสิ่งของอื่นที่ไม่ได้รับอนุญาตติดตัวไป¹⁷ เพื่อให้เจ้าพนักงานเรือนจำสามารถแยกแยะได้ว่าผู้ใดเป็นผู้ต้องขังคดีอุกฉกรรจ์ที่ต้องให้ความสนใจและระมัดระวังในการควบคุมเป็นพิเศษ เพราะเสี่ยงต่อการหลบหนีและก่อเหตุร้าย

ในปัจจุบันมีการกำหนดให้เรือนจำจ่ายเครื่องแต่งกายที่จำเป็นให้ผู้ต้องขังมากกว่าที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง โดยนอกจากเครื่องแบบผู้ต้องขัง 2 ชุดต่อคนต่อปีแล้ว ยังมีการแจกผ้าผัดคอบน้ำ 1 ผืน ต่อคนต่อปี กางเกงชั้นใน 2 ตัว ต่อคนต่อปี และผ้าเช็ดตัว 1 ผืน ต่อคนใช้ 2 ปี ด้วยเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องขังที่จะใช้ในอนามัยส่วนตัว¹⁸ แต่ความเป็นจริงกรมราชทัณฑ์ได้รับการจัดสรรงบประมาณสำหรับเครื่องนุ่งห่มของผู้ต้องขังไว้ไม่เพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขังที่มีอยู่จริง จึงอนุโลมให้ผู้ต้องขังโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี สามารถนำเครื่องนุ่งห่มส่วนตัวเข้ามาใช้ในเรือนจำได้ และมีนโยบายให้เรือนจำกวาดขันดูแลในเรื่องความสะอาดของเสื้อผ้าให้มีการซักล้างเป็นประจำ¹⁹ ตามที่กฎกระทรวงข้อ 67 ได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของผู้ต้องขังทุกคนจะต้องรักษาความสะอาดของเครื่องนุ่งห่ม

¹⁷ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ.0705/ว.75 เรื่องมาตรการในการควบคุมและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกรณีไปศาล และกรณีรับตัวเข้าใหม่ ลงวันที่ 16 ธันวาคม 2546.

¹⁸ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ นร.0714/09398 เรื่อง ขอบปรับปรุงมาตรฐานค่าใช้จ่าย ผู้ต้องขัง ลงวันที่ 19 มีนาคม 2546.

¹⁹ กองแผนงาน กระทรวงมหาดไทย. (2545). สรุปผลการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์ประจำปี 2545. หน้า 34.

ในส่วนเครื่องหลักบนนอนกฎกระทรวง ได้กำหนดให้แจกเสื้อปูนอน และผ้าห่มให้ผู้ต้องขังคนละผืน แต่ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์กำหนดให้จ่ายเสื้อปูนอน 2 ตารางเมตร ผ้าห่มนอน 1 ผืน และหมอนพลาสติก 1 ใบ²⁰ แก่ผู้ต้องขัง แต่ในทางปฏิบัติเรือนจำส่วนใหญ่จะไม่มีแจกเสื้อปูนอนให้แก่ผู้ต้องขังคนละผืน แต่จะใช้เสื่อน้ำมันผืนใหญ่ปูพื้นที่ทั้งห้อง²¹ เพราะเรือนจำจัดให้ผู้ต้องขังนอนรวมบนพื้นห้องขังโดยใช้เสื้อปูนอน จึงนับว่าเหมาะสมกับสถานการณ์ในประเทศที่มีการใช้ห้องขังรวมมิได้มีการแยกขังเป็นห้องขังเดี่ยวอย่างชาติตะวันตก

3.1.1.3 สิทธิได้รับการรักษาพยาบาล

การรักษาพยาบาลเป็นสิ่งจำเป็นที่ปัจเจกชนพึงได้รับ หากกรณีต้องเจ็บป่วยหรือเกิดโรคต่างๆ ขึ้น ซึ่งในขณะเดียวกันผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี หรือตลอดทั้งผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษเด็ดขาดทุกคน ย่อมต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิในเรื่องดังกล่าวเช่นกัน ซึ่งเรือนจำมีหน้าที่ต้องจัดให้บริการด้านการรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขัง ทั้งในด้านการตรวจวินิจฉัยโรค การป้องกันโรคระบาด การรักษาพยาบาลและฟื้นฟูสมรรถภาพ เพื่อผลในการป้องกันปัญหาสุขภาพของผู้ต้องขัง และโรคระบาดต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น สำหรับประเทศไทยมีการบัญญัติรับรองสิทธิในการรักษาพยาบาลของบุคคล ตลอดทั้งผู้ต้องขังไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ.2550 มาตรา 50 โดยมีสาระสำคัญคือ บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน และผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และรัฐต้องจัดให้ทุกคนอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการป้องกันและขจัดโรคติดต่ออันตรายนั้น รัฐจะต้องทำการรักษาให้แก่ประชาชนโดยไม่คิดค่าบริการ และต้องกระทำในทันทีที่พบว่าประชาชนนั้นเป็นโรคติดต่อร้ายแรง ซึ่งอาจเป็นอันตรายแก่บุคคลอื่นๆ นอกจากนี้มีการตราพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 เพื่อใช้จัดระบบการให้บริการสาธารณสุขที่จำเป็นต่อสุขภาพและการดำรงชีวิตให้มีการรักษาพยาบาลที่มีมาตรฐาน โดยมาตรา 5 กำหนดให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิได้รับการสาธารณสุขที่มีมาตรฐานและมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้ต้องขังคือประชาชนคนหนึ่งจึงควรได้รับการสาธารณสุขที่มีมาตรฐานจากรัฐ

ในส่วนของการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ตลอดทั้งผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษเด็ดขาด เกี่ยวกับการได้รับการรักษาพยาบาลดังกล่าวนี้ มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 กฎกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับและหนังสือกรมราชทัณฑ์

²⁰ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ นร.0714/09398 เรื่องขอปรับปรุงมาตรฐานค่าใช้จ่าย ผู้ต้องขัง ลงวันที่ 19 มีนาคม 2546.

²¹ ฉัฐยา จรรยาชัยเลิศ. เล่มเดิม. หน้า 66.

เพื่อกำหนดรายละเอียดในการรักษาพยาบาลและตรวจสอบสภาพผู้ต้องขัง ซึ่งสามารถแบ่งแยกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นตอนการตรวจแรกรับ

ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 10 กำหนดให้แพทย์ต้องตรวจอนามัยผู้ต้องขังที่ถูกรับตัวเข้าไว้ใหม่ ผู้ต้องขังใหม่ที่เพิ่มรับตัวเข้ามาควบคุมในเรือนจำทุกคนจึงได้รับการตรวจสอบสุขภาพ โดยเฉพาะผู้ที่เจ็บป่วยหรือน่าสงสัยว่าจะเป็นโรคซึ่งติดต่อได้ การวางหลักเช่นนี้เป็นการป้องกันโรคติดต่อที่ผู้ต้องขังอาจเป็นมาก่อนถูกควบคุมในเรือนจำ มิฉะนั้นอาจเกิดการแพร่ระบาดในกลุ่มผู้ต้องขังโดยง่ายและรวดเร็ว เพราะในเรือนจำเป็นสถานที่ที่แออัดและมีผู้ต้องขังจำนวนมาก อีกทั้งยังเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังและบุคคลทั่วไปในเวลาเดียวกันอีกด้วย²²

2) ขั้นตอนในการตรวจรักษาผู้ต้องขังป่วย

กฎกระทรวง ข้อ 73 กำหนดให้แพทย์หรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่พบผู้ต้องขังเจ็บป่วย ให้ปฏิบัติตามข้อ 38 และ 39 คือ การให้แพทย์ตรวจรักษาผู้ต้องขัง และภายหลังรับตัวแล้วหากกรณีจำเป็นจึงส่งออกไปรักษาภายนอกเรือนจำ หรือถ้าหากเห็นว่าเป็นโรคติดต่อให้จัดแยกออกจากผู้ต้องขังรายอื่น ในส่วนของแพทย์ประจำเรือนจำ ข้อกำหนดในกฎกระทรวง ข้อ 23 กำหนดให้เรือนจำทุกแห่งจัดให้มีแพทย์ประจำการ โดยเฉพาะเรือนจำที่ไม่มีแพทย์ประจำการให้แพทย์สังกัดบังคับบัญชากรมสาธารณสุขเป็นแพทย์เรือนจำ และกฎกระทรวงข้อ 72 กำหนดให้เรือนจำทุกแห่งจัดให้มีสถานพยาบาลเพื่อเป็นที่ทำการรักษาผู้ต้องขังป่วย และจัดให้มีผู้มีความรู้พอสมควรทำหน้าที่ประจำสถานพยาบาลนั้น

ในความเป็นจริงประเทศไทยมีปัญหาการขาดแคลนแพทย์ ทำให้มีปริมาณแพทย์ไม่เพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขัง และไม่ค่อยมีแพทย์อยากเข้าไปทำงานประจำในเรือนจำ นอกจากนี้ปัจจุบันปรากฏว่าเรือนจำที่มีแพทย์ประจำอยู่มีเพียง ทัณฑสถาน โรงพยาบาลราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นสถานที่รับรักษาผู้ต้องขังป่วยที่เรือนจำ หรือทัณฑสถานทั่วประเทศส่งมารักษา และสถานพยาบาลส่วนกลาง 4 แห่งซึ่งเป็นสถานพยาบาลขนาดใหญ่ ได้แก่ เรือนจำกลางบางขวาง เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร เรือนจำพิเศษธนบุรี และทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง²³ ฉะนั้นแม้ในปัจจุบันเรือนจำทุกแห่งได้จัดให้มีสถานพยาบาลเพื่อเป็นที่ทำการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังป่วย แต่ไม่มีแพทย์ประจำอยู่ทุกแห่ง ดังนั้น จึงมีการแก้ปัญหาด้วยการจัดจ้างแพทย์ห้วงเวลาเข้าตรวจ และให้การบำบัดรักษาผู้ต้องขังป่วยสัปดาห์ละ 3 วันๆ ละ 2 ชั่วโมง และจัดให้มีการหมุนเวียนแพทย์-

²² วิสัย พุกกะวัน. เล่มเดิม. หน้า 109.

²³ ญัฐยา จรรยาชัยเลิศ. เล่มเดิม. หน้า 72.

ทันตแพทย์ จากทัศนสถานโรงพยาบาลไปช่วยบำบัดรักษาผู้ต้องขังป่วยในเรือนจำ และทัศนสถานใกล้เคียง และจัดหน่วยแพทย์-ทันตแพทย์เคลื่อนที่ออกไปตรวจและให้การบำบัดรักษาผู้ต้องขังในเรือนจำ หรือทัศนสถานต่างๆ ในส่วนภูมิภาคเป็นครั้งคราว²⁴

นอกจากนี้ เพื่อให้เป็นไปตามกฎกระทรวง ข้อ 23 ในทางปฏิบัติจึงต้องอาศัยแพทย์กระทรวงสาธารณสุขเข้ามาทำหน้าที่เป็นแพทย์ประจำเรือนจำ ทั้งนี้โดยกระทรวงสาธารณสุขออกระเบียบกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยการปฏิบัติงานอนามัยเรือนจำ พ.ศ. 2544 กำหนดอำนาจหน้าที่ของแพทย์สาธารณสุขจังหวัดเป็นแพทย์ประจำเรือนจำ ซึ่งอยู่ในเขตรับผิดชอบ และกำหนดหน้าที่รับผิดชอบและการปฏิบัติงานไว้อย่างชัดเจน แต่โดยความเป็นจริงการปฏิบัติให้ได้ครบถ้วนตามที่กำหนดไว้คงเป็นการยาก เพราะแพทย์เหล่านั้นต่างมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบมากอยู่แล้ว²⁵ อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน เมื่อมีการตราพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และมีโครงการสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า “30 บาทรักษาทุกโรค” กรมราชทัณฑ์ได้เข้าร่วมโครงการดังกล่าว เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายหลักของรัฐบาล และเพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับสิทธิที่พึงได้รับเท่าเทียมกับประชาชนทั่วไป ซึ่งกรมราชทัณฑ์ดำเนินการให้เรือนจำหรือทัศนสถานทั่วประเทศจัดทำข้อมูลผู้ต้องขังเพื่อใช้ในโครงการสร้างหลักประกันสุขภาพ โดยมีข้อมูลเลขบัตรประจำตัวประชาชน 13 หลัก ชื่อ นามสกุล วัน เดือน ปี เกิด ฯลฯ พร้อมจัดทำแผนงานด้านสุขภาพอนามัยให้แก่ผู้ต้องขังตามสิทธิที่พึงได้รับ แต่กรณีดังกล่าวก็พบปัญหาคือ การรับสิทธิตามโครงการนี้จะครอบคลุมเฉพาะประชาชนคนไทยที่มีเลขประจำตัวประชาชน 13 หลักเท่านั้น ส่วนผู้ต้องขังที่เป็นคนต่างด้าว หรือผู้ต้องขังคนไทยที่ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชนย่อมไม่ได้รับการคุ้มครองตามโครงการดังกล่าว ดังนั้น ควรแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้น เพื่อให้ผู้ต้องขังทุกคนได้รับสิทธิในการรักษาพยาบาลจากรัฐเช่นเดียวกัน เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติรัฐธรรมนูญดังกล่าวมาข้างต้น

3) ขั้นตอนการป้องกันโรคติดต่อ

นอกจากการที่เรือนจำจะต้องให้การรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขังป่วยแล้ว เรือนจำจะต้องมีมาตรการในการป้องกันโรคติดต่อหรือโรคระบาด เช่น โรคเอดส์ โรคผิวหนังหรือวัณโรค เป็นต้น

นอกจากนี้แล้วการจะเห็นได้ว่า ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทย ยังมีปัญหาที่สำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังดังกล่าว ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

²⁴ บันทึกสำนักทัณฑวิทยา ที่ มท.0905/409 เรื่อง รายงานสถานะสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยประจำปี 2542 ลงวันที่ 26 มิถุนายน 2543.

²⁵ วิสัย พุกกะวัน. เล่มเดิม. หน้า 171.

1. ปัญหาเกี่ยวกับการตรวจค้นร่างกาย

ตามที่กฎกระทรวงมหาดไทย ซึ่งออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 35 และ 36 กำหนดหลักเกณฑ์ในการตรวจค้นร่างกายผู้ต้องขัง ซึ่งไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี หรือผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษเด็ดขาดว่า เมื่อได้รับตัวผู้ต้องขังไว้แล้วให้ตรวจค้นสิ่งของที่ผู้ต้องขังไว้ โดยกำหนดว่า เมื่อได้รับผู้ต้องขังเป็นชายให้เจ้าพนักงานชายเป็นผู้ตรวจ ถ้าผู้ต้องขังเป็นหญิงให้เจ้าพนักงานหญิงเป็นผู้ตรวจ หากไม่มีเจ้าพนักงานหญิงก็ให้ผู้ต้องขังนั้นเองแสดงสิ่งของที่ตนมีติดตัวมาต่อหน้าพนักงานที่มีหน้าที่ตรวจ แต่หากว่ายังเป็นที่ยสงสัยว่าผู้ต้องขังจะไม่แสดงสิ่งของที่มีอยู่ทั้งหมด ก็ให้เชิญหญิงอื่นที่เชื่อถือมาช่วยตรวจ นอกจากนี้ กรมราชทัณฑ์ได้กำหนดมาตรการในการตรวจค้นไว้ว่า ให้มีการตรวจค้นตัวบุคคลซึ่งผ่านเข้าหรือออกเรือนจำและทัณฑสถานโดยไม่มีข้อยกเว้น รวมถึงเจ้าพนักงานบุคคลภายนอกและผู้ต้องขัง มีการตรวจค้นร่างกาย และสิ่งของที่ติดเข้ามากับตัวอย่างละเอียด การตรวจค้นให้กระทำด้วยความสุภาพ เหมาะสม ตามสมควรแก่กรณี มิให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินที่ตรวจค้น หรือเป็นการก่อกวนแกล้งระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้ต้องขัง ประเด็นที่ควรพิจารณาคือ กฎกระทรวงและมาตรการดังกล่าวให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังในการถูกตรวจค้นไว้เพียงพอหรือไม่ เพราะจะเห็นว่ากฎกระทรวงบัญญัติแต่เพียงหลักเกณฑ์ในการตรวจค้นไว้เท่านั้น แต่ในรายละเอียดของวิธีการตรวจค้นมิได้บัญญัติไว้ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ใช้ดุลพินิจในการตรวจค้นร่างกายของผู้ต้องขังได้อย่างกว้างขวาง และไม่มีมีการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานดังกล่าว โดยเฉพาะการตรวจค้นภายในร่างกายซึ่งอาจกระทำโดยวิธีที่รุนแรง หรือกระทำโดยเปิดเผยต่อผู้อื่น เช่น การให้เปลือยกาย การตรวจค้นโดยการล้วงทวาร การตรวจค้นภายในกระทำต่อทุกคนเหมือนกัน สิ่งเหล่านี้หากเป็นการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบด้วยกฎหมายของเจ้าพนักงานแล้ว ย่อมถือว่าเป็นการละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพในร่างกายของบุคคลได้²⁶

2. ปัญหาการใช้เครื่องพันธนาการ

ปัจจุบันในประเทศไทยได้กำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 14 โดยกำหนดไว้ว่า “ห้ามมิให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง เว้นแต่

- (1) เป็นบุคคลที่น่าจะทำอันตรายต่อชีวิตร่างกายของตนเองและผู้อื่น
- (2) เป็นบุคคลวิกลจริตหรือจิตไม่สมประกอบอันอาจเป็นอันตรายต่อผู้อื่น
- (3) เป็นบุคคลที่น่าจะพยายามหลบหนีการควบคุม

²⁶ ทวีรัตน์ นาคเนียม. (ม.ป.ป.) เอกสารการสอนวิชารัฐธรรมนูญใหม่ และสิทธิมนุษยชน.

(4) เมื่อถูกคุมตัวไปนอกเรือนจำเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่ควบคุม เห็นสมควรที่จะใช้เครื่องพันธนาการ

(5) เมื่อรัฐมนตรีสั่งการว่าเป็นการจำเป็นต้องใช้เครื่องพันธนาการ เนื่องแต่ สภาพเรือนจำหรือสถานการณ์ของท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่า ในทางปฏิบัติบางเรือนจำได้มีการใช้เครื่องพันธนาการแก่ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี โดยเฉพาะผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในชั้นอุทธรณ์-ฎีกา หรือ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่มีอัตราโทษสูง หรือ โทษประหารชีวิต เช่น คดียาเสพติด โดยอ้าง มาตรา 14 (3) ของพระราชบัญญัติข้างต้น กำหนดให้ผู้ต้องขังดังกล่าวต้องถูกใส่ตรวจตลอด 24 ชั่วโมง ซึ่งเป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเชิงมิใช่มนุษย์ ถือเป็น การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และ เป็นการทรมาน เพราะผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจะไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้อย่าง ปกติ ไม่ว่าจะเข้าห้องน้ำ หรือนอนต้องอยู่กับตรวนตลอดเวลา²⁷ กรณีดังกล่าว นักสิทธิมนุษยชนมี ความเห็นว่า การกระทำดังกล่าวกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เนื่องจากการตีตรวนควร จะกระทำเฉพาะกรณีที่เป็น เช่น การออกไปนอกเรือนจำ การใส่เครื่องพันธนาการตลอด 24 ชั่วโมง ก่อให้เกิดความยากลำบากอย่างแสนสาหัส ซึ่งมนุษย์ไม่สมควรปฏิบัติต่อกันเช่นนี้²⁸ เพราะถือว่าเป็น การปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ ฉบับปัจจุบัน ซึ่งบัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิของบุคคลไว้ อย่างชัดเจนว่า ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำ พิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำ ผิดไม่ได้ บทบัญญัติดังกล่าวนี้ เป็นการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลไว้อย่างชัดเจนว่าเป็น ผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ความผิด

3.1.2 สิทธิเสรีภาพทางการสื่อสารของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

สิทธิในการได้รับการเยี่ยม และเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารจากญาติพี่น้อง ตลอดทั้ง สิทธิในการตรวจรักษาจากแพทย์กรณีเจ็บป่วย ถือเป็นหลักสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่พิทักษ์ศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี เมื่อบุคคลอยู่ในระหว่างคุมขังของเจ้าหน้าที่ของ รัฐ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ต้องเปิดโอกาสให้ญาติของผู้ต้องขังสามารถเยี่ยมได้ตามสมควร แต่อาจ จำเป็นต้องตั้งข้อบังคับบางประการ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย เช่น กำหนดเวลาเยี่ยม หรือการ จะนำจดหมาย โทรศัพท์หรือสิ่งของให้แก่ผู้ต้องขัง จะต้องได้รับการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

²⁷ สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน(สสส.). (2550). ก่อนวันประหาร การใช้สิทธิในกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญาของนักโทษประหารชีวิต. หน้า 84.

²⁸ ฉันทน์ รัตน์เจริญ. เล่มเดิม. หน้า 120.

เสียก่อน เพื่อป้องกันการที่ผู้ต้องขังจะติดต่อบุคคลภายนอกให้มีการช่วยเหลือการหลบหนีจากที่คุมขัง หรือข่มขู่พยานฝ่ายผู้เสียหายหรือมีการส่งอาวุธเพื่อใช้ทำร้ายพนักงานสอบสวน เป็นต้น²⁹

ในส่วนของประเทศไทยมีการบัญญัติรับรองสิทธิในการติดต่อสื่อสารไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 36 ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะ เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน” จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญให้ความคุ้มครองบุคคลทุกคน รวมถึงผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งถือเป็นพลเมืองคนหนึ่งที่จะต้องได้รับการคุ้มครองให้มีสิทธิในการติดต่อสื่อสารเช่นเดียวกันกับพลเมืองคนอื่นตามรัฐธรรมนูญฯ กำหนดไว้โดยอยู่ภายใต้ข้อจำกัดที่กรมราชทัณฑ์กำหนดขึ้น

สิทธิและเสรีภาพในการสื่อสารของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ได้บัญญัติรับรองคุ้มครองไว้ในมาตรา 33 โดยให้ผู้ต้องขังได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อบุคคลภายนอกได้ โดยเฉพาะทนายความตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้ภายใต้ข้อบังคับที่อธิบดีกรมราชทัณฑ์ได้วางไว้ มีข้อสังเกตว่า กฎหมายบัญญัติให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา มีหน้าที่แจ้งสิทธิให้ผู้นั้นทราบ ดังนั้นในกรณีที่นำตัวบุคคลนั้นมาขังไว้ในเรือนจำ จึงตกเป็นหน้าที่ของพัศดีซึ่งเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา ที่จะต้องแจ้งสิทธิดังกล่าว เพราะกฎหมายกำหนดไว้ให้มีหน้าที่ อย่างไรก็ตามอธิบดีกรมราชทัณฑ์ ได้กำหนดข้อบังคับเกี่ยวกับการเยี่ยมเยียนผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ในฉบับที่ 1 ว่า³⁰ อนุญาตให้ทนายความสามารถเข้าพบกับผู้ต้องขังได้ทุกวันและทุกเวลาตั้งแต่ 8.00 ถึง 16.00 น. นอกจากนี้ในกรณีพิเศษยังอาจขออนุญาตผู้บัญชาการเรือนจำ เข้าพบผู้ต้องขังนอกเวลานี้ได้อีกด้วย ยกเว้นเวลาที่นำตัวผู้ต้องขังเข้าห้องเก็บตัวในเรือนนอนแล้ว เพราะในเวลาเช่นนั้นนอกจากจากจะไม่สะดวกแล้ว ยังอาจไม่ปลอดภัยในการควบคุมด้วย และในกรณีที่ทนายต้องการเจรจาหรือพูดคุยเป็นความลับกับผู้ต้องขังก็ทำได้ โดยการให้เจ้าพนักงานที่ควบคุมออกไปคุมเชิงอยู่ไกลๆ เท่าที่จะไม่ได้ยินการสนทนา ปัจจุบันเรือนจำบางแห่งได้จัดสถานที่ไว้ให้ผู้ต้องขังได้พบและพูดคุยกับทนายความเป็นเฉพาะ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สิทธิและเสรีภาพในด้านการสื่อสารกับทนายความของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ได้รับการคุ้มครองเพิ่มมากขึ้น

²⁹ จีรวุฒิ ลิปิพันธ์ และ ธาณี วรภัทร์. เล่มเดิม. หน้า 85.

³⁰ ข้อบังคับอธิบดีกรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ 1 เรื่อง การเยี่ยมเยียนและติดต่อบุคคลภายนอกของผู้ต้องขัง.

แต่สำหรับสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อกับบุคคลภายนอก รวมถึงญาติพี่น้องของผู้ต้องขัง ยังคงมีข้อจำกัดสิทธิอยู่หลายประการ เช่น กำหนดวันและเวลาที่เข้าเยี่ยม หรือกำหนดขั้นตอนวิธีปฏิบัติในการเข้าเยี่ยม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนจะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 45 และจะต้องปฏิบัติตามข้อบังคับที่อธิบดีกรมราชทัณฑ์ได้กำหนด และประกาศไว้แล้ว อย่างเปิดเผย ซึ่งข้อบังคับอธิบดีกรมราชทัณฑ์ เกี่ยวกับการติดต่อเยี่ยมเขียนผู้ต้องขังมี 2 ฉบับ โดยมีรายละเอียดมากพอสมควร และมีข้อสังเกตคือ ข้อบังคับดังกล่าว ได้ให้อำนาจเจ้าพนักงานเรือนจำ ขัดขวางจนกระทั่งใช้กำลังพอสมควรแก่ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับนี้³¹ ดังนั้น จึงส่งผลทำให้ เจ้าพนักงานเรือนจำสามารถใช้ดุลพินิจและใช้กำลังเกินสมควรได้

สำหรับการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีกับบุคคลภายนอกที่ใช้ เป็นวิธีปกติคือ การติดต่อสื่อสารทางจดหมาย ซึ่งกรมราชทัณฑ์ได้ออกข้อบังคับที่ 1/2499 เรื่อง แก้ไขข้อบังคับอธิบดีกรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ 3 ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2480 กำหนดให้ได้รับ อนุญาตให้ส่งจดหมายถึงญาติมิตรได้โดยไม่จำกัดจำนวน แต่การอนุญาตให้ติดต่อสื่อสารในทาง จดหมายนี้จำเป็นจะต้องจำกัดขอบเขตการติดต่อไว้บางประการเช่น จำกัดประเภท เนื้อหา หรือ ถ้อยคำในจดหมาย โดยต้องไม่ให้มีข้อความที่คลุมเครือ ข้อความที่เกี่ยวกับการพยายามช่วยเหลือ ผู้ต้องขังให้หลบหนี หรือข้อความอันเป็นปฏิปักษ์ต่อการสอบสวนดำเนินคดี หรือความปลอดภัย และการรักษาความสงบเรียบร้อยของสถานที่ควบคุม ข้อความอันเป็นอนาจาร ขัดต่อศีลธรรมอันดี ข้อความวิพากษ์วิจารณ์การเมือง ศาล การบริหารงานขององค์การแห่งรัฐ รวมตลอดถึงข้อความยาว ของจดหมายแต่ละฉบับและระยะเวลาการติดต่อทางจดหมายได้ด้วย³² ดังนั้น กรณีที่เจ้าพนักงาน เรือนจำจะทราบถึงข้อความในจดหมายที่ผู้ต้องขังส่งให้แก่บุคคลภายนอก หรือบุคคลภายนอกจัดส่ง ให้แก่ผู้ต้องขัง จึงต้องเปิดและตรวจสอบข้อความหรือเนื้อหาในจดหมาย โดยมีการอ้างเหตุผลใน การตรวจสอบจดหมายที่ได้รับหรือส่งออกไปนอกเรือนจำไว้ต่างกัน โดยเหตุผลในการตรวจสอบ เนื้อหาของจดหมายนั้น เพื่อต้องการสืบค้นข้อความเกี่ยวกับการหลบหนี สิ่งของต้องห้าม ข้อความ ลามก และสารเสพติดต่างๆ ส่วนการตรวจสอบจดหมายที่ส่งออกไปนอกเรือนจำ มีความจำเป็นเพื่อ ปกป้องสาธารณะจากแผนการที่ผิดกฎหมาย หรือจากจดหมายที่มีข้อความหมิ่นประมาท ข่มขู่ หรือ ลามก และเพื่อให้ทราบเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของแผนการหลบหนี และความไม่พอใจหรือ อุปสรรคต่างๆของผู้ต้องขัง ซึ่งการกำหนดขอบเขตการติดต่อสื่อสารไว้เช่นนี้ ถือได้ว่าเป็นมาตรการ ในการรักษาระเบียบวินัย และความสงบเรียบร้อยของเรือนจำประการหนึ่ง³³

³¹ วิสัย พุกกะวัน. เล่มเดิม. หน้า 51.

³² ข้อบังคับอธิบดีกรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ 1 เรื่อง การเยี่ยมเยียนและติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขัง

³³ Sheldon Krantz. (1983). **Corrections and Prisoners' Rights**. P.134.

นอกจากนี้ปัจจุบันเมื่อเทคโนโลยีพัฒนาก้าวหน้าไปมากขึ้น ทำให้สามารถติดต่อสื่อสารกันได้ในเวลาอันรวดเร็ว จึงมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในเรือนจำ หรือทัณฑสถาน เช่น โทรศัพท์ เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่ผู้ต้องขังในการติดต่อกับบุคคลภายนอกได้รวดเร็วและบ่อยครั้งขึ้น แต่อย่างไรก็ดีการติดต่อสื่อสารด้วยวิธีการดังกล่าวก็จะต้องมีการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่เรือนจำได้ในบางกรณีที่จะไม่กระทบสิทธิของผู้ต้องขังมากนัก เพื่อประโยชน์ในด้านความปลอดภัย ความมั่นคง และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเรือนจำ

3.1.3 สิทธิและเสรีภาพทางด้านสังคม

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าสิทธิเสรีภาพเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนปรารถนา และจำเป็นอย่างยิ่งในการดำรงชีวิต หากมนุษย์ปราศจากแล้วซึ่งสิทธิเสรีภาพก็เปรียบเสมือนไร้แล้วซึ่งลมหายใจ ไม่สามารถที่จะกระทำการสิ่งใดๆ ได้ เพราะสิทธิและเสรีภาพเป็นสิ่งที่เอื้อหรืออำนวยประโยชน์ให้แก่บุคคลทุกคน ทุกชนชั้น ไม่ว่าจะหญิงหรือชาย เด็กหรือผู้ใหญ่ หรือแม้กระทั่งบุคคลผู้ต้องได้รับโทษที่อยู่ในเรือนจำ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับว่าจะมีการยอมรับหรือบังคับให้มีการใช้สิทธิและเสรีภาพนั้นได้มากน้อยเพียงใด สำหรับกรณีของบุคคลที่เป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีก็เช่นเดียวกัน แม้ว่าจะเป็นบุคคลที่ได้กระทำการอันมีลักษณะเข้าข่ายว่าเป็นความผิด ต้องถูกลงโทษตามกฎหมาย ก็ยังมีความต้องการที่จะแสวงหาสิทธิและเสรีภาพให้กับตัวเอง เพราะบุคคลดังกล่าวอาจเป็นผู้บริสุทธิ์ได้ ตราบใดที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด

สิทธิเสรีภาพในทางสังคม เป็นสิทธิของประชาชนหรือบุคคลในการได้รับประโยชน์อันรัฐเป็นผู้จัดหาให้ โดยเป็นหน้าที่ของรัฐในการที่ต้องดำเนินการเพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยรวม ซึ่งบางกรณีรัฐต้องบังคับให้บุคคลต้องกระทำหรืองดเว้นกระทำการบางอย่าง เพื่อการที่จะใช้อำนาจในการบริหารรัฐกิจให้สำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ ซึ่งอาจมีการละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในด้านต่างๆ แต่ที่เท่าที่จำเป็น เหตุนี้รัฐที่มีการปกครองภายใต้กฎหมาย ย่อมจะต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรของรัฐกับประชาชน ภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย อันเป็นรูปแบบของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายแม่บทที่สำคัญยิ่งในการบริหารประเทศ

สำหรับประเทศไทย ได้พยายามพัฒนาแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องการรับรองคุ้มครองถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในทางสังคมไว้หลายประการ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญจากอดีตจนถึงปัจจุบัน อย่างกรณีของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้มีการบัญญัติรับรองไว้ เช่น สิทธิของบุคคลในการได้รับการศึกษา³⁴ สิทธิในการได้รับบริการทาง

³⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 48.

สาธารณสุข³⁵ สิทธิในการได้รับการคุ้มครองจากรัฐ³⁶ สิทธิได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอบรมจากรัฐ³⁷ สิทธิในการได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ³⁸ สิทธิคนพิการหรือทุพพลภาพ³⁹ สิทธิในการรับทราบข้อมูลข่าวสารหรือข่าวสารสาธารณะ⁴⁰ สิทธิทางการเมือง⁴¹ อันถือเป็นสิทธิและเสรีภาพในทางสังคมที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้บัญญัติรับรองให้แก่พลเมืองของประเทศไทย

สำหรับกรณีของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของไทย จะเห็นได้ว่า การคุ้มครองสิทธิทางสังคมยังไม่ชัดเจนบางประการ เช่น สิทธิทางการศึกษา สิทธิในการประกอบอาชีพ สิทธิทางการเมือง เป็นต้น ซึ่งสิทธิดังกล่าวได้ถูกจำกัดลงเนื่องจากสภาพสังคมปัจจุบันได้กำหนดให้บุคคลเหล่านี้ เปรียบเสมือนผู้ที่กระทำความผิดโดยปริยาย ทั้งที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด ตัวอย่างเช่น กรณีกระทำความผิดขณะที่กำลังศึกษาอยู่ หากชั้นตอนดำเนินสู่กระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะอยู่ในชั้นของพนักงานสอบสวน หรือชั้นการพิจารณาของศาลก็ตาม สถาบันการศึกษาเกือบทุกสถาบัน ย่อมต้องใช้มาตรการในการตัดสิทธิในการศึกษาทันที ไม่ว่าจะเป็นการให้พักการศึกษา หรือให้ออกจากสถาบันการศึกษา โดยไม่ได้พิจารณาหรือไตร่ตรองแต่อย่างใดว่าบุคคลดังกล่าวมีการกระทำเข้าข่ายความผิดหรือหรือมีเจตนากระทำความผิดหรือไม่ ทั้งนี้ โดยอ้างเหตุเพียงได้มีการกระทำผิดกฎระเบียบของสถาบัน กรณีดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สภาพสังคมปัจจุบันยังไม่ให้การคุ้มครองแก่สิทธิทางการศึกษาของผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาแต่อย่างใด ซึ่งกรณีดังกล่าวไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญที่บัญญัติให้บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช่จ่าย หรือแม้แต่พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 27 ก็ได้กำหนดให้อำนาจของอธิบดีกรมราชทัณฑ์ในการออกข้อบังคับว่าด้วยการศึกษาและอบรมผู้ต้องขังหรือนักโทษ และในมาตรา 28 ได้กำหนดเกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์ในการศึกษาอบรม เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ สมุด หนังสือ โดยให้รัฐหรือกรมราชทัณฑ์เป็นผู้จัดหาให้ แต่หากกรณีผู้ต้องขังหรือนักโทษจะจัดหาเองจะต้องได้รับอนุญาตซึ่งเป็นการสอดคล้องกับหลักมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหรือนักโทษที่กำหนดให้เรือนจำ

³⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 50.

³⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 51.

³⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 51 วรรค 3.

³⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช.255 มาตรา 52.

³⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 53.

⁴⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 55.

⁴¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช.2550.มาตรา 71.

จะต้องจัดให้นักโทษทุกคนได้รับการศึกษาหรือศึกษาต่อ เท่าที่นักโทษนั้นจะสามารถรับประโยชน์จากการศึกษาได้

ดังนั้น สิทธิทางการศึกษาจึงเป็นสิทธิทางสังคมที่สำคัญ และเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งที่บุคคลในสังคมพึงได้รับ โดยเฉพาะผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขัง ที่ส่วนใหญ่แล้วจะมีการศึกษาอยู่ในระดับที่ต่ำ การศึกษาจะเป็นประโยชน์ในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง ในการที่จะกลับตัวเป็นพลเมืองดี และไม่ไปกระทำความผิดอีกครั้ง รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำเป็นจะต้องตระหนักถึงประโยชน์ที่จะได้รับ และควรแสวงหามาตรการในการคุ้มครองสิทธิดังกล่าว ให้สอดคล้องกับระบบการศึกษาของชาติให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะจะประโยชน์ทั้งต่อตัวผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี และต่อประเทศชาติด้วย

นอกจากนี้ ในเรื่องของสิทธิในการประกอบอาชีพของบุคคลที่เคยมีประวัติอยู่ในหน่วยงานที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เรือนจำ หรือทัณฑสถานหรือบุคคลที่เคยเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ในสังคมไทยปัจจุบัน หลังจากที่กระบวนการยุติธรรมสิ้นสุดลง ไม่ว่าจะด้วยกรณีใด ยังประสบปัญหาในเรื่องของการยอมรับในสังคม เพราะเนื่องจากสังคมเข้าใจและถือว่าบุคคลดังกล่าวนั้น เคยต้องขังหรือต้องโทษอยู่ในเรือนจำ ถือเป็นผู้ที่เคยกระทำความผิดมาก่อน ดังนั้น จึงมีผลกระทบอย่างมากเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะการเข้าสมัครงานในหน่วยงานต่างๆ ที่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้เป็นบรรทัดฐานเกือบทั้งสิ้น โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐ ที่ได้กำหนดไว้ชัดเจน ในกรณีรับบุคคลเข้าทำงานว่า “ต้องไม่เป็นผู้ที่เคยเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทางอาญา” ซึ่งจะเห็นได้ มาตรการดังกล่าวเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการประกอบอาชีพของบุคคลอย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมาหลายประการ หรืออาจทำให้บุคคลดังกล่าวนั้น กลับไปกระทำความผิดอีกครั้ง เพราะเนื่องจากสังคมไม่ยอมรับที่จะให้ตนเองสามารถประกอบอาชีพได้ กรณีดังกล่าวจึงถือเป็นปัญหาที่สำคัญที่สังคมหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องหามาตรการในการแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดที่มุ่งคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ตลอดจนการคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และหลักแห่งความเสมอภาค

สรุป ปัญหาทางในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพทางสังคมของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ในสภาพสังคมปัจจุบัน ยังจำเป็นต้องแสวงหามาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจนเพื่อนำมาใช้แก้ไข โดยเฉพาะสิทธิในการศึกษาและสิทธิในการประกอบอาชีพของบุคคลดังกล่าว ที่ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญในการดำรงชีวิตอยู่ต่อไปในสังคม ขณะเดียวกันการสร้างบรรทัดฐานในการยอมรับหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลในสังคมให้ยอมรับบุคคลที่เคยเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ถือเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวด้วย

3.1.4 สิทธิและเสรีภาพทางการเมือง

ในประเทศระบอบประชาธิปไตยที่มีการปกครองโดยรัฐธรรมนูญ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง เนื่องจากจะทำให้ประชาชนหรือบุคคลสามารถใช้สิทธิเสรีภาพทางการเมือง ที่ได้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญได้อย่างถูกต้อง เช่น การใช้สิทธิเลือกตั้ง การสมัครรับเลือกตั้ง และการร่วมชุมนุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในทางการเมือง สิทธิทางการเมืองถือเป็นสิทธิและเสรีภาพของบุคคลซึ่งเป็นพลเมืองของรัฐนั้นๆ ที่จะเป็นผู้ทรงสิทธิและเสรีภาพดังกล่าว สิทธิทางการเมืองโดยเฉพาะสิทธิในการเลือกตั้งนั้นถือเป็นสิทธิพื้นฐานของหลักประชาธิปไตย และหลักอธิปไตยเป็นของปวงชน สิทธิพื้นฐานดังกล่าวนี้จึงถือเป็นของประชาชนของรัฐนั้นเท่านั้น ดังนั้น ประชาชนทุกคนจึงมีสิทธิเสรีภาพและมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างเจตนารมณ์ของรัฐในทางการเมือง แม้ว่าบุคคลนั้นอาจจะต้องถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพบางประการเนื่องจากได้กระทำการอันมีลักษณะที่สังคมเห็นว่ามีความผิด จึงจำเป็นต้องถูกควบคุมตัวไว้โดยอำนาจรัฐ กล่าวคือ บุคคลที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีซึ่งถูกควบคุมขังอยู่ในเรือนจำ เนื่องจากอยู่ระหว่างการพิจารณาคดีของศาล แต่ตราบไต่ที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด ก็ยังคงถือว่าบุคคลดังกล่าวนั้นยังเป็นผู้บริสุทธิ์ และมีสิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป แต่ในสภาพปัญหาปัจจุบัน แม้ว่าประเทศไทยจะมีการปฏิรูปการเมืองการปกครองเมื่อ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 และยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 โดยได้ยกร่างรัฐธรรมนูญใหม่ล่าสุดปี พ.ศ. 2550 ออกมาบังคับใช้ในประเทศ แต่รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวนี้ก็ยังไม่ได้ให้การคุ้มครองในเรื่องสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้เช่นเดิม ซึ่งจะเห็นได้จากการมีบทบัญญัติที่จำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองที่เห็นได้ชัดเจนในมาตรา 94 บัญญัติว่า “บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ในวันเลือกตั้งเป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ (3) ต้องคุมขังอยู่ในหมายของศาล หรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย”

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาได้ถูกจำกัดอย่างชัดเจนโดยรัฐธรรมนูญ ซึ่งกรณีดังกล่าวเปรียบเสมือนเป็นบุคคลที่กระทำความผิดและต้องคำพิพากษาถึงที่สุดหรือนักโทษเด็ดขาด อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าในสภาพสังคมปัจจุบันรัฐยังไม่สามารถแสวงหามาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจนในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของบุคคลที่เป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้ ทั้งนี้บุคคลเหล่านี้ยังมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกับบุคคลอื่นๆ ในสังคมทุกประการ ตราบใดที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด แต่สังคมกลับเห็นว่าเป็นบุคคลผู้กระทำความผิดซึ่งจะต้องถูกแยกออกไปจากสังคมโดยต้องรับโทษในเรือนจำ จึงไม่มีการรับรอง สิทธิเสรีภาพดังกล่าวไว้แต่ประการใด

3.2 สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของต่างประเทศ

3.2.1 สิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีกฎหมายเน้นสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี เพื่อให้ใกล้เคียงกับมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะผู้ต้องขังที่อยู่ในความดูแลของกรมราชทัณฑ์ญี่ปุ่น ได้มีการกำหนดไว้ในทำเนียบสิทธิผู้ต้องขัง เพื่อยกระดับมาตรฐานการคุ้มครองผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา นอกจากนั้นยังมีหลักประกันในเรื่องการคุมขังบุคคลจะต้องมีเหตุอันสมควรตามกฎหมาย และเน้นการให้อำนาจควบคุมตัวผู้ต้องขังของพนักงานสอบสวน เพื่อให้การควบคุมผู้ต้องขังเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ มีหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของบุคคลดังต่อไปนี้

1) กฎบัตรแห่งสิทธิของญี่ปุ่น

การดำเนินคดีอาญาของญี่ปุ่นได้มีการบัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิของประชาชนไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่น และรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ.1947 ซึ่งได้วางหลักประกันเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาไว้หลายประการในหมวดที่ 3 เรียกกันโดยทั่วไปว่า Japanese Bill of Rights หรือ กฎบัตรแห่งสิทธิของญี่ปุ่น สิทธิดังกล่าวนี้ได้แก่⁴²

(1) บุคคลจะไม่สูญเสียชีวิตหรือเสรีภาพหรือถูกลงโทษทางอาญาใดๆ เว้นแต่จะเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

(2) บุคคลมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีโดยยุติธรรม

(3) บุคคลจะไม่ถูกจับโดยปราศจากหมายจับซึ่งออกโดยผู้พิพากษาที่มีอำนาจ และหมายจับจะต้องระบุความผิดของบุคคลซึ่งถูกกล่าวหา เว้นแต่บุคคลนั้นถูกจับได้ในขณะกระทำความผิด

(4) บุคคลจะต้องไม่ถูกจับหรือคุมขังโดยปราศจากการแจ้งข้อหาให้เขาทราบ หรือโดยปราศจากสิทธิในการพบทนายความในทันทีที่ถูกคุมขัง โดยไม่มีเหตุผลอันควรและเหตุผลแห่งการถูกคุมขัง จะต้องเสนอต่อศาลในทันทีโดยเปิดเผยต่อหน้าผู้ถูกคุมขังและทนายความของเขา

(5) บุคคลมีสิทธิที่จะอยู่อย่างปลอดภัยภายในเคหะสถานของเขา เอกสารและสิ่งของใดๆ ของเขาจะต้องไม่ถูกค้นหรือถูกยึด เว้นแต่จะมีหมายอาญาซึ่งออกโดยมีเหตุอันสมควรและระบุสถานที่และสิ่งของที่จะค้นหรือยึด หรือตามที่ได้อำนาจโดยยกเว้นไว้ในมาตรา 33 รวมทั้งการค้นหรือยึดและครั้งจะต้องมีหมายอาญาซึ่งออกโดยผู้พิพากษาที่มีอำนาจ

(6) การทรมานหรือการลงโทษด้วยความทารุณโหดร้ายจะกระทำมิได้

⁴² Tadashi Moriyama, (1990) **World Fact Book of Criminal Justice Systems : Japan.**

(7) บุคคลจะไม่ถูกบังคับให้รับสารภาพ คำรับสารภาพโดยการบังคับ ทรมาน หรือข่มขู่ หรือคำรับสารภาพ ภายหลังจากการถูกจับหรือคุมขัง โดยการหน่วงเหนี่ยวถ่วงเวลาให้ล่าช้า มิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐาน นอกจากนี้บุคคลจะไม่ถูกพิพากษาลงโทษในกรณีที่มีข้อพิสูจน์เพียงคำรับสารภาพของเขาเท่านั้น

2) สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาตามข้อกำหนดโดยกรมราชทัณฑ์ของญี่ปุ่น

(1) สิทธิในการเยี่ยมผู้ต้องขัง มีสิทธิให้สามารถพบปะกับบุคคลภายนอกได้ ซึ่งผู้เข้าเยี่ยมให้หมายถึง “ญาติ” หรือ “Relatives” เท่านั้น ไม่รวมถึงเพื่อน หรือแฟน หรือคู่หมั้น และการเยี่ยมในแต่ละครั้งจะใช้เวลาไม่เกิน 30 นาที ทั้งนี้จะต้องมีผู้คุมคอยกำกับดูแลอยู่ด้วยเสมอ และผู้คุมจะต้องบันทึกเรื่องราวที่ได้สนทนาระหว่างการเยี่ยมด้วย

(2) สิทธิในการสื่อสารไม่ว่าจะเป็นทางจดหมายออกข้างนอก สิทธิจะมากหรือจะน้อยขึ้นอยู่กับลำดับชั้นของนักโทษ และเจ้าหน้าที่มีสิทธิในการตรวจสอบจดหมายออกได้

(3) สิทธิในการรับการรักษาพยาบาล

(4) การลงโทษผู้ต้องขัง กรณีที่มีการฝ่าฝืนกฎระเบียบของผู้ต้องขัง เจ้าหน้าที่ที่สามารถลงโทษได้ทันที ซึ่งวิธีการลงโทษมีดังต่อไปนี้

ก. Reprimand

ข. ห้ามอ่านหนังสือพิมพ์หรือวารสารเป็นเวลา 3 เดือน

ค. ลดค่าตอบแทนจากการทำงานวิชาชีพทั้งหมดหรือบางส่วน

ง. แยกขังเดี่ยวไม่เกิน 2 เดือน

(5) การควบคุมผู้ต้องขังไว้ในกรณีพิเศษ (Protection Cell) จะใช้ได้กรณีดังต่อไปนี้

ก. เมื่อผู้ต้องขังหลบหนี

ข. เมื่อผู้ต้องขังทำร้ายร่างกายผู้อื่น จนได้รับบาดเจ็บ

ค. เมื่อผู้ต้องขังพยายามฆ่าตัวตายหรือทำร้ายตัวเอง

ง. มีการส่งเสียงก่อความวุ่นวาย หรือขัดขวางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่

การควบคุมตามข้อ 5 สามารถกระทำได้แต่ต้องไม่นานกว่า 3 วัน ผู้มีอำนาจสั่งควบคุมดังกล่าวได้แก่ ผู้บัญชาการเรือนจำ และเมื่อได้ควบคุมตัวผู้ต้องขังตามเงื่อนไขข้างต้นเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ให้ปล่อยตัวผู้ต้องขังทันที

(6) การใส่กุญแจมือ รวมถึงการใช้เชือกมัดหรือรวบข้อมือของผู้ต้องหา จะทำได้กรณีเดียวคือ เมื่อผู้ต้องหาจะทำร้ายผู้อื่นหรือพยายามจะฆ่าตัวตาย ทั้งนี้ ศาลสูงของญี่ปุ่นได้พิจารณาอนุญาตให้ใส่กุญแจมือได้ แต่ต้องผูกไว้ด้านหลัง

(7) การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย

(8) การให้ความช่วยเหลือทางการเงินในกรณีที่ขาดแคลนทุนทรัพย์

เมื่อพิจารณาถึงหลักในกฎบัตรแห่งสิทธิของญี่ปุ่น จะเห็นได้ว่า ได้กำหนดมาตรฐานในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้อย่างจำกัด เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มประเทศอื่นๆ ที่ใช้ระบบการสอบสวนเดียวกัน กล่าวคือ ในส่วนของการสอบสวนของตำรวจและพนักงานอัยการ โดยหลักแล้วผู้ต้องหาไม่มีสิทธิได้รับการประกันตัว ยกเว้นกรณีที่อัยการสั่งฟ้องเรียบร้อยแล้ว จึงจะสามารถประกันตัวได้ ดังนั้น บุคคลที่เป็นผู้ต้องหาในคดีจะกลายเป็นผู้ต้องขังที่ต้องถูกควบคุมตัวในเรือนจำเป็นส่วนใหญ่ แต่ทั้งนี้ ในส่วนของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวจะได้รับการรับรองคุ้มครองไว้ในกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น ได้แก่ ทำเนียบผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์ญี่ปุ่น ที่ให้หลักประกันการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังที่อยู่ในความดูแลของทางราชทัณฑ์ ซึ่งใกล้เคียงกับมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาของสหประชาชาติ โดยเฉพาะในส่วนของสิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล สิทธิได้รับคำแนะนำทางกฎหมาย สิทธิได้รับการเยี่ยม สิทธิในการมีทนายความ สิทธิได้รับการอบรมฝึกอาชีพระหว่างต้องขัง สิทธิเหล่านี้ได้รับการบัญญัติไว้ในทำเนียบสิทธิผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์ญี่ปุ่นอย่างชัดเจน โดยสามารถแยกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1. สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย ได้แก่

ก. สิทธิได้รับอาหาร

การราชทัณฑ์ญี่ปุ่นได้กำหนดหน้าที่เรือนจำในการจัดบริการอาหารแก่ผู้ต้องขังไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (The Prison Law 1953) ข้อ 34 โดยกำหนดให้มีการจัดอาหารและน้ำดื่มตามความจำเป็นให้แก่ผู้ต้องขังตามสิทธิของเขา โดยคำนึงถึงสุขภาพ อายุ และชนิดของงานที่ทำ ดังนั้น ปริมาณของอาหารที่จัดให้แก่ผู้ต้องขังทุกคนจะจัดให้ตามความจำเป็น และเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย นอกจากนี้ได้มีการจัดอาหารพิเศษในโอกาสต่างๆ เช่น วันปีใหม่ วันหยุดของชาติ และวันเกิดของผู้ต้องขัง รวมทั้งจัดอาหารพิเศษสำหรับผู้ต้องขังต่างชาติแตกต่างจากอาหารของผู้ต้องขังทั่วไป⁴³ และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ข้อ 35 ยังกำหนดให้ผู้ถูกกล่าวหา หรือผู้ต้องขังสามารถซื้ออาหารได้ด้วยค่าใช้จ่ายของตนเอง

⁴³ Correction Bureau Ministry of Justice. (1990). **Correctional Institutions in Japan 1990**. p. 45-

ข. สิทธิได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน

ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของญี่ปุ่น ข้อ 32 และ 33 กำหนดแยกความแตกต่างของเสื้อผ้าที่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีและนักโทษเด็ดขาดไว้ในระหว่างต้องขัง และในส่วนของจัดการให้บริการด้านที่อยู่อาศัยแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำญี่ปุ่นให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ข้อ 15 ที่กำหนดให้ผู้ต้องขังในเรือนจำอาจถูกจัดให้จำคุกเดี่ยว ยกเว้นถ้าไม่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังในการได้รับการรักษาบางประการ เพราะความเจ็บป่วยด้านจิตใจหรือร่างกาย

ค. สิทธิได้รับการรักษาพยาบาล

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของญี่ปุ่น ข้อ 40-44 กำหนดให้ในกรณีผู้ต้องขังป่วยรวมถึงผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังที่คลอดลูกหรือผู้ต้องขังที่อ่อนอายุ หรือไร้ความสามารถ อาจได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ป่วย จึงควรได้รับการรักษาพยาบาลโดยแพทย์ และถ้าจำเป็นให้ส่งไปรักษาในสถานพยาบาลในเรือนจำ หากผู้ต้องขังที่ป่วยด้วยโรคจิต เป็นโรคติดต่อ หรือโรคอื่นๆ และไม่สมควรได้รับการรักษาในเรือนจำ เขาอาจถูกส่งตัวไปรักษาในโรงพยาบาลภายนอกได้ตามแต่สถานการณ์ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และผู้ต้องขังที่ถูกย้ายไปรักษาตัวในโรงพยาบาลยังถือว่าเป็นผู้ต้องขังอยู่ นอกจากนี้ผู้ต้องขังที่ป่วยอาจได้รับอนุญาตให้รับการรักษาจากแพทย์ที่ตนเองเสนอได้ด้วยค่าใช้จ่ายส่วนตัว

ง. สิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสาร

สิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของญี่ปุ่นจะจำกัดเฉพาะสิทธิได้รับการเยี่ยมและสิทธิติดต่อทางจดหมาย ซึ่งสิทธิในการเยี่ยมจากบุคคลภายนอกนั้น ราชทัณฑ์ญี่ปุ่น กำหนดให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้รับการเยี่ยมจากบุคคลใดก็ได้ตามที่ต้องการ โดยต้องทำการสนทนากันด้วยภาษาที่เจ้าพนักงานที่เข้าสังเกตการณ์เข้าใจได้ ในสถานที่กักตัวส่วนใหญ่กำหนดให้ผู้ต้องขังได้รับการเยี่ยมหนึ่งชั่วโมงถึงสองชั่วโมงครั้งต่อวันเป็นประจำทุกวัน โดยจัดให้มีการเยี่ยมในห้องที่จัดไว้เป็นพิเศษ ซึ่งแต่ละห้องจะแบ่งห้องด้วยฉากกั้น ผู้ต้องขังและผู้ที่เกี่ยวข้องจะอยู่คนละข้างและมีเจ้าหน้าที่เรือนจำยืนสังเกตการณ์สนทนาและจดบันทึกไว้ โดยเจ้าหน้าที่สามารถยุติการสนทนาได้ หากเห็นว่าหัวข้อการสนทนาไม่เหมาะสมหรือรู้สึกว่าการสนทนากันด้วยภาษาที่ตนไม่สามารถเข้าใจได้ โดยระหว่างการเยี่ยมผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจะไม่ได้รับอนุญาตให้มีการเยี่ยมแบบสัมผัส⁴⁴

และในส่วนของ การติดต่อสื่อสารทางจดหมายกับบุคคลภายนอกนั้น มีบัญญัติรับรองไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ มาตรา 46 ที่กำหนดให้ผู้ต้องขังควรได้รับอนุญาตให้ส่งหรือได้รับจดหมายจากบุคคลภายนอกหรือญาติมิตรได้ โดยผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีอาจได้รับหรือ

⁴⁴ Human Right Watch. (1995). **Prison Conditions in Japan.** p.13-14.

เขียนจดหมายได้โดยไม่จำกัดจำนวนจดหมาย และได้รับอนุญาตให้ติดต่อทางจดหมายกับใครก็ได้ ตามที่ต้องการ แต่เนื้อหาในจดหมายต้องไม่มีแนวโน้มในการปิดบังหรือทำลายพยานหลักฐาน หรือไม่มีแนวโน้มที่จะทำให้ความมั่นคงในการกักตัวผู้ต้องขังลดน้อย หรือไม่ควรมีแนวโน้มในการทำลายระเบียบเรือนจำ นอกจากนี้จดหมายที่ใช้ภาษาต่างประเทศต้องมีการแปลโดยผู้ต้องขังเป็นผู้ ออกค่าใช้จ่ายเอง ทั้งนี้เพื่อทำการตรวจสอบจดหมายนั้นได้⁴⁵ ซึ่งในทางปฏิบัติการติดต่อทาง จดหมายได้รับอนุญาตให้เขียนเฉพาะภาษาญี่ปุ่นเท่านั้น เว้นแต่ผู้ต้องขังสามารถจ่ายค่าแปลได้ นอกจากนี้จดหมายทุกฉบับจะถูกอ่านโดยเจ้าหน้าที่เรือนจำ และอาจถูกตรวจสอบแก้ไข โดย เจ้าหน้าที่ที่ตรวจสอบในเรือนจำ เช่น อาจเซ็นเซอร์เฉพาะบางส่วนของจดหมาย หรืออาจริบจดหมาย ทั้งหมดได้⁴⁶ ซึ่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของญี่ปุ่น มาตรา 50 กำหนดให้เจ้าหน้าที่เรือนจำที่ดูแล ด้านการตรวจสอบจดหมายควรได้รับการจัดให้โดยพระราชกฤษฎีกากระทรวงยุติธรรม (Ministry of Justice Ordinance)

3.2.2 สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศสหรัฐอเมริกา

ในการนำตัวบุคคลเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา ไม่ ว่าจะเป็นการจับกุม การคุมขังบุคคลไว้ในระหว่างพิจารณาคดีนั้น ถือเป็นการกระทำที่จำกัดสิทธิ และเสรีภาพของบุคคล ซึ่งรัฐจำเป็นต้องใช้ความระมัดระวังเป็นสำคัญ ทั้งนี้ จะต้องอาศัยหลัก ความเหมาะสม (Probable Cause) เป็นหลักในการปฏิบัติหน้าที่ที่สำคัญของเจ้าหน้าที่ กล่าวคือ การ ที่เจ้าหน้าที่จะขอให้ศาลออกหมายค้น หรือหมายจับได้นั้น จะต้องเป็นการกระทำที่มีกฎหมาย บัญญัติไว้ชัดเจน โดยจะเห็นได้จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาในส่วนของ Fourth Amendment ว่า การจะใช้มาตรการบังคับเอากับตัวบุคคลหรือการกระทำที่มีผลกระทบ กระเทือนต่อเสรีภาพของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการค้น การยึด และการจับ จะต้องมิเหตุอันสมควรใน การออกหมาย หรือการใช้มาตรการต่างๆกับตัวบุคคล ทั้งนี้ ผู้ที่มีอำนาจดังกล่าว คือ ศาล แต่เพียงผู้ เดียว อย่างไรก็ดี เมื่อบุคคลใดได้กระทำการอันเข้าข่ายเป็นความผิด ก็จำเป็นต้องนำตัวเข้าสู่ กระบวนการยุติธรรมเพื่อค้นหาความจริง ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกาก็ได้ตระหนักถึงสิทธิและ เสรีภาพของบุคคล ด้วยเหตุที่ว่า ยังไม่ถือเป็นผู้กระทำความผิดจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด โดย ได้วางแนวบรรทัดฐานในเรื่องการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องแจ้งสิทธิของ ผู้ต้องหาในการที่จะได้รับความยุติธรรมจากรัฐ สิทธิที่วันนี้ได้แก่ สิทธิที่จะไม่พูด สิทธิที่จะมีทนาย ต่อสู้คดี และคำพูดของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนสามารถใช้เป็นพยานผูกมัดตนในชั้นศาล และถ้า

⁴⁵ Ibid. p.14.

⁴⁶ Ibid. p.14-15.

เมื่อมีการจับกุมและควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ที่คุมขังโดยไม่มี การแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาดังกล่าว ก็ จะถือว่ากระบวนการยุติธรรมในชั้นสอบสวนนั้นมิชอบ

รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาในส่วนของ Fifth Amendment ก็ได้วางหลักประกันใน เรื่องการคุ้มครองสิทธิของบุคคลดังกล่าว โดยเฉพาะกรณีมิให้มีการใช้มาตรการใดๆที่เป็น การบังคับ หรือฝืนใจให้ผู้ต้องหารับสารภาพ โดยถือเป็นหลักประกันสิทธิผู้ต้องหาที่สำคัญประการหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีสิทธิเกี่ยวกับการได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญของ สหรัฐอเมริกา ซึ่งถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังอีกประการหนึ่ง แต่ทั้งนี้ สิทธิดังกล่าวย่อมมี ขอบเขต เพราะการใช้สิทธิของผู้ต้องหาเช่นว่านั้นจะกระทบต่อการบริหารกระบวนการยุติธรรม ทางอาญาไม่ได้ นอกจากนี้แล้วยังมีรัฐธรรมนูญในส่วนของ Sixth Amendment ได้มีการ เกี่ยวกับการ ดำเนินคดีอาญาไว้ว่า จำเลยจะต้องได้รับการพิจารณาคดีโดยเร็วและเปิดเผย และถือเป็นส่วน หนึ่งของหลักนิติธรรม หรือ Due Process ใน Fourteenth Amendment เนื่องจากปัญหาใน กระบวนการยุติธรรมของรัฐประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งได้แก่ ความล่าช้าในการดำเนินคดี ซึ่งจะ เห็นได้ว่า ยังมี การดำเนินคดียาวนานเพียงใด ผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีย่อมถูก ลิดรอนสิทธิเสรีภาพมากเท่านั้น อย่างเช่น การไม่นำตัวผู้ต้องขังมาขังศาลภายในเวลาที่กฎหมาย กำหนด หรือการที่ศาลดำเนินคดีหรือนัดวันสืบพยานอย่างล่าช้า สิ่งเหล่านี้ย่อมอาจทำให้ต้องมีการ ควบคุมตัวบุคคลดังกล่าวไว้ในระหว่างพิจารณาคดีที่ยาวนานเกินความจำเป็น ทำให้ผู้ต้องขังถูก ลิดรอนสิทธิเสรีภาพโดยไม่สมควร ดังนั้นย่อมไม่เป็นธรรมต่อบุคคลนั้นเป็นอย่างยิ่ง การพิจารณา ว่าผู้ต้องหาได้รับการพิจารณาคดีอย่างรวดเร็วหรือไม่นั้น ศาลสูงสหรัฐอเมริกาใช้หลักการพิจารณา คดีดังต่อไปนี้⁴⁷

- ระยะเวลาของความล่าช้า
- เหตุของการล่าช้า
- จำเลยได้กล่าวอ้างสิทธิดังกล่าวเมื่อใด
- ผลเสียหายที่เกิดขึ้นเกิดจากความล่าช้าเช่นว่านั้นหรือไม่

นอกจากนี้แล้ว ภายใต้รัฐธรรมนูญส่วน ของ Sixth Amendment ซึ่งได้กำหนดเกี่ยวกับ เรื่องการ ปลดปล่อยตัวชั่วคราวและการเรียกประกัน (Bailment) สำหรับการปล่อยตัวชั่วคราวก่อนการ พิจารณา และการปล่อยตัวชั่วคราวขณะพิจารณา หรือพักการลงโทษ (Parole Release) โดย Sixth Amendment ได้วางหลักไว้ว่า ในคดีที่มีทุนทรัพย์ตั้งแต่ 20 เหรียญสหรัฐขึ้นไป มีสิทธิที่จะร้อง ขอให้มีการปล่อยตัวชั่วคราว ทั้งที่มีการวางหลักประกันและไม่มีการวางหลักประกัน ซึ่งกรณี ดังกล่าว ในรัฐธรรมนูญไม่ได้กำหนดอัตราค่าประกันขั้นต่ำ ที่เจ้าพนักงานตำรวจ อัยการ และศาล

⁴⁷ จีรวุฒิ ลิปิพันธ์ และ ธาณี วรภัทร. เล่มเดิม. หน้า 72.

ให้สามารถเรียกได้ ขณะเดียวกันได้กำหนดว่า “ห้ามเรียกเกินความเหมาะสมในแต่ละคดี” ในกรณีนี้อาจหมายถึงห้ามมิให้เรียกประกันในอัตราที่ไม่เป็นธรรมเนียมแก่ผู้ต้องหา หรือจำเลยนั่นเอง⁴⁸ ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงเหตุแห่งการปล่อยตัวของผู้ต้องหาของสหรัฐอเมริกา สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การปล่อยตัวผู้ต้องหาในชั้นตำรวจกรณีจับตัวผู้ต้องหาได้ในที่เกิดเหตุ ตำรวจ สามารถปล่อยตัวผู้ต้องหาได้ในกรณีที่เป็นการคิดเล็กน้อย เช่น การออกไปสั่งในคดีจราจร โดยต้องให้ผู้ต้องหาลงนามเป็นลายลักษณ์อักษรและสัญญาว่าจะมาศาลในวันนัดพิจารณาคดี

2. การปล่อยตัวผู้ต้องหาในชั้นสถานีตำรวจ เมื่อเห็นสมควรหลังจากที่ผู้ต้องหาถูกนำตัวจากที่เกิดเหตุมาควบคุมตัวในสถานีตำรวจ สามารถปล่อยตัวผู้ต้องหาได้หลังทำบันทึกประวัติและสอบปากคำเรียบร้อยแล้ว

3. การปล่อยตัวผู้ต้องขังในชั้นก่อนการพิจารณาคดีโดยศาล เมื่อเห็นสมควรศาลอาจสั่งปล่อยตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีก่อนวันนัดพิจารณา หรือรอวันนัดพิจารณาในคราวต่อไปได้ ทั้งนี้ จะใช้ในการดำเนินคดีอาญาที่เป็นความผิด Felony กับ Misdemeanor เท่านั้น

4. การปล่อยตัวผู้ต้องขังกรณีที่เป็นการประกันตัว (bail) สามารถทำได้ทั้งในชั้นพนักงานตำรวจ และศาล เมื่อผู้ต้องขังวางหลักทรัพย์ประกันตามอัตราที่กฎหมายกำหนดจนเป็นที่พอใจแก่เจ้าหน้าที่แล้ว

5. การสั่งปล่อยตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาโดยศาล กรณีที่ผู้ต้องขังไม่มีการวางหลักทรัพย์ประกันตัวและถูกควบคุมในห้องขัง (jail) เมื่อศาลพิจารณาจากความเห็นของคณะลูกขุน คณะกรรมการประกันตัว จากการสัมภาษณ์ผู้ต้องขัง เมื่อมีเหตุอันสมควรศาลอาจสั่งปล่อยตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีก็ได้

จะเห็นได้ว่าในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญกับบุคคลที่เป็นผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกระบวนการควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน ซึ่งสามารถเข้าควบคุมผู้ต้องหาได้จะต้องเป็นกรณีมีเหตุอันสมควรอย่างยิ่ง และตำรวจจะต้องแจ้งสิทธิต่างๆ ให้ผู้ต้องหาทราบ ได้แก่ การแจ้งเหตุของการเข้าจับกุม สิทธิที่จะไม่ให้การ สิทธิในการมีทนาย สิทธิในการประกันตัว เป็นต้น เป็นไปตามหลัก Miranda Rule ส่วนในกรณีของบุคคลที่เป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีก็เช่นเดียวกัน บุคคลดังกล่าวจะได้รับสิทธิในการปล่อยตัวชั่วคราว เมื่อความผิดนั้นมีไขความผิดร้ายแรง หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ต้องหาจะไม่หลบหนี หรือจะไม่ไปข่มขู่พยานหรือทำลายพยานหลักฐานที่ใช้ในการดำเนินคดี นอกจากนี้สหรัฐยังได้นำมาตรการเพื่อทดแทนการลงโทษจำคุกมาใช้ เช่น มาตรการเปลี่ยนแปลงการลงโทษจำคุกเป็นการควบคุมตัวผู้ต้องขังนอกเรือนจำภายใต้เงื่อนไขคุมประพฤติ (Detention) หรือมาตรการ

⁴⁸ Allen, simonsen and Latessa. (2004) *Correction of America : An Inroduction*.

เปลี่ยนแปลงการลงโทษจำคุกเป็นมาตรการฟื้นฟูปรับปรุงพฤติกรรมอย่างหนึ่ง (Diversion) ซึ่งมาตรการเหล่านี้จะเห็นได้ว่าเป็นการผลักดันให้มีการควบคุมตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำหรือสถานควบคุมตัวของรัฐให้น้อยลง ในขณะที่เดียวกันก็พยายามเน้นการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดโดยใช้มาตรการต่างๆ นอกเหนือจากการที่นำตัวไปฝากขังที่เรือนจำ ให้มากขึ้น สังเกตได้จากในบรรดาผู้ต้องคำพิพากษาให้จำคุก จะมีผู้ถูกคุมขังในเรือนจำเพียงร้อยละ 20 เท่านั้น ส่วนผู้ต้องขังอีกร้อยละ 80 ที่เหลือ จะใช้วิธีการควบคุมอื่นๆ นอกเหนือจากคุมขังที่เรือนจำ หรือได้รับการประกันตัวออกไป⁴⁹

ดังนั้น การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศสหรัฐอเมริกา จึงสามารถแยกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1. สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย ได้แก่

1) สิทธิได้รับอาหารและน้ำดื่ม

สิทธิของผู้ต้องขังที่จะได้รับอาหารและน้ำดื่มถือเป็นสิ่งสำคัญที่รัฐจะต้องให้ความสนใจและเข้าไปดูแลให้ผู้ต้องขังได้รับอาหารที่มีคุณภาพในปริมาณที่เพียงพอ เนื่องจากอาหารเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานของชีวิต ดังปรากฏตามข้อสนับสนุนของสมาคมการราชทัณฑ์แห่งสหรัฐอเมริกา (The American Correction Association) ที่ได้กล่าวไว้ว่า “การจัดอาหารให้แก่ผู้ต้องขัง เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวด ต่อการรักษาระเบียบวินัย และจำเป็นต้องจัดเงินงบประมาณอาหารที่มีมาตรฐานและอย่างเพียงพอแก่การเลี้ยงดูผู้ต้องขัง”⁵⁰ ดังนั้น เรือนจำของสหรัฐอเมริกาจึงจัดให้มีบริการด้านอาหารแก่ผู้ต้องขังอย่างน้อยวันละ 3 มื้อ⁵¹ โดยกำหนดรายการอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ เพื่อจัดให้แก่ผู้ต้องขังทุกคนได้รับอาหารที่มีความหลากหลาย และเป็นไปตามความต้องการภายใต้งบประมาณที่จำกัด นอกจากนี้ทางเรือนจำต้องจัดอาหารพิเศษตามข้อจำกัด หรือความต้องการของกลุ่มศาสนาให้ถูกต้องและเหมาะสม และจัดอาหารพิเศษสำหรับฉลองวันสำคัญทางศาสนา ซึ่งเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญสหรัฐที่กำหนด ส่วนในเรื่องการเตรียมอาหารนั้น เรือนจำส่วนใหญ่จะอนุญาตให้บริษัทเอกชนทำการประมูลเพื่อเข้ามาทำหน้าที่การปรุงอาหารให้กับผู้ต้องขัง⁵² แต่ก็มีข้อเสียคือ มีการจัดอาหารไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้ต้องขัง ทำให้เกิดความ

⁴⁹ จีรวุฒิ ลิปิพันธ์ และ ธาณี วรภัทร. เล่มเดิม. หน้า 77-78.

⁵⁰ ประเสริฐ เมฆมณี. เล่มเดิม. หน้า 560.

⁵¹ Ira J.Silverman. (2001). *Corrections a Comprehensive View*. p.423.

⁵² Ibid.

หิวและความเครียดนำไปสู่การต่อสู้ หรือก่อความไม่สงบ อีกทั้งเอกชนได้จัดหาอาหารที่เย็นและไม่ดึงดูดความสนใจให้กับผู้ต้องขังรับประทานด้วย⁵³

2) สิทธิได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน

เรือนจำในสหรัฐอเมริกาได้กำหนดเครื่องแต่งกายของผู้ต้องขังทุกคนให้เป็นเครื่องแบบเดียวกัน โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ ทนทาน ประหยัด ง่ายต่อการซ่อมแซมและรักษาความสะอาด ทั้งนี้ ควรมีการจัดเสื้อผ้าให้ผู้ต้องขังตั้งแต่เวลาที่รับเข้ามาอยู่ในเรือนจำ โดยจัดให้มีทั้งเสื้อเชิ้ต เสื้อยืด กางเกงขายาว การเกงชั้นใน เข็มขัด ถุงเท้า รองเท้า และเสื้อกันหนาว เป็นต้นและในส่วนของเครื่องหลับนอน การราชทัณฑ์ได้กำหนดให้จัดเตียงนอนและอุปกรณ์ที่เหมาะสมทั้งผ้าปูที่นอน หมอน ต้องมีขนาดและมาตรฐานเดียวกันสำหรับผู้ต้องขังทุกคน ทั้งนี้มีการกำหนดให้ทำความสะอาดเครื่องนอนสัปดาห์ละครั้ง⁵⁴ และในส่วนของที่พักอาศัย ทางคณะกรรมการที่ปรึกษาว่าด้วยการกำหนดมาตรฐานและเป้าหมายอาญายุติธรรมแห่งชาติสหรัฐอเมริกา (National Advisory Commission on Criminal Justice Standards and Goals) ให้ข้อเสนอแนะว่า เรือนจำแต่ละแห่งควรจัดให้ผู้ต้องขังมีห้องของตนเอง และมีขนาดที่เหมาะสม รวมทั้งมีการปรับอุณหภูมิให้พอเหมาะในแต่ละฤดูกาล เพื่อให้เกิดความสบาย และให้มีแสงสว่างอย่างเพียงพอ และติดตั้งเครื่องมือทำความสะอาดอย่างเหมาะสม⁵⁵ นอกจากนี้ในเรือนจำของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในเรื่องขนาดของห้องขังไว้ว่า ผู้ต้องขังควรมีพื้นที่ในห้องขังอย่างน้อย 60 ตารางฟุต และถ้ามีพื้นที่น้อยกว่า 80 ตารางฟุต ผู้ต้องขังไม่ควรอยู่ในห้องขังมากกว่า 10 ชั่วโมงต่อวัน⁵⁶

3) สิทธิได้รับการรักษาพยาบาล

ปัจจุบันผู้ต้องขังทุกคนในเรือนจำมีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลอย่างเหมาะสม และเพียงพอตามที่มิบทัณฑ์ผู้ได้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ ดังนั้น ผู้ต้องขังสามารถเรียกร้องเกี่ยวกับเรื่องความไม่เหมาะสมของการรักษาพยาบาลที่ได้รับ หรือการไม่เอาใจใส่ในการดูแลผู้ต้องขังป่วยอย่างเพียงพอ และกรณีที่มีการปฏิเสธการให้บริการด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาลในทุกกรณี

⁵³ Ibid. p.429.

⁵⁴ The American Correctional Association. (1972). **Manual of Correctional Standards.** p.462-463.

⁵⁵ John W. palme. (1985). **Constitutional Rights of Prisoners .** p. 881.

⁵⁶ Stephen Livingstone, Tim Owen Qc, and Aliso Macdonald. (2003). **Prison Law.** p.181.

2. สิทธิในการติดต่อสื่อสาร

ในสหรัฐอเมริกาได้กำหนดมาตรฐานสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังไว้ใน Standard ข้อ 23-6.1 (1) ว่า ข้อจำกัดในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังควรถูกจำกัดเท่าที่จำเป็น เพื่อรักษาประโยชน์ที่ชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งของเรือนจำ และความปลอดภัยหรือเพื่อปกป้องสาธารณะ⁵⁷ ซึ่งโดยทั่วไปผู้ต้องขังมีสิทธิในการติดต่อสื่อสารโดยการได้รับการเยี่ยมจากบุคคลภายนอกหรือญาติมิตร และติดต่อสื่อสารทางจดหมาย ทั้งนี้ทางเรือนจำก็อาจจะมีการกำหนดรูปแบบ และมาตรการต่างๆ ในการเยี่ยม หรือรับส่งจดหมายถึงบุคคลภายนอก เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้

3.2.3 สิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศส เป็นประเทศที่ใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาแบบไต่สวน และถือว่าเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญต่อการรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอีกประเทศหนึ่ง โดยจะเห็นได้จากการมีกฎหมายออกมาบังคับใช้ที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นกรณีการสอบสวนของชั้นพนักงานสอบสวนหรืออัยการ และการพิจารณาคดีในชั้นผู้พิพากษาหรือศาล ซึ่งเน้นความสำคัญของการสอบสวนร่วมกันระหว่างตำรวจ อัยการ และศาล กฎหมายของฝรั่งเศสเน้นความสำคัญในเรื่องการใช้อำนาจควบคุมผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย และรวดเร็วในการดำเนินคดีอาญา โดยพิจารณาถึงผลกระทบต่อสิทธิของบุคคลดังกล่าวให้มากที่สุด การรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาของประเทศฝรั่งเศส สามารถแยกพิจารณาได้ 2 ขั้นตอน คือ

3.2.3.1 สิทธิของผู้ต้องหาในกระบวนการพิจารณาคดีชั้นของพนักงานสอบสวน

การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในกรณีดังกล่าวนี้ เป็นขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีอาญา ซึ่งเป็นกระบวนการที่เริ่มต้นในการสืบสวนหาข้อเท็จจริง และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศส จะให้อำนาจหน้าที่ดังกล่าว เป็นของทั้ง 3 องค์กร ได้แก่ ตำรวจสอบสวน(Police judiciaries) พนักงานอัยการ (Minister public) และผู้พิพากษาสอบสวน (Juge d'instruction) ซึ่งกรณีดังกล่าวสามารถแบ่งขั้นตอนการสอบสวนคดีอาญาออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1) การสอบสวนเบื้องต้น (enquete preliminaire) เป็นหน้าที่ของตำรวจสอบสวน ซึ่งจะทำหน้าที่รวบรวมข้อเท็จจริงต่างๆ เพื่อให้ทราบว่า มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นหรือไม่ และหากการสอบสวนหาพยานหลักฐานเพียงพอว่ามีการกระทำความผิดจริง ก็จะทำดำเนินการหาตัวผู้กระทำความผิดอีกต่อไป ในการสอบสวนหาข้อเท็จจริงของพนักงานตำรวจจะมีหลักที่

⁵⁷ John W. palme. (1985). *Constitutional Right of Prisoners*. P. 935.

สำคัญ คือ ต้องไม่เป็นลักษณะของการบังคับให้ผู้ต้องหาหรือผู้ถูกสอบสวนให้การ ทั้งนี้ ให้ยึดหลักของความสมัครใจในการให้ความร่วมมือของผู้ต้องหาอย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ จะเห็นได้ว่าประสิทธิภาพในการแสวงหาข้อเท็จจริงในกระบวนการของชั้นพนักงานสอบสวนขึ้นอยู่กับ การสอบสวนของพนักงานตำรวจเป็นสำคัญ ซึ่งโดยทั่วไปในการสอบสวนเบื้องต้นของพนักงานตำรวจ ได้แก่ การถามปากคำบุคคล การค้นเคหะสถานหรือการยึดของกลาง และการควบคุมตัว และใน ส่วนของการควบคุมตัวดังกล่าวนี้ ถือเป็น การกระทำที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลหรือผู้ต้องหา ดังนั้น ในประเทศฝรั่งเศสจึงให้อำนาจพนักงานตำรวจสามารถกระทำได้เฉพาะกรณี ดังต่อไปนี้

- (1) เพื่อทำการสอบสวนเบื้องต้น และกระทำได้เท่าที่จำเป็นแก่การสอบสวนเท่านั้น
- (2) เพื่อสอบสวนความผิดซึ่งหน้า
- (3) เพื่อความสะดวกในการตรวจสอบบุคคล หรือผู้ต้องหาที่ให้การปฏิเสธการสอบสวน หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลดังกล่าว เคยกระทำความผิดมาก่อน หรือพยายามจะกระทำความผิด หรือเตรียมการที่จะกระทำความผิด หรือเป็นผู้ต้องหาหมายศาล

ทั้งนี้ ในการควบคุมตัวผู้ต้องหา พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการควบคุมตัวบุคคลได้ไว้ไม่เกิน 24 ชั่วโมง โดยประเทศฝรั่งเศสมีกฎหมายแห่งกฎหมายที่ใช้คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาในคดีอาญา ดังปรากฏใน ปฏิญญาสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ลงวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ. 1789 แห่งสหพันธรัฐฝรั่งเศส (Declaration des Droit de l'homme et du citoyen du 26 aout 1789)⁵⁸ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ข้อ 7 บุคคลใดจะถูกกล่าวหา จับกุม หรือคุมขังได้ก็แต่กรณีที่มีการระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ และตามรูปแบบที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เท่านั้น ใครก็ตามที่บังอาจเรียกร้อยถ่ายทอด บังคับการ หรือทำให้มีการบังคับการตามคำสั่งตามอำเภอใจต้องได้รับการลงโทษ แต่พลเมืองทุกคนซึ่งได้รับการเรียกหรือเกณฑ์ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญต้องปฏิบัติตามทันที หากขัดขืนย่อมต้องรับผิด

ข้อ 8 รัฐบัญญัติจะกำหนดโทษทางอาญาได้ก็แต่เฉพาะเท่าที่จำเป็นอย่างยั้งโดยชัดแจ้ง เท่านั้น และบุคคลจะลงโทษทางอาญาได้ก็แต่โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ได้ตราขึ้น และประกาศใช้ก่อนการกระทำความผิดนั้น และมีการนำรัฐธรรมนูญนั้นมาใช้บังคับ โดยชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น

⁵⁸ นันทวัฒน์ บรมานันท์. คำแปลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐฝรั่งเศส ค.ศ.1958. หน้า 145. (อ้างถึงใน จีรวุฒิ ลิปิพันธ์ และ ธาณี วรภัทร, 2548 : 56)

ข้อ 9 ได้วางหลักเกี่ยวกับการจับกุม หรือใช้กำลังควบคุมตัวบุคคล จะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะได้รับการประกาศความผิด และจะใช้กำลังจับกุมหรือควบคุมตัวบุคคลนั้น โดยที่เขายังไม่มีความผิดไม่ได้ เพราะฉะนั้น เมื่อบุคคลหรือผู้ต้องหาดังกล่าวยังไม่ได้รับการแจ้งข้อหาหรือฐานความผิด เจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยหลักทั่วไปแล้วไม่สามารถจะควบคุมตัวผู้ต้องหาได้ และต้องปล่อยตัวไป ดังนั้น การใช้กำลังโดยไม่จำเป็นเพื่อให้ได้ตัวบุคคลนั้น มาเป็นการต้องห้ามตามที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ

ในชั้นของการดำเนินคดีชั้นต้น (Preliminary Article) บุคคลจะต้องได้รับการปฏิบัติและได้รับการสันนิษฐานในฐานะที่เป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้รับการประกาศว่ามีความผิด และการจะใช้กำลังใดๆ เพื่อควบคุมผู้ต้องหาจะต้องกระทำโดยเหตุและเวลาที่เหมาะสม และต้องกระทำโดยหน่วยงานที่ได้รับการบัญญัติตามกฎหมาย และต้องไม่เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์⁵⁹

2) การสอบสวนในชั้นพนักงานอัยการ กรณีดังกล่าว เมื่อได้ผลการสอบสวนเบื้องต้นจากพนักงานสอบสวนแล้ว จะส่งให้พนักงานอัยการเพื่อดำเนินการพิจารณาต่อไป และหากเห็นว่าคดีมีมูล และมีพยานหลักฐานเพียงพอ ก็จะดำเนินการส่งฟ้องต่อศาลเพื่อพิจารณาคดีต่อไป หรือหากตรวจสอบสำนวนการสอบสวนแล้วเห็นว่า สำนวนไม่ถูกต้อง และคดีไม่มีมูล ความผิดทางอาญา อัยการอาจสั่งระงับคดีได้ ถือเป็นกรณีก่อนการสอบสวนอีกชั้นหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของบุคคลหรือผู้ต้องหาที่ดีอีกกรณีหนึ่ง

จะเห็นได้ว่าในประเทศฝรั่งเศส เจ้าหน้าที่ตำรวจจะปฏิบัติหน้าที่ภายใต้อำนาจบังคับบัญชาของพนักงานอัยการเขต ซึ่งพนักงานอัยการจะเป็นผู้ฟ้องคดีอาญา รวมทั้งคดีอาญาที่เกี่ยวข้องเนื่องกับคดีแพ่งที่ศาล ด้วยเหตุนี้ จึงถือโดยปริยายว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส กำหนดให้อัยการและตำรวจเป็นเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจการสอบสวนคดีอาญาร่วมกัน และเมื่อได้ตัวผู้กระทำความผิดแล้ว กฎหมายก็กำหนดให้ศาลซึ่งมีอำนาจพิจารณาทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา กระทำการไต่สวนผู้กระทำ ที่เรียกว่า ระบบศาล เป็นต้น

3) การสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวน เป็นการสอบสวนหาข้อเท็จจริงโดยผู้พิพากษาสอบสวน ซึ่งเป็นกรณีที่ผู้กระทำความผิดรับสารภาพและเป็นเรื่องการสอบสวนที่มีความยุ่งยาก อัยการอาจส่งเรื่องให้ผู้พิพากษาสอบสวนดำเนินการสอบสวนต่อไป ซึ่งกรณีดังกล่าวนี้แตกต่างจากกระบวนการสอบสวนของประเทศไทย เพราะเนื่องจากขั้นตอนดังกล่าว จะให้อำนาจเฉพาะพนักงานสอบสวนเพียงผู้เดียวเป็นผู้ดำเนินการ ดังนั้น อาจทำให้การหาข้อเท็จจริงเพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิและ

⁵⁹ แหล่งเดิม. หน้า 57.

เสรีภาพของผู้ต้องหาได้ หากเจ้าพนักงานสอบสวนกระทำการโดยใช้ดุลยพินิจ หรือกระทำโดยมิชอบ ด้วยกฎหมาย เป็นต้น

3.2.3.2 สิทธิของผู้ต้องหาในกระบวนการพิจารณาคดีชั้นผู้พิพากษาสอบสวน

เมื่อเริ่มการสอบสวนในชั้นของผู้พิพากษาสอบสวนแล้ว จะเห็นได้ว่า ผู้พิพากษาสอบสวนมีอำนาจในการสั่งขังผู้ต้องหาเป็นการชั่วคราวได้ หากปรากฏว่ามีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะยืนยันว่าผู้นั้นกระทำความผิด แต่ทั้งนี้ ในส่วนของสิทธิของผู้ต้องขังก็ยังมีหลักกฎหมายวางหลักทั่วไปว่า ก่อนมีคำพิพากษาจะต้องปล่อยผู้ต้องหาให้เป็นอิสระ และการใช้อำนาจสั่งขังเป็นข้อยกเว้น

เหตุที่ผู้พิพากษาจะสั่งขังชั่วคราวได้มีดังนี้

- 1) เมื่อเป็นความผิดอุกฉุกโทษ ผู้พิพากษาสอบสวนสามารถสั่งขังได้เสมอ
- 2) เมื่อเป็นความผิดมรยโทษ ศาลจะสั่งขังได้เมื่อความผิดนั้นมีโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปี ขึ้นไปสำหรับความผิดซึ่งหน้า และโทษจำคุก 2 ปีขึ้นไปสำหรับกรณีอื่น
- 3) เป็นวิธีการเดียวที่จะรักษาพยานหรือร่องรอยต่างๆหรือเพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดขึ้นมาใหม่ หรือป้องกันการहारือและสมรู้ในการกระทำความผิด
- 4) เป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการกระทำความผิดหรือป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดขึ้นใหม่หรือเพื่อเป็นหลักประกันในการที่จะนำผู้ต้องหาฟ้องร้องต่อศาล

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากฎหมายของประเทศฝรั่งเศสจะให้อำนาจของผู้พิพากษาสอบสวนสามารถสั่งขังผู้ต้องหาได้ แต่กระบวนการในการควบคุมตัวของผู้ต้องหาจะมีความชัดเจนขึ้น เนื่องจากให้อำนาจทั้งพนักงานอัยการ และพนักงานสอบสวนร่วมกันดำเนินการสอบสวนและดำเนินคดีอาญาร่วมกันได้ ในขณะที่ประเทศไทยยังคงให้เฉพาะหน้าที่ของตำรวจเท่านั้น ดังนั้นในกรณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่า มาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ในส่วนของ การปล่อยตัวผู้ต้องหาชั่วคราว ไม่ว่าจะอยู่ในระหว่างการสอบสวนของพนักงานตำรวจ พนักงานอัยการ หรือผู้พิพากษาสอบสวน ก็ได้กำหนดไว้ชัดเจนว่า จะต้องปล่อยตัวผู้ต้องหาเป็นอิสระ เว้นแต่ มีความจำเป็นในการควบคุมตัวไว้เพื่อการสอบสวน หรือเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย เพื่อมิให้หลบหนี หรือไปกระทำความผิดอีกแต่อีกประการหนึ่งที่มีความเหมือนกันกับประเทศไทยคือ หลังจากควบคุมตัวครบ 24 ชั่วโมง แล้วพนักงานอัยการสามารถใช้ดุลยพินิจในการขยายเวลาควบคุมตัวผู้ต้องหา โดยนำไปฝากขังที่ศาล ในส่วนของ Remand Prison ได้ โดยสรุปแล้วจะเห็นว่า ประเทศไทยและประเทศฝรั่งเศสสามารถควบคุมตัวผู้ต้องขังได้ 24 ชั่วโมง และยังสามารถขยายเวลาควบคุมได้อีกโดยอาจไม่มีการปล่อยตัว และเมื่อศาลฝรั่งเศสได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรให้ควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ระหว่างการพิจารณา ก็ให้

ศาลมีคำสั่งควบคุมตัวผู้ต้องหา และจะต้องนำตัวผู้ต้องขังไปที่สถานที่ควบคุมชั่วคราวของ The Chamber of Accusation ได้ ทั้งนี้ ผู้ต้องขังมีสิทธิในเรื่อง การได้รับคำปรึกษาทางกฎหมายจาก ทนายความ และสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งของผู้พิพากษา นอกจากนี้ศาลอาจสั่งให้มีการใช้ มาตรการ Detention ภายใต้การแนะนำของ Chamber of Accusation และในกรณีที่มีการอุทธรณ์ คำสั่งศาล หรือศาลเห็นสมควรให้ปล่อยตัว ศาลก็จะมีคำสั่งให้ปล่อยตัวทันที โดยการปล่อยตัว ดังกล่าวนั้น ศาลสามารถเรียกหลักประกัน (Bail) ได้ ส่วนมูลค่าหลักประกันที่เรียกได้นั้น ให้เป็นไป ตามคำแนะนำของ Chamber of Accusation ⁶⁰

จะเห็นได้ว่า ประเทศฝรั่งเศสเน้นกระบวนการดำเนินคดีอาญาในชั้นของการ สอบสวนมาก ซึ่งพิจารณาได้จากการทำงานร่วมกันของตำรวจ อัยการ และศาลสอบสวน ในการ สอบสวนคดีอาญา ทำให้กระบวนการแสวงหาความจริงในการสอบสวนมีความรอบครอบและ ถูกต้องมากขึ้น นอกจากนี้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศสก็ได้เน้น หลักประกันตัวของผู้ต้องขังในประการที่ว่า ถ้าบุคคลใดกระทำความผิดอาญาเล็กน้อย และไม่มีเหตุ อันควรควบคุมตัวผู้นั้นไว้ในที่คุมขังได้ ให้ปล่อยตัวบุคคลดังกล่าวไปได้ ซึ่งการปล่อยตัวหรือการ ไม่ต้องควบคุมตัวเป็นหลักทั่วไป ส่วนการต้องควบคุมตัวบุคคลในที่คุมขังเป็นข้อยกเว้น แต่อย่างไร ก็ดี กฎหมายของฝรั่งเศสก็ยังจำกัดสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้บ้างบาง กรณี เช่น การที่ผู้ต้องหาไม่สามารถมีทนายได้ในชั้นเจ้าพนักงานตำรวจ และถ้ามีเหตุสมควรในการ ต้องควบคุมตัวผู้ต้องหาให้นำไปควบคุมตัวยัง The Chamber of Accusation และถ้าปรากฏว่าอัยการ สั่งไม่ฟ้องบุคคลที่อยู่ในระหว่างอำนาจคุมขังของพนักงานสอบสวน ผู้ต้องถูกคุมขังนั้นสามารถ เรียกค่าทดแทนการที่ถูกคุมขังจากรัฐได้

3.2.4 สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศเยอรมัน⁶¹

ในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของเยอรมัน ก็อาศัยพื้นฐานเดียวกับ กฎหมายที่ประกันสิทธิของผู้ต้องหาของประเทศอื่น กล่าวคือ ตราบใจที่ผู้ต้องหายังมิได้รับการ ตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิด ให้ถือว่าเป็นผู้นั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ จะปฏิบัติต่อเขาเยี่ยงผู้กระทำความผิด ไม่ได้ ซึ่งหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องหาได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญของสหพันธ์รัฐ ของเยอรมัน Grundgesetz Basic Law / GG) ซึ่งมาตรากำหนดหลักพื้นฐานในเรื่องสิทธิของบุคคล ดังต่อไปนี้

Common Rights of Liberty (Allgemeines Freiheitsrecht) ซึ่งกล่าวถึงสิทธิส่วนบุคคล ใน Article 2 GG ได้วางหลักไว้ว่า

⁶⁰ จีรวุฒิ ลิปิพันธ์ และ ธาณี วรภัทร. เล่มเดิม. หน้า 61.

⁶¹ แหล่งเดิม. หน้า 47.

1) บุคคลทุกคนสามารถใช้สิทธิเสรีภาพได้อย่างเต็มที่ ตราบใดที่ไม่ไปรบกวนสิทธิของผู้อื่นหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือศีลธรรมอันดี

2) บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะมีชีวิตและมีศักดิ์ศรีความเป็นสิทธิเช่นว่านั้นจะได้รับการกระทบกระเทือนไม่ได้ เว้นแต่จะมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายเป็นการเฉพาะ⁶²

จากบทบัญญัตินี้กล่าวว่าเป็นการบัญญัติถึงการปกป้องคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล เพื่อให้ถูกบุคคลอื่นกระทำการอันเป็นการกระทบกระเทือนสิทธิดังกล่าว และอาจรวมทั้งการปกป้องจากการกระทำที่ไม่ถูกต้องและเป็นธรรมของบุคคลในกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นศาล อัยการ หรือพนักงานสอบสวน นอกจากนี้ยังได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในความเสมอภาคใน Article 3 GG ว่า บุคคลทุกคนจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน กล่าวคือ รัฐจะต้องบังคับใช้กฎหมายแก่พลเมืองเยอรมันทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยจะเลือกปฏิบัติต่อบุคคลใด หรือทำให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเสียเปรียบในทางกฎหมายไม่ได้ ซึ่งเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นถึงรัฐของประเทศเยอรมันมีหน้าที่ต้องจัดสรรให้คนเยอรมันทุกคนได้รับสิทธิที่กฎหมายรับรองคุ้มครองเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิการนับถือศาสนา สิทธิในการประกอบอาชีพ กรณีดังกล่าวได้ให้การคุ้มครองตลอดจนบุคคลที่เป็นผู้ต้องขัง หรือนักโทษ ที่จะต้องได้รับสิทธิดังกล่าวเช่นกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สิทธิตามรัฐธรรมนูญข้อนี้จะนำไปสู่การกำหนดกฎหมายให้ผู้ต้องขัง หรือนักโทษ ได้รับสิทธิในทุกเรื่องดังกล่าวมาแล้วข้างต้นไม่แตกต่างจากบุคคลที่มีได้อยู่ในที่คุมขังหรือเรือนจำของรัฐแต่อย่างใด⁶³

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่า กฎหมายรัฐธรรมนูญของเยอรมัน (Basic Law) ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของการคุ้มครองสิทธิของบุคคลเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดได้จากบทบัญญัตินี้ดังต่อไปนี้

1. เมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิด หรือมิได้กระทำความผิด ไม่ต้องรับโทษ ผู้ต้องหาที่ยังมิได้ถูกตัดสินว่ากระทำความผิด ก็ไม่สามารถได้รับการลงโทษเสมือนผู้กระทำผิดแล้วได้

2. รัฐธรรมนูญเยอรมันเน้นความเสมอภาคของชาวเยอรมันทุกคน ฉะนั้น ทุกคนไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดา ผู้ต้องหา และผู้กระทำความผิด ย่อมได้รับสิทธิขั้นพื้นฐาน อันได้แก่ สิทธิในการมีชีวิต สิทธิทางการศึกษา สิทธิในการรักษาพยาบาล รวมถึงการได้รับคำแนะนำทางกฎหมาย และได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

3 สิทธิขั้นพื้นฐานจะได้รับการกระทบกระเทือนอย่างไรก็ได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ กล่าวคือ กฎหมายที่บัญญัติให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐในการใช้มาตรการ

⁶² Freckmann and Wegeriich. (1996). **The German Legal System.** p 88.

⁶³ Ibid. p.90-91.

อันเป็นการกระทบสิทธิเสรีภาพของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดๆ หรือการปฏิบัติที่เป็นการ
 ลิดรอนสิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย อันได้แก่ นักโทษในเรือนจำ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา เหล่านี้
 จะต้องเป็นไปตามขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น

กล่าวโดยสรุป ในการใช้มาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขังระหว่าง
 พิจารณาคดีในประเทศเยอรมนี ได้มีการบัญญัติหลักกฎหมายไว้อย่างชัดเจนในกฎหมายรัฐธรรมนูญ
 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน โดยมีจุดเด่นที่กระบวนการสอบสวนและ
 พิจารณาคดีที่เป็นการถ่วงอ้อมอย่างรอบคอบ เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการนำตัวผู้ต้องหาเข้าสู่กระบวนการ
 คမ်းขัง ซึ่งจะเน้นไปที่อำนาจการสอบสวนอำนาจการสอบสวนของอัยการและของศาลสอบสวน
 เป็นหลัก การสอบสวนคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการจะต้องเป็นไปด้วยความ
 ถูกต้อง และรอบคอบอย่างยิ่ง เพื่อแสวงหาความจริงและเป็นการยืนยันว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด
 จริง ประกอบกับการเน้นการไม่ควบคุมตัวผู้ต้องหาที่กระทำความผิดอาญาเล็กน้อย หรือความผิดที่
 สามารถพิจารณาเปลี่ยนแปลงการลงโทษเป็นการปรับรายวันแทนการจำคุก (Day - Fine) ได้ สังเกต
 ได้ว่าในบรรดาผู้ที่กระทำความผิดที่ต้องรับโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี จะได้รับการเปลี่ยนแปลงโทษเป็น
 โทษปรับและไม่ต้องถูกควบคุมตัวในคุกขังถึงร้อยละ 80 ในขณะที่มีผู้ถูกควบคุมไว้ในเรื่องการทำ
 ผู้ต้องหาไว้ในคุกขังเท่าใดนัก เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมผลักดันมิให้มีการคุมขังผู้ต้องขัง
 ระหว่างพิจารณาในชั้นพิจารณาคดี และนำมาตราการเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นโทษปรับมาใช้แทนเพื่อ
 ความรวดเร็วในการพิจารณาบังคับโทษแก่ผู้ต้องหา จากกรณีดังกล่าวในประเทศเยอรมันจึงเป็น
 ประเทศที่มีการจัดสรรระบบสถานที่คุมขังของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ดีและไม่ก่อปัญหาใน
 เรื่องการละเมิดสิทธิของบุคคล ตลอดทั้งผู้ต้องหา หรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีอีกต่อไป

3.2.5 มาตรฐานสากลของสิทธิผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

3.2.5.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal of Human Right 1948)⁶⁴

ข้อ 2 บุคคลชอบที่จะมีสิทธิและเสรีภาพตามที่ระบุไว้ในปฏิญญาฯ โดยไม่มีการ
 จำแนกความแตกต่างในเรื่องใดๆ เช่น เชื้อชาติ สีผิว ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมืองหรือทาง
 อื่นใด ชาติ หรือสังคมอันเป็นที่มาเดิม ทรัพย์สิน กำเนิดหรือสถานะอื่นใด

ข้อ 3 บุคคลทุกคนมีสิทธิในการดำรงชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งร่างกาย

ข้อ 5 บุคคลใดจะถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติ หรือการลงโทษที่โหดร้าย
 ทารุณ ไร้มนุษยธรรมหรือหยามเกียรติไม่ได้

⁶⁴ โครงการศูนย์กฎหมายสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2543). **สิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย**. หน้า 219-223.

ข้อ 12 การเข้าไปสอดแทรกโดยผลการใน.....การส่งข่าวสาร....จะกระทำไม่ได้ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายจากการสอดแทรกดังกล่าว

ข้อ 18 บุคคลมีสิทธิเสรีภาพแห่งความคิด มโนธรรมและศาสนา สิทธินี้รวมถึงเสรีภาพที่จะเปลี่ยนศาสนาหรือความเชื่อถือ และเสรีภาพที่จะแสดงให้ศาสนาหรือความเชื่อถือประจักษ์ในรูปของการสอน การปฏิบัติกิจ การเคารพสักการบูชา สวดมนต์และถือปฏิบัติพิธีกรรมไม่ว่าจะโดยลำพังตนเองหรือร่วมกับผู้อื่นในประชาคม และในที่สาธารณะหรือส่วนตัว

ข้อ 25(1) บุคคลทุกคนมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพอันเพียงพอสำหรับสุขภาพและความเป็นอยู่ของตนและครอบครัว รวมทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการดูแลรักษาทางแพทย์และบริการทางสังคมที่จำเป็น.....

3.2.5.2 หลักมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ถือเป็นเรื่องที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ดังนั้น ทุกประเทศจึงต้องให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิดังกล่าว โดยการนำหลักเกณฑ์หรือมาตรการต่างๆมาบังคับใช้เพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งกฎมาตรฐานขั้นต่ำฉบับนี้รับรองโดยที่ประชุมองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด ครั้งที่ 1 ซึ่งจัดขึ้นที่กรุงเจนีวา เมื่อปี ค.ศ. 1955 และสภาเศรษฐกิจและสังคมขององค์การสหประชาชาติได้เห็นชอบแล้ว โดยมติที่ 663 ซี (24) เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม ค.ศ. 1957 และมติที่ 2076(62) เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม ค.ศ. 1977⁶⁵ โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ดังต่อไปนี้

ข้อ 8 (ข) ผู้ที่ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดีจะต้องถูกแยกคุมขังต่างหากไม่ไปปะปนกับนักโทษเด็ดขาดที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกแล้วนั้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นหลักการเบื้องต้นที่ถือเป็นมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อบุคคลที่ถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดี โดยคำนึงถึงหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังนั้น ประเทศที่เป็นภาคีทุกประเทศจำเป็นต้องยึดถือเป็นมาตรฐานเดียวกัน

ข้อ 84 (2) ผู้ถูกจับกุมหรือคุมขังด้วยเหตุที่ถูกกล่าวหาในคดีอาญาที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุกนั้น พึงได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่ายังเป็นผู้บริสุทธิ์ และพึงได้รับการปฏิบัติแยกต่างหากจากผู้ที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วว่าได้กระทำความผิด

⁶⁵ สำนักงานวิจัยและพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม. (2550). การวิจัยประเมินผล เรื่อง การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามกฎมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ. หน้า 7.

ข้อ 84 (3) ภายใต้หลักเกณฑ์ทางกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล หรือวิธีพิจารณาความว่าด้วย “ผู้ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี” ผู้ถูกคุมขังเหล่านี้พึงได้รับประโยชน์จากหลักเกณฑ์พิเศษ ซึ่งจะกล่าวเฉพาะในส่วนสาระสำคัญดังต่อไปนี้

ข้อ 85(1) “ผู้ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี” จะต้องแยกคุมขังต่างหากจากนักโทษเด็ดขาด

ข้อ 85(2) ผู้ถูกคุมขังที่เป็นเยาวชนต้องแยกคุมขังคนละที่กับผู้ใหญ่ โดยควรจะเป็นสถานที่คุมขังเฉพาะสำหรับเยาวชน

ข้อ 86 “ผู้ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี” ควรได้รับการจัดให้ออนเตียงในห้องพักที่แยกต่างหากที่ไม่ปะปนกับผู้อื่น โดยคำนึงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับสภาพของอากาศด้วย

ข้อ 87 ภายใต้ขอบเขตความสอดคล้องกับระเบียบวินัยของเรือนจำ “ผู้ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี” พึงมีสิทธิได้รับการจัดอาหารจากภายนอกโดยค่าใช้จ่ายส่วนตัวตามความประสงค์ของตนไม่ว่าจากครอบครัวหรือญาติมิตร หรือโดยการสั่งอาหารจากที่อื่น

ข้อ 88 (1) “ผู้ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี” พึงมีสิทธิใส่เสื้อผ้าที่จัดหาเองได้หากเป็นเสื้อผ้าที่สะอาดและเหมาะสม

ข้อ 88 (2) ในกรณีที่ใส่เสื้อผ้าที่สถานที่คุมขังนั้นจัดให้เสื้อผ้าดังกล่าว จะต้องมิลักษณะแตกต่างจากชุดของนักโทษเด็ดขาด

ข้อ 89 “ผู้ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี” อาจได้รับการเสนอให้ทำงานในสถานที่คุมขังนั้น แต่ต้องเป็นไปโดยความสมัครใจมิใช่การกำหนดให้ต้องทำงาน อีกทั้งพึงมีสิทธิได้รับค่าจ้างในการทำงานนั้นด้วย

ข้อ 90 “ผู้ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี” มีสิทธิได้รับการจัดหาหนังสือ หนังสือพิมพ์ เครื่องเขียนและอุปกรณ์การยังชีพอื่นๆ ด้วยค่าใช้จ่ายส่วนตัวหรือโดยมีผู้อื่นจ่ายให้ ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงประโยชน์แห่งความยุติธรรม ความปลอดภัย และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสถานที่คุมขังนั้นด้วย

ข้อ 91 “ผู้ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี” พึงมีสิทธิให้แพทย์หรือทันตแพทย์ของตนมาเยี่ยมและบำบัดรักษาอาการ หากว่ามีความจำเป็นอันควรและผู้ถูกคุมขังดังกล่าวสามารถออกค่าใช้จ่ายเองได้

ข้อ 92 “ผู้ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี” พึงได้รับอนุญาตให้ติดต่อแจ้งข่าวกับครอบครัวของตนเองในทันทีเกี่ยวกับการที่ตนถูกคุมขัง อีกทั้งพึงได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสารกับครอบครัวและญาติมิตรของตนนั้น กับมีสิทธิได้รับการเยี่ยมจาก

บุคคลดังกล่าวด้วย การจำกัดสิทธิดังกล่าวและการควบคุมการใช้สิทธินั้น จะกระทำได้อต่อเมื่อมีเหตุจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ความปลอดภัย และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสถานที่คุมขังนั้น

ข้อ 93 เพื่อการใช้สิทธิต่อสู้คดี “ผู้ถูกคุมขังระหว่างการดำเนินคดี” พึงได้รับการจัดหาบริการความช่วยเหลือทางกฎหมาย โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในกรณีที่มีบริการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในประเทศนั้น และพึงได้รับการเยี่ยมจากที่ปรึกษากฎหมายนั้น เพื่อการปรึกษาหารือเกี่ยวกับการต่อสู้คดีและการเตรียมคดีนั้นเป็นการส่วนตัว ในกรณีนี้ผู้ที่ถูกคุมขังดังกล่าวพึงมีสิทธิได้รับอุปกรณ์การเขียนหนังสือ การพูดคุยระหว่างผู้ที่ถูกคุมขังดังกล่าวกับที่ปรึกษากฎหมาย แม้อาจอยู่ในห้องที่เจ้าหน้าที่มองเห็นได้ แต่ต้องมีการกันระยะไม่ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นได้ยินการพูดคุยกันนั้น

เมื่อพิจารณาถึงหลักมาตรฐานขั้นต่ำดังกล่าวข้างต้น ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี จะเห็นได้ว่า สิทธิและเสรีภาพของบุคคลหรือผู้ต้องขังนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากบุคคลดังกล่าวยังต้องสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ พึงจะต้องได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมและไม่เป็นการละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล โดยเฉพาะเรื่องของสิทธิในทางร่างกาย สิทธิในการสื่อสารหรือการเยี่ยมเยียนจากบุคคลภายนอก สิทธิในสุขอนามัยหรือการแพทย์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้เป็นมาตรฐานในการปฏิบัติของแต่ละประเทศ ทั้งนี้ ได้คำนึงถึงหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ที่จะไม่ถูกรุณหรือทารุณ เป็นสำคัญ

3.2.5.3 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Right 1966)⁶⁶

ข้อ 6(1) มนุษย์ทุกคนมีสิทธิโดยธรรมชาติในการดำรงชีวิต สิทธินั้นต้องได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมาย ไม่มีบุคคลใดสามารถล่วงชีวิตของใครได้ตามอำเภอใจ

ข้อ 7 บุคคลจะถูกกระทำทารุณกรรมหรือได้รับผลปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือด่าซ้ำมิได้.....

ข้อ 10 บุคคลทั้งปวงที่ถูกลิดรอนเสรีภาพต้องได้รับการปฏิบัติด้วยความมีมนุษยธรรมและความเคารพในศักดิ์ศรีแต่กำเนิดแห่งความเป็นมนุษย์

ยกเว้นในสภาพการณ์พิเศษ ผู้ต้องหาต้องได้รับการจำแนกออกจากผู้ต้องโทษในเรือนจำ และพึงได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างออกไปให้เหมาะสมกับสถานะที่ไม่ใช่ผู้ต้องโทษ และ

⁶⁶ โครงการศูนย์กฎหมายสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. เล่มเดิม. หน้า 241-427.

ต้องแยกผู้ต้องหาที่เป็นเด็กและเยาวชนออกจากผู้ต้องหาที่เป็นผู้ใหญ่และให้นำตัวขึ้นพิจารณาพิพากษาคดีให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้

ข้อ 17 บุคคลจะถูกแทรกแซง.....การติดต่อสื่อสารโดยพลการหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายมิได้ และจะถูกหลบหลู่เกียรติและชื่อเสียงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายมิได้ และบุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายมิให้ถูกแทรกแซงหรือหลบหลู่เช่นว่านั้น

ข้อ 18 บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิเสรีภาพในทางความคิด มโนธรรมและศาสนา สิทธินี้ย่อมรวมถึงเสรีภาพในการมีหรือนับถือศาสนา หรือมีความเชื่อถือตามคตินิยมของตน และเสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนาหรือความเชื่อของตน โดยการสักการบูชา การปฏิบัติ การประกอบพิธีกรรม และการสอน ไม่ว่าโดยลำพังตนเองหรือในชุมชนร่วมกับผู้อื่น และไม่ว่าต่อสาธารณชนหรือเป็นการส่วนตัว

บุคคลจะถูกบีบบังคับให้เสื่อมเสียเสรีภาพในการมีหรือนับถือศาสนาหรือความเชื่อตามคตินิยมของตนเองไม่ได้

เสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนาหรือความเชื่อของบุคคลอาจอยู่ภายใต้บังคับแห่งข้อจำกัดเฉพาะที่บัญญัติโดยกฎหมายและตามความจำเป็นเพื่อรักษาความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย สุขอนามัยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นมูลฐานของบุคคลอื่นเท่านั้น

3.2.5.4 หลักการเพื่อการคุ้มครองของบุคคลทุกคนที่ถูกคุมขังหรือจำคุก (Body of Principles for the Protection of All Persons Any Form of Detention or imprisonment 1988)⁶⁷

ข้อ 5(1) หลักการฉบับนี้ใช้บังคับกับบุคคลทุกคนในประเทศนั้น โดยจะต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติตามความแตกต่างใดๆ ในระหว่างบุคคลไม่ว่าจะเป็นเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา การนับถือหรือความเชื่อทางศาสนา ความคิดทางการเมืองหรือความคิดเห็นทางอื่น สัญชาติ แหล่งกำเนิดทางเผ่าพันธุ์หรือสังคม สถานะทางทรัพย์สิน ทางกำเนิดหรือทางอื่น

ข้อ 6 การกระทำทารุณ การปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นจะกระทำมิได้ และไม่ว่าจะมีพฤติการณ์ใดๆ เกิดขึ้นก็ไม่ให้นำมาเป็นข้ออ้างว่ามีความชอบธรรมในการกระทำทารุณ การปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น

ข้อ 19 ผู้ต้องขังพึงมีสิทธิได้รับการติดต่อเยี่ยมเยียน โดยเฉพาะจากคนในครอบครัวของตนเองและพึงได้รับโอกาสอย่างพอเพียงในการติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอกตาม

⁶⁷ ชาติ ชัยเดชสุริยะ, กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และ ญัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์. (2547). มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. หน้า 186.

เงื่อนไขและข้อจำกัดที่เหมาะสมโดยเป็นไปตามที่กฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับที่ชอบด้วยกฎหมายกำหนดไว้

ข้อ 24 ผู้ต้องขังพึงได้รับการจัดให้ตรวจสุขภาพโดยวิธีการทางการแพทย์ ในทันทีที่มีการรับตัวผู้นั้นเข้าสู่สถานที่คุมขังหรือจำคุก อีกทั้งในเวลาหลังจากนั้นในทุกเมื่อที่จำเป็น ทั้งนี้การจัดบริการทางการแพทย์ให้แก่ผู้ต้องขังโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

ข้อ 25 ผู้ต้องขังหรือที่ปรึกษาของผู้ต้องขังพึงมีสิทธิร้องขอ หรือยื่นคำร้องต่อ องค์กรศาลหรือองค์กรอื่นเพื่อเรียกร้องให้มีหน่วยบริการทางการแพทย์อื่นเข้าไปตรวจสุขภาพหรือ วินิจฉัยอาการของตนใหม่ ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความเหมาะสมเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัย และ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสถานที่คุมขังหรือเรือนจำนั้นด้วย

ข้อ 6 การตรวจอาการหรือสุขภาพของผู้ต้องขังจะต้องมีการบันทึกหลักฐานโดย ระบุชื่อของแพทย์ที่ทำการตรวจและผลการตรวจนั้น เพื่อให้มีการตรวจสอบได้ ทั้งนี้เป็นไปตาม หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องของกฎหมายภายในประเทศนั้น

บทที่ 4

วิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขัง ระหว่างพิจารณาคดี

จากสภาพสังคมในปัจจุบันที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น จากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ขยายตัวอย่างมาก ขณะเดียวกันจำนวนประชากรก็มีการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีกฎหมายเกิดขึ้นมากมายเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงของสังคม การกระทำความผิดต่อกฎหมายจึงมีปริมาณสูงขึ้นมากตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดมีปริมาณเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน ดังนั้น เมื่อปริมาณคดีล้นศาล การควบคุมตัวบุคคลหรือผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำหรือทัณฑสถานก็มีเพิ่มขึ้น และก่อให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาต่อระบบงานยุติธรรม หรือปัญหาต่อระบบงานราชทัณฑ์ สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ ทั้งในด้านของงบประมาณ บุคลากร การบริหาร การจัดการ ตลอดจนการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้เกิดขึ้นทั้งระบบ

เมื่อเกิดสภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมในสังคมจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ย่อมส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ที่ถูกควบคุมตัวโดยอำนาจรัฐ โดยเฉพาะบุคคลที่เป็นผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่สังคมหรือองค์กรของรัฐยังไม่สามารถทราบได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ตราบใดที่ยังไม่มีคำพิพากษาของศาลถึงที่สุด แต่ทั้งนี้ในสภาพสังคมปัจจุบัน โดยส่วนใหญ่ ได้มีการทราบไปให้บุคคลดังกล่าวเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไปแล้ว หากเห็นว่าบุคคลนั้นต้องถูกควบคุมตัวหรือคุมขังไว้ในเรือนจำหรือทัณฑสถาน โดยไม่ได้วิเคราะห์หรือไต่ตรองถึงเหตุใดๆ ทั้งนี้ เกิดจากสภาพปัญหาทางด้านกฎหมายของประเทศไทยในปัจจุบันที่ยังไม่มีความชัดเจน ก่อให้เกิดปัญหาความเข้าใจผิดในระบบกระบวนการยุติธรรม และการใช้ดุลยพินิจของเจ้าพนักงานของรัฐเป็นส่วนใหญ่ โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า กฎหมายที่เป็นหลักประกันการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในส่วนของกระบวนการยุติธรรมยังไม่ชัดเจน ซึ่งอาจก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลในสังคมได้ ดังนั้น ปัญหากฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี สามารถแยกพิจารณาได้ 3 ประเภท ดังนี้

4.1 วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

จากที่กล่าวมาแล้วเบื้องต้น รัฐธรรมนูญถือเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ หรือสังคมให้สามารถดำรงอยู่กันได้อย่างปกติสุข ประกอบกับการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชน หลักความเสมอภาค ตลอดจนการให้ความสำคัญในการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วย ในรัฐธรรมนูญของประเทศไทยนับจากมีการเปลี่ยนแปลง การปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย จะเห็นได้ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองหรือใช้อำนาจรัฐได้พยายามแสวงหามาตรการต่างๆเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทยมาโดยตลอด จนกระทั่งที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ได้มีการรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยไว้หลายกรณี นอกจากนี้ยังเป็น รัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทยที่ได้รับการรับรองหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย ดังนั้น จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับของประชาชน โดยเฉพาะการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ที่มีการบัญญัติรายละเอียดไว้อย่างชัดเจนถึง วิธีการดำเนินกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนการคุ้มครองสิทธิของบุคคลในกรณีต่างๆ ดังจะเห็นได้จาก กรณีการบัญญัติสิทธิพื้นฐานของบุคคลไว้ว่า บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการ อันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิด....ตามมาตรา 32 หรือการมีบทบัญญัติที่เป็นหัวใจสำคัญของรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี คือ มาตรา 33 ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และในวรรคสองได้วางหลักว่า ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญได้ตระหนักถึงความสำคัญของบุคคลดังกล่าวมากขึ้นกว่า รัฐธรรมนูญที่ผ่านมาหลายฉบับ

นอกจากนี้แล้วรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ยังได้บัญญัติในส่วนของ วิธีการหรือกระบวนการทางยุติธรรมไว้อย่างชัดเจน โดยเริ่มตั้งแต่มาตรา 237-247 ซึ่งเป็นการ กำหนดรายละเอียดต่างๆเกี่ยวกับขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐไม่ว่าจะเป็น ตำรวจ อัยการ หรือศาล เพราะถือเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจอันส่งผลกระทบต่อหรือเป็นการลิดรอน สิทธิเสรีภาพของบุคคลได้ไม่ว่าจะเป็นกรณีใดก็ตาม เช่น การออกหมายจับ และการคุมขังบุคคล จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้รับคำสั่งจากศาลเท่านั้น.....¹ หรือกรณีการออกหมายจับหรือหมายขังบุคคล จะออกได้ต่อเมื่อ มีหลักฐานตามสมควรว่าได้กระทำความผิดร้ายแรง หรือ มีหลักฐานตามสมควรเชื่อ

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 237 วรรค 1.

ว่าผู้หนึ่งจะหลบหนี หรือไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น² หรือกรณีการขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็ว และจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันตัวต้องอาศัยเหตุตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ โดยเฉพาะในกฎหมายและต้องแจ้งเหตุผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบโดยเร็ว³ นอกจากนี้ยังรับรองคุ้มครองในเรื่องของสิทธิที่จะอุทธรณ์คัดค้านการไม่ให้ประกันตัวในกรณีดังกล่าวได้ด้วย⁴ ในกรณีที่กระบวนการยุติธรรมดำเนินถึงขั้นตอนของการควบคุมหรือคุมขังแล้ว บุคคลดังกล่าวย่อมมีสิทธิพบและปรึกษานายความเป็นการเฉพาะตัว และมีสิทธิได้รับการเยี่ยมตามสมควร⁵ หรือระหว่างการคุมขังตัวบุคคลในคดีอาญาหรือในกรณีอื่นใด ผู้ถูกคุมขังเอง พนักงานอัยการ หรือบุคคลใดเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกคุมขัง มีสิทธิร้องต่อศาลท้องถิ่นที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญา หากเห็นว่าเป็นการใช้อำนาจโดยมิชอบด้วยกฎหมาย และเมื่อมีคำร้องเช่นนี้แล้วให้ศาลดำเนินการไต่สวนฝ่ายเดียวได้โดยด่วน ถ้าเห็นคำร้องนั้นมีมูลศาลมีอำนาจสั่งผู้คุมขังให้นำตัวผู้ถูกคุมขังมาศาลโดยพลัน และถ้าผู้คุมขังแสดงให้เป็นที่พอใจของศาลไม่ได้ว่าการคุมขังเป็นการชอบด้วยกฎหมายให้ศาลสั่งปล่อยตัวผู้ถูกคุมขังไปทันที⁶ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงบทบัญญัติที่สำคัญเกี่ยวกับการรับรองคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่เป็นผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ.2540 ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า ได้บัญญัติถึงรายละเอียดในแต่ละเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรม (Access to justice) อันแสดงให้เห็นถึงการกำหนดขอบเขต หรืออำนาจหน้าที่ที่สำคัญของเจ้าหน้าที่ไว้อย่างชัด เพื่อเป็นการแสดงออกถึงการให้ความคุ้มครองต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของรัฐธรรมนูญ แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะได้กำหนดถึงหลักเกณฑ์หรือวิธีการที่ชัดเจนดังกล่าว แต่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาของการใช้รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ยังไม่สามารถให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้อย่างทั่วถึง ซึ่งอาจเกิดจากเหตุผลหลายประการที่ถือเป็นปัญหาสำคัญที่รัฐควรแสวงหามาตรการหรือวิธีการแก้ไข เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ เช่น ปัญหาการใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ปัญหาสภาพทางสังคมที่มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดปัญหาการก่ออาชญากรรมในสังคมเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของประเทศที่ไม่อำนวยให้รัฐต้องสามารถ

² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 237 วรรค 2.

³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 239 วรรค 1.

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 239 วรรค 2.

⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 239 วรรค 3.

⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 240.

ดำเนินการเยียวยาหรือให้การรับรองคุ้มครองสิทธิของบุคคลเหล่านั้นได้อย่างเต็มที่ เมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

ดังนั้น เมื่อมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญของประเทศขึ้นในปี พ.ศ. 2550 อันผลเนื่องจากการปฏิรูปการเมืองการปกครองของประเทศ ส่งผลให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญในส่วนองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมใหม่อีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันแล้ว จะเห็นได้ว่าได้มีการยกเลิกบทบัญญัติที่มีอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อนหลายประการด้วยกัน กล่าวคือ ได้มีการยกเลิกบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาในมาตรา 237 - มาตรา 247 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่กำหนดรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับการวิธีการและขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม โดยการนำมาบัญญัติไว้อย่างกว้างและไม่ลงรายละเอียดชัดเจนในมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน เนื่องจากได้นำบทบัญญัติที่เป็นรายละเอียดดังกล่าวไปบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่เมื่อพิจารณาถึงหลักการของรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ มีการแก้ไขได้ยาก และหากมีการตรากฎหมายอื่นใดขึ้นมาขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญถือว่าใช้บังคับไม่ได้ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลถือเป็นเรื่องที่สำคัญที่รัฐควรรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ เพราะเนื่องจากเป็นกฎหมายสูงสุด แก้ไขยากหรือหากจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงแก้ไข ต้องมีกระบวนการในการแก้ไขที่ซับซ้อน ดังนั้น ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นการรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีอย่างเห็นได้ชัดเจนกว่ารัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

กรณีดังกล่าวเมื่อพิจารณาในส่วนองกฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวกับกรณีดังกล่าว ย่อมเห็นได้ว่ามีการบัญญัติรับรองคุ้มครองไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ประเทศเยอรมัน ซึ่งถือเป็นประเทศที่มีความเคร่งครัดในเรื่องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นสำคัญ โดยมีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ รัฐธรรมนูญของเยอรมันได้ให้ความสำคัญกับบุคคลทุกคนสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้อย่างเต็มที่ トラาบดีที่ไม่ไปรบกวนสิทธิของผู้อื่นหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้โดยค่านึงว่าบุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะมีชีวิตและมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ นอกจากนี้หลักความเสมอภาคของบุคคล ก็ถือเป็นหลักที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่เยอรมันให้ความเคร่งครัดและสามารถบังคับได้อย่างเห็นได้ชัดเจน โดยเฉพาะในส่วนองกระบวนการสอบสวนและพิจารณาคดีที่เป็นการถ่วงอ้อมอย่างรอบครอบดังนั้น ประเทศเยอรมันจึงถือเป็นประเทศที่ให้การคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่เห็นผลได้ชัดเจน ทำให้เกิดปัญหาการละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลน้อยลง

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจน เช่นเดียวกับเยอรมัน โดยเฉพาะในส่วนของ การจับกุม การคุมขังบุคคลไว้ในระหว่างพิจารณาคดี เป็นการนำตัวบุคคลเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล โดยบัญญัติให้เป็นอำนาจของศาลแต่เพียงผู้เดียวที่สามารถออกหมายดังกล่าวได้ ทั้งนี้รัฐจำเป็นต้องใช้ความระมัดระวังโดยยึดหลักความเหมาะสมเป็นสำคัญ ในรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐยังได้วางหลักประกันในเรื่องกรณีมิให้มีการใช้มาตรการใดๆที่เป็นการบังคับหรือฝืนใจให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถร้องขอให้มีการปล่อยตัวชั่วคราวได้ ถึงแม้ว่าจะมีการวางหลักประกันหรือไม่ก็ตาม หากเป็นกรณีดังกล่าวเป็นความผิดเล็กน้อย แต่ถ้ากรณีมิให้มีการวางหลักประกัน ในรัฐธรรมนูญดังกล่าวก็กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า “ห้ามเรียกเงินความเหมาะสมในแต่ละคดี” ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ในรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกานี้ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณามาก และเมื่อเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 จะมีความสอดคล้องกันหลายประการ เพราะมีการกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนในการปฏิบัติเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม แต่เมื่อเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญของประเทศไทยฉบับปัจจุบันแล้ว จะเห็นว่ายังมีความแตกต่างกันในเรื่องเนื้อหาที่ยังไม่ชัดเจน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้

สรุป สิทธิและเสรีภาพถือเป็นสิ่งสำคัญ ที่มีอยู่ติดตัวของบุคคลทุกคน และเป็นเรื่องของความชอบธรรมที่แต่ละบุคคลพึงมีในสังคม โดยเฉพาะในรัฐเสรีประชาธิปไตยส่วนใหญ่ถือว่าการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีความสำคัญอย่างยิ่ง ตามลัทธิปัจเจกชนนิยม ซึ่งยอมรับกันว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จะเห็นได้ว่า ทั้งสิทธิและเสรีภาพถือเป็นสิ่งจำเป็นที่รัฐจะต้องมีกฎหมายบัญญัติรับรองคุ้มครองหรือเข้ามาสอดส่องดูแลไม่ให้มีการละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้ รัฐธรรมนูญจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สามารถรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลได้ เพราะเนื่องจากรัฐธรรมนูญถือเป็นกฎหมายสูงสุด ที่วางระเบียบแบบแผนของสังคม โดยอำนาจของรัฐาธิปัตย์ ฉะนั้นเมื่อมีการบัญญัติหลักเกณฑ์ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของบุคคลไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญ ถือเป็นการให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพของบุคคลในสังคมพึงได้รับ โดยเฉพาะในส่วนของผู้ต้องหาหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีซึ่งเป็นบุคคลที่บริสุทธิ์ครบโดที่ยังไม่มีคำพิพากษาเด็ดขาด จะปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้ ถือเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 39 ดังนั้น เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่กำหนดรายละเอียดในเรื่องดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน แต่ต้องถูกยกเลิกไปเพราะมี

การเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศ ซึ่งได้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันขึ้นโดยการบัญญัติถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมไว้อย่างกว้าง ก่อให้เกิดการบัญญัติกฎหมายที่ไม่ชัดเจน หรืออาจทำให้เกิดช่องว่างของกฎหมายได้

4.2 วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นภารกิจของรัฐที่ต้องอำนวยความสะดวกให้กับสังคม เพื่อให้การดำเนินกระบวนการยุติธรรมเป็นไปอย่างสมบูรณ์ เนื่องจากรัฐเป็นผู้รับผิดชอบในการแสวงหาข้อเท็จจริงและหาพยานหลักฐานเพื่อตรวจสอบความจริงในเรื่องที่กล่าวหา ฉะนั้นการดำเนินคดีอาญาจะถือได้ว่า ผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานแห่งคดี ซึ่งผู้ถูกกล่าวหานี้หมายถึงผู้ต้องหา หรือจำเลย ที่ถูกผู้เสียหายฟ้องก่อนที่ศาลจะประทับฟ้อง เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาให้มีการนำเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีอย่างถูกต้องและเป็นธรรมและในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดี จะต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องเสมอ เพื่อตรวจสอบว่าการฟ้องของผู้เสียหายมีมูลและปฏิบัติตามขั้นตอนของกฎหมายครบถ้วน และในระหว่างที่ศาลยังไม่ประทับรับฟ้องมิให้ถือว่าบุคคลผู้นั้นอยู่ในฐานะจำเลย⁷ ด้วยเหตุนี้ พนักงานสอบสวน อัยการ และศาล จะปฏิบัติต่อบุคคลดังกล่าวเยี่ยงจำเลยในคดีไม่ได้ และจะใช้มาตรการควบคุมตัว หรือการใช้มาตรการอื่นๆ ในฐานะที่เป็นจำเลยในคดีไม่ได้เช่นกัน หลักนี้เป็นหลักประกันมิให้ผู้ถูกกล่าวหาในคดีต้องเป็นวัตถุแห่งการซักฟอกทั้งที่ยังไม่เป็นจำเลยในคดี ซึ่งทำให้ผู้ถูกกล่าวหาที่นั้นกลายเป็น กรรมในคดี ไม่ใช่ประธานในคดี เพราะหากผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี ก็จะต้องได้รับความคุ้มครองเรื่องความรวดเร็วและเป็นธรรมในการดำเนินคดีอาญา เนื่องจากตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีมีความสำคัญยิ่ง เพราะถ้าไม่มีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในกระบวนการดังกล่าวนี้ กระบวนการดำเนินคดีอาญาก็ไม่สามารถดำเนินได้โดยชอบ ด้วยเหตุนี้ เจ้าพนักงานของรัฐอาจใช้มาตรการบางประการเท่าที่จำเป็นเพื่อเอาตัวบุคคลที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในอำนาจรัฐ เพื่อสะดวกต่อการปฏิบัติหน้าที่ ดังนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงถือเป็นกฎหมายที่มีความสำคัญยิ่ง นอกจากนี้ยังเป็นแนวทางในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐต่อบุคคลเหล่านี้ อันเป็นการกระทำที่อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพ ตลอดจนการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย ได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงแก้ไขมาโดยตลอด ทั้งนี้ก็เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งในส่วนของมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลก็ได้มีการแก้ไขมาแล้วหลายครั้ง

⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165.

แต่ยังไม่สามารถที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่เป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยได้อย่างสมบูรณ์ เพราะเนื่องจากปัจจัยหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่โดยมิชอบ มีการใช้ดุลยพินิจในการปฏิบัติ หรือยึดถือแนวทางที่เคยปฏิบัติกันมาช้านาน ซึ่งวิธีปฏิบัติดังกล่าวกลายเป็นบรรทัดฐานของสังคมไปแล้ว โดยเฉพาะในส่วนของพนักงานสอบสวน ที่มีการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย เช่นการบังคับ ช่มชู้ให้ผู้ต้องหาให้การ หรือรับสารภาพ หรือมีการกระทำที่เป็น การทารุณกรรมต่อผู้ต้องหา เป็นต้น นอกจากนี้ในส่วนของศาลก็มีการพิจารณาการให้ประกันตัว หรือไม่ให้ประกันตัวของผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยใช้ดุลยพินิจ ซึ่งกรณีดังกล่าวอาจก่อให้เกิดการ ติตรอนสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้ ซึ่งกรณีดังกล่าวเป็นผลเนื่องมาจากปัญหาข้อกฎหมายของไทย ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่เปิดช่องให้เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถใช้ดุลยพินิจใน กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญามาตรา 87 วรรค 7 ซึ่งเป็นเรื่องการควบคุมตัวผู้ต้องหาระหว่างสอบสวน ในความผิดที่มีอัตรา โทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไปจะมีโทษปรับหรือไม่ก็ตาม ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติดๆกัน ได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวันและรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินแปดสิบสี่วัน ซึ่งกรณีดังกล่าว ส่วนใหญ่แล้วเจ้าหน้าที่จะใช้วิธีการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้จำนวน 84 วัน ซึ่งเป็นจำนวนสูงสุดที่ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้สามารถควบคุมตัวไว้ได้ แต่โดยหลักสิทธิมนุษยชนแล้ว การควบคุมตัวผู้ต้องหาระหว่างสอบสวนควรทำเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องควบคุมตัวไว้ ยาวนานเกินความจำเป็น⁸ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า กฎหมายดังกล่าวได้เปิดช่องในเจ้าหน้าที่สามารถใช้ ดุลยพินิจในการดำเนินการ ซึ่งบางกรณีในการใช้ระยะเวลาในการสืบสวนหาพยานหลักฐานหรือ ข้อเท็จจริงเพื่อใช้ดำเนินคดีกับบุคคลดังกล่าวไม่ได้ยาวนานถึง 84 วัน แต่เพื่อความสะดวกของ เจ้าหน้าที่ของรัฐแล้ว จะกำหนดระยะเวลาสูงสุดตามที่กฎหมายกำหนด โดยไม่ได้คำนึงถึงสิทธิและ เสรีภาพของบุคคลที่ต้องถูกควบคุม หรือถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพต่างๆที่บุคคลดังกล่าวยังเปรียบเสมือน ผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด

นอกจากนี้ในปัจจุบันมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับที่ 25 พ.ศ. 2550 โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 89/1 ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นระหว่างการสอบสวนหรือ พิจารณา พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำ หรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ จัดการตามหมายขังร้องขอ ศาลจะมีคำสั่งให้ขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานที่อื่นตามที่บุคคล ดังกล่าวร้องขอ หรือตามที่ศาลเห็นสมควร นอกจากเรือนจำก็ได้ เมื่อพิจารณาถึงบทบัญญัติดังกล่าว แล้วจะเห็นว่า เจตนารมณ์ของผู้ร่างมีความประสงค์ที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหา หรือจำเลย โดยเปิดช่องว่างให้ศาลสามารถออกคำสั่งให้ขังบุคคลเหล่านั้นไว้ในสถานที่อื่นตามที่

⁸ สหประชาชาติสิทธิเสรีภาพของประชาชน(สสส.). เล่มเดิม. หน้า 84.

บุคคลดังกล่าวร้องขอ แต่หากพิจารณาไตร่ตรองให้ดีแล้ว บทบัญญัติมาตราดังกล่าวนี้ ไม่ได้มีผลต่อการคุ้มครองสิทธิของประชาชนหรือผู้ต้องหาแต่อย่างใด เนื่องจากเป็นบทบัญญัติที่อาจก่อให้เกิดการตีความ หรือเป็นการให้อำนาจของฝ่ายปกครองสามารถใช้ดุลยพินิจได้ ดังจะเห็นได้จาก กรณีที่มีเหตุจำเป็นระหว่างสอบสวนหรือพิจารณา ซึ่งถามว่าเหตุจำเป็นดังกล่าวมีเหตุใดบ้างที่จะสามารถร้องขอให้ศาลออกคำสั่งให้ขังได้ หรือกรณีสถานคุมขังที่อื่นนอกเหนือจากเรือนจำ หมายถึงสถานที่ใดซึ่งไม่สามารถระบุได้ชัดเจน เพราะหากให้เป็นไปตามคำร้องขอของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจดังกล่าว อาจจะ ก่อให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านงบประมาณ บุคลากรในการควบคุมดูแล ฯลฯ เป็นต้น

4.3 วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ในส่วนของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมของไทย เมื่อมีการจับผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้แล้ว ในระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดี ศาลอาจออกหมายขังผู้ต้องหาหรือจำเลยก็ได้ จะเห็นได้ว่า การกระทำความดังกล่าวถือเป็นการนำตัวบุคคลเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดยอำนาจรัฐ และก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพที่มีอยู่ของบุคคล ซึ่งสิทธิที่ได้รับผลกระทบประการแรกได้แก่ สิทธิในการเดินทางที่ต้องเสื่อมอิสรภาพไป เพราะการนำบุคคลไปอยู่สถานที่ที่รัฐกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ โดยบุคคลผู้นั้นไม่ได้รับอนุญาตให้สามารถจากไปโดยสมัครใจ ทั้งนี้เนื่องจากถูกจำกัดโดยอำนาจของรัฐหรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือหน่วยงานของรัฐอื่นๆ เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกทำให้เสื่อมอิสรภาพในการเดินทางดังกล่าวไป ซึ่งถือสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่ง ดังนั้น ในกระบวนการของการทำให้เสื่อมอิสรภาพ รัฐต้องมีกฎหมายรองรับอย่างชัดเจน โดยเฉพาะกฎหมายเกี่ยวกับการจับกุมหรือควบคุมดูแลบุคคลดังกล่าวเพื่อให้สอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากล หรือเพื่อไม่ให้เกิดการละเมิดต่อหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

กรมราชทัณฑ์ถือเป็นหน่วยงานที่สำคัญในการดูแลควบคุมบุคคลที่ถูกทำให้เสื่อมอิสรภาพ จึงจำเป็นต้องมีมาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจนในการปฏิบัติ เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ประเทศไทยมีกฎหมายที่ใช้กับบังคับเกี่ยวกับกรณีดังกล่าวได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ซึ่งใช้บังคับมานานกว่า 70 ปี ซึ่งกรณีดังกล่าวไม่มีว่าจะเป็นผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษเด็ดขาดตามคำพิพากษาศาลหรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ล้วนอยู่ภายใต้การบังคับตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ฉบับนี้ ทั้งนี้ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังทั้งสองกรณีจะต้องแตกต่างกันชัดเจน และในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ก็ได้ให้การรับรองถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่

⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 71.

เป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้พอสมควร โดยบัญญัติรับรองไว้ในมาตรา 11 วรรคสอง เรื่อง การแยกประเภทของผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษเด็ดขาดออกจากผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี เพื่อประโยชน์ ในการควบคุม การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรวมถึงการอบรมแก้ไขพฤติกรรมของผู้ต้องขัง จากประเภท หนึ่งไปยังอีกประเภทหนึ่ง ทั้งนี้ เพราะผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดียังไม่ถือว่าเป็นผู้กระทำความผิด ตามกฎหมาย อาจเป็นผู้บริสุทธิ์ก็ได้ ดังนั้นต้องมีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังประเภทดังกล่าวผิดแผก แยกต่างจากนักโทษเด็ดขาดออกไป เพราะอาจได้รับอิทธิพลเลวร้ายจากนักโทษเด็ดขาดได้ แสดง ให้เห็นว่าเจตนารมณ์ของกฎหมายไม่ต้องการให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไปคลุกคลีกับนักโทษ เด็ดขาด แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงบทบัญญัติมาตรา 11 วรรคสอง ที่วางหลักไว้ว่า “คนต้อง ขังและคนฝาก ให้แยกขังได้ต่างหากจากนักโทษเด็ดขาดเท่าที่จะกระทำได้” จะเห็นได้ว่าแม้ เจตนารมณ์ของผู้ร่างต้องการที่จะให้มีการแยกขังกันอย่างเด็ดขาด แต่อาจจะเนื่องมาจากสถานที่คุม ขังในสมัยที่ร่างกฎหมายนี้ยังมีอยู่จำกัด ทำให้ต้องเปิดช่องว่างเอาไว้ท้ายมาตรา 11 วรรคสอง นี้ว่า ให้แยกคนต้องขังและคนฝากออกจากกันกับนักโทษเด็ดขาดเท่าที่จะกระทำได้ อันมีผลทำให้ แม้ในปัจจุบันนี้ก็ยังไม่มีการแยกคนต้องขังและคนฝากขังออกจากนักโทษเด็ดขาดได้อย่างจริงจัง ยิ่งในระยะนี้มีผู้ต้องขังเพิ่มมากขึ้นทำให้ปฏิบัติได้ยากขึ้น ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่รัฐหรือหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะกรมราชทัณฑ์จำเป็นต้องแสวงหามาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจน เพื่อ รับรองคุ้มครองสิทธิของบุคคลดังกล่าวไม่ให้เกิดการปฏิบัติที่ถือว่าเป็นการลดคุณค่าของความ เป็นมนุษย์ ครอบคลุมที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด

4.4 วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์

จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยได้มีกฎหมายเพื่อบังคับใช้เกี่ยวกับงานด้านราชทัณฑ์ โดย การตราพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ซึ่งถือเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับและถือปฏิบัติกันมา ยาวนานถึง 73 ปี ประกอบกับกฎ ระเบียบ ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ที่ออกมาเพื่อใช้กับงานทางด้าน ราชทัณฑ์ดังกล่าว บางกรณียังไม่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลง ซึ่งท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่ก้าวหน้า ทั้งด้านกฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จำเป็นที่จะต้องมีการตรากฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ต่างๆออกมาใช้ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน เมื่อพิจารณาถึงมาตรการทางกฎหมายใน ส่วนที่เกี่ยวกับการออกกฎกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งถือเป็นกฎหมายที่มี ผลกระทบต่อการให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีอีกประการหนึ่งแล้ว จะเห็น ว่า ยังมีข้อบกพร่องอยู่บางประการที่มาตรการทางกฎหมายดังกล่าว ไม่สามารถคุ้มครองสิทธิและ เสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้อย่างเต็มที่ อาจจะเป็นเนื่องมาจากเป็นกฎหมายที่เปิด

ช่องว่างไว้อย่างกว้างๆ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ที่สามารถใช้ดุลพินิจในการปฏิบัติงาน หรืออาจเป็นเพราะกฎหมายที่ตราออกมาใช้บังคับนั้น เป็นกฎหมายที่เก่าส่งผลทำให้การใช้บังคับไม่สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติในปัจจุบัน โดยเฉพาะในส่วนของกฎกระทรวงที่ใช้บังคับในงานราชทัณฑ์ปัจจุบันนี้ ยังถือว่าเป็นกฎกระทรวงที่ใช้มายาวนานมาก ทำให้เกิดปัญหาการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่เป็นช่องว่างในแสวงหาผลประโยชน์แก่ตนเองได้ สำหรับกฎกระทรวงที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแล้วเห็นว่า ยังไม่สอดคล้องกับวิธีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวในด้านต่างๆ โดยเฉพาะ

สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย กรณี สิทธิได้รับอาหารและน้ำดื่ม ซึ่งกรณีดังกล่าว แม้ว่าปัจจุบันในทางปฏิบัติกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้เรือนจำต่างๆ จัดอาหารให้แก่ผู้ต้องขังได้รับประทานตามหลักโภชนาการครบ 5 หมู่วันละ 3 มื้อ ถือว่าเพียงพอต่อความต้องการของร่างกายมนุษย์ และสอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากลเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี แต่ทั้งนี้ ในส่วนของกฎหมายที่ใช้เป็นหลักเกณฑ์ ขอบังคับ ยังถือว่ายังไม่สอดคล้องมากนัก เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติ ดังกล่าว เนื่องจากกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 77 กำหนดให้เรือนจำจัดอาหารให้แก่ผู้ต้องขังอย่างน้อย 2 มื้อ คือเช้ากับเย็น ซึ่งถือว่าเป็นปริมาณที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย ทั้งนี้หากเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ช่องว่างของกฎหมายดังกล่าวปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแล้ว อาจส่งผลให้เกิดการละเมิดสิทธิและเสรีภาพ และเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ ดังนั้น ควรมีการแก้ไขปรับปรุงกฎกระทรวงดังกล่าว ให้สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติที่ทางราชทัณฑ์ได้ดำเนินการอย่างเหมาะสมดีแล้วในปัจจุบัน

ในส่วนของสิทธิได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอนก็เช่นเดียวกัน ปัจจุบันมีกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้เรือนจำจ่ายเครื่องแต่งกายที่จำเป็นให้แก่ผู้ต้องขังมากกว่าที่กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 70 กำหนดไว้ โดยนอกเหนือจากเครื่องแบบผู้ต้องขัง 2 ชุดต่อคนต่อปีแล้ว ยังมีการแจกผ้าผัดคออาบน้ำเพิ่มอีก 1 ผืน ต่อคนต่อปี กางเกงชั้นใน 2 ตัว ต่อคนต่อปี และผ้าเช็ดตัว 1 ผืน ต่อคน ใช้ 2 ปี ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์แก่ผู้ต้องขังที่จะใช้ในอนามัยส่วนตัว แต่ความเป็นจริงแล้วทางราชทัณฑ์ได้รับการจัดสรรงบประมาณสำหรับกรณีดังกล่าวไม่เพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขังที่มีอยู่จริง จึงได้อนุโลมให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี สามารถใช้เครื่องนุ่งห่มส่วนตัวมาใช้ในเรือนจำได้ ดังนั้น ในส่วนของกฎกระทรวงที่ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติดังกล่าวก็ควรได้รับการแก้ไขให้สอดคล้องกับการปฏิบัติที่แท้จริงของทางกรมราชทัณฑ์ด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากล

นอกจากนี้ยังมีกฎกระทรวงที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่เรือนจำอีกประการหนึ่งคือ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 35 และข้อ 36 ซึ่งกำหนดเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการตรวจค้นร่างกายของผู้ต้องขังทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษเด็ดขาด หรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ทั้งนี้ในกฎกระทรวงดังกล่าวได้กำหนดไว้เฉพาะหลักเกณฑ์ทั่วไปว่าให้สามารถตรวจค้นร่างกายของผู้ต้องขัง แต่ในส่วนของรายละเอียด และวิธีการตรวจค้นมิได้บัญญัติไว้ชัดเจน ซึ่งอาจส่งผลทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถใช้อำนาจหรือใช้ดุลพินิจเกินขอบเขตได้ เช่น การตรวจค้นด้วยวิธีให้ผู้ต้องขังเปลือยกายต่อหน้าบุคคลทั่วไป หรือการตรวจค้นโดยการล้วงทวารหนัก เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ย่อมถือได้ว่าเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ ดังนั้น จึงควรแก้ไขกฎกระทรวงดังกล่าวเพื่อกำหนดแนวทางเกี่ยวกับรายละเอียดการตรวจค้นให้มีความชัดเจนมากขึ้น

4.5 วิเคราะห์มาตรการในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

จากการศึกษาถึงแนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี แนวคิดว่าด้วยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนแนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษ ตามที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 และจากการศึกษาถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของต่างประเทศ ตามรายละเอียดที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 หัวข้อที่ 3.2 สามารถวิเคราะห์ถึงมาตรการในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทย โดยพิจารณาเปรียบเทียบกับต่างประเทศ และหลักมาตรฐานสากลเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งจะเห็นได้ว่าสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศไทยได้พยายามแสวงหามาตรการต่างๆ เพื่อรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวเพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการบัญญัติกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ต่างๆ ขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากลให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งนี้ ในการพัฒนามาตรการในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวของแต่ละประเทศ ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ฯลฯ เป็นต้น ล้วนแล้วแต่มีผลกระทบต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีทุกประการ ดังจะเห็นได้จากประเทศที่มีสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่ดี หรือประเทศที่พัฒนาแล้วย่อมมีมาตรการในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเหล่านี้ได้ดีกว่าประเทศที่มีปัญหาทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เป็นต้นเช่น กรณีของประเทศที่ได้ทำการศึกษามาในบทที่ 3 จำนวน 4 ประเทศได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และเยอรมันนั้น จะเห็นได้ว่าเป็นกลุ่มประเทศที่มีความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ไม่ว่าจะเป็นทางด้านงบประมาณในการพัฒนาระบบมาตรการในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของ

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ด้านบุคลากรที่มีจำนวนเพียงพอต่อระบบงานราชทัณฑ์ และด้านมาตรการทางกฎหมายที่มีพัฒนาให้สอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากล ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆ ตามที่ได้กล่าวมา ประกอบกับมาตรการในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศไทย สามารถสรุปรายละเอียดดังนี้

4.5.1 สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ในการแสวงหามาตรการในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีซึ่งถือเสมือนเป็นบุคคลที่บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าได้กระทำความผิด ดังนั้นจะปฏิบัติต่อบุคคลดังกล่าวเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญที่รัฐจะต้องพยายามหามาตรการต่างๆ มาบัญญัติรับรองคุ้มครองบุคคลเหล่านั้น เพื่อให้สอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากลที่วางไว้ แต่ทั้งนี้การที่ประเทศต่างๆ จะสามารถหาวิธีการหรือมาตรการใดๆ มาคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวได้มากเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ หลายประการตามที่ได้อธิบายแล้วข้างต้น ซึ่งสำหรับสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศไทยเรานั้น ที่ได้รับการรับรองคุ้มครองในบางประการที่สอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากลได้แก่

4.5.1.1 สิทธิได้รับอาหารและน้ำดื่ม

จากกรณีศึกษาดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในปัจจุบันได้รับการคุ้มครองเพิ่มมากขึ้นในส่วนของ การได้รับอาหารและน้ำดื่มที่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกายซึ่งกฎหมายไทยปรากฏหลักเกณฑ์การปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดเลี้ยงอาหารแก่ผู้ต้องขังไว้ในกฎกระทรวงมหาดไทย ข้อ 75-80 และข้อ 128 ซึ่งกรมราชทัณฑ์ได้พยายามเน้นให้จัดอาหารที่มีคุณค่าตามหลักโภชนาการครบ 5 หมู่ โดยจัดทำรายการอาหารประจำวันเพื่อให้ผู้ต้องขังได้ทราบตามตัวอย่างรายการอาหารสำหรับผู้ต้องขังในรอบ 31 วัน ซึ่งได้กำหนดเป็นแนวทางให้เรือนจำและทัณฑสถานต่างๆ นำไปประกอบอาหารให้ผู้ต้องขังรับประทาน โดยสามารถปรับเปลี่ยนรายการอาหารได้ตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ นอกจากนี้ในส่วนของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ต้องไปศาล กรมราชทัณฑ์ก็ได้กำหนดให้เรือนจำเตรียมอาหารกลางวันให้ผู้ต้องขังดังกล่าวติดตัวไปด้วย อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่พึงได้รับ ซึ่งสอดคล้องกับหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยพลเมือง 1948 ข้อ 3 ที่กำหนดว่า บุคคลทุกคนมีสิทธิในการดำรงชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งร่างกาย และในข้อ 25(1) ได้กำหนดว่า บุคคลทุกคนมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพ อันเพียงพอสำหรับสุขภาพ และความเป็นอยู่ของตนและครอบครัว รวมทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการดูแลสุขภาพทางแพทย์.....นอกจากนี้ในทางเรือนจำ และทัณฑสถานยังอนุญาตให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาสามารถเลือกซื้ออาหารจาก

ภายนอกหรือจากร้านสะดวกซื้อได้ โดยค่าใช้จ่ายส่วนตัว ซึ่งสอดคล้องกับหลักมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ ข้อ 87 แสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันเรือนจำให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้ต้องขังในด้านอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการในปริมาณที่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย และให้อิสระต่อการเลือกซื้ออาหารได้ตามความต้องการขึ้น แต่ทั้งนี้กรณีดังกล่าวแม้ว่าในทางปฏิบัติกรมราชทัณฑ์หรือเรือนจำจะได้ตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิในการได้รับอาหารและน้ำดื่มของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย แต่ในส่วนของกฎกระทรวงมหาดไทย ที่ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 77 ยังกำหนดให้เรือนจำจัดอาหารให้แก่ผู้ต้องขังอย่างน้อย 2 มื้อ คือ เช้ากับเย็น ซึ่งไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล เพราะมีปริมาณที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกายคนโดยทั่วไป ฉะนั้น ควรมีการแก้ไขบทบัญญัติของกฎกระทรวงให้มีความสอดคล้องกับทางปฏิบัติ เพื่อให้เป็นไปตามหลักมาตรฐานสากล และแสดงให้เห็นถึงการเคารพต่อสิทธิของผู้ต้องขังอย่างสมบูรณ์ อีกทั้งเพื่อไม่ให้เกิดช่องว่างของกฎหมายให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจในทางปฏิบัติได้

นอกจากนี้แล้ว เมื่อพิจารณาถึงมาตรการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในกรณีดังกล่าวของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของต่างประเทศแล้ว จะเห็นได้ว่า มาตรการทางกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น ได้กำหนดหน้าที่ให้เรือนจำจัดบริการอาหารแก่ผู้ต้องขังไว้ใน พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (The Prison Law 1953) ข้อ 34 โดยคำนึงถึงสุขภาพ อายุ และชนิดของงานที่ทำ ดังนั้น ปริมาณของอาหารที่จัดให้แก่ผู้ต้องขังทุกคนจะจัดตามความจำเป็น และเพียงพอต่อความต้องการของร่างกายมนุษย์ ซึ่งก็คล้ายคลึงกับปฏิบัติของประเทศไทย แต่ที่แตกต่างคือ ประเทศญี่ปุ่น ได้มีการจัดอาหารพิเศษให้แก่ผู้ต้องขังในโอกาสต่างๆ เช่น วันปีใหม่ วันหยุดแห่งชาติ และวันของผู้ต้องขัง รวมทั้งจัดอาหารพิเศษสำหรับผู้ต้องขังชาวต่างชาติแตกต่างจากอาหารของผู้ต้องขังทั่วไป ซึ่งกรณีดังกล่าวเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจที่ดีของประเทศ ทำให้มีงบประมาณในส่วนดังกล่าวมากกว่าประเทศไทย

สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา ก็ได้ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังดังกล่าว โดยรัฐจะต้องให้ความสนใจและเข้าไปดูแลให้ผู้ต้องขังได้รับอาหารที่มีคุณภาพในปริมาณที่เพียงพอ เนื่องจากอาหารเป็นสิ่งที่เป็นพื้นฐานของชีวิต ปราบกฏตามข้อสนับสนุนของสมาคมการราชทัณฑ์แห่งสหรัฐอเมริกา โดยกำหนดให้จัดสรรงบประมาณด้านอาหารที่มีมาตรฐานและอย่างเพียงพอต่อการเลี้ยงดูผู้ต้องขังให้ครบ 3 มื้อ และกำหนดรายการอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ มีความหลากหลาย และนอกจากนี้ยังได้มีการจัดอาหารพิเศษสำหรับฉลองวันสำคัญต่างๆเช่นเดียวกับของประเทศญี่ปุ่น เช่น วันสำคัญทางศาสนา ซึ่งเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่กำหนดไว้ ส่วนเรื่องการเตรียมอาหารนั้น ส่วนใหญ่จะอนุญาตให้บริษัทเอกชนเข้ามาทำการประมูลเพื่อเข้ามาทำหน้าที่ปรุงอาหารให้แก่ผู้ต้องขัง แต่ในกรณีดังกล่าวก็มีข้อเสียคือ มีการจัดอาหารไม่

เพียงพอกับความต้องการของผู้ต้องขัง ทำให้เกิดความหิวและความเครียดนำไปสู่การต่อสู้ หรือความไม่สงบเกิดขึ้นในเรือนจำได้

4.5.1.2 สิทธิได้รับการรักษาพยาบาล

สิทธิดังกล่าวนี้ในประเทศไทยปัจจุบันมีบทบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 50 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 กฎกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ที่กำหนดรายละเอียดในการรักษาพยาบาลและตรวจสุขภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ อันเป็นการสอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากล และหลักกฎหมายของต่างประเทศ เช่น ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่นข้อ 32 และ 33 กำหนดให้กรณีผู้ต้องขังป่วยรวมถึงผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังที่คลอดลูก หรือผู้ต้องขังที่อ่อนอายุ หรือไร้ความสามารถ ควรได้รับการรักษาจากแพทย์ และถ้าจำเป็นให้ส่งไปสถานพยาบาลในเรือนจำ หากกรณีผู้ต้องขังป่วยเป็นโรคติดต่อก็อาจถูกส่งไปรักษาที่โรงพยาบาลภายนอกได้ตามแต่สถานการณ์ นอกจากนี้ผู้ต้องขังที่ป่วยอยู่อาจได้รับการรักษาจากแพทย์ที่ตนเองเสนอได้ โดยค่าใช้จ่ายของตนเอง สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกาแล้ว ก็ได้มีการปฏิบัติเช่นเดียวกัน โดยคำนึงถึงสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลอย่างเหมาะสมและเพียงพอตามที่บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ ดังนั้น ผู้ต้องขังสามารถเรียกร้องสิทธิเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวได้ หากมีการปฏิบัติไม่เหมาะสมของการรักษาพยาบาลที่ได้รับ หรือการไม่เอาใจใส่ดูแลผู้ต้องขังป่วยอย่างเพียงพอ

แต่ทั้งนี้ในทางปฏิบัติประเทศไทยมีปัญหาการขาดแคลนแพทย์เพื่อทำการรักษาดูแลผู้ต้องขังดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากปัจจุบันมีแพทย์ที่อยู่ประจำเรือนจำเพียงทัณฑสถานโรงพยาบาลราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นสถานที่รับรักษาผู้ต้องขังป่วยที่เรือนจำ หรือทัณฑสถานทั่วประเทศส่งมารับการรักษา และสถานพยาบาลส่วนกลาง 4 แห่ง ซึ่งเป็นสถานพยาบาลขนาดใหญ่ ฉะนั้นแม้ในปัจจุบันเรือนจำทุกแห่งได้จัดให้มีสถานพยาบาลเพื่อเป็นการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังป่วย แต่ไม่มีแพทย์ประจำอยู่ทุกแห่ง จึงถือเป็นปัญหาที่สำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในการได้รับการรักษาพยาบาล แม้ว่าจะมีกฎหมายที่มีบทบัญญัติในการคุ้มครองสิทธิดังกล่าวก็ตาม ซึ่งกรณีดังกล่าว เนื่องมาจากสภาพปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของประเทศที่ค่อนข้างต่ำ ทำให้การจัดสรรงบประมาณในส่วนนี้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ต้องขังได้เท่าเทียมกับประเทศที่มีสภาพเศรษฐกิจที่ดี เช่น ญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา หรือประเทศที่พัฒนาแล้ว

สำหรับมาตรการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ไม่สอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากล นั้น สามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

4.5.1.3 สิทธิได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน

ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้พยายามจัดให้มีการบริการเครื่องนุ่งห่มหลับนอนให้เหมาะสมและเพียงพอต่อความต้องการของผู้ต้องขังทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นนักโทษเด็ดขาด หรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี โดยเฉพาะเรื่องเครื่องนุ่งห่มซึ่งได้มีการกำหนดแบ่งแยกไว้โดยชัดเจนตามกฎหมายกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 69-70 แต่ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่มีความต้องการหรือความจำเป็นในเครื่องนุ่งห่มแล้ว ถือว่าการบริการดังกล่าวแก่ผู้ต้องขังหรือนักโทษยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของมนุษย์ โดยเฉพาะผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีซึ่งเปรียบเสมือนบุคคลที่บริสุทธิ์ที่ราบจนที่จะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำผิด ดังนั้นจะปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้นดังเช่นผู้กระทำผิดไม่ได้ นอกจากนี้ในส่วนของที่หลับนอนของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดียังไม่มีการแบ่งแยกโดยชัดเจน ส่งผลทำให้กระทบสิทธิและเสรีภาพเป็นอย่างมาก กรณีดังกล่าวเห็นว่า ยังไม่สอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากลและหลักกฎหมายของต่างประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยหลายประการ เช่น สภาพเศรษฐกิจ สังคม ของประเทศที่ยังไม่อำนวย นอกจากนี้ยังมีปัญหาทางด้านงบประมาณ และด้านบุคลากรที่ไม่เพียงพอต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวได้ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศญี่ปุ่นแล้วจะเห็นได้ว่า ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศญี่ปุ่นจะได้รับการจัดสรรเสื้อผ้าแยกแตกต่างจากนักโทษเด็ดขาด และกำหนดให้มีการแยกขังโดยชัดเจน โดยกำหนดให้จำคุกเดี่ยว ยกเว้นกรณีที่ไม่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังในการได้รับการรักษาบางประการ เพราะความเจ็บป่วยด้านจิตใจหรือร่างกาย สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกาที่เช่นเดียวกัน การกำหนดเครื่องแต่งกายจะคำนึงถึงสภาพภูมิอากาศ ทนทาน ประหยัด ง่ายต่อการซ่อมแซม ซึ่งจะจัดเสื้อผ้าให้ผู้ต้องขังตั้งแต่วันที่เข้ามาอยู่ในเรือนจำ โดยจัดให้มีทั้งเสื้อเชิ้ต เสื้อยัด กางเกงขายาว กางเกงสั้นใน เข็มขัด ถุงเท้า และเสื้อกันหนาว เป็นต้น

4.5.1.4 สิทธิเกี่ยวกับการตรวจค้นร่างกาย

ปัญหาในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในร่างกายของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ปัญหาเกี่ยวกับการตรวจค้นร่างกาย ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากกฎหมายกระทรวงมหาดไทย ซึ่งออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 35-36 โดยได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการตรวจค้นร่างกายของผู้ต้องขังไว้ แต่ทั้งนี้ไม่ได้กำหนดรายละเอียดของวิธีการตรวจค้นไว้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ใช้ดุลพินิจในการตรวจค้นร่างกายของผู้ต้องขังได้อย่างกว้างขวาง เพราะกรณีดังกล่าวเจ้าหน้าที่อาจก่อให้เกิดความรุนแรง หรือกระทำโดยเปิดเผยต่อผู้อื่น

เช่น การให้เปลือยกาย การตรวจค้นโดยการล้วงทวารหนัก เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ย่อมถือได้ว่าเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้

4.5.1.5 สิทธิที่จะไม่ถูกใช้เครื่องพันธนาการ

ปัจจุบันแม้ว่าในประเทศไทยได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง โดยกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 14 แต่ในทางปฏิบัติยังมีการใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังโดยไม่สมควร เช่นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่มีอัตราโทษสูง หรือคดียาเสพติด ได้กำหนดให้ผู้ต้องขังต้องถูกใส่ตรวนตลอด 24 ชั่วโมง โดยอ้างเพียงเหตุผลตามมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ทั้งนี้ไม่ได้พิจารณาถึงความเหมาะสมหรือผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลแต่อย่างใด ถือเป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเชิงมิใช่มนุษย์ ทั้งที่บุคคลดังกล่าวยังไม่ถือว่าเป็นผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษา ดังนั้นกรมราชทัณฑ์หรือเรือนจำควรมีการกำหนดรายละเอียดหรือหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังดังกล่าว ในบางกรณีหรือบางเวลาที่เหมาะสม ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เจ้าหน้าที่ใช้ดุลยพินิจในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเกินกว่าเหตุได้

4.5.2 สิทธิเสรีภาพด้านการสื่อสาร

4.5.2.1 สิทธิได้รับการเยี่ยมเยียนจากญาติหรือทนายความ

กรณีดังกล่าวตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ได้บัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการสื่อสารของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในมาตรา 33 โดยให้ผู้ต้องขังได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อจากบุคคลภายนอกได้ โดยเฉพาะทนายความซึ่งสามารถเข้าพบผู้ต้องขังได้ทุกวัน และทุกเวลาตั้งแต่ 8.00 ถึง 16.00 น. นอกจากนี้ในกรณีพิเศษยังอาจขออนุญาตผู้บัญชาการเรือนจำเข้าพบผู้ต้องขังนอกเวลาได้อีกด้วย ยกเว้นเวลาที่นำตัวผู้ต้องขังเข้าห้องเก็บตัวในเรือนนอนแล้ว ดังนั้น จะเห็นได้ว่าสิทธิได้รับการเยี่ยมเยียนจากทนายความตามกฎหมายไทยถือว่าได้รับการคุ้มครอง และสอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากล และกฎหมายของต่างประเทศ แต่กรณีสิทธิและเสรีภาพได้รับการเยี่ยมเยียนจากบุคคลภายนอกรวมถึงญาติพี่น้องของผู้ต้องขังดังกล่าว ยังคงมีข้อจำกัดสิทธิอยู่บางประการ เช่น กำหนดวันและเวลาที่เข้าเยี่ยม หรือกำหนดขั้นตอนวิธีปฏิบัติในการเยี่ยมเยียน ที่มีรายละเอียดมากพอสมควร นอกจากนี้ยังมีข้อบังคับที่ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่สามารถขัดขวางจนกระทั่งใช้กำลังพอสมควรแก่ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสิทธิเสรีภาพดังกล่าวยังไม่ได้รับการคุ้มครองเพียงพอ อันเป็นการสอดคล้องต่อหลักมาตรฐานสากลเนื่องจากบุคคลดังกล่าวยังถือเป็นบุคคลที่ยังไม่มีความผิด หรือเป็นผู้ต้องขังเด็ดขาด ดังนั้นจึงสามารถติดต่อสื่อสารกับญาติพี่น้องหรือบุคคลภายนอกได้เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปโดยไม่

จำกัดวันเวลาเยี่ยมชมเยียน ยกเว้นกรณีที่น่าจะก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งจะต้องพิจารณาแล้วแต่กรณีตามสมควร

4.5.2.2 สิทธิการติดต่อสื่อสารด้านอื่น

ในประเทศไทยได้กำหนดให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีสามารถติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกได้หลายกรณีด้วยกัน อาทิเช่น การติดต่อสื่อสารทางด้านจดหมาย ซึ่งกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้สามารถส่งจดหมายถึงญาติมิตรได้โดยไม่จำกัดจำนวน แต่กรณีดังกล่าวจำเป็นต้องจำกัดขอบเขตการติดต่อสื่อสารไว้บางประการ เช่น จำกัดเรื่องถ้อยคำ เนื้อหาของจดหมายที่อาจส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี หรือส่งผลกระทบต่อใช้อำนาจควบคุมของของเจ้าหน้าที่เรือนจำ เป็นต้น ดังนั้นจึงต้องมีการตรวจสอบข้อความหรือเนื้อหาในจดหมาย ทั้งนี้โดยอ้างเหตุผลในการตรวจสอบเพื่อต้องการสืบค้นข้อความเกี่ยวกับการหลบหนี สิ่งของต้องห้าม ข้อความลามกและสารเสพติดต่างๆ นอกจากนี้ในปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้ผู้ต้องขังสามารถติดต่อสื่อสารกัน โดยทางโทรศัพท์ได้ เพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วแก่ผู้ต้องขังในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอก แต่อย่างไรก็ดีการติดต่อสื่อสารดังกล่าวก็ยังคงมีการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่เรือนจำได้บางกรณีที่จะไม่กระทบสิทธิผู้ต้องขังมากนัก เพื่อประโยชน์ในด้านความปลอดภัย ความมั่นคง และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเรือนจำ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ปัจจุบันประเทศไทยได้ให้ความสำคัญต่อสิทธิและเสรีภาพด้านการสื่อสารของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ได้มีการพัฒนาปรับปรุงมาตรการในการคุ้มครองสิทธิดังกล่าวให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น

เมื่อเปรียบเทียบกับสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศญี่ปุ่นแล้ว จะเห็นว่า ประเทศญี่ปุ่นจะให้สิทธิและเสรีภาพในเรื่องดังกล่าวมากกว่าประเทศไทย กล่าวคือ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีสามารถได้รับการเยี่ยมจากบุคคลใดก็ได้ตามความต้องการ โดยการสนทนาด้วยภาษาที่เจ้าพนักงานสามารถเข้าใจและสังเกตการณ์ได้ ภายในระยะเวลาหนึ่งถึงสองชั่วโมงต่อวันเป็นประจำทุกวัน นอกจากนี้แล้วผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดียังสามารถส่งหรือรับจดหมายจากบุคคลภายนอกหรือญาติมิตรได้ตามต้องการ แต่เนื้อหาในจดหมายต้องไม่มีแนวโน้มในการปิดบังหรือทำลายพยานหลักฐาน หรือไม่มีแนวโน้มที่จะทำให้ความมั่นคงในการกักตัวผู้ต้องขังลดน้อย หรือทำลายระเบียบของเรือนจำ นอกจากนี้ในจดหมายที่เป็นภาษาต่างประเทศต้องมีการแปลเป็นภาษาญี่ปุ่น โดยผู้ต้องขังเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเอง แต่ในทางปฏิบัติก็จะให้เขียนได้เฉพาะภาษาญี่ปุ่นเท่านั้น

ในส่วนของสิทธิและเสรีภาพด้านการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวไว้ใน Standard ข้อ 23 – 6.1 (1) ซึ่งจะกำหนดให้การติดต่อสื่อสารได้เท่าที่จำเป็น เพื่อรักษาประโยชน์ที่ชอบด้วยกฎหมายของคำสั่งของเรือนจำ

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า สิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารเป็นสิทธิที่ได้รับ ความคุ้มครองไว้อย่างบริบูรณ์ รัฐจะเข้าไปแทรกแซงโดยไม่มีเหตุอันสมควรไม่ได้ ดังที่มีการบัญญัติรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 12 และกติการะหว่างประเทศว่าด้วย สิทธิทางแพ่ง(พลเมือง)และสิทธิทางการเมือง ข้อ 17 มีสาระสำคัญคือ บุคคลใดจะแทรกสอดการ ติดต่อสื่อสารหรือการส่งข่าวของบุคคลอื่น โดยผลการหรือโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ได้ และ บุคคลทุกคนมีสิทธิได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายจากการแทรกสอดและลบหลู่ดังกล่าว และใน หลักการคุ้มครองของบุคคลที่ถูกคุมขัง หรือจำคุกข้อ 19 บัญญัติคุ้มครองให้ผู้ต้องขังพึงได้รับ โอกาสอย่างพอเพียงในการติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอกตามเงื่อนไขและข้อจำกัดที่เหมาะสม โดย เป็นไปตามที่กฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับที่ชอบด้วยกฎหมายกำหนดไว้ ดังนั้น ผู้ต้องขังควร ได้รับความคุ้มครองจากบทบัญญัติดังกล่าวที่จะมีสิทธิในการติดต่อสื่อสารไม่ว่าโดยการเขียนหรือ ติดต่อสื่อสารทางจดหมายหรืออุปกรณ์สื่อสารอื่นๆ ได้เช่นเดียวกับบุคคลโดยทั่วไป โดยไม่ถูก แทรกแซงจากรัฐ หากไม่มีเหตุผลอันสมควร เพียงแต่รัฐอาจออกกฎหมายหรือข้อกำหนดใดๆมา จำกัดสิทธินี้โดยเหตุผลเพื่อรักษาความปลอดภัยภายในเรือนจำ หรือเพื่อปกป้องประโยชน์สาธารณะ

4.5.3 สิทธิและเสรีภาพทางด้านสังคม

ปัจจุบันแม้ว่าสิทธิและเสรีภาพทางด้านสังคมของบุคคลโดยทั่วไปจะได้รับการคุ้มครอง เพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 หลาย ประการ แต่สำหรับสิทธิและเสรีภาพทางด้านสังคมของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาในประเทศไทย ปัจจุบันยังไม่ได้รับการคุ้มครองทั้งที่บุคคลดังกล่าว ถือเป็นบุคคลคนหนึ่งที่ต้องให้การคุ้มครอง เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เพราะถือเสมือนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็น ผู้กระทำผิด แต่ในทางปฏิบัติกลับตรงกันข้าม เนื่องจากสังคมปัจจุบันได้กำหนดให้บุคคลเหล่านี้ เปรียบเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดโดยปริยาย ส่งผลให้สิทธิทางด้านสังคมต้องสูญเสียไปโดย สิ้นเชิง เช่น สิทธิทางการศึกษา สิทธิในการประกอบอาชีพ สิทธิทางการเมือง เป็นต้น ดังนั้น แสดงให้เห็นว่าการใช้มาตรการในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพทางด้านสังคมของผู้ต้องขัง ระหว่างพิจารณาคดีในประเทศไทยยังไม่มีความชัดเจนในทางปฏิบัติ และไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ตลอดจนถึงหลักมาตรฐานสากล และกฎหมายของต่างประเทศที่ ได้ทำการศึกษา ส่งผลทำให้สิทธิและเสรีภาพดังกล่าวได้สูญเสียไป

4.5.4 สิทธิและเสรีภาพทางการเมือง

สิทธิและเสรีภาพทางการเมืองของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของประเทศไทยในปัจจุบัน ได้ถูกจำกัดอย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 94 ซึ่งกรณีดังกล่าวเปรียบเสมือนกับผู้กระทำความผิด หรือผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด ทั้งที่บุคคลดังกล่าวยังอาจเปรียบเสมือนเป็นผู้บริสุทธิ์ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 39 และสมควรได้รับสิทธิต่างๆรวมทั้งสิทธิทางการเมืองเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าในสภาพสังคมปัจจุบันรัฐยังไม่สามารถแสวงหามาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจนในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของบุคคลที่เป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้ เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปในสังคม แต่สังคมกลับเห็นว่าบุคคลดังกล่าวเป็นผู้กระทำความผิดซึ่งจะต้องถูกแยกออกไปจากสังคมโดยต้องรับโทษในเรือนจำ จึงไม่มีการรับรองสิทธิดังกล่าวไว้แต่ประการใด

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า สิทธิและเสรีภาพของบุคคลเป็นสิ่งที่ได้มีวิวัฒนาการมาเป็นเวลานานและได้พัฒนาก้าวหน้าเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะกำหนดการให้ความคุ้มครองและรับรองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลไว้ที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคำประกาศหรือหลักปรัชญาสากลหรือแม้แต่ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งการบัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลไว้ในรัฐธรรมนูญถือเป็นหลักการสำคัญที่เป็นการนำแนวคิดของลัทธิรัฐธรรมนูญนิยมซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญในการปกครองหรือบริหารประเทศ นอกจากนี้แล้วในส่วนของกฎหมายลำดับรองก็ถือเป็นสิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่มีผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล เพราะเนื่องจากเป็นกฎหมายที่กำหนดรายละเอียด ขั้นตอนและวิธีการในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่ชัดเจน ดังนั้น มาตรการทางกฎหมายที่ใช้บังคับเพื่อรับรองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลจึงเป็นสิ่งที่สำคัญและควรได้รับการปรับปรุงให้เข้ากับสภาพของเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

จากการศึกษาดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีถือเป็นบุคคลหรือประชาชนในสังคมทั่วไปที่ยังไม่ใช่นักโทษหรือผู้ที่ตัดสินว่าเป็นผู้กระทำความผิด ดังนั้น การใช้มาตรการทางกฎหมายในการบังคับบุคคลเหล่านั้น จะต้องไม่แตกต่างจากบุคคลทั่วไปหรือหากบางกรณีเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคมก็อาจจะใช้มาตรการอย่างอื่นในการควบคุมบุคคลดังกล่าวได้ แต่ก็ไม่ควรจะแตกต่างจากบุคคลทั่วไปมากนัก มิเช่นนั้นอาจเป็นการลิดรอนสิทธิเสรีภาพหรือเป็นการลดคุณค่าของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลเหล่านี้ได้

ในประเทศไทยการนำมาตรการทางกฎหมายมาบังคับใช้กับบุคคลดังกล่าวเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคมที่เกี่ยวข้องโดยตรง ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ปี พ.ศ. 2550, พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ตลอดจนกฎ ระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัวของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งจะเห็นได้ว่ามาตรการทางกฎหมายดังกล่าวล้วนแล้วแต่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ดังนั้นควรได้รับการพิจารณาและแก้ไขปรับปรุงหากมีบางกรณีที่อาจส่งผลกระทบต่อหรือลิดรอนสิทธิและเสรีภาพหรือเป็นการลดคุณค่า

ของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักมาตรฐานขั้นต่ำหรือหลักกฎหมายของต่างประเทศที่มีมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสม ซึ่งจากการศึกษาวิเคราะห์ และเปรียบเทียบกับหลักมาตรฐานขั้นต่ำและมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลและของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีของต่างประเทศ และตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และกฎหมาย กฎ และระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ได้ดังนี้

ประเด็นแรก ในการศึกษามาตรการทางกฎหมายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พบว่าบทบัญญัติในส่วนของสิทธิในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญายังไม่สามารถให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีได้ทั่วถึง เนื่องจากมีการยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งได้กำหนดรายละเอียด ขั้นตอน และวิธีการต่างๆ เกี่ยวกับสิทธิดังกล่าวไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 237-247 แต่ปัจจุบันได้นำมาบัญญัติไว้ในมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน เฉพาะในส่วนของสิทธิพื้นฐานโดยทั่วไปของการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งกรณีดังกล่าวส่งผลให้เกิดปัญหาการตีความหรือเกิดปัญหาการใช้อำนาจโดยดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ และสุดท้ายทำให้มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญของต่างประเทศที่ได้ทำการศึกษา จะกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการจับ การคุมขังบุคคลไว้ในระหว่างพิจารณาคดี หรือนำตัวบุคคลเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้อย่างชัดเจน เพราะถือเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งรัฐจำเป็นต้องใช้ความระมัดระวังเป็นสำคัญ และจะต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจน โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมนี เป็นต้น

ประเด็นที่สอง ในการศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย พบว่าในส่วนของประเทศไทยยังมีปัญหาเกี่ยวกับบทบัญญัติที่ไม่ชัดเจน ดังจะเห็นได้บทบัญญัติในมาตรา 89/1 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งถือเป็นกฎหมายที่เปิดช่องไว้อย่างกว้าง และไม่ชัดเจนส่งผลให้เกิดปัญหาต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีหากเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจโดยมิชอบ นอกจากนี้ในส่วนของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 87 วรรค 7 ซึ่งเป็นเรื่องการควบคุมตัวผู้ต้องขังระหว่างสอบสวน ในความคิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไปจะมีโทษปรับหรือไม่ก็ตาม ศาลมีอำนาจสั่งขังหลายครั้งติดๆกันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวันและรวมกันทั้งหมดต้องไม่

เกินแปดสิบสี่วัน ซึ่งกรณีดังกล่าวส่วนใหญ่แล้วเจ้าหน้าที่จะใช้วิธีการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้จำนวน 84 วัน ซึ่งเป็นจำนวนสูงสุดที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้สามารถควบคุมตัวไว้ได้ แต่โดยหลักสิทธิมนุษยชนแล้ว การควบคุมตัวผู้ต้องหาระหว่างสอบสวนควรทำเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องควบคุมตัวไว้ยาวนานเกินความจำเป็น ดังนั้น จะเห็นได้ว่า กฎหมายดังกล่าวได้เปิดช่องให้เจ้าหน้าที่สามารถใช้ดุลพินิจในการดำเนินการ ซึ่งบางกรณีในการใช้ระยะเวลาในการสืบสวนหาพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงเพื่อใช้ดำเนินคดีกับบุคคลดังกล่าวไม่ได้ยาวนานถึง 84 วัน แต่เพื่อความสะดวกของเจ้าหน้าที่ของรัฐแล้ว จะกำหนดระยะเวลาสูงสุดตามที่กฎหมายกำหนด โดยไม่ได้คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่ต้องถูกควบคุม หรือถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพทั้งที่บุคคลดังกล่าวยังเปรียบเสมือนผู้บริสุทธิ์จึงกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด

เมื่อพิจารณาถึงการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของต่างประเทศที่ได้ทำการศึกษาทั้งสี่ประเทศ จะเห็นว่าแต่ละประเทศจะมีมาตรการทางกฎหมายที่เคร่งครัด ชัดเจน สามารถคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวได้ นับตั้งแต่ขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีอาญา ซึ่งเป็นกระบวนการที่เริ่มต้นในการสืบสวนหาข้อเท็จจริง หรือชั้นของพนักงานสอบสวน ตลอดจนในชั้นของพนักงานอัยการ โดยเฉพาะประเทศฝรั่งเศส ที่กำหนดให้อำนาจทั้งพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวนร่วมกันดำเนินการสอบสวนและดำเนินคดีอาญาร่วมกันได้ แสดงให้เห็นว่า ถือเป็นมาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น เช่นเดียวกับประเทศเยอรมนี ที่มีจุดเด่นอยู่ที่กระบวนการสอบสวนและพิจารณาคดี ซึ่งเป็นการกลั่นกรองอย่างรอบครอบ โดยจะเน้นไปที่อำนาจสอบสวนของอัยการและของศาลสอบสวนเป็นหลัก ดังจะเห็นได้จาก การสอบสวนคดีอาญาจะต้องเป็นไปด้วยความถูกต้อง และรอบครอบอย่างยิ่ง เพื่อแสวงหาความจริง ประกอบกับการเน้นการไม่ควบคุมตัวผู้ต้องหาที่กระทำความผิดอาญาเล็กน้อย หรือความผิดที่สามารถพิจารณาเปลี่ยนแปลงการลงโทษเป็นการปรับรายวันแทนการจำคุก เป็นต้น ในส่วนของประเทศสหรัฐอเมริกาที่เช่นเดียวกัน ที่ให้ความสำคัญกับบุคคลดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากการกำหนดให้บุคคลดังกล่าวได้รับสิทธิในการปล่อยตัวชั่วคราว เมื่อความผิดนั้นมีโทษความผิดร้ายแรง หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ต้องหาจะไม่หลบหนี นอกจากนี้ยังมีมาตรการเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการลงโทษจำคุกเป็นการควบคุมตัวผู้ต้องขังนอกเรือนจำ ภายใต้เงื่อนไขคุมประพฤติ หรือมาตรการเปลี่ยนแปลงการลงโทษจำคุกเป็นมาตรการฟื้นฟูปรับปรุงพฤตินิสัยอย่างหนึ่ง เป็นต้น

ประเด็นที่สาม ในการศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายในส่วนของ การควบคุมตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 เนื่องจากเป็นกฎหมายที่มีการบัญญัติหรือบังคับใช้มานานกว่า 70 ปี โดยเฉพาะในส่วนของ การแยกประเภทของผู้ต้องขัง

ระหว่างพิจารณาคดีออกจากนักโทษเด็ดขาดตามมาตรา 11 วรรค 2 ซึ่งบัญญัติไว้ตอนท้ายว่า “ให้แยกขังไว้ต่างหากจากนักโทษเด็ดขาด เท่าที่จะทำได้” กรณีดังกล่าวถือเป็นกฎหมายที่เปิดช่องให้กับเจ้าหน้าที่ที่สามารถใช้ดุลยพินิจในการออกคำสั่ง ดังนั้น จึงทำให้เกิดปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับการลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวได้ จะเห็นได้ว่ามาตรการดังกล่าวยังไม่สอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากล และกฎหมายของต่างประเทศที่ได้ทำการศึกษา ซึ่งกำหนดรายละเอียดดังกล่าวไว้อย่างชัดเจนในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ โดยเฉพาะในส่วนของประเทศญี่ปุ่น ที่กำหนดหลักประกันการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังดังกล่าวไว้ใกล้เคียงกับมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติมากที่สุด โดยเฉพาะในส่วนของสิทธิได้รับการแยกขังเดี่ยว สิทธิการติดต่อสื่อสาร สิทธิได้รับการรักษาพยาบาล สิทธิในการมีทนายความ เป็นต้น

ประเด็นที่สี่ ศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายในส่วนของกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ราชทัณฑ์ ซึ่งเห็นว่ายังมีความบกพร่องบางประการ โดยเฉพาะในส่วนของกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 77 กำหนดให้เรือนจำจัดอาหารให้แก่ผู้ต้องขังอย่างน้อย 2 มื้อ คือเช้ากับเย็น ซึ่งถือว่าเป็นปริมาณที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย ทั้งนี้หากเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ช่องว่างของกฎหมายดังกล่าวปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง กรณีนี้อาจจะส่งผลให้เกิดการลิดรอนสิทธิและเสรีภาพ และเป็นการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ ดังนั้น ควรมีการแก้ไขปรับปรุงกฎกระทรวงดังกล่าว ให้สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติที่ทางราชทัณฑ์ได้ดำเนินการอย่างเหมาะสมดีแล้วในปัจจุบัน นอกจากนี้ในส่วนของสิทธิที่ได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอนก็เช่นเดียวกัน ปัจจุบันมีกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้เรือนจำจ่ายเครื่องแต่งกายที่จำเป็นให้แก่ผู้ต้องขังมากกว่าที่กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 70 กำหนดไว้ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์แก่ผู้ต้องขังที่จะใช้ในอนามัยส่วนตัว แต่ความเป็นจริงแล้วทางราชทัณฑ์ได้รับการจัดสรรงบประมาณสำหรับกรณีดังกล่าวไม่เพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขังที่มีอยู่จริง จึงได้อนุโลมให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีสามารถใช้เครื่องนุ่งห่มส่วนตัวมาใช้ในเรือนจำได้ ดังนั้น ในส่วนของกฎกระทรวงที่ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติดังกล่าวก็ควรได้รับการแก้ไขให้สอดคล้องกับการปฏิบัติที่แท้จริงของทางกรมราชทัณฑ์ด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากล

จากประเด็นปัญหาในทางกฎหมายที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีข้างต้น ส่งผลให้เกิดปัญหาหลายประการเกี่ยวกับการลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังดังกล่าว ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ประเด็นเรื่องสิทธิทางด้านร่างกาย จะเห็นได้ว่าปัจจุบันทางกรมราชทัณฑ์ ได้พยายามที่จะกำหนดแนวทางหรือระเบียบข้อบังคับต่างๆ เกี่ยวกับการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสิทธิได้รับอาหารและน้ำดื่ม สิทธิในการรักษาพยาบาล สิทธิได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน เป็นต้น ถือเป็นการพัฒนามาตรการของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเพิ่มมากขึ้น แต่กรณีดังกล่าวยังเป็นปัญหาในทางปฏิบัติ ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องงบประมาณ เรื่องบุคลากร นอกจากนี้ในส่วนกฎหมาย และกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ไทยบางกรณี ยังไม่สอดคล้องกับแนวทางในการปฏิบัติของหลักมาตรฐานสากล เช่น กรณีสิทธิได้รับอาหารที่ตามกฎกระทรวงข้อ 77 กำหนดให้เรือนจำจัดอาหารให้แก่ผู้ต้องขังอย่างน้อย 2 มื้อ คือ เช้ากับเย็น ซึ่งถือเป็นปริมาณที่ไม่เพียงพอกับความต้องการของร่างกายคนโดยทั่วไป ดังนั้นควรมีการปรับปรุงแก้ไขเรื่องกฎ ระเบียบ ข้อบังคับดังกล่าว ให้มีความสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติ และหลักมาตรฐานสากล นอกจากนี้ยังมีปัญหาในส่วนของ การใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่โดยดุลพินิจ ในกรณีการตรวจค้นร่างกายของผู้ต้องขัง และการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ที่มีอัตราโทษสูง ตลอด 24 ชั่วโมง ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า กรณีดังกล่าว ยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจน จึงส่งผลให้เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการโดยอำเภอใจได้ ซึ่งบุคคลเหล่านี้สมควรได้รับการปฏิบัติที่ทัดเทียมกับบุคคลทั่วไปที่ไม่เคยกระทำความผิดมาก่อน เช่น การแยกที่พักอาศัยจากนักโทษเด็ดขาดโดยชัดเจน และการปฏิบัติต่อบุคคลดังกล่าว โดยการใช้เครื่องพันธนาการ การกักขังให้อยู่ร่วมกับนักโทษเด็ดขาดเพียงนักโทษ เป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำอย่างยิ่ง และควรต้องสร้างกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน

ประเด็นเรื่องสิทธิทางการสื่อสารของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี เกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารกับญาติพี่น้อง ไม่ว่าจะทางจดหมาย ทางสื่อต่างๆ ตลอดทั้งการให้ญาติหรือบุคคลภายนอกเข้าเยี่ยมได้ ยังคงเป็นไปตามเงื่อนไขที่ทางเจ้าหน้าที่กำหนด โดยเฉพาะการติดต่อสื่อสารทางจดหมายซึ่งถือเป็นวิธีการติดต่อสื่อสารที่ในระบบราชทัณฑ์ทั่วไปถือว่าเป็นวิธีปกติที่อนุญาตให้ผู้ต้องขังใช้ในการติดต่อกับบุคคลภายนอกเรือนจำได้ ซึ่งวิธีการตรวจสอบของเจ้าพนักงานเรือนจำที่ผ่านมา ยังไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนว่าจะตรวจสอบข้อความในจดหมายของผู้ต้องขังกลุ่มใด อย่างไร เพราะเหตุใด เพื่อไม่ให้เป็นการเลือกปฏิบัติ แต่แสดงให้เห็นว่า เป็นการกระทำการตรวจสอบเฉพาะกรณีที่มีความเป็นจำจริงๆ เพื่อป้องกันเหตุร้าย และรักษาความสงบเรียบร้อยภายในเรือนจำ ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่า ควรกำหนดหลักเกณฑ์ ข้อบังคับในเรื่องดังกล่าว โดยแก้ไขกฎกระทรวงให้สอดคล้องกับวิธีปฏิบัติ และเหมาะสมกับสภาพสังคม ตลอดจนให้สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีในปัจจุบัน ที่ควรเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาได้รับข่าวสารจากภายนอกตามสมควร ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำ

เกี่ยวกับการปฏิบัติของผู้ต้องขังในคดีอาญาของสหประชาชาติ แต่ทั้งนี้อาจจำเป็นต้องกำหนดหลักเกณฑ์ หรือข้อจำกัดบางประการขึ้น เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในเรือนจำ นอกจากนี้ ผู้เขียนเห็นว่า ควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการให้สิทธิในการติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ แก่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีกับบุคคลภายนอก โดยเฉพาะบิดา มารดา คู่สมรส บุตร หรือญาติ พี่น้อง ให้มีความชัดเจนเพิ่มมากขึ้น

ประเด็นเรื่องสิทธิทางด้านสังคม ที่ต้องถูกตัดขาดสังคมโดยปริยายเมื่อต้องกลายเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี อาทิเช่น สิทธิทางด้านครอบครัว สิทธิด้านการศึกษาที่ต้องหยุดชะงักโดยปริยายจากสถาบันการศึกษาที่ตนเคยศึกษาอยู่ก่อนจะกลายเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ตลอดจนสิทธิในด้านการยอมรับในสังคม ที่ต้องกลายเป็นผู้ที่เคยถูกจำคุกมาก่อน ทั้งๆ ที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด กรณีดังกล่าวผู้เขียนเห็นว่า เมื่อบุคคลดังกล่าวถือเสมือนเป็นผู้บริสุทธิ์จึงควรมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด ดังนั้น ในการปฏิบัติต่อบุคคลดังกล่าวก็ต้องไม่แตกต่างจากบุคคลทั่วไปมากนัก ซึ่งควรเปิดโอกาสให้สามารถมีสิทธิในทางสังคมได้ เพียงแต่อาจจะมีข้อกำหนดที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป เช่น กำหนดวันรายงานตัว หรือกำหนดวันที่จะต้องมีกิจกรรมต่างที่ทางเจ้าหน้าที่กำหนด เป็นต้น

ประเด็นเรื่องสิทธิทางการเมือง ถือเป็นเรื่องที่ได้เห็นได้ชัดจนที่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีต้องถูกลิดรอนสิทธิโดยปริยาย หากบุคคลเหล่านั้นต้องกลายเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี แม้ว่าจะไม่มีกฎหมายใดบัญญัติไว้ว่าต้องถูกตัดสิทธิ แต่เนื่องจากสภาพปัญหาปัจจุบันที่ไม่สามารถจะนำตัวบุคคลดังกล่าวมาใช้สิทธิในทางการเมืองได้ ซึ่งอาจจะด้วยเหตุผลหลายประการ เช่นเพื่อความสงบเรียบร้อยในสังคม หรือด้วยเหตุที่ยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการให้สิทธิของนักโทษสามารถใช้สิทธิทางการเมืองได้ ดังนั้นบุคคลที่เป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี จึงจำเป็นต้องถูกตัดสิทธิดังกล่าวเช่นเดียวกับนักโทษเด็ดขาด ทั้งที่ บุคคลดังกล่าวเหล่านั้นยังถือว่ามีสิทธิเช่นเดียวกับบุคคลโดยทั่วไปในสังคม กรณีดังกล่าวนี้ ผู้เขียนเห็นว่าบุคคลเหล่านี้ควรที่จะได้รับการยอมรับในสังคมให้สามารถใช้สิทธิทางการเมืองได้ แต่ต้องกำหนดแนวทางหรือวิธีการที่ชัดเจน

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาถึงสภาพปัญหาของมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า มาตรการทางกฎหมายถือเป็นสิ่งที่สำคัญที่ใช้เป็นกลไกในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ดังนั้นกฎหมายที่นำมาบังคับใช้จะต้องมีความชัดเจน ต้องเป็นบทบัญญัติที่ไม่เปิดช่องให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ดุลยพินิจในการ

ออกคำสั่ง หรือใช้อำนาจตามอำเภอใจได้ ทั้งนี้ กฎหมายที่เกี่ยวข้องดังกล่าวจะต้องสอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองในปัจจุบัน ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า มาตรการทางกฎหมายที่ได้ศึกษามาแล้วข้างต้นยังมีปัญหาที่ไม่ชัดเจน ไม่เหมาะสมกับการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่เกี่ยวข้อง จึงเห็นว่า ควรจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมในบางประการ ในส่วนของกฎหมายลำดับรอง ดังนี้

1. แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยกำหนดรายละเอียด ขั้นตอน วิธีการในการนำตัวบุคคลเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้มีความชัดเจนเพิ่มมากขึ้น ดังนี้

ประการแรก ในคดีอาญา การจับและการคุมขังบุคคลใดจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือผู้นั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้จับได้โดยไม่มีหมายตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยผู้ถูกจับจะต้องได้รับการแจ้งข้อกล่าวหาและรายละเอียดแห่งการจับ โดยไม่ชักช้า ก็จะต้องได้รับโอกาสแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งถูกจับไว้วางใจทราบในโอกาสแรก

หมายจับหรือหมายขังบุคคลจะออกได้ต่อเมื่อ

(1) มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญาร้ายแรงที่มีอัตราโทษตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือ

(2) มีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญา และมีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้นั้นจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่นด้วย

ประการที่สอง คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็ว และจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันตัวต้องอาศัยเหตุตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติ และจะต้องแจ้งเหตุให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบโดยเร็ว

สิทธิที่จะอุทธรณ์คัดค้านการไม่ให้ประกัน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลที่ถูกควบคุม คุมขัง หรือจำคุก ย่อมมีสิทธิพบและปรึกษาทนายความและญาติเป็นการเฉพาะตัว และมีสิทธิได้รับการเยี่ยมตามสมควร

ประการที่สาม ในกรณีที่มีการคุมขังตัวบุคคลในคดีอาญาหรือในกรณีอื่นใด ผู้ถูกคุมขังเอง พนักงานอัยการหรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกควบคุมขัง มีสิทธิร้องต่อศาลท้องถิ่นที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาว่าเป็นการมิชอบด้วยกฎหมาย เมื่อมีคำร้องเช่นนี้ให้ศาลดำเนินการไต่สวนฝ่ายเดียวโดยด่วน ถ้าเห็นว่าคำร้องนั้นมีมูล ศาลมีอำนาจสั่งผู้คุมขังให้นำตัวผู้

ถูกคุมขังมาศาลโดยพลัน และถ้าผู้คุมขังแสดงให้เป็นที่พอใจของศาลไม่ได้ว่าการคุมขังเป็นการชอบด้วยกฎหมาย ให้ศาลสั่งปล่อยตัวผู้ถูกคุมขังไปทันที

ประการที่สี่ บุคคลใดตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างพิจารณาคดี หากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดนั้นว่า ข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายต่างๆ ตลอดจนบรรดาสีทธิที่เสียไปเพราะการนั้นคืน”

ประการที่ห้า แก้ไขเพิ่มเติมในส่วนของการใช้มาตรการคุมขังตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ ซึ่งมี 2 ประการคือ

2. แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 89/1 ในกรณีของเหตุจำเป็นที่จะสามารถออกคำสั่งให้ขังตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานที่ยื่นตามที่มีบุคคลร้องขอ หรือตามที่ศาลเห็นสมควร นอกจากเรือนจำ ควรให้มีความชัดเจนเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง กรณีดังกล่าวผู้เขียนเห็นว่า ควรนำมาตรการในการลงโทษรูปแบบอื่นที่มีในต่างประเทศมาประยุกต์ใช้กับ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ซึ่งสามารถกระทำได้หลายกรณีด้วยกัน แต่ที่น่าจะนำมาพัฒนาและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมไทยต่อไป ผู้เขียนเห็นว่า มี 2 กรณี ได้แก่

1) การใช้มาตรการคุมขังแบบบ้านกึ่งวิถี(Halfway House)และศูนย์ควบคุม (Diversion Center or Detention) เป็นวิธีการระบายความแออัดในเรือนจำอีกกรณีหนึ่ง โดยวิธีปฏิบัติก็ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมท้องถิ่นของประเทศ ซึ่งอาจจะกำหนดให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีถูกจำกัดเสรีภาพอยู่ภายในบ้านในช่วงเวลาที่กำหนด เช่น อาจจะกำหนดเป็นตลอด 24 ชั่วโมง หรือเฉพาะเวลากลางคืน โดยผู้ต้องขังสามารถออกไปประกอบอาชีพหรือทำงาน หรือไปเรียนหนังสือ หรือทำกิจกรรมต่างๆระหว่างพิจารณาคดีได้ แต่อาจจะต้องเพิ่มมาตรการเกี่ยวกับการรายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวขึ้น โดยจะกำหนดเป็นทุกๆหนึ่งสัปดาห์ หรือทุกสองสัปดาห์ ต้องรายงานตัว เป็นต้น ทั้งนี้การใช้มาตรการดังกล่าวควรจำกัดเฉพาะผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่มีอัตราโทษต่ำ เบื้องต้นก่อน สำหรับผู้ต้องขังที่มีอัตราโทษสูงหรือคดีอุกฉกรรจ์แล้ว ก็ยังคงนำไปฝากขังที่เรือนจำตามปกติ แต่ต้องแยกขังออกจากนักโทษเด็ดขาดโดยชัดเจน ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเป็นหลัก

2) มาตรการสอดส่องโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring) เป็นเทคโนโลยีที่นำมาใช้ตั้งแต่ในช่วงก่อนฟ้องจนถึงการพักการลงโทษ ที่มีแพร่หลายในหลายมลรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งระบบจะประกอบด้วยคอมพิวเตอร์ควบคุมและอุปกรณ์ส่ง

สัญญาณ ดิตตั้งไว้ที่ตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีที่ข้อมือ หรือข้อเท้า โดยมีการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่องและมีการใช้กันมากขึ้นในหลายประเทศแถบยุโรป ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่จะประสบผลสำเร็จ คือมีการฝ่าฝืนเงื่อนไขน้อย ในกรณีดังกล่าวแม้ว่าจะเป็นมาตรการที่ไม่ต้องควบคุมตัวผู้ต้องขังไว้ในสถานที่ต่างๆ ก็ตาม แต่ก็มีปัญหาที่เกิดขึ้นกับวิธีการนี้ คือ ปัญหาทางเทคนิค เพราะจะเชื่อมโยงกับคลื่นโทรศัพท์ จึงอาจมีคลื่นรบกวน และมีต้นทุนสูง ทั้งคอมพิวเตอร์อาจจะบกพร่องได้ ทำให้เกิดการส่งสัญญาณเตือนที่ผิดพลาด

ทั้งนี้ในมาตรการควบคุมตัวของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีทั้งสองกรณีดังกล่าวข้างต้นนี้ หากพิจารณาถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของประเทศไทยแล้ว จำเป็นจะต้องใช้ระยะเวลาในการพัฒนา และปรับปรุงมาตรการต่างๆ เพิ่มขึ้น เพราะเนื่องจากจะต้องใช้งบประมาณ และจำนวนบุคลากรเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

3. แก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 เกี่ยวกับการควบคุมตัวได้ในระหว่างสอบสวนได้ไม่เกิน 84 วัน ในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูง ตั้งแต่สิบปีขึ้นไป โดยควรลดจำนวนวันลงเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการที่ว่า การจับกุมบุคคลใดจะต้องมีหลักฐานพอเชื่อได้ว่ากระทำความผิดจริง ดังนั้นจึงหมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานต้องมีมาก่อนหน้าการดำเนินการควบคุมหรือจับกุมตัว ระยะเวลาในการสอบสวนและควบคุมตัวจึงควรมีระยะเวลาที่สั้นลงด้วย

4. แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2547 มาตรา 11 วรรคสอง เรื่องการแยกตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาออกจากนักโทษเด็ดขาด ต้องกำหนดโดยชัดเจน โดยผู้เขียนเห็นว่า ประเทศไทยควรจะต้องจัดให้มีการคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีออกจากผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษเด็ดขาด ในสถานที่ที่แยกต่างหากจากเรือนจำ เพื่อให้เป็นไปตามหลักมาตรฐานขั้นต่ำ เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีในคดีอาญาของสหประชาชาติ และประเด็นในส่วนของสิทธิการได้รับอาหารและน้ำดื่มของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ผู้เขียนเห็นว่า ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 77 กำหนดให้จัดอาหารและน้ำดื่มแก่ผู้ต้องขังรับประทานอย่างน้อยวันละ 3 มื้อ โดยกำหนดรายการอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงสุขภาพ อายุ และชนิดของงานที่ทำ และรวมถึงการจัดอาหารในวันพิธีสำคัญ โอกาสต่างๆตามความเหมาะสม นอกจากนี้ควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 70 เกี่ยวกับการแจกจ่ายเครื่องนุ่งห่มหลับนอนแก่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีให้สอดคล้องกับการปฏิบัติของเรือนจำในปัจจุบัน ประการสุดท้ายคือ ควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58

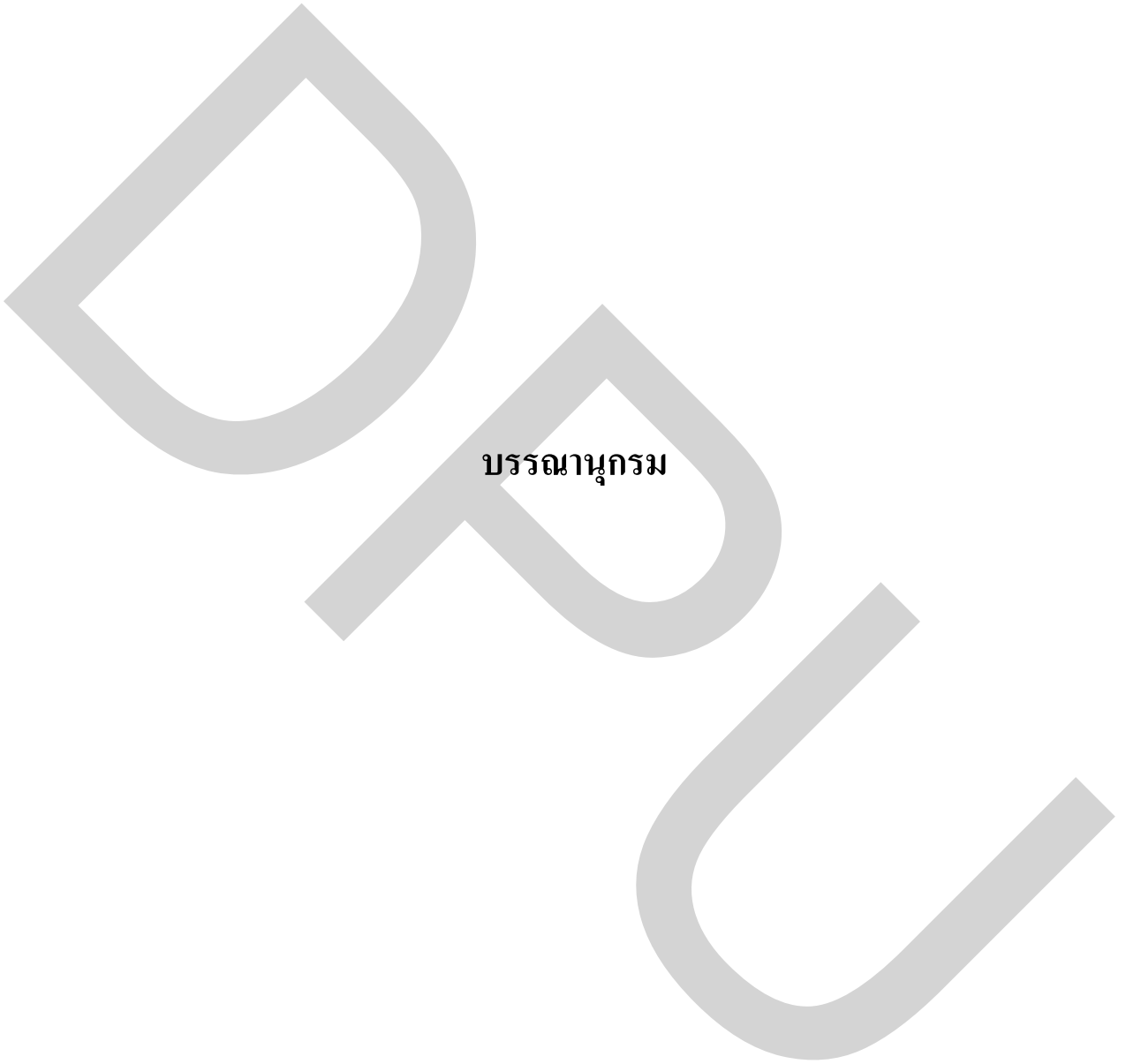
แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 35 และข้อ 36 โดยกำหนดเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการในการตรวจค้นร่างกายของผู้ต้องขังทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษเด็ดขาด หรือผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ตลอดจนข้อห้ามที่อาจก่อให้เกิดความรุนแรง หรือก่อให้เกิดการวิตรอนสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าว

สำหรับประเด็นเรื่องสิทธิด้านการสื่อสารของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีนี้ ผู้เขียนเห็นว่า ควรเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังดังกล่าว สามารถได้รับรู้ข่าวสารจากภายนอกตามสมควร ทั้งจากสื่อต่างๆ จดหมาย โทรศัพท์ รวมถึงการให้ญาติพี่น้อง หรือบุคคลที่มีความใกล้ชิดเข้าเยี่ยม โดยเฉพาะบิดา มารดา คู่สมรส ซึ่งกรณีของคู่สมรสดังกล่าวนี้ ควรมีการกำหนดให้สิทธิแก่ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีสามารถเข้าเยี่ยม เพื่อใช้ชีวิตอยู่กับคู่สมรสได้ โดยเปิดโอกาสให้สามารถอยู่ด้วยกันเพียงสองต่อสองในบ้านเยี่ยมพิเศษ และมีเพศสัมพันธ์กันได้ในระหว่างการเยี่ยม โดยปราศจากการควบคุมอย่างใกล้ชิดกับเจ้าพนักงานเรือนจำ ทั้งนี้ เพื่อเป็นวิธีการลดพฤติกรรมของผู้ต้องขังที่ต้องการมีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกัน หรือรักร่วมเพศภายในเรือนจำ และลดภาวะความกดดันทางเพศของผู้ต้องขังลง รวมทั้งเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้ผู้ต้องขังมีกำลังใจดีขึ้น และรักษาความสัมพันธ์ภายในครอบครัวให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติของผู้ต้องขังในคดีอาญาของสหประชาชาติ

ในเรื่องสิทธิทางสังคม ผู้เขียนเห็นว่า ควรเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีสามารถลา หรือพักการศึกษาในสถาบันการศึกษาที่ตนศึกษาอยู่ ในระหว่างที่ตนต้องเข้าสู่วาระบวการยุติธรรมทางอาญา หรือระหว่างพิจารณาคดีได้ ซึ่งกรณีดังกล่าว หากมีคำพิพากษาถึงที่สุดไม่ใช่ผู้กระทำความผิด ก็สามารถกลับมาศึกษาในสถาบันดังกล่าวได้โดยไม่ถูกตัดสิทธิแต่อย่างใด ทั้งนี้ ควรมีการกำหนดไว้เป็นหลักเกณฑ์ให้สถาบันการศึกษาทั่วประเทศได้บัญญัติไว้ในระเบียบ ข้อบังคับ ของสถาบันการศึกษาต่างๆ ถือเป็นแนวปฏิบัติ นอกจากนี้ ในส่วนของรัฐควรมีการกำหนดนโยบายต่างๆ เพื่อคุ้มครองสิทธิของบุคคลดังกล่าว กรณีเกี่ยวกับการสิทธิในการทำงานเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เป็นไปตามหลักมาตรฐานขั้นต่ำ เกี่ยวกับการปฏิบัติของผู้ต้องขังในคดีอาญาของสหประชาชาติ

กรณีของสิทธิทางการเมืองของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ผู้เขียนเห็นว่า บุคคลดังกล่าวถือเสมือนเป็นพลเมืองในรัฐที่มีสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ トラบเท่าที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด ดังนั้น เมื่อรัฐธรรมนูญให้อำนาจแก่พลเมืองในรัฐสามารถมีสิทธิในทางการเมืองได้ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิในการแสดงออกทางการเมือง เป็นต้น ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีก็ควรจะได้รับสิทธิดังกล่าวเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ ควรกำหนดมาตรการที่เหมาะสมกับสภาพสังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ในปัจจุบัน เพื่อเปิดโอกาส

ให้บุคคลดังกล่าวสามารถใช้สิทธิที่ดินที่อยู่ในฐานะพลเมืองโดยทั่วไป ซึ่งแตกต่างจากนักโทษ เต็มขนาดที่ต้องถูกจำกัดหรือตัดสิทธิในทางการเมือง ทั้งนี้ โดยการแก้ไขเพิ่มเติมในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 94 (3) โดยกำหนดข้อยกเว้นกรณีผู้ต้องขังระหว่าง พิจารณาคดีให้สามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้ แต่ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ใน กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้ง ซึ่งอาจจะกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดให้มีหน่วยเลือกตั้งขึ้นภายในเรือนจำได้ เป็นต้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กุลพล พลวัน. (2538). พัฒนาการแห่งสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพฯ: วิทยุชน.
- เกรียงไกร เจริญชนวัฒน์. (2547). หลักกฎหมายว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ. กรุงเทพฯ: วิทยุชน
- คณิต ฌ นคร. (2547). กฎหมายอาญาภาคทั่วไป พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: วิทยุชน.
- จรัญ โฆษณานันท์. (2544). รัฐธรรมนูญ 2540 จากศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สู่ขั้วมิกสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- ณรงค์ ไชหาญ และคณะ. (2540). โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง สิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา. โครงการศึกษาวิจัย คณะกรรมการกฤษฎีกา,
- ทวีรัตน์ นาคเนียม. (ม.ป.ป.). เอกสารการสอนวิชารัฐธรรมนูญใหม่ และสิทธิมนุษยชน. สถาบันพัฒนาข้าราชการราชทัณฑ์.
- นัทธี จิตสว่าง. (ม.ป.ป.). หลักทฤษฎีวิทยา พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์.
- นันทวัฒน์ บรมานันท์. (2547). คำแปลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐฝรั่งเศส ค.ศ. 1958. กรุงเทพฯ: วิทยุชน.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2547). หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ: วิทยุชน.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. 2538. กฎหมายมหาชน เล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- ประเสริฐ เมฆมณี. (2523). หลักทฤษฎีวิทยา. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. (2541). นิติปรัชญา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2539). นิติปรัชญา,โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พิมพ์ครั้งที่ 5. (2538). กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วรพจน์ วิสสุตพิตร. (2538). สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ: วิทยุชน.
- วิษณุ เครืองาม. (2530). กฎหมายรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ.
- _____. (2535). สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ สู่สิทธิมนุษยชน สิทธิหรือหน้าที่ในประเทศไทย ปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิสัย พกษะวัน. (2544). คำอธิบายพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ทิพย์อักษร.

วีระ โลจายะ. (2523). กฎหมายสิทธิมนุษยชน พิมพ์ครั้งที่ 2. (ม.ป.ท.).

_____. (2531). เอกสารชุดการสอนวิชา กฎหมายมหาชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช.

สมภพ จันทรประภา และคณะ. (2525). ประวัติการราชทัณฑ์ 200 ปี. ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.

สมยศ โกไศยานนท์. (ม.ป.ป.). ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน(สสส.). (2550). ก่อนวันประหาร การใช้สิทธิในกระบวนการ
ยุติธรรมทางอาญาของนักโทษประหารชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มาสเตอร์เพรส.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ศูนย์บริการข้อมูลและกฎหมาย. (ม.ป.ป.) สิทธิเสรีภาพและ
หน้าที่ของประชาชน บทบาทอำนาจและอำนาจหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภาตาม
รัฐธรรมนูญ 2540.

หยุด แสงอุทัย. (2512). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

อุดม รัฐอมฤต, นพนิธิ สุริยะ และ บรรเจิด สิงคะเนติ. (2544). การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
หรือใช้สิทธิและ เสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช 2540. กรุงเทพฯ: นานาสิ่งพิมพ์.

_____. (2540). เอกสารการสอนชุดวิชาการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

บทความ

พินัย ฌ นคร. (2540). “ประวัติและวิวัฒนาการของรัฐธรรมนูญในประเทศไทย: จากสมัยการ
เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองมาสู่สมัยปฏิรูปการเมือง.” วารสารกฎหมายปกครอง,
เล่ม 16, ฉบับพิเศษ. หน้า 212.

วิชา มหาคุณ. (2524). “ผลกระทบของกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม ต่อสิทธิของประชาชนในกระบวนการ
ยุติธรรม.” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 11 ฉบับที่ 14. หน้า 564.

วิษณุ เครืองาม. (2540). “ปรัชญากฎหมายบ้านเมือง.” บทबंधคดี, เล่มที่ 34, ตอน 2.
หน้าที่ 440.

วิทยานิพนธ์

ณัฐยา จรรยาชัยเลิศ. (2548). **หลักประกันสิทธิผู้ต้องขัง: กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต.**

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทวีศักดิ์ รอดโรคา. (2543). **สิทธิเสรีภาพของนักโทษเด็ดขาดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย**

2540. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์. กรุงเทพฯ:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นคร วัลลิภากร. (2549). **โทษประหารชีวิตในประเทศไทย : ศึกษาแนวคิดในการยกเลิก.**

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

ไพศาล วัตตธรรม. (2549). **การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลในการออกหมายจับ.**

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

วรางคณา สุจริตกุล. (2533). **นักโทษเด็ดขาดกับสิทธิตามกฎหมาย. วิทยานิพนธ์ปริญญา**

มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สารนิพนธ์

ขนิษฐา ขาเมระนิยะ. (2542). **การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี: ศึกษาเฉพาะกรณี**

เรือนจำกลางจังหวัดอุดรธานี. สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต

คณะนิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณัฐนันท์ รัตนเจริญ. (2546). **สิทธิของผู้ต้องขัง. สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชา**

นิติศาสตร์ กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกริก.

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

รายงานวิจัย

- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ชาติ ชัยเดชสุริยะ และ ณัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์. (2547). **มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการยุติธรรมทางอาญา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- โครงการศูนย์กฎหมายสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2543). **สิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- จิรวุฒิ ลิปิพันธ์ และธานี วรรณ. (2548). **รายงานวิจัยเรื่อง สิทธิของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สำนักงานวิจัยและพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม. (2550). **การวิจัยประเมินผลเรื่อง การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามกฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ**. กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์.

เอกสารอื่นๆ

- กองแผนงาน กระทรวงมหาดไทย. (2545). **สรุปผลการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์ประจำปี 2545**.
ข้อบังคับอธิบดีกรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ 1 เรื่อง การเยี่ยมเยียนและติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขัง
- ข้อบังคับอธิบดีกรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ 1 เรื่อง การเยี่ยมเยียนและติดต่อของบุคคลภายนอกต่อผู้ต้องขัง
บันทึกสำนักทัณฑวิทยา ที่ มท.0905/409 เรื่อง รายงานสถานะสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย
ประจำปี 2542 ลงวันที่ 26 มิถุนายน 2543.
- หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ยธ.0705/ว.75 เรื่องมาตรการในการควบคุมและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกรณีไปศาล และกรณีรับตัวเข้าใหม่ ลงวันที่ 16 ธันวาคม 2546.
- หนังสือกรมราชทัณฑ์ด่วนมากที่สุดที่ มท.0905/ว.3 เรื่องการกำหนดมาตรการป้องกันภัยแล้งในเรือนจำและทัณฑสถาน ลงวันที่ 11 มกราคม 2536 และหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0905/ว.46
เรื่อง การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในช่วงฤดูร้อน ลงวันที่ 10 พฤษภาคม 2537.
- หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ นร.0714/09398 เรื่อง ขอรื้อปรุงมาตรฐานค่าใช้จ่าย ผู้ต้องขัง ลงวันที่ 19
มีนาคม 2546.
- หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ นร.0714/09398 เรื่องขอรื้อปรุงมาตรฐานค่าใช้จ่าย ผู้ต้องขัง

ลงวันที่ 19 มีนาคม 2546.

หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0904/ว.104 เรื่อง การจัดสวัสดิการสงเคราะห์ผู้ต้องขัง ลงวันที่ 14

พฤศจิกายน 2539.

หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0904/ว.67 เรื่องการจัดสวัสดิการผู้ต้องขัง ลงวันที่ 17 กรกฎาคม 2540.

หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0908/ว.38 เรื่อง การปรับปรุงสุขาภิบาลอาหาร ลงวันที่ 25 เมษายน 2540.

หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.1005/ว.80 เรื่อง อาหารกลางวันผู้ต้องขังระหว่างถูกเบิกตัวไปพิจารณา คดีที่ศาล ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2528 และหนังสือกรมการราชทัณฑ์ที่ มท.0905/ว.64 เรื่อง กำชับการจัดอาหารสำหรับผู้ต้องขังไปศาล ลงวันที่ 4 กรกฎาคม 2540.

หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ยธ.0705/ว.49 เรื่อง แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดอาหารเลี้ยงผู้ต้องขัง ลงวันที่ 14 สิงหาคม 2546 และหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ยธ.0708/2227 เรื่องการจัดทำ รายการอาหารสำหรับผู้ต้องขัง ลงวันที่ 30 ตุลาคม 2546.

หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ยธ.0705/ว.49 เรื่อง แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดอาหารเลี้ยงผู้ต้องขัง ลงวันที่ 14 สิงหาคม 2546.

หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ยธ.0708/461 เรื่องการพัฒนางานสุขาภิบาลอาหารเรือนจำ ลงวันที่ 4 มีนาคม 2546.

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

Allen, Simonsen and Latessa. (2004). **Correction of America**. An Introduction.

Correction Bureau Ministry of Justice. (1990). **Correctional Institutions in Japan 1990**.

Freckmann, and Wegerich. (1996). **The German Legal System**. London : Sweet and Maxwell.

Human Right Watch. (1995). **Prison Conditions in Japan**.

Ira J.Silverman. (2001). **Corrections a Comprehensive View**.

John W.palme. (1985). **Constitutional Rights of Prisoners**.

Sheldon Krantz. (1983). **Corrections and prisoners' Rights**.

Stephen Livingstone, Tim Owen Qc, and Aliso Macdonald. (2003). **Prison Law**.

Tadashi Moriyama. (n.d.). **World Fact Book of Criminal Justice Systems**. Japan.

The American Correctional Association. (1972). **Manual of Correctional Standards.**

ELETRONIC SOURCES

<http://www.pub-law.net>

http://www.correct.go.th/temp_image/sleep.him

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - นามสกุล	อุดมศักดิ์ สงเคราะห์
วัน เดือน ปี เกิด	7 ธันวาคม 2522
วุฒิการศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต พ.ศ. 2545
ประสบการณ์ทำงาน	บัณฑิตช่วยงานคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต พ.ศ. 2546 เจ้าหน้าที่ฝ่ายกฎหมาย บริษัทเดวดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด (มหาชน) พ.ศ. 2548 - ปัจจุบัน